

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI

“A.İ. SOLJENİTSİN’İN SANATI VE GÖRÜŞLERİ”

DOKTORA TEZİ

Tezi Hazırlayan
İlyuza ŞANLI (VALEEEVA)

ANKARA - 2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI

“A.İ. SOLJENİTSİN’İN SANATI VE GÖRÜŞLERİ”

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ö. Aydın SÜER

Tezi Hazırlayan
İlyuza ŞANLI (VALEEVA)

ANKARA - 2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI

A. İ. SOLJENİTSİN'İN SANATI VE GÖRÜŞLERİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ö. Aydın SÜER

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Ö. Aydın SÜER

.....

Prof. Dr. Tüten Özkaya

.....

Prof. Dr. Seda Köycü

.....

Prof. Dr. Halil İbrahim Usta

.....

Yard. Doç. Dr. Gamze Öksüz

.....

Tez Sınavı Tarihi: 09.01.2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(09.01.2014)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı: İlyuza Şanlı (Valeeva)

İmzası:

KISALTMALAR

KP	: Komünist Partisi
MK	: Merkez Komitesi
Soljenitsin	: Aleksandr İsayeviç Soljenitsin
S.S.C.B.	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
KGB	: Devlet Güvenlik Komitesi

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Önsöz

Giriş

A. Çalışmanın önemi

B. Çalışmanın kapsamı ve yapısı

Birinci bölüm

ALEKSANDR İSAYEVİÇ SOLJENİTSİN'İN YAŞAMI VE SANATI

A. ÖZEL VE EDEBİ YAŞAMI..... 1

Tutuklanması.....4

Özgür yaşama dönüşü ve yazar kimliğine kavuşması.....13

Sanatının baskı altına girmesi.....16

Nobel Ödülü ve yurt dışı edilişi.....30

Yurduna dönüşü.....56

B. SANAT ALAYIŞI

A. İ. Soljenitsin'in edebiyat anlayışı.....68

A. İ. Soljenitsin'in sanatçı anlayışı.....81

C. SANATI.....	87
----------------	----

İkinci bölüm

ALEKSANDR İSAYEVİÇ SOLJENİTSİN’İN SİYASİ GÖRÜŞLERİNİN OLUŞUM SÜRECİ VE BASINA YANSIMASI

A. YAZARIN SİYASİ GÖRÜŞLERİNİN OLUŞMASI VE S.S.C.B BASININA YANSIMASI.....	98
B. YAZAR VE SANATININ TÜRK BASININA YANSIMASI.....	141

Üçüncü bölüm

SOLJENİTSİN’İN SİYASİ GÖRÜŞLERİNİN EDEBİ ESERLERİNE YANSIMASI

A. “İLK ÇEMBER” adlı romanının incelenmesi.....	155
B. “İVAN DENİSOVİÇ’İN BİR GÜNÜ” adlı öyküsünün incelenmesi.....	202
C. “MATRYONA’NIN AVLUSU” adlı öyküsünün incelenmesi.....	221
D. “KOÇETOVKA İSTASYONUNDA BİR OLAY” adlı öyküsünün incelenmesi.....	231

Sonuç.....	238
-------------------	------------

Özetler.....	248
---------------------	------------

Kaynakça.....	251
----------------------	------------

ÖNSÖZ

Aleksandr İsayeviç Soljenitsin (*Александр Исаевич Солженицын*) XX. yüzyıl Rus yazarları arasında önemli bir yere sahiptir. Dönemin diğer Rus yazarlarından farklı olarak, eserleri tümüyle siyasi konulara yoğunlaşmış ve XX. yüzyılda S.S.C.B.'deki siyasi sistemi sarsmıştır. 1970'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması da, dünyanın dikkatinin yazarın kişiliğine ve sanatına yönelmesine neden olmuştur. Soljenitsin özellikle 1970'lerde tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de çok konuşulmuş, farklı ve bir birine karşıt düşüncelere yol açmıştır. Bu durum, birçok eserinin ve sosyo-politik yazısının Türkçe'ye çevrilmesine neden olmuştur.

A. Puşkin, F. Dostoyevski, L. Tolstoy gibi, Soljenitsin de toplumun manevi değerleri üzerine yoğunlaşmış, konularını büyük bir edebi ustalıkla kaleme almış ve bu nedenle büyük klasik Rus yazarlar arasına girmeyi başarmıştır. Bununla birlikte, Soljenitsin'in en büyük sanatsal özelliği, edebi yetisinin belirli bir amaca hizmet etmesi ve maddi veya manevi çıkarlara yönelik olmamasıdır. Yazar okuyucuları olmadan, vicdanının ve tarihsel sorumluluğunun sesini dinleyerek yıllar boyunca gizlice yazmış, siyasi rejimin olumsuz etkilerini, içtenlikle sevdiği ve geleneklerine bağlı olduğu ülkesi ve halkı için duyurmayı hedeflemiştir.

Bir toplumsal eylemci olan Soljenitsin edebi eser, sosyo-politik yazı, anı yazısı ve makale gibi çeşitli türlerde eser vermiştir. Bu türler yazarın sanatını doğal bir şekilde bütünler ve eşsiz kılar.

Soljenitsin'in eserlerinde gözlenen konu ve biçim uyumu ve eserlerinin S.S.C.B.'de yaşayan insanın iç ve dış dünyasını güzel bir dille aktarmış olması, beni yazarın siyasi görüşleri ve sanatı üzerine bir çalışma yapmaya isteklendiren etken olmuştur. Bu konudaki bir diğer etken de, Rusya'nın belirli sosyal sıkıntılarının tarihsel ve siyasi temellere dayandığını, ülkesini iyi tanıyan Soljenitsin'in sanatı aracılığıyla gösterme arzusudur.

"A. İ. Soljenitsin'in Sanatı ve Görüşleri" adlı çalışmamızın her aşamasında değerli bilgilerini benimle paylaşan ve çalışma boyunca her türlü desteğini ve özverisini benden esirgemeyen sayın danışmanım Prof. Dr. Ö. Aydın Süer başta olmak üzere değerli hocalarım sayın Prof. Dr. Tüten Özkaya, sayın Prof. Dr. Seda Köycü, sayın Prof. Dr. Neşe Yüce'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, her zaman yanımda olan ve beni yüreklendiren sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İlyuza Şanlı

ANKARA, 2013

GİRİŞ

“Gerçeğin tek bir kelimesi tüm dünyaya bedeldir.”

(Одно слово правды весь мир перетянет)

A. İ. Soljenitsin, “Nobel Konuşması”, 1972.

Kanlı ve acımasız XX. yüzyıl Rusya’sında halk, ülkesiyle birlikte sancılı düşüşler ve yükselişler yaşar. Soljenitsin halkın bünyesinde kapanmayan yaralara neden olan bu düşüşlerin acısını paylaşan ve dünyaya haykıran bir yurtseverdir. Kaderi, milyonlarca Sovyet vatandaşından farklı değildir; savaştan önce üniversite öğrencisi, savaşta bir asker, daha sonra ise hapishanelerde ve çalışma kampında mahkûm ve Stalin baskısının bir kurbanıdır.

S.S.C.B.’deki sert düzen, ancak Stalin’in 1953 yılındaki ölümüyle yavaş yavaş düzelmeye başlar. Tıpkı yüzüstü düşen bir insanın ayağa birden kalkamaması gibi Rusya’da da düzelme süreci uzun sürer.

1956 yılında Nikita Hruşyov’un (*Никита Хрущёв*) S.S.C.B. Komünist Partisi XX. Parti Kongresi’nde, Stalin’i katil ilan etmesi ile birlikte, rejim baskısının kurbanlarının adları ve dosyaları ortaya çıkmaya başlar. İşte o zaman Soljenitsin “İvan Denisoviç’in Bir Günü” (*Один день Ивана Денисовича*) adlı eseriyle ‘yazar kimliği’ kazanır. Stalin baskısı altında yıllarca gerçeklere aç kalan S.S.C.B. halkı, bu öyküdeki kahramanlarda kendi ağabeylerini, babalarını, dedelerini görür, zira S.S.C.B.’de baskı kurbanı olmayan aile yoktur. Soljenitsin “İvan Denisoviç’in Bir

Günü” öyküsüyle, aniden talep gören bir yazar, S.S.C.B. Yazarlar Birliği üyesi ve hatta Kremlin Sarayı’nın konuğu olur. Ancak, N. Hruşyov’un 1964 yılında iktidardan alınmasıyla, Soljenitsin üzerindeki siyasi baskılar tekrar yoğunlaşmaya başlar. ‘Gücünü korumak isteyen rejim - inatçı yazar’ mücadelesi sonucunda, 1974 yılında Soljenitsin, KGB tarafından zorla yurt dışına gönderilir. Bunun en önemli nedeni, Soljenitsin’in dönemin diğer yazarlarından farklı olarak hem sosyo-politik yazılarını, hem de edebi eserlerini siyasal ve kültürel konular üzerine yoğunlaştırmış olması ve yönetimi sert bir biçimde eleştirmesidir. Bu açıdan bakıldığında, sınır dışı edilen ve işlediği konuların ortamından uzak kalan Soljenitsin gibi siyasi kimlikli bir yazarın, söyleyebileceği bir sözünün artık kalmamış olması gerekir. Ancak, ailesiyle birlikte Amerika’nın Vermont Eyaleti’ne yerleşen yazar, aksine, çalışmalarını daha uygun koşullarda, rahatça sürdürebilir. Üniversite yıllarında planladığı, Ekim Devrimi’ni anlatan en kapsamlı ve en önemli eseri olan “Kırmızı Tekerlek”in (*Красное Колесо*) neredeyse tamamını burada yazar.

Soljenitsin Rusya’ya 1994 yılında görkemli bir biçimde döner. Siyasi görüşlerini ve Rus halkına duyduğu sevgiyi yurt dışında da yitirmeyen ve her zaman kullandığı ‘melodik’ Rusça’yı değiştirmeyen yazar, Rusya’daki yeni iktidarın politikasını da eleştirmekten geri kalmaz. Zira Komünizm’le mücadele etmek için hayatını feda etmeye hazır birisi olarak, ülkedeki mevcut durumun Komünizm’den farklı olmadığını görür.

Soljenitsin’in sanatı, yaşam deneyimi ve edebi estetiği ile dikkat çekicidir. Bunun nedeni, sanatının siyasi görüşleri ile sıkı bir bağ içinde olmasıdır. Yazar,

edebi eserler, mektuplar, TV ve radyo konuşmaları, sosyo-politik yazılar, anı yazıları, edebi eleştiriler, günlük yazılar, notlar ve dilbilimsel makaleler gibi farklı yazı türlerini içeren eserlerini oluştururken farklı yazı türlerini kullanmak zorunda kalmıştır. Soljenitsin'in edebi eserleri arasında uzun ve kısa şiirler, oyunlar, film senaryosu, uzun ve kısa öyküler, romanlar yer alır. Yazar ayrıca, Rus edebiyatında ilk kez, “GULAG Takımadaları” adlı eserinde ‘sanatsal araştırmanın deneyimi’ (*опыт художественного исследования*), “Kırmızı Tekerlek” adlı eserinde ‘sınırlanmış zamanda anlatım’ (*повествование в отмеренных сроках*) gibi anlatım biçimlerini dener.

Çalışma kampında taşçıyken Nobel ödüllü bir yazar olmayı başaran, 36 yaşında kanser hastalığını yenerek 90 yaşına kadar yaşayan Soljenitsin, yalnızca bir yazar ve toplum eylemcisi değil, aynı zamanda edebi, siyasal ve toplumsal bir fenomendir. Siyasi görüşlerini yansıtan tüm eserlerinin ana konusu Rusya ve iktidar baskısı altında ezilen halkıdır. Yazarın Rusya’nın trajedisi olarak algıladığı 1917 Devrimi, “Kırmızı Tekerlek” adlı eserinde aktarılır. Sovyet iktidarının baskısı altında ezilen ve adaletsizliğine maruz kalan halk ise “İlk Çember” adlı romanında (aydın kesimin trajedisi), “İvan Denisoviç’in Bir Günü” ve “Matryona’nın Avlusu” adlı öykülerinde (köylülerin trajedisi), “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” adlı öyküsünde (Sovyet ideolojisine içtenlikle bağlı insanın trajedisi) aktarılmaya başlar.

Soljenitsin'in bıraktığı edebi mirasın, bilim adamlarının ve edebiyatçıların ilgisini uzun bir süre daha çekeceği kanısındayız. Nitekim sanatsal ve düşünsel

yönden zengin eserleri dünya edebiyatına büyük katkı sağlamış, farklı düşüncelere ve yorumlara yol açmıştır.

A. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Soljenitsin 1960–1990 yılları arasında S.S.C.B.’de ve günümüz Rusya’sında olduğu kadar, Türkiye’de ve tüm dünyada ilgi çekmiş bir isimdir. Yazarın yaşamı, sanatı ve görüşleri Komünist sistemini sarsmış ve S.S.C.B.’deki gerçek durumu tüm dünyanın gözleri önüne sermiştir. Soljenitsin’in edebi eserlerinin çoğu yaşamıyla bağlantılı olup otobiyografik nitelik taşır; yazarın deneyimlerini ve siyasi görüşlerini aktarır, ayrıca Rusya tarihine, geleneksel Rus edebiyatı ekolüne ve kültürüne sıkı bir biçimde bağlıdır. Yazarın, işlediği konuları resmî belgelere ve olaylara tanık olan kişilerin anılarına dayandırmış olması ise, eserlerini tarihsel gerçeklik bağlamında da önemli kılar.

Konumuzun bir diğer önemi de, Türkiye’de yazarın sanatı ve kişiliği üzerine çok farklı görüşler ortaya koyulmuş olmasına karşın, Soljenitsin’in yaşamını, siyasi görüşlerinin oluşum sürecini ve bu görüşlerinin edebi eserlerine yansımalarını içeren kapsamlı bir bilimsel çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olmasıdır.

Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanında yaptığımız araştırma neticesinde, Soljenitsin’e dair sadece, 2010 yılında Badegül Can tarafından “*Aleksandr Soljenitsin’in Eserlerinde Şahıs Kadrosu*” başlıklı bir Yüksek Lisans tezinin ve 2006 yılında Mehmet Güngör tarafından “Aleksandr Soljenitsin ve Alev

Alatlı'da Özgürlük (analitik bir karşılaştırma)” başlıklı bir Yüksek Lisans tezinin yazıldığı tespit edilmiştir.

B. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE YAPISI

Edebiyat bağımsız bir disiplin olmasına karşın, bir sanatçının yaşadığı dönemin tarihinin, kendi yaşam deneyiminin, tarihsel sorumluluk bilincinin ve sanat anlayışının sanatına ve görüşlerine etkisi göz ardı edilemez bir gerçektir, kuşkusuz.

Yaşadığı tarihsel dönem Soljenitsin’in yaşamını büyük ölçüde etkileyerek, siyasi görüşlerinin ve sanatının; dine dayalı dünya görüşünün (Teosentrizm¹) temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda, yazarın siyasi görüşlerinin oluşması ile sınır dışı edilmesi arasındaki bağ ve süreç çok önemlidir. Ayrıca, yazarın siyasi görüşleri ve sanatıyla dünyada ses getirmesi bizi bu konuda bir inceleme yapmaya sevk etmiştir. Ancak, Soljenitsin’in, S.S.C.B. ve dünya siyasetini etkileyen bir şahsiyet olmakla birlikte, öncelikle bir edebiyatçı olduğunu hatırlatmamız ve F. Dostoyevskiy, L. Tolstoy, A. Puşkin gibi büyük klasik Rus yazarlar arasında kabul edildiğinin altını çizmemiz gerekir, zira yazar sanatçı sorumluluğuna, haklarına ve özgürlüklerine ilişkin düşünceleriyle XX. yüzyıl Rusya’sında klasik Rus edebi ekolünü sürdürmektedir.

¹ Teosentrizm - (*Теοцентризм*), (Yunanca: Theos-Tanrı, Latince: Centrum- çemberin merkezi), Tanrı ve öğretisini salt, kusursuz ve en yüksek biçim, tüm yaşamın kaynağı ve ulaşılması gereken en yüksek değer olarak kabul eden felsefi akımdır. Teosentrizm, Teizm’e dayanmaktadır.

“A. İ. Soljenitsin’in Sanatı ve Görüşleri” başlıklı çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Soljenitsin’in siyasi görüşlerinin oluşumuna temel teşkil eden yaşamöyküsü ve bu doğrultuda şekillenen sanatı ele anılacaktır. Bu bölümde Lyudmila Saraskina’nın 2009 yılında, Molodaya Gvardiya Yayınevinde yayınladığı “Aleksandr Soljenitsin. JZL” (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*) adlı kitabına dayanılacaktır. Bunun nedeni, L. Saraskina’nın, yazarın sağlığında kendisiyle sık sık görüşerek kitabını yazmaya başlaması ve kaynaklara geçmemiş belgelere ulaşarak bunları kitabında yansıtmasıdır. Tarihi olaylar aktarılırken, Rusya Yazarlar Birliği üyesi, Rusya Bilim Akademisi’nin Tarih Enstitüsü başkanı, tarih profesörü Andrey Saharov’un editörlüğünü üstlendiği, 2006’da Moskova’da AST ASTREL Yayınevinde yayınlanan “XIX. Yüzyılın Başından XXI. Yüzyılın Başına Kadar Rusya Tarihi” (*История России с начала XIX века до начала XXI века*) adlı kitabı esasa alınarak, 2007 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında yazılan Alesker Aleskerov’un “**Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişimleri**” adlı Doktora Tezinden ve diğer kaynaklardan yararlanılacaktır.

Soljenitsin’in sanat anlayışı çerçevesinde yapılan inceleme sırasında, edebi eleştirmen D. Şturman’ın,1988’de yazdığı “Kente ve Dünyaya. A. İ. Soljenitsin’in Yazıları Üzerine” (*Городу и Мирову. О Публицистике А.И.Солженицына*) adlı

eserden ve yazarın 1972’de kaleme aldığı “Nobel Konuşması” adlı yazısından yararlanılacaktır.

Çalışmanın **ikinci bölümünde**, yazarın siyasi görüşlerinin oluşum sürecine değinilecek ve bu görüşlerinin S.S.C.B. basınına ve Türk basınına yansımaları irdelenecektir. Bu bölümde, 1975’te, Moskova’da, *Novosti* basın ajansı tarafından yayınlanan Soljenitsin’in eski eşi N.Reşetovskaya’nın “Kocam Soljenitsin” (*Б Снопе со Временем*); 1978 yılında, Moskova’da *Progress* yayınevinde basılan Çekoslovakya’lı gazeteci Tomaş Rjezaç’ın “Soljenitsin’in İhanetinin Helezonu” (*Спираль Измены Солженицына*); 1977’de, İstanbul’da yayınlanan İlhan Livaoğlu’nun, “**Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**”; yayınlanma yılı belirtilmemiş olan Osman Nebioğlu’nun, “**Soljenitsin’in Hayatı**”; yine yayınlanma yılı belirtilmemiş Erhan Etiker’in “**Soljenitsin Dosyası**”; 1974’te, Ankara’da basılan Sami Ateş’in “**Terörden-Hüriyete Soljenitsin**”; 1974’te, Eş Yayınları tarafından yayınlanan Akkan Suver’in “**Soljenitsin**” adlı kitaplardan, yazarın anı yazılarından ve konuya ilişkin farklı dönemlerde yayınlanan çeşitli **makalelerden** yararlanılarak karşıt düşünceler ortaya konulacaktır.

Çalışmanın **üçüncü bölümünde** ise, Soljenitsin’in siyasi görüşlerinin edebi eserlerine ne şekilde yansıdığı, yazarın “İlk Çember”, “İvan Denisoviç’in Bir Günü”, “Matryona’nın Avlusu” ve “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” başlıklı eserleri üzerinde yapılacak incelemeyle ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu eserleri seçmemizin nedeni, Soljenitsin’in her eserinde Sovyet iktidarının acımasızlığı ve adaletsizliği vurgulanmakla birlikte, Sovyet ideolojisinin ve sürdürülen politikanın

farklı ortamlarda ve farklı kişiler üzerinde ne gibi etkiler yarattığını özellikle bu eserlerinin ortaya koyuyor olmalarıdır. Genel anlamda, Soljenitsin'in her eserinde Sovyet iktidarının acımasızlığı ve adaletsizliği vurgulanır; ancak "**İlk Çember**"de, iktidarın yanılması ve insanlar üzerindeki olumsuz etkisi üzerine ideolojik tartışmalar yer alır; insanların çektiği manevi acılar ortaya konur; S.S.C.B.'nde üst düzey yöneticilerin inkâr ettiği, ancak toplumda var olan sınıfsal farklılığın altı çizilir. Bu eserde, S.S.C.B.'nde kamplarda çalışan aydın kesime ait kahramanlar yer alır ve içerik açısından, yazarın ileride yansıtmaya devam edeceği tüm siyasi görüşler net bir biçimde ifade edilir. "**İvan Denisoviç'in Bir Günü**"nde, iktidarın ideolojik yanılması tartışılmaz, ancak bunun sonucu olan fiziksel acılar dile getirilir. Bu öykünün ana teması- ideolojik öğretilerden uzak, sıradan köylü insanın kamp yaşantısıdır. Ayrıca, bu eser, yazara edebiyat dünyasının kapılarını açar, okuyucularla buluşturur ve yazara ün kazandırması nedeniyle, sahip olduğu görüşlerin aktarılması sağlar. "**Matryona'nın Avlusu**"nda, doğal köy ortamında, iktidarın kullanıp bir kenara attığı yalnız bir kadının trajedisi konu edilmektedir. "**Koçetovka İstasyonunda Bir Olay**" adı eserde ise, Sovyet ideolojisine içtenlikle bağlı, dürüst ve iyi bir insan olan başkahraman, bu ideolojinin insan ruhunu olumsuz etkilediğini görerek kuşkuya düşer.

Sonuç bölümünde, özellikle üçüncü bölümde yazarın eserleri üzerinde yapılan inceleme doğrultusunda elde edilen sonuçlar yansıtılacaktır.

Çalışmanın Kaynakça bölümünde, birincil kaynaklar olan, yazarın eserlerinin yanı sıra, bilgi açısından olduğu kadar, metodoloji açısından da yararlandığımız,

basılı ve elektronik kaynaklara yer verilecektir. Çalışma boyunca, yazarın sanatına ilişkin S.S.C.B.’de 1962-1974 yılları arasında yazılan makalelerin yer aldığı, 1998’de, Moskova’da, *Russkiy Put* yayınevinde basılan ve editörlüğünü Vladimir Glotser (edebiyatçı) ile Ye.Çukovskaya’nın (yazar) üstlendiği “Kelime Kendisine Yol Açar” (*Слово Пробивает Себе Дорогу*) adlı, makale derlemesinden yararlanacaktır.

Yazara ve sanatına ilişkin son 10 yılda yapılan yorumlar ise, 2005’te, Moskova’da, *Russkiy Put* yayınevinde basılan ve editörlüğünü yazarın arkadaşı Nikita Struve ile Viktor Moskvın’ın (*Russkiy Put* yayınevinin baş editörü) üstlendiği “İki Yıldönümü Arasında” (*Между Двумя Юбилеями*) adlı makale derlemesinden; 2009’da, Moskova’da, *Russkiy Put* yayınevinde basılan ve editörlüğünü Lyudmila Saraskina’nın üstlendiği “Geniş Zaman Çerçevesinde Soljenitsin’in Yolculuğu” (*Путь Солженицына в Контексте Большого Времени*) adlı makale derlemesinden; 2009’da, Saratov’da, *Nauka* yayınevinde basılan ve editörlüğünü L. Gerasimova’nın (yazarın araştırmacısı, edebiyat profesörü) üstlendiği “Soljenitsin ve Rus Kültürü” (*Солженицын и Русская Культура*) adlı makale derlemesinden aktarılacaktır.

Kuşkusuz, İnternet, XX. yüzyılın en önemli icatlarından biridir. Soljenitsin de, dünya edebiyatına ve evrensel sosyo-politik yaşama damgasını vuran bir sanatçıdır. Bu nedenle, birçok dile çevrilen eserleri resmî internet sitelerinde, özgün dilde, tüm dünyaya açık durumdadır. Biz de, çalışmamızın her aşamasında internet

kaynaklarından yararlanmakla birlikte, bulduğumuz kaynakları sunarak, tezimizde yer alan alıntılara kolaylıkla ulaşma imkânı sağlamaya çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALEKSANDR İSAYEVİÇ SOLJENİTSİN'İN YAŞAMI VE SANATI

A. ÖZEL VE EDEBİ YAŞAMI

Aleksandr İsayeviç Soljenitsin, şair olmasının yanı sıra, sosyo-politik konuları işleyen bir yazardır. **1918'de**, Kislovodsk (*Кисловодск*) kentinde doğar. Soljenitsin'in babası, İsaakiy Soljenitsin (*Исаакий Солженицын*), köy kökenli bir aileden gelir; Filoloji Bölümü'nde okur. I. Dünya Savaşı'nın başında gönüllü olarak Rus ordusuna katılır; savaştan döndükten sonra, oğlunu göremeden 1918'de, avlanırken yaralanarak ölür. Soljenitsin'in annesi Taisiya Soljenitsina (*Таисия Солженицына*) kocasını kaybettikten sonra, oğlunu güç koşullarda büyütür.

Çarlık Rusyası, 1917 Ekim Devrimi ile yıkılır. Adı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olarak değişen devlet, Bolşevik Partisi'nin lideri V. Lenin (*Ленин*) tarafından yönetilir. 1924'te Lenin'in ölümüyle Bolşevik Partisi'nin başına geçen İ. Stalin (*И.Сталин*), halkın üzerinde yoğun iktidar baskısı uygular. 1929'da da onun S.S.C.B.'nin tartışılmaz lideri olması ile birlikte bu baskı daha da şiddetlenir. Bu sert politikanın temelini İ. Stalin'in 'Sosyalist Toplumun kurulması sırasında sınıf mücadelesinin kaçınılmaz bir biçimde şiddetlenmesi' ana fikri oluşturur. Bu düşüncelerini toplama kamplarındaki faaliyetleriyle acımasızca

sürdürür. 1928’de birinci Beş Yıllık Plan’ın¹ (*Пятилетка*) uygulamaya konulmasıyla, özel teşebbüsün kökü hızla ve tümüyle kazınır; 1929’da da, tarımı Kolektifleştirme² (*Коллективизация*) politikasının acımasızca uygulanmasıyla 1928–1931 yılları arasında ülkede açlık baş gösterir ve bu kısa dönem içinde yaklaşık 7–8 milyon kişi hayatını kaybeder. 1930 – 1931 yılları arasında, kulaklara³ (*кулак*) karşı yürütülen propagandadan sonra tutukluların sayısının birden artması üzerine GULAG “Toplama Kampları Genel Yönetimi” (*Главное Управление Лагерьями, ГУЛаз*) kurulur. Yazar 18 yaşındayken Komünizm, Sovyetler Birliği’nde tüm hızıyla yayılmayı sürdürür. Mabetler kapatılır, din ve kiliseler ‘eski çağın mirası’ olarak nitelendirilerek çocuklara dini öğretiler yerine Marksist öğreti sunulur. S.S.C.B.’deki gençler, Tanrı yerine Marks’a (*Маркс*) ve Lenin’e (*Ленин*) inanmaya başlarlar. “Marks’ın öğretisi ölümsüzdür, zira doğrudur. Lenin.”⁴

¹ Beş Yıllık Plan (*пятилетка*) - S.S.C.B.’nin beş yıllık ekonomik hedefleri.

² Kolektifleştirme Politikası (*коллективизация*) - Köylerdeki özel çiftliklerin S.S.C.B.’ye hizmet etmek amacıyla ‘Kolhozlar’a verilerek bir çatı altında toplanma politikasıdır. ‘Kolhoz’ (*колхоз*)- kolektif tarımcılık, kolektifleştirme politikasının neticesinde meydana gelen ortak çiftliklerin adıdır.

³ Kulak (*кулак*)- 1917’deki Ekim Devrimi öncesi, para karşılığında başka köylüleri çalıştıran zengin çiftçilere verilen ad ve Kolektifleştirme Politikası’nın neticesinde yok olması ön görülen sosyal sınıf.

⁴ **Osnovi Marksizma-Leninizma** (*Основы Марксизма-Ленинизма*), Uçebnik, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literaturı, Moskva, 1960, Vvedeniye

Son sınıfında okuyan genç Soljenitsin çok düşünmeden Komsomol'a (комсомол)⁵ girer. Komsomol'a girmemek söz konusu bile değildir, aksi takdirde üniversiteye girmek veya iş bulmak imkânsızdır. Neredeyse 50 yıl sonra bu konuya ilişkin Soljenitsin şöyle yazar: "Dayanamadım, bu selde ayakta durmayı başaramadım."⁶

1936'da, takdirname ve altın madalya alarak Rostov-na-Donu (Ростов-на-Дону) kentinde ortaokulu bitirir. Yine 1936'da, Rostov Üniversitesinde istediği Dil ve Edebiyat Bölümü'nün olmaması nedeniyle, Matematik - Fizik Fakültesini seçer ve sınavsız kabul edilir. 18 Kasım **1936'da**, birinci sınıf öğrencisi olan Soljenitsin'in aklına, 1917 Ekim Devrimi üzerine bir roman yazmak gelir. Böylece, Çarlık Rusyası'nın devrime doğru nasıl sürüklendiğini kaleme almak üzere kitaplara gömülür. Yazar, yıllar sonra bu konuda şunları kaleme alır: "Bu işten beni artık hiçbir şey vazgeçiremezdi, artık yalnızca bununla ilgileniyordum."⁷

Bu eseri 1989'da tamamlar. **Haziran 1941'de**, Matematik - Fizik Bölümü'nü üstün başarıyla bitirerek, yaşamındaki ilk ciddi başarıyı elde etmiş olur ve hislerini şöyle aktarır:

⁵ Komsomol (комсомол) - Sovyetler Birliği Komünist Parti'nin gençlik kolu. Erkek üyelerine "Komsomolets" (комсомолец), kadın üyelerine ise "Komsomolka" (комсомолка) denir.

⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 146

⁷ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009 s. 151

Yıldız yağmuru serpilmiş gibi yollarıma / Dağlar benimle aynı boyda sanki /
Yapabilirim istediğim her şeyi! / Var olan mutluluktan payımı almışçasına...

“Yol” adlı uzun şiiri, I. Bölüm, “Balayı” (Медовый месяц)⁸

Ancak ansızın başlayan kanlı II. Dünya Savaşı ile birlikte, Soljenitsin’in tüm hayalleri ve sevinci yok olur. 1941’de orduya gönüllü olarak katılma kararı alır ve başvurusu kabul edilir. 4 ay sonra, Engels’in “Almanya’da Devrim ve Karşı Devrim” kitabını da yanına alarak sıradan bir asker olarak savaşa katılır. Bir yıl sonra ise kendi isteği ile daha tehlikeli olan topçu birliğine geçer. Savaşta, Oryol (*Орёл*) kentinden Doğu Prusya’ya kadar yol kat eder. Aynı zamanda sanatı için pek çok kaynak elde eder ve siyasal görüşlerinden kuşkulanmaya başlar. **1944’te**, savaş henüz devam ederken, annesi verem hastalığından ve açlıktan ölür. Bu ölüm, yazarın kalbinde derin bir yara açar ve yıllar sonra, bunu şöyle açıklar: “Anneme karşı, yanına gitmeyerek değil, subay ilmühaberimi (subay ilmühaberi yalnızca bir kişiye yazılabiliyordu) anneme değil de, üzerine titrediğim genç karım Nataşa Reşetovskaya’ya (*Наташа Решетовская*) yazarak, ağır bir suç işledim.”⁹

Tutuklanması

24 Haziran 1945’te, Moskova’da, Kızıl Meydan’da geçit töreni düzenlenir. Genç Soljenitsin’in, sevdiği ve uğruna savaştığı ülkesinin zaferini diğer insanlarla

⁸ Soljenitsin, A., **Dorojenka** (*Дороженька*), çast “Medoviy Mesyats” (*Медовый месяц*)

⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 250

birlikte kutlamadan Lubyanka (*Лубянка*) Hapishanesi'nin koğuşundan seyretmesi, ülkenin acı gerçeklerini görebilmesine neden olur. Soljenitsin, artık kendisinden çok, haksızlığa uğrayan ve yurdunun sırt çevirdiği mahkûm arkadaşları için neler yapması gerektiğini düşünmeye başlar. Yıllar sonra, o günlerde yaşadıklarını şöyle açıklayacaktır: “Taşıdıkları yüke omuz vererek, bu yük beni ezene kadar, onları koşulsuz desteklememin benim için bir görev olduğunu anlamıştım.”¹⁰

Sovyet rejimi, savaş sonrası yıllarda da katı tutumunu korur. Durum hiç de iç açıcı değildir. Yıllar süren ‘Toplumsal Temizlik’ ve ‘Demir Perde’ politikası sonucunda, büyük bir baskı altında bulunan halk, Sovyet iktidarının izlediği yolun en doğru yol olduğu konusunda neredeyse hemfikirdir. Savaş yıllarında pekişen bu durum, savaşın da zaferle sonuçlanmasıyla, Sovyet iktidarının uyguladığı sistemin dünyadaki diğer sistemlerden üstün olduğu fikrini halka telkin eder. Halk, önderleri İ. Stalin’e tapmaktadır ve iktidara muhalif bir kitlenin oluşması söz konusu bile değildir.¹¹

S.S.C.B. iktidarı açısından, II. Dünya Savaşı’nda kazanılan zafer, olumlu sonuçların yanı sıra istenmeyen sonuçları da beraberinde getirir. Savaş sırasında Batı’daki yaşamı gören Sovyet halkının bir kısmı, ülkelerindeki gerçek durumu az çok anlarlar. Bu insanlar, Batı’da olduğu gibi, S.S.C.B.’ye de demokrasinin gelmesini ve ‘Kolhoz’ların kaldırılmasını isterler, fakat bu tür düşüncelerinden

¹⁰ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 300

¹¹ Saharov A., **İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka** (*История России с начала XIX века до начала XXI века*), Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 677

dolayı, bulundukları mevki ne olursa olsun, kurşuna dizilirler. İ. Stalin, Sovyet rejimi ile Marksist-Leninist ideoloji arasındaki sıkı bağı korumak zorunda kalır. Alman esaretinden veya farklı nedenlerden dolayı yurt dışında kalan ve daha sonra S.S.C.B.'ye geri dönen insanlar için yaklaşık 100 ayrı kamp kurdurur. Resmî olarak bu kampların görevi, ülkesine geri dönen yurttaşlar arasında bulunan ispiyoncuları ortaya çıkarmaktır. Bu kamplara getirilen 1,95 milyon kişiden 900 bini suçlu bulunarak çalışma kamplarına gönderilir. Bu sert uygulamanın amacı, iktidar muhaliflerinin ve taraftarlarının önünü kesmektir.

1945–1949 yılları arasında iktidar içinde yaptığı değişiklikler sonucunda, herkesten hastalık derecesinde kuşkulanan İ. Stalin, çevresindeki kişileri birbirine düşürür ve bu huzursuzluk tüm ülkeye yayılır.¹² Aynı amaçla İ. Stalin, ülkenin aydın kesimi içinde ‘Temizlik’ (*Чистка*) politikasını başlatır. Bu ‘Temizliğin’ amacı, Sovyet ideolojisine karşı olanları vatan haini ilan etmek ve halk arasında korku salmaktır. Yazar, “İlk Çember” adlı romanında bu konuyu dile getirir. 14 Ağustos 1946 yılında, Bolşevik Komünist Partisi MK’nin (*ЦК ВКПБ*) kararnamesiyle dergi yayınevlerine, “Derginin iletmek istediği ideoloji düzeltilmeli; A. Zoşenko (*А.Зощенко*), A. Ahmatova (*А.Ахматова*) ve benzeri yazarların yazılarının yasaklanmasıyla dergilerin sanatsal ve ideolojik düzeyi sağlanmalıdır.” biçiminde bir yazı gönderilir.¹³

¹² Saharov A., *İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka (История России с начала XIX века до начала XXI века)*, Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 680

¹³ Saharov A., *İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka (История России с начала XIX века до начала XXI века)*, Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 680-683

1947 yılından itibaren Sovyet iktidarı yabancılarla evlenmeyi yasaklar, yayınlara ve radyolara sıkı sansür uygular. Genetikçilik burjuva bilimi olarak yasaklanır, biyoloji ve fizik dallarında meydana gelen ideolojik değişimler sonucunda birçok bilim adamı çalışma kampına gönderilir.

Eylül **1946’da**, Soljenitsin, Lubyanka’dan önce Moskova’daki Butırka (*Бутырка*) Hapishanesi’ne götürülür, ardından da Şerbakov (*Щербаков*) kentinde özel bir hapishanesi olan Şaraşka’ya (*шарашка*)¹⁴ gönderilir. Bu özel hapishane, uçak fabrikasının bünyesindedir. Şerbakov Şaraşkası’ndan sonra, Soljenitsin pek çok Şaraşka’ya gönderilir ve ünlü bilim adamlarıyla birlikte çalışır. 6 Kasım 1946’da, “Butırka Hapishanesi Anıları” (*Воспоминание о Бутырской тюрьме*) ve “Mahkûmun Hayali” (*Мечта арестанта*) adlı şiirlerini kaleme alır. Yazar **1947’de**, Marfino (*Марфино*) köyü yakınlarındaki Şaraşka’ya getirilir ve burada yaşadıklarını, 1955’te yazdığı “İlk Çember” (*В круге первом*) adlı eserine yansıtır.

1945’ten itibaren Soljenitsin, eşi N. Reşetovskaya ile sürekli mektuplaşır, ancak yalnızca birkaç kez görüşebilirler. Bu durum ikisi için de çok güçtür, zira N. Reşetovskaya için eşinin hapishanede olması, çalıştığı Moskova Devlet Üniversitesinin kimya laboratuvarındaki işini tehlikeye atar ve Natalya, resmi olarak

¹⁴ Şaraşka (*шарашка*) - Mahkûmların çalıştırıldığı İlmi Araştırma Enstitüsüdür. Bilim enstitüsü olan bu kurum, başkent yakınlarında yer alırdı; burada tutuklu bulunanlar yüksek öğrenim görmüş kişilerdi ve kamplardan farklı olarak beden güçlerinin zorlanmadığı işlerde çalıştırılırlardı.

boşanmayı teklif eder. Soljenitsin boşanmayı mantıklı bulmasına karşın “Feragat” (“*Отречение*”) adlı şiirini yazar¹⁵:

İki gündür geledim kendime / Erkeğim, ama gözyaşlarına boğuluyorum /
Demek yaşamımın bu döneminde / Bu haber beni bekliyordu.

1950, “Feragat” (*Отречение*) şiiri¹⁶

1947 – 1950 yılları arasında Soljenitsin, Şaraşka’larda çalışırken sürekli Dal Sözlüğü’nü inceler. “İki Demir Parmak Arasından” (*Через две решётки*), “Vanka-Vstanka” (*Ванька-встанька*), “Romans” (*Романс*), “Akşam Karı” (*Вечерний снег*) ve “Hüzünle Sayfaları Çevirirken” (*Когда я горестно листаю...*) adlı şiirlerini yazar. “Devrimi Sev” (*Люби революцию*) adlı eserine ve “Yol” (*Дороженька*) adlı uzun şiirine başlar. Yazar eserlerini yazdıktan sonra, elinden alınmasından korktuğu için, ezberleyip hemen yakar ve yıllar sonra tekrar kaleme alır. Unutmamak için de her gün tekrarlar.

1949 yılının sonbaharına doğru, yazar hapisane korkusunu tamamen yener ve yaşamını kurtarma düşüncesi yerine, gerçekleri yazma gereksinimi ön plana çıkar. Soljenitsin’in, Şaraşka’nın iyi koşullarına karşın yazma fırsatını yitirmesi, 1950’de, Marfino’dan ayrılarak çalışma kampına gitmek istemesine neden olur. Yazarın

¹⁵ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 340

¹⁶ Soljenitsin, A., **Tyuremnie Lagerne Ssilnie Stihi** (*Тюремные Лагерные Ссылные Стихи*), s. 12

olabilecek en iyi koşullardan kendi isteği ile vazgeçerek adeta cehenneme gönüllü gitmesi, edebiyat araştırmacıları için halen sıra dışı bir karar olarak değerlendirilir.

1950 yılında, Soljenitsin, Kazakistan'ın Ekibastuz (*Экибастуз*) kentindeki çalışma kampına gönderilir. Kışın dondurucu soğuklar, yazın ise kuraklık, bu kampın başlıca özelliğidir. Soljenitsin'i üne kavuştıran “İvan Denisoviç'in Bir Günü” (*Один День Ивана Денисовича*) adlı eseri, bu kampın öyküsünü anlatır. Rus diline daima ilgi duyan Soljenitsin, her akşam Marfino'dan aldığı Dal Sözlüğü'nün 2. cildini inceler.

Bu kampta Soljenitsin, “Buradan Dönüş Yok” (*Отсюда не возвращаются*), “Feragat” (*Отречение*), “Stolipin Vagonunun Üst Kuşetinden” (*С верхней полки столыпинского вагона*), “Taşçı” (*Каменищик*), “Ekmekten Yapılma Tespih” (*Хлебные чётки*), “Mahkûmun Hakkı” (*Право узника*), “Savaş Baharları Artık...” (*Что-то стали фронтовые вёсны...*), “Yedinci Bahar” (*Седьмая весна*), “Rusya?” (*Россия?*), “Kilise şarkısı” (*Акафист*), “Çalışma Kampına Veda” (*Прощание с каторгой*) gibi kısa şiirlerini; “Yol” adlı uzun şiirini ve “Galiplerin şöleni” (*Пир Победителей*) adlı oyununu yazar.

29 Aralık **1952'de**, yazarın kasık bölgesinde hızla büyüyen ve onu rahatsız eden bir şişlik ortaya çıkar ve ameliyat edilir. Tümörün daha fazla yayılması önlenir. Yazarın iyileşmesi, hapis cezasının bitimine denk gelir ancak gidebileceği hiçbir yer yoktur. Eşi boşanarak başka birisiyle evlenmiş, annesi ise ölmüştür. 9 şubat **1953'te**, cezası tamamlanır ve 13 şubat'ta Güney Kazakistan'daki Kok-Terek (*Кок-Терек*)

köyüne ‘müebbet sürgüne’ gönderilir. Hastane yatağında yatarken, tüm yaşamını gözden geçirmiş ve Tanrı’ya yönelmiştir. Bu durumu Soljenitsin, ‘inanç duygusunun dönüşü’ (*чувство возвращения веры*) olarak adlandırır.¹⁷ Kok-Terek’te geçirdiği ilk özgürlük günlerinde yaşadığı duyguları yazar şöyle açıklar: “Eşekler şarkı söylüyor! Develer şarkı söylüyor! İçim şarkı söylüyor: Özgürüm! Özgürüm!”¹⁸

Kok-Terek’te, planlamacı-ekonomist olarak görevlendirilir ancak edebiyata zaman ayıramaz. Bu sırada, Fen Bölümü’nden mezun olduğunu duyan Kok-Terek ortaokul müdürü, yazardan matematik ve fizik derslerine girmesini ister. Yazar, öğretmen olarak sınıfa girdiği günü ‘kurtuluş günü’ (*день освобождения*) ve ‘yurttaşlığının iadesi’ (*возвращение гражданства*) olarak adlandırır.¹⁹

Tarih, Mart 1953’ü gösterdiğinde İ. Stalin ölür. Bu ölümle ülkede ve tüm dünyada siyasal hava yumuşar. İktidardakiler zorba yönetimin Rusya’yı ya iç savaşa götüreceğinin ya da A.B.D. ve S.S.C.B. gibi iki süper gücün çatışması sonucunda tüm dünyayı yeni bir savaşa sürükleyeceğinin farkındadırlar. GULAG kamplarında ise isyanlar başlar. 1953 yılının Mayıs ayında Norilsk kentindeki kampta çıkan isyan sonucunda yüzlerce mahkûm kurşuna dizilir.

¹⁷ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 386

¹⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 391

¹⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 393

Aralık 1953'te N. Hruşyov, S.S.C.B.'nin Bakanlar Kurulu Başkanı seçilir ve Sovyet halkına barış ve refah getirmeyi planlar. Köylerde, sanayide, eğitim sisteminde ve sosyal alanda yaptığı reformlardan ilki GULAG ile ilgilidir. Zira 1953 yılında GULAG mahkûmlarının sayısı 2,6 milyondan fazladır. Bu kampların faaliyetine son verilir ve mahkûmların birçoğu serbest bırakılır. Sovyet toplumunda belirgin bir biçimde düşünce özgürlüğü gelişmeye, edebi dergilerde Sovyet rejimini eleştiren eserler yayınlanmaya başlar. N. Hruşyov tüm bunları destekleyerek, liberal toplum oluşturmaya çalışır. Önceden yasak olan A. Ahmatova, M. Tsvetayeva, M. Zoşenko gibi yazarların eserleri yayınlanmaya başlar. Sanata (edebiyat, müzik, sinema, resim) uygulanan sansür büyük ölçüde hafifler. A. Tvardovskiy'in *Yeni Dünya (Новый мир)* adlı dergisinde birçok devrimci eser ve 1962'de Soljenitsin'in "İvan Denisoviç'in Bir Günü" adlı eseri yayınlanır. Artık Demir Perde kalkmaya başlamıştır ve bu dönem 'Hruşyov Baharı' (*Хрущёвская оттепель*) olarak adlandırılır. Bu gelişmelerin yanı sıra, İ. Stalin'in tarihteki olumlu imajına son darbeyi Soljenitsin'in ünlü "GULAG Takımadaları" adlı eseri indirir.²⁰ Bu dönemde, "Beş Mart" (*Пятое марта*) şiirini ve birçok kısa şiir, ayrıca "Esirler" (*Пленники*) adlı oyununu yazar. Belleğinde tuttuğu eserlerini nihayet kâğıda dökebilme imkânı bulur.

²⁰ Saharov A., *İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka (История России с начала XIX века до начала XXI века)*, Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 699-720

Her şey yolundayken, 1953 sonbaharında kanser olduğunu öğrenir. Bu dönemde aklında yalnızca ‘yazmak için yaşamalıyım’²¹ düşüncesi oluşur. Soljenitsin’in, sürgünde arkadaş olduğu ve ileride “Kanser Koğuşu” (*Раковый корпус*) adlı eserinde Kadmini (*Кадмины*) çifti olarak yansıttığı, doktor Zubovı (*Зубовы*) çifti yazara, Taşkent (*Ташкент*) Hastanesine gitmesini tavsiye ederler.

Soljenitsin 1953’te, “Ölüm, uçurum değil, ölüm bir zirvedir” (*Смерть — не как пропасть, а смерть как гребень*), “Yıldızlara Dönüş” (*Возвращение к звездам*), “Bir Parça Özgürlük. Yeni Yere Yerleşim...” (*Вот и воли клочок. Новоселье...*), “Üç Gelin” (*Три невесты*), “Yolumun Üzerinde” (*Над Дороженькой*), “Üç Dev Yazara” (*Триумвирам*), “Yolcu Etme Kelimeleri” (*Напутствие*) adlı şiirlerini yazar. 1954 kışında yazar, Taşkent Hastanesinde tedavi görmek üzere izin alır. “Sağ El” (*Правая Кисть*) adlı öyküsünde, yazar, bu durumu şöyle yansıtır: “O kış Taşkent’e yarı ölü bir halde gelmişim. Zaten buraya ölmeye gelmişim ama beni tekrar yaşama döndürdüler.”²² Arkadaşlarına ise şöyle söyler: “Bugüne kadar, yazdığım sürece ölümü ertelediğime inanıyorum.”²³

Taşkent Hastanesinde doktorların, yalnızca üç haftalık bir ömrünün kaldığını söylemelerine karşın, gördüğü tedavi başarılı olur ve yaşadıklarını, 1960’ta yazdığı “Sağ El” ve 1963–1967 yılları arasında yazdığı “Kanser Koğuşu” adlı öykülerine

²¹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 394

²² Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s. 151

²³ Nivat, G., **Soljenitsin** (*Солженицын*), Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1992, s. 9

yansıtır. 1954 ilkbaharında, ilk adı “Geyik ve Fahişe” (*Олень и шалашиовка*) olan “Emek Cumhuriyeti” (*Республика труда*) adlı oyununu yazar.

Özgür yaşama dönüşü ve yazar kimliğine kavuşması

Kamp yaşamından sonra, sürgünde yazma fırsatı bulan Soljenitsin tüm boş zamanını gizli yazmakla geçirir, ancak yaşamı boyunca karşılaştığı güçlükleri hiç unutmaz ve bu konuda şöyle der: “Eğer hapishaneye düşmeseydim, ülkedeki gerçek durumu kavrayamayan sıradan bir Sovyetler Birliği yazarı olurdum. Hapishane yaşamının ve çalışma kamplarının kazandırdığı o dayanıklılığı, ayakta dimdik kalma yeteneğimi ve gizlilik kurallarını öğrenemezdim. İşte beni gördüğünüz yazar haline getiren, hapishane ve çalışma kamplarıdır.”²⁴

1955’te, “İlk Çember” adlı romanını yazmaya başlar, ancak ülkenin gerçek durumunu yansıtan eserlerinin S.S.C.B.’de asla yayınlanmayacağını farkına vararak Batı’da yayınlanabilmeleri için çareler de arar. **1956’da** yazarın sürgün cezası biter. Yine 1956’da, Vladimir bölgesinde (*Владимирская область*) istediği gibi sessiz ve doğası güzel bir yer bularak matematik öğretmeni olarak çalışmaya başlar. Kaldığı evi ve bu bölgeyi, 1959’da yazdığı “Matryona’nın Avlusu” (*Матрёнин двор*) adlı

²⁴ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 268

eserinde olduğu gibi yansıtır. Eski eşi, yazarı orada ziyaret eder ve çift tekrar evlenir.²⁵

1957 – 1959 yılları arasında, Soljenitsin, eři N. Rešetovskaya ve onun annesi ile birlikte Ryazan (*Рязань*) kentine yerleşir ve öğretmen olarak çalışmaya başlar. Burada Soljenitsin, gizli bir biçimde yazar ve kapalı bir yaşam sürdürür.

1958’de, B. Pasternak (*Б.Пастернак*), Nobel Ödülü’ne layık görülür, ancak iktidar tarafından ülkeden kovulacağını bildiği için törene katılmaz. Bu olay Soljenitsin’i çok sarsar, çünkü sansürsüz, özgür bir edebiyata inanmaya başlamıştır ve B. Pasternak’tan cesur ve sert bir Nobel konuşması beklemektedir. Soljenitsin’e göre, B. Pasternak’ın eserlerinin Batı’da yayınlanması, S.S.C.B.’den kovulmasına değmiştir.

Çok görkemli ve gürültülü bir biçimde başlayan “Hruşyov Baharı” duraklamaya başlar artık. Soljenitsin, halkın her şeyi unutacağını, tüm dünyanın korkunç gerçeklerden hiçbir zaman haberdar olamayacağını düşünür. Bu durum, onu coşturarak daha iddialı biçimde yazmaya yöneltir.

1959 baharında, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eserini yazar. Yazın “Matryona’nın Avlusu” adlı öyküsünü kaleme alarak sonbaharda bu öyküyü de bitirir. Yılsonunda, “Tanklar Gerçeği Bilir” (*Знают истину танки*) adlı film

²⁵ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 413–417

senaryosunu yazar. Bu eserde, Ekibastuz çalışma kampında tanık olduğu mahkûm isyanını anlatmaktadır. “Tanklar Gerçeği Bilir” adlı film senaryosu ile ilgili şöyle der: “Bu eseri Vorkuta, Ekibastuz, Kengir, Budapeşt ve Novoçerkassk’ta köleliğe ilk kez baş kaldıranlara adadım.”²⁶

1960 yılının Ağustos ayında, N. Reşetovskaya yazarın eserlerini, Soljenitsin’in arkadaşı V. Teuş’a (*B. Teyu*) gizlemesi için götürür. Aynı yıl “Kısa Öyküler”i, “Sağ El” adlı öyküsünü ve “Rüzgârdaki Mum” (*Свеча на ветру*) adlı oyununu bitirir.

1961’de, XXII. SBKP Kongresi’nde N. Hruşyov, İ. Stalin’in putlaştırılmasına karşı sert bir çıkış yapar ve SBKP’nin üyeleri onu destekler.

17 Kasım 1962’de, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öyküsü, yayınlanır. Birkaç ay sonra yazarın Noviy Mir dergisinde “Matryona’nın Avlusu” ve “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” (*Случай на станции Кочетовка*) adlı öyküleri de yayınlanır.

İktidar, basit köylüyü anlatan “İvan Denisoviç’in Bir Günü”nü yazan Soljenitsin’den, yürüttükleri politikaya destek vermesini bekler. Aralık 1962’de, Ryazan’da yaşayan Soljenitsin, özel bir arabayla evden alınarak Kremlin Sarayı’na getirilir. Yazar bu görüşmeye hazırlanırken, eski takım elbisesini ve ayakkabılarını

²⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.466–469

giyerek, “Sizlerden birisi değilim” mesajını vermek istemiştir. Orada, A. Tvardovskiy sayesinde Soljenitsin, N. Hruşyov ile tanışır. “İvan Denisoviç’in Bir Günü” öyküsünün yazarını tüm salon ayakta alkışlamış. Soljenitsin ise, yalnızca mütevazı bir tavırla ayağa kalkarak cevap verir.

Sanatının baskı altına girmesi

1963’te N. Hruşyov’un başlattığı “Hruşyov Baharı”nın ve Soljenitsin’e yaktığı yeşil ışığın sonu gelir. *Noviy Mir* dergisi ‘edebi çöplük’ olarak tanımlanarak derginin başyazarı A. Tvardovskiy’e baskı uygulanmaya başlar. Soljenitsin’in çevresinde hayran kitlesi azaldığı gibi, dün yazarı övenler, bugün iktidar yandaşları olarak ona karşı yazılar yazarlar. Ancak yazar bu durumu gayet doğal karşılar ve ‘yazma fırsatı’ olarak değerlendirir.

1963’te, “İşin Yararına” (*Для пользы дела*) adlı öyküsünü ve “Dua” (*Молитва*) şiirini yazar. Bunun yanı sıra “Kanser Koğuşu” adlı eserine başlar ve asıl hedefi olan “GULAG Takımadaları” ve “Kırmızı Tekerlek” adlı eserleri için kütüphanelerde araştırma yapmaya başlar. Aynı dönemde, N. Hruşyov görevden alınır ve bu durum yazar için büyük bir tehlike oluşturur. Ekim 1964’teki MK Genel Toplantısı’nda, L. Brejnev (*Л.Брежнев*) birinci sekreterliğe seçilir, 1966’da bu unvanı genel sekreter olarak değişir. L. Brejnev döneminin siyasal rejimi, totaliter bir rejimin taşıdığı tüm özellikleri korur.

Zubovı çifti, yazarın kendilerine emanet ettiği gizli eserleri yakar ve onu dikkatli olması konusunda uyarır. Ekim 1964'te, yazar, eserlerinin mikrofilmini bir kapsül içinde, L. Andreev'in (Л.Андреев) oğluyla Cenevre'ye yollar. *Noviy Mir* yayınevinde basılmayı bekleyen "İlk Çember" romanının yerini de "Kanser Koğuşu" adlı eseri alır.

1965 yılına doğru, MK'nin ideolojiden sorumlu sekreteri değişir. Bu görevi devralan P. Demiçev (П.Демичев), Soljenitsin'i görüşmeye çağırır. Yazar görüşmede, elinde yayınlanmamış herhangi bir eserinin olmadığını ve edebiyatı yalnızca bir gelir kaynağı olarak gördüğünü söylemekle birlikte, matematiğe dönme olasılığını da belirtir. P. Demiçev ise Soljenitsin'in eserlerinde iktidarın görmek istemediği konuları şöyle sıralar: a) Kötümserlik, b) Sovyet iktidarını ve politikasını karalama, c) Gizli oklar²⁷

Eylül 1965'e gelindiğinde KGB görevlileri, yazarın arkadaşı V. Teuş'un evinde arama yaparak, gizlediği eserleri ele geçirir. Böylelikle, Soljenitsin'in, yıllar süren gizli edebi (yeraltı) yaşamının ürünleri ansızın ortaya çıkar. Soljenitsin, o dönemde "GULAG Takımadaları" üzerinde yoğun biçimde çalışır, ancak her şeyin olumsuz yönde değişmesi, onu aynı zamanda çalışamaz hale de getirir. Bu durum tüm eserlerini yakarak tutuklanmayı beklemesine neden olur.

²⁷ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 540

KGB'nin ele geçirdikleri arasında, "İlk Çember", "Galiplerin Şöleni", "Emek Cumhuriyeti" adlı eserleri; "Ş-854" (*Ш-854*) ["İvan Denisoviç'in Bir Günü" eserinin ilk hali] 36 sayfa; "Mahkûm Montu Altındaki Yürek" (*Сердце Под Бушлатом*) adını taşıyan kamp temalı şiirleri, 29 sayfa; "Emek Cumhuriyeti" 74 sayfa; "Sağ El" 11 sayfa; "Yılların Sayısını Kaybedince" (*Когда теряют счёт годам*) 10 sayfa; "Hüzünlü Öykü" (*Невесёлая Повесть*), "Yol" adlı uzun şiirinin bir bölümü vardır. Bu olaydan sonra bazı eserleri bir daha bulunamamıştır. Ayrıca KGB hem yazarın hem de arkadaşlarının evine dinleme cihazları yerleştirir. Bu yöntemlerle Soljenitsin'in iktidarla ilgili düşünceleri ortaya çıkar, yaptığı açıklamalardan biri de şöyledir: "Bugünkü iktidar tam anlamıyla felçli! Onların ne ideolojiyle, ne halkla, ne dış politikayla, ne ekonomiyle, ne de evrensel Komünizm hareketiyle ilgileri var."²⁸

Bununla birlikte KGB, yazarın öldürülmesi ya da tutuklanması halinde, tüm eserlerinin yurt dışında yayınlanacağını öğrenir. Soljenitsin, tutuklanması durumunda fırsat bulamayacağı düşüncesiyle, görüşlerini açık ve net bir biçimde ortaya koyan eserlerini yazma ihtiyacı duyar. Bu nedenle, 1965–1966 kışında, çocuk edebiyatının önemli ismi K. Çukovski'yi (*К. Чуковский*) Moskova civarındaki müstakil evinde gizlenerek "Meşe ve Dana" (*Бодался телёнок с дубом*) adlı anı yazısı üzerinde çalışır. K. Çukovski ise, Soljenitsin hakkında şunları yazar: "Edebiyat, edebiyat olarak onun ilgisini çekmiyor. Edebiyatı yalnızca düşman güçlere karşı bir protesto aracı olarak değerlendiriyor..."²⁹

²⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 546

²⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 550

“Meşe ve Dana” adlı anı yazısı, yazarın eserlerinin geçtiği engebeli yolların tarihini anlatır. Burada Soljenitsin, eserlerini yayınevine ulaştırma yolunda karşılaştığı zorlukları; iktidar tarafından yapılan haksızlıkları; ileride, eserlerinin yayınlanması konusunda düştüğü tuzakları anlatır.

Pes etmeyen Soljenitsin yazmaya devam ederek, yayına hazır eserlerini, arkadaşları sayesinde yurt dışına göndermeyi sürdürür. O döneme dek yazdığı eserlerinden, yalnızca “Emek Cumhuriyeti” oyunu bile, yayınlanması durumunda, büyük tepki yaratacak kadar etkileyicidir. Bu sırada N. Reşetovskaya ile arası giderek açılmaya başlar. Eşinin ilgisizliğinden son derece rahatsız olan N. Reşetovskaya, Soljenitsin’e çok tepkilidir.

4 Kasım 1965’te, *Literaturnaya Gazeta*’da (*Литературная газета*) yayınlanan V. Vinogradov’un (*В.Виноградов*), “Sovyet Edebiyatının Üslubu Üzerine Notlar” (“*Заметки о стилистике советской литературы*”) başlıklı Rus dili ile ilgili makalesine karşılık olarak, Soljenitsin’in, “Şi Çorbasını Katranla Değil, Kaymakla Beyazlatmak Gerekir” (*Не обычай дѣгтем щи белить, на то сметана*) adlı makalesi yayınlanır. Bu makalede yazar, Rus dilinin yoksullaşmasını ve bozulmasını vurgular. Ayrıca bu dönemde “Çok Yazık” (*Как жаль*) ve “Zahar-Kalita” (*Захар-Калита*) adlı hikâyelerini yazar.³⁰

³⁰ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 556

1965 kışını Estonya’da, arkadaşının köy evinde geçirerek “GULAG Takımadaları” üzerinde yoğun bir biçimde çalışır. 1966 yılının Ocak ayında A. Tvardovskiy, Soljenitsin’in “Zahar-Kalita” adlı öyküsünü dergisinde yayınlatır. O sıralar KGB’den MK’ye şuna benzer gizli yazılar gönderilir: “Soljenitsin’in eserleri, S.S.C.B.’nin uluslararası itibarına zarar verebilir.”³¹

MK, bu durum karşısında kararsızlık içindedir. Bir yandan Soljenitsin’i susturmak isterken, diğer yandan yazarı yasaklayarak mağdur duruma düşürmek ve yüceltmek istememektedirler. İ. Stalin’in katı yöntemlerine başvurmaları durumunda da tepki toplamaktan çekinirler. Sonunda Soljenitsin’e, sanatsal ve fiziksel özgürlük tanıyarak hata yapmasını beklemeye karar verirler. Yazar ise, tanınan bu özgürlüğü sonuna kadar kullanarak, eserlerini duyurabilmek için kendisine gelen hiçbir daveti geri çevirmez. Nisan 1966’da, “Paskalya Haç Yürüyüşü” (*Пасхальный крестный ход*) adlı hikâyesini yazar ve “Kanser Koğuşu” adlı eserinin üzerinde yoğunlaşır. 1966 sonbaharına doğru Soljenitsin, yayınlanmayacağını bildiği halde, iki bölümünden oluşan “Kanser Koğuşu” öyküsünü *Noviy Mir* Yayınevi’ne götürür. Aynı zamanda, bu eserini *Zvezda* (*Звезда*) ve *Prostor* (*Простор*) yayınevlerine de götürerek şansını dener. Aralık 1966’da ve 1967’nin Ocak ve Şubat aylarında, yazar “GULAG Takımadaları”nı bitirmek üzere yine Estonya’daki köye döner.

³¹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 161

Mart **1967’de**, MK’nin Devlet Güvenlik Bölüm Başkanı V. Semiçastnıy (*B. Семичастный*) şu açıklamayı yapar: “Soljenitsin başkaldırıyor ve kendisini kahraman zannediyor. Soljenitsin’i Yazarlar Birliği’nden çıkartmak gerekmektedir.”³² MK Genel Sekreteri P. Demiçev de şöyle söyler: “Soljenitsin antisovyet görüşlü, yolunu şaşırılmış bir yazardır, onunla mutlak mücadele etmemiz gerekmektedir. Kültür şubesinin bu konuda alacağı önlemleri hazırlayarak MK’ye sunması gerekmektedir.” görüşünü savunur.³³

Bu durum, yazarın “Kanser Koğuşu” adlı öyküsünün herhangi bir yerde yayınlanma olasılığını imkânsız kılar. Soljenitsin’in ‘vaftiz babası’ A. Tvardovskiy’e de, MK tarafından baskı uygulanmaya başlar. Yayınlanmadığı halde “Kanser Koğuşu” adlı öyküsünün, Samizdat’ta elden ele dolaşarak okunması ve “GULAG Takımadaları” adlı eserinin kopyalanarak negatiflere kaydedilmesi, yazarı cesaretlendirir. Soljenitsin, iki ay sonra toplanacak olan IV. S.S.C.B. Yazarlar Birliği Konseyi’ne bir mektup yazar ve MK’ye bizzat götürür. “IV. S.S.C.B. YAZARLAR KONSEYİ’NE MEKTUP” (*Письмо к IV-му Съезду Писателей СССР*) adlı yazısında Soljenitsin: “Edebiyatımızın sansürlenmek suretiyle yıllarca dayanılmaz baskılara maruz kaldığını ve S.S.C.B. Yazarlar Birliği’nin artık bu duruma tepki vererek sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini hatırlatır, S.S.C.B. Yazarlar Birliği Konseyi’nin gündemine getirilmesini arz ederim.” der. M. Bulgakov (*М.Булгаков*), A. Ahmatova, M. Tsvetayeva (*М.Цветаева*), B. Pasternak gibi yazarlara yapılan

³² Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 581

³³ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 581

iftira ve hakaretlere karşı Yazarlar Birliği'nin tepki vermediğini, hatta izleyenler arasında ön sırada yer aldığını hatırlatarak durumun değişmesi konusunda önlemler alınmasını arz eder. Ardından, ondan iki yıl önce KGB tarafından ele geçirilen “İlk Çember” adlı romanının ve yayına hazır “Kanser Koşuşu” adlı öyküsünün yayınlanması konusunda ısrar eder. Yine KGB tarafından el konulan arşivinin geri verilmesini arz eder; şahsına yönelik sorumsuzca atılan iftiralara karşı koyma imkânı tanınmasını ister. Mektubunu şöyle bitirir: “Yazar olarak, görevimi her koşulda, yaşadığım süreye kıyasla, mezarda daha da başarılı ve yadsınamaz bir biçimde yerine getirebileceğim için huzurluyum. Hiç kimse gerçeğe karşı koyamaz ve onun ortaya çıkması için ölüme bile razıyım.

A. İ. Soljenitsin 16 Mayıs 1967”³⁴

Nisan-Mayıs 1967’de, 'yeraltı yazarının' öyküsü olan “Meşe ve Dana” adlı anı yazısını yazar. Daha sonra da, yazma nedenini şöyle açıklar: “Yazdığım mektup, yalnızca birkaç gün sonra S.S.C.B. Yazarlar Birliği'nin Konseyi'ne ulaşacaktı ve bunu neticede hayatta kalıp kalmayacağımı kestiremediğim için yazmıştım. Ya kafam gider ya ilmik kopar.”³⁵

17 Mayıs 1967’de, V. Semiçastniy, MK’ye, Soljenitsin’in bu mektubunun geniş kitle tarafından okunduğunu rapor eder. Ancak tam bu sırada V. Semiçastniy görevden alınır. Bu ani görev değişikliğinden dolayı, Soljenitsin’e karşı herhangi bir

³⁴ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Makale derlemesi, editörler: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s. 211-216

³⁵ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 582

işlem yapılamaz, ancak V. Semiçastnyy'nın yerine Yu. Andropov getirildiğinde, Soljenitsin konusu, KGB'nin gündemine tekrar yerleşir. 22 Mayıs 1967'de gerçekleştirilen IV. S.S.C.B. Yazarlar Birliği'nin Konseyi'nde de, bu mektup hakkında tek kelime edilmez. Buna karşın, mektubun binlerce kopyası hemen dağıtılır ve yazarlar, S.S.C.B. Yazarlar Birliği Konsey Yönetimi'ne, Soljenitsin'i destekleyen mektuplar gönderirler. Soljenitsin de, bu destek üzerine, 'sevincin saf ışığı'³⁶ duygusunu yaşar. 31 Mayıs 1967'de, Soljenitsin'in bu mektubu, Fransız *Monde* gazetesinde yayınlanır ve o andan itibaren, Batı dünyası, Soljenitsin'i dikkatle izlemeye başlar. S.S.C.B. Yazarlar Birliği üyesi, ünlü Sovyet yazar M. Şolohov (*М. Шолохов*), bu durumla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Soljenitsin bize belden aşağı vurmuştur, biz de onu göğsünden vuralım ki, ayağa kalkamasın."³⁷

Soljenitsin, kendisini mücadeleyi kazanmış hisseder ve devletin yumuşayacağından emindir, ancak beklediğinin tersine, eserleri yine yayınlanmaz. Eylül 1967'de, "S.S.C.B. YAZARLAR BİRLİĞİ YÖNETİMİ'NE MEKTUP" (*Секретариат Правления Союза Писателей СССР*) başlıklı, benzer talepleri içeren yeni bir mektup hazırlar.

Bunun üzerine, A. Tvardovskiy, S.S.C.B. Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu'nun toplanmasını sağlar. Kurul'da, Soljenitsin'in ve "Kanser Koğuşu" adlı eserinin akıbeti belirlenecektir. S.S.C.B. Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu'na davet

³⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 587

³⁷ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 591

edilen yazar, çok etkili bir konuşma yapmak zorundadır. Muhtemel sorulara cevaplar hazırlar, toplantıya başı dik bir biçimde girer ve güzel bir konuşma yapar. Anı yazısında, bu toplantı ile ilgili şunları yazar: “O gün, tok yazarların karşısına çıkarak bu kadar iyi savaşmamın nedeni, hapisteyken ölüm döşeğinden kalkıp gelen biri olmamdır.”³⁸

Soljenitsin, S.S.C.B. Yazarlar Birliği’ne açık ve cesur bir biçimde meydan okuyan ilk yazardır. 25 Kasım 1967’de, S.S.C.B. Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi K. Voronkov (*K.Воронков*), Soljenitsin’e yazdığı yazıda, Batı medyasının Soljenitsin’in adını kullanarak başlattığı S.S.C.B.’yi eleştirme girişimi konusunda bir konuşma yapmasını önerir. Buna karşılık Soljenitsin 1 Aralık 1967’de S.S.C.B. Yazarlar Birliği Yönetimi’ne, Kurul’da konuşulanlar konusunda şu soruları içeren yeni bir mektup yazar: “Kitaplarımdan yasakların kalkması için neler yapılacaktır? S.S.C.B. Yazarlar Birliği Yönetimi iftiraya karşı kendisini nasıl koruyacaktır? “Kanser Koğuşu” adlı öykümün yayınlanması için herhangi bir girişimde bulunulmuş mudur ?”³⁹ Ancak durum değişmez.

A. Tvardovskiy, Ocak 1968’de S.S.C.B. Yazarlar Birliği Genel Sekreteri K. Fedin’e (*K.Федин*) şu satırları içeren bir mektup yazar: “...Tabii ki, benim söylediklerimi dinleyip, ağlayıp duygulanarak Soljenitsin konusundaki düşüncelerinizi değiştirmenizi bekleyecek kadar kendine aşırı güveni olan saf birisi

³⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 595

³⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 598

değilim. ...Fakat sevgili Konstantin Aleksandroviç, artık bu işe bir son vermenin zamanı gelmiştir!”⁴⁰

Nisan 1968’de ise, *Times* gazetesinin edebiyat ekinde, “Kanser Koğuşu” adlı eserin, daha önce yayınlanmamış bölümleri yayınlanır. Soljenitsin bu duruma şaşırır zira bu bölümleri yurt dışına kendisi yollamamıştır. Ancak daha sonra, öykünün bu bölümlerini Batı’ya KGB’nin yolladığını anlar. Bunun nedeni ise, eserin yurt dışında yayınlanmasından dolayı yazara ülkesinde itibar kaybettirmek ve ona açıkça savaş ilan etmektir. Bu durum üzerine 16 Nisan 1968’de Soljenitsin, “S.S.C.B. YAZARLAR BİRLİĞİ ÜYELERİNE MEKTUP” (*Членам Союза Писателей СССР*) başlıklı bir mektup yazar. Mektupta, arşivin iade edilmediğini, kitaplarının hâlâ yayınlanmadığını ve sanatsal yaşamını sürdürmesinin yasaklandığını belirterek korunma talebinde bulunur. Soljenitsin, aynı tarihlerde S.S.C.B. Yazarlar Birliği Yönetimi’ne de benzer bir mektup yazar. Bu mektuptan haberdar olmayan A. Tvardovskiy bunu duyunca çok kızar ve Soljenitsin ile dostluğu zedelenir. A. Tvardovskiy bu konuda şunları yazar: “Biz (*Noviy Mir* ve Ben), onun (Soljenitsin) için, kendisine düşman olan, borçlu hissetmediği ve koparmayı başardığı sistem zincirinin bir halkasıyız.”⁴¹

Haziran 1968’de, “GULAG Takımadaları”nın negatifi çekilerek yurt dışına yollanır ve Soljenitsin her an tutuklanmayı beklemeye başlar. Ağustos ayında A.

⁴⁰ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Makale derlemesi, editörler: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s. 311

⁴¹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 599–601

Tvardovskiy, yazarı evine çağırarak, MK'nin, ona karşı olumsuz bir tavır aldığını ve itibarına zarar vermek amacıyla “Galiplerin Şöleni” adlı eserinin Batı’da, İtalya’da yayınlanacağını söyler. Böylelikle A. Tvardovskiy ve Soljenitsin arasındaki buzlar erir.

Yazarın planı, Ocak 1969’da soğuk köy evine giderek çalışmaya devam etmektir. “R-17” (“Kırmızı Tekerlek”in ilk adı) adlı eserine başlamak üzere son hazırlıklarını yaparak Mart ayında yoğun bir biçimde yazmaya başlar. Daha verimli çalışabilmesi için Soljenitsin’in, bir yardımcıya ihtiyacı vardır. O sırada arkadaşları Soljenitsin’i, 29 yaşındaki Natalya Svetlova (*Наталья Светлова*) ile tanıştırır. N. Svetlova, ruhen yazara çok yakındır, zira onun da ailesinin bazı bireyleri GULAG kamplarında yok olmuştur. N. Svetlova, hemen “İlk Çember” adlı eserinin daktiloda yazımını üstlenir. Soljenitsin ise, N. Svetlova ile ilgili şunları yazar: “Onun için ‘çalışkan’ tanımı yetersizdir. Çalışırken, bir erkek gibi her an hazır, eksiksiz ve hızlıydı. Ayrıca, Rus köklerine ve Rus ruhunun özüne manevi yakınlığı, Rus diline karşı da aşırı bir sevgisi ve özeni vardı.”⁴² Bir yıl sonra Soljenitsin., N. Svetlova’ya tamamen güvenir ve onu sanatının mirasçısı olarak görür.

1969 sonbaharında, arkadaşı K. Çukovskiy yaşamını yitirir. Aynı dönemde, “S.S.C.B. Yazarlar Birliği’nin amaçlarına aykırı, toplumu zedeleyen davranışlar içinde bulunması, Birlik tüzüğü’nün tüm maddelerini çiğnemesi ve amaçlarına hizmet

⁴² Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 619

etmemesi nedeniyle, S.S.C.B. Yazarlar Birliği, Soljenitsin'i üyelikten çıkarma kararı almıştır.”⁴³

Buna karşılık Soljenitsin, Kasım 1969'da “S.S.C.B. YAZARLAR BİRLİĞİ SEKRETERLİĞİ'NE AÇIK MEKTUP” (*Открытое Письмо Секретариату Союза Писателей РСФСР*) başlıklı bir yazı hazırlar. Bu mektupta Soljenitsin dürüstlüğün ve açık davranmanın, her toplum için sağlıklı olmanın ilk koşulu olduğunu belirterek sert ifadeler kullanır. Örneğın: “Kadranınızı silin! Saatiniz bir yüzyıl geri kalmış. Ağır ve pahalı perdelerinizi kaldırın! Dışarıda şafağın doğduğundan kuşkunuz bile yok. Şimdi olduğu gibi, yaltaklanırcasına A. Ahmatova'yı kovduğunuz o kör, karanlık ve çaresiz dönem artık geride kalmıştır. Köpek gibi uluyarak, B. Pasternak'ı kovduğunuz ürkeklik dönemi de geçmiştir. O rezalet size yetmedi mi? Daha da mı büyötmek istiyorsunuz? Ama imzanızı bugünkü kararın altından silebilmek için çareler arayacağınız günler yakındır... Siz, körlere rehberlik eden körlər! Belirttiğiniz yönün tersine gittiğınızı fark etmiyorsunuz bile. Hastalıklı toplumumuza bu bunalımlı dönemde yapıcı ve hayırlı bir şey önerme yeteneğiniz olmadığı gibi, yalnızca kişiyi ‘özgür bırakmamayı’, nefreti ve uyanık olmayı önerebilirsiniz! Ülkemiz için açıklık istemeyen kişi – yurduna karşı duyarsız, yalnızca kendi çıkarını düşünen kişidir. Yurdu için açıklık istemeyen kişi - yurdunun hastalıklardan arınmasını istememesi bir yana, hastalıkların daha da derinleşerek çürümeye neden olmasını isteyen kişidir.”⁴⁴

⁴³ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.625

⁴⁴ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 240

Soljenitsin'in bu kadar sert bir tutum alması, ayrıca bu mektuptan haberdar olmaması, onun için S.S.C.B. Yazarlar Birliği'ne karşı mücadele veren A. Tvardovskiy'in çok ağına gider ve araları tekrar açılır. A. Tvardovskiy bu konuda şunları söyler: "Her şey güme gitti! Geriye bir tek şu sonuç kaldı: Bir deha bile olsan bu alçakça bir davranıştı. Aslında 'dâhilik' ve 'hınç' bağdaşmayan kavramlardır <...> Onu savunma imkânını elimizden aldığı gibi, onu 'kabul ettirme' gururunu da elimizden alır."⁴⁵

Mektubu yazarken, Soljenitsin'in aklından şunlar geçer:

"1) Hakkımı sonuna kadar, 'ölene' kadar savunacağım. Bana vurulacak bir sonraki darbeye daha sert karşılık vereceğim, gerekirse de hayatımı feda edeceğim, bu konuda ciddiyim.

2) Sayenizde artık daha bağımsız ve özgürüm.

3) Yaşamım boyunca kendimi diz çökmüş birisi gibi hissettim, yalnızca kendimi özgürce ifade ettiğim zaman yaşadığımı hissediyorum ve bu mektup, bana o duyguyu yaşattı."⁴⁶

Belirtmemiz gereken önemli bir nokta da, yurt dışında yayınlanan eserleri için Soljenitsin'in tek kuruş bile almamış olmasıdır. O dönemde yazar, "İvan Denisoviç'in Bir Günü" adlı eserinden kazandığı parayı bitirir ve K. Çukovskiy'den miras kalan parayla geçinmektedir. Yazar hem manevi hem maddi olarak çok güç

⁴⁵ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 627

⁴⁶ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (Бодался Телёнок с Дубом), s. 134

durumdadır. Sevdiği ve saygı duyduğu A. Tvardovskiy ile aralarında çıkan anlaşmazlıklar, iki tarafın da canını sıkar. Ancak Soljenitsin, bağımsız bir Rus yazarı, A. Tvardovskiy ise S.S.C.B.’nin bir dergisinin başyazarıdır. Soljenitsin’in görüşlerini ifade etme lüksü olduğu halde, A. Tvardovskiy, o lükse sahip değildir ve bu durum sürekli aralarının açılmasına neden olur.

1969 sonbaharında, Soljenitsin’in Sovyet iktidarıyla savaşı zirveye ulaşır. İktidar, yazarın ülkeyi terk etmesini açık bir biçimde gösterdiği gibi, kaldığı evin oturma iznini⁴⁷ de iptal eder. Bir zamanlar yazarı kendi müstakil evinde barındıran ve artık hayatta olmayan dostu K. Çukovskiy gibi, ünlü müzisyen M. Rostropoviç (*M.Ростропович*) de, Soljenitsin’i müstakil evinde kalması için davet eder ve durumu şöyle açıklar: “Tanrı, evime, hayatta olan bir dâhiyi, mutluluğu getirdi!”⁴⁸ Bu sırada, “Nefesin ve Bilincin Dönüşünde” (*На возврате дыхания и сознания*) adlı makalesini yazar.

1970’te hiçbir neden göstermeden, A. Tvardovskiy’in “Hatıra Hakkı ile” (*По праву памяти*) adlı uzun şiiri, S.S.C.B.’de sansürlenir ve habersiz bir biçimde yurt dışında, *Posev* (*Посев*) adlı Sovyet karşıtı bir dergide yayınlanır. A. Tvardovskiy’in korktuğu başına gelir ve istifa eder. 30 Aralık 1970’te, Soljenitsin’in Alya’dan ilk oğlu, Yermolay (*Ермолай*) dünyaya gelir.

⁴⁷ S.S.C.B. ve Rusya’ya özgü bir nüfus kaydı sistemi.

⁴⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 631

Nobel Ödülü ve yurt dışı edilişı

Ekim 1970'te, Soljenitsin'e Nobel Komitesi tarafından ödöl verilir. Sovyet iktidarı, Soljenitsin'in ödöl alması için ölkeden çıkmasına izin vermeyi düşünmemektedir. Bunu tahmin eden Soljenitsin ise vize başvurusu bile yapmaz. Ödölünü İsveç Konsolosluğundan da alabilecektir, ancak, Sovyet iktidarı bu durumu daha da sakıncalı bularak tutumunu değıştirir ve yazarı yurt dışına çıkarma kararı alır. Ancak 20 Kasım 1970'te alınan başka bir kararla Soljenitsin'in Sovyet vatandaşlığı elinden alınır ve şayet yurt dışına çıkarsa S.S.C.B.'ye tekrar giremeyecektir. Ancak, Alya'dan ve çocuğundan ayrı kalmayı göze alamaz ve Stockholm'e gitmekten vazgeçer. İsveç Konsolosluğu ise, Soljenitsin'in ödöl almak istemesi üzerine, Sovyet iktidarının olası baskısından çekinerek yazara ret cevabı verir. Neticede 10 Aralık 1970'te Soljenitsin, Stockholm'deki töreni M. Rostropoviç'in evinde, yabancı bir radyodan dinler ve ödöl Stockholm'de kalır. Sovyet iktidarı ise, yazarı yollama planını hazırda bekletir.

Şubat 1971'de, "Kırmızı Tekerlek" adlı eserinin "Ağustos 1914" (*Август Четырнадцатого*) kitabı biter ve gizlice, Paris'e YMCA Press Yayınevi'ne gönderilir. Mart ayında da, "Ekim 1916" (*Октябрь Шестнадцатого*) adlı kitabına başlar. Aynı dönemde, "GULAG Takımadaları"nın negatifi de YMCA Press'e gönderilir. Böylece, yazar açısından Batı'da dokunulmaz bir 'edebi kasa' oluşur ve

Soljenitsin bu durumla ilgili olarak şunları söyler: “...Ancak o andan yani Haziran 1971’den itibaren, hem mücadeleye hem de ölüme gerçekten hazırdım”⁴⁹

“Ağustos 1914” Paris’te, Almanya’da ve Hollanda’da kitap olarak çıkar. 1972’de de, İngiltere, A.B.D., İspanya, Danimarka Norveç, İsveç ve İtalya’da okuyucularla buluşur. Böylece Sovyet iktidarı, bu kitapla tüm dünya ile aynı anda tanışır.

1971 yazında Soljenitsin, “Kırmızı Tekerlek” adlı eseri için veri toplamak üzere, ülkenin güneyine giderken Novoçerkassk kentinde, birden kendisini çok kötü hisseder. Vücudunu, yanık izi gibi görünen kızarıklıklar ve su kabarcıkları kaplamış; ateşi yükselmiştir. Durum, KGB’nin bir üst düzey görevlisi tarafından 1992’de *Soverşenno Sekretno* (Совершенно секретно) gazetesinde, o döneme ait raporların yayınlanmasıyla açıklığa kavuşur. Raporda yazarın, Novoçerkassk kentinde KGB görevlisi tarafından gizlice zehirlendiği yazar. Cilt altına gizlice yapılan 3 mg’ı bile ölümcül olan *ricinus communis* (Lat.) adlı zehir daha azdır. Durumu çok kötüdür ama tehlikeyi atlatmıştır. Yazar, yine ölümden dönmüştür.

Yurt dışındaki medya ise, yazarın her açık konuşmasını, Sovyet iktidarının onunla ilgili her hamlesini dikkatle takip eder. Tüm bu çalkantılara karşın, Ekim sonuna doğru Soljenitsin iyileşerek “Nobel Konuşması” (Нобелевская лекция) adlı

⁴⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 653

makalesi üzerinde çalışmaya başlar. Aynı dönemde A. Tvardovskiy, beyin kanaması geçirir ve yanlış tedaviden dolayı yaşamını yitirir.

15 Şubat **1972’de** Soljenitsin ile görüşmek üzere, Moskova’ya Heinrich Theodor Böll (Alman yazar, çevirmen, 1972 yılının Nobel ödülünün sahibi) gelir. İki yazar, N. Svetlova’nın evinde 3 saate yakın bir süre görüşür ve Soljenitsin, Böll ile Batı’ya vasiyetnamesini yollar. Bu vasiyetnamede şöyle yazar: “...Bu vasiyetname ölmem, ortadan kaybolmam veya iktidar tarafından özgürlüğümün kısıtlanması durumlarında geçerlidir.”⁵⁰ Vasiyetnameye göre, yurt dışında yayınlanan eserlerinden kazanılan paranın %85’ini Rus Kamu Vakfına (*Русский Общественный Фонд*)⁵¹ aktaracaktır. Vakfin başında olan N. Svetlova, bu paraların bir kısmını iktidardan zarar görenlere ve ailelerine yollayacak, bir kısmını *Russkaya Mysl* (*Русская мысль*) adlı ödülün hesabına yatıracak, bir kısmı ile de eski çalışma kamplarının ve hapishanelerin olduğu yerlere rejim tarafından öldürenler adına anıt dikecektir. Ayrıca, bir kısmını *Solovetsk* (*Соловецк*) Manastırı’nın tekrar yapılmasına ve Kutsal Üçlü Kilisesi’nin (*Храм Святой Троицы*) inşaatına ayıracaktır. Bu belgeyi yolladıktan sonra Soljenitsin kendini rahatlamış ve özgür hisseder, ancak iktidar pes etmez ve Nisan 1972’de MK’nin toplantısında, ‘Soljenitsin meselesi’ tekrar gündeme gelir.

⁵⁰ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*),s. 156

⁵¹ Rus Kamu Vakfı (*Русский Общественный Фонд*) - 1973–1974 yılları arasında, A. İ. Soljenitsin’in, Sovyet iktidarının mağdurlarına yardım etmek amacıyla kurduğu vakıf.

Sonbahar 1972’de Soljenitsin ve N. Svetlova’nın ikinci çocuğu doğacaktır. N. Reşetovskaya, Soljenitsin ile boşanmayı halen reddetmektedir. Bu durumda yazar, N. Svetlova ile evlenemeyecek, çocuklarını nüfusuna geçiremeyecektir. Sınır dışı edilmesi gibi bir durumda, N. Svetlova ve çocuklarından ayrı kalacaktır. Soljenitsin derhal N. Reşetovskaya ile boşanıp N. Svetlova ile evlenmek zorundadır. Birtakım olaylardan sonra 15 Mart 1973’te Soljenitsin çifti boşanır. 20 Nisan 1973’te de N. Svetlova’yla evlenir. Ertesi gün, Soljenitsin N. Svetlova’nın Moskova’daki evinde oturma izni almak üzere başvurusunu yapar, ancak Sovyet karşıtı olması nedeniyle başvurusu kabul edilmez. Bu sırada 1972 yılı boyunca, Soljenitsin, “Ekim 1916” kitabı üzerinde çalışır.

1973’te KGB’nin tutumu, Soljenitsin’in çevresini de etkilemeye başlar: M. Rostropoviç, Bolşoy Tiyatrosundan çıkarılır, yurt dışı konserlerine son verilir, başkent orkestralarının M. Rostropoviç ile iş birliği yapmaları yasaklanır, solo konserleri için de Moskova ve St. Petersburg salonlarını kullanmasına izin verilmez. Ünlü opera sanatçısı olan, eşi G. Vişnevskaya’nın (*Г.Вишневская*) adı bile medyada yasaklanır.

Bu durum Soljenitsin için kabul edilemezdir. 14 Mayıs 1973’te yazar ve ailesi, M. Rostropoviç’in evinden ayrılmaya karar verir, ancak bunun bir faydası olmaz. Moskova bölgesinde bulunan Firsanovka (*Фирсановка*) adlı bir yerde kiralık bir yazlığa yerleşirler. 1973’te, “Sovyet Liderlerine Mektup” (*Письмо вождям Советского Союза*), “Barış ve Şiddet” (*Мир и насилие*) gibi sosyo-politik

yazılarını yazar; 1972–1973 yılları arasında yazmaya başladığı “Doğru Yaşamak” (*Жить не по лжи!*) adlı yazısını bitirir.

“Sovyet Liderlerine Mektup” yazısı ile ilgili, 1978’de yazdığı “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” (*Угодило зернышко промеж двух жерновов*) adlı anı yazısında Soljenitsin, mektubunun en önemli amacının, liderleri yeni yok edici devrim olasılığına karşı uyarmak ve iktidarla ortak bir çözüm arayışında bulunmak olduğunu yazar, zira sorun şahsi değil, kaldırılması gereken sistemdir.⁵²

1973 yılı üzücü haberlerle doludur. Yazarın arkadaşı V. Teuş vefat eder; iktidar baskısı altında kalan arkadaşları Saharov çifti (*Сахаровы*) yurt dışına gitmeyi planlamaktadırlar; sadık yardımcıları Ye. Çukovskaya (Çukovski çiftinin kızı), KGB’nin saldırılarına maruz kalmıştır. Yazara yardım eden N. Pahtusova (*Н. Пахтусова*) ve Ye. Voronyanskaya (*Е. Воронянская*), KGB tarafından tutuklanır ve 5 gün boyunca sorgulanırlar. Evlerinde yapılan arama sonucunda, “GULAG Takımadaları” ele geçirilir. Soljenitsin’in isteğine karşın eserin bu kopyasını yakmaması sonucunda yazarı zor durumda bırakan Ye. Voronyanskaya, ona ihanet ettiğini düşünerek, evine dönünce kendini asar.

5 Eylül 1973’te yazar, “GULAG Takımadaları” adlı eserinin Sovyet iktidarı tarafından ele geçirildiğini Batı’ya iletir; “Sovyet Liderlerine Mektup” adlı yazısını MK’ye, “Barış ve Şiddet” adlı yazısını da, *Aftenposten* adlı Norveç gazetesine yollar.

⁵² Soljenitsin, A., “**Ugodilo Zernışko Promej Dvuh Jernovov**” (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Çast Pervaya** (*Часть Первая*), **Bez Prikrepi** (*Без Прикрепны*) (1974-1978), s. 13

Sovyet iktidarı çaresizdir. Baskı uygulaması durumunda Soljenitsin, daha fazla dikkat çekecektir; öldürülmesi veya tutuklanması durumunda ise, Batı'dan tepki görecektir. İktidar Soljenitsin'e, bir ceza uygulamak zorundadır. 17 Eylül 1973'te MK'nin toplantısında, Yu. Andropov, Batı ile temasa geçerek yazar için siyasal sığınak talebinde bulunmayı teklif eder. Aralık 1973 yılında Paris'te, YMCA Press Yayınevinde, "GULAG Takımadaları" adlı eseri yayınlanır. 1973 yılı boyunca Soljenitsin, "Ekim 1916" üzerinde çalışır, Aralık ayında da, "Meşe ve Dana" adlı anı yazısının "Karşılıklı Mücadele" (*Встречный бой*) bölümünü bitirir.

1974'te Soljenitsin, "Tövbe ve Kendini Kısıtlama" (*Раскаяние и самоограничение*) ve "Aydıncıklar" (*Образованщина*) başlıklı makalelerini yazar. "Aydıncıklar" makalesinde, gerçek "aydın sınıfı" (*интеллигенция*) kavramı üzerine inceleme yapar. Rusların üçüncü göç dalgasının⁵³ "Aydıncıklar"ını iki yüzlülükle, S.S.C.B.'de kalan aydın kesimini ise korkaklıkla suçlar.⁵⁴

Yu. Andropov tarafından düzenlenen operasyon sonucunda, 11 Şubat 1974'te Soljenitsin'e dava açılır. 12 Şubat'ta "Soljenitsin'i yurt dışına yollama kararı" çıkarılır ve aynı gün, akşam yazar tutuklanır. Eve bırakılmadan 13 Şubat'ta, uçakla Frankfurt'a gönderilir. Eğer herhangi bir aksilik çıkarsa ve Egon Bahr yazara Almanya'da siyasi sığınma vermekten vazgeçerse 11 Şubat'ta, S.S.C.B. Savcılığında

⁵³ Rus göçmenliğinin 3. dalgası – 1948–1989/1990 yılları sırasında, Sovyet Rejimi'nde yaşamamak için yurt dışına göç edenler. Yaklaşık olarak 500 bin kişi.

⁵⁴ Soljenitsin, A., **Образоваңина** (*Образованщина*), 1974

açılan dava sonucunda, yazar Yakutya'nın dondurucu ve yüzyıllık tarihi boyunca kaçabilen kimsenin olmadığı *Verhoyansk (Верхоянск)* Kampı'na yollanacaktır.

Soljenitsin'in eşi anında, yazarın avukatı Heeb'i arayarak vasiyetnameye göre tutuklanması durumunda yayınlanacak olan yazılarını yayınlatır ve ilk olarak, “Doğru Yaşamak” başlıklı makalesi, Paris'te, *Vestnik (Вестник)* dergisinde çıkar.

Soljenitsin'in yaşamının bu dönemi, Sovyet iktidarına karşı verdiği mücadelenin zirveye ulaşmasıyla son bulur. Bu dönemde, Soljenitsin'in görüşleri Sovyet ideolojisinin etkisi altından çıkarak ters bir yönde gelişir ve edebi eserlerinde kurgusal bir biçimde; sosyo-politik ve anı yazılarında ise doğrudan yansıtılır.

Soljenitsin, yurt dışında önce Heinrich Theodor Böll'ün, Köln civarındaki müstakil evinde kalır. Batı, Soljenitsin'in serbest kalması nedeniyle S.S.C.B.'ye karşı bir saldırıda bulunmasını sevinçle bekler, ancak Soljenitsin hem şaşkıncıdır, hem de yapacağı her hareketin KGB tarafından izlendiğinin farkında olarak “O hain, Batı casusu” iftiralarını haklı çıkarmak istememektedir. Böll'ün evini saran gazetecilere yazar, şöyle bir açıklama yapar: “Sovyetler Birliği'nde çok konuştum, şimdi de sessiz kalayım”⁵⁵. Yıllar sonra, “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” anı yazısında ise bu durumu şöyle anlatır: “Suskunluğum, onları hayal kırıklığına

⁵⁵ Soljenitsin, A., *Ugodilo Zernişko Promej Dvuh Jernovov (Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов)*, *Çast Pervaya (Часть Первая)*, *Bez Prikrepi (Без Прикреп)* (1974-1978), s. 1

uğratmıştı. Böylece, ilk adımdan beri, Batı medyası ile aram bozulmuştu. Birbirimizi anlamamıştık.”⁵⁶

S.S.C.B.’de ise yazarın, yayınlanmış tüm eserleri yok edilir. Yazarın sınır dışı edilmesi, gazete yazılarına ve medyaya inanan işçi sınıfı tarafından kesin onay gördüğü gibi, entel sınıfın bir kısmını da aynı biçimde etkiler.

14 Şubat’ta Soljenitsin’e süreli pasaport verilir. Almanya Soljenitsin’in, orada sürekli kalmasını teklif eder, ancak yazar, Rusya’ya benzer bir yerde oturmak istediği için Norveç’i değerlendirmek ister. Ayrıca Zürih’e giderek, “Kırmızı Tekerlek” için malzeme toplamak amacıyla, Lenin’in kaldığı evi ve çalıştığı kütüphaneleri ziyaret etmeyi planlar. Bu sırada “GULAG Takımadaları”nı yayınlayan N. Struve (Paris’te, göçmen bir Rus ailesinde doğan, *Vestnik* dergisinin ve *YMCA Press* Yayınevinin başyazarı) ile ilk kez bir araya gelir ve böylece uzun yıllar sürecekt arkadaşlıkları başlar. Yazar, başta çekici gelen Norveç’ten vazgeçer ve bu kararını “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” adlı anı kitabında şöyle açıklar: “S.S.C.B.’deyken, ulaşılmaz kaya gibi görünen Norveç kıyıları birden, savaş durumunda İngiltere’ye tehlike oluşturmak amacıyla S.S.C.B. için kolay ve ilk saldıracağı yer gibi görünmüştü, yoksa S.S.C.B.’nin denizaltıları boşuna orada o kadar dolanmazdı.”⁵⁷

⁵⁶ Soljenitsin, A., *Ugodilo Zernışko Promej Dvuh Jernovov* (Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов), *Çast Pervaya* (Часть Первая), *Bez Prikrepi* (Без Прикрепны) (1974-1978), s. 2

⁵⁷ Soljenitsin, A., *Ugodilo Zernışko Promej Dvuh Jernovov* (Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов), *Çast Pervaya* (Часть Первая), *Bez Prikrepi* (Без Прикрепны) (1974-1978), s. 9

Yazar, ailesini Zürih'te beklemeye karar verir. Zürih belediye başkanının bizzat ilgisi sayesinde Soljenitsin, müstakil bir evin yarısını kiralar. Orada Soljenitsin, yeni arkadaşlar edinir. Komşusu Golub ailesi de bunlardan biridir, ancak daha sonraları bu ailenin KGB ile iş birliği yaptığı çıkar ortaya. 29 Mart 1974'te Zürih'e, Soljenitsin'in ailesi; Ekim ayında ise tüm arşivi gelir. Kısa bir süre içinde, ailesine geçici İsviçre pasaportları verilir. Soljenitsin, nerede yaşıyacağına henüz karar veremez, ancak sessiz, sakin ve doğasıyla Rusya'ya benzer bir yer olarak A.B.D. ve Kanada'yı değerlendirmektedir.

Yazar Nobel  d l 'nü halen alamamıştır. 1975 yılının Aralık ayında, Alya ile birlikte trenle Stockholm'e gider. Geleneksel  d l töreninde 1972'de yazdığı ve şu satırların yer aldığı, "Nobel Konuşması"nı ezbere yapar: "...Her yazara nasip olmayan, olsa dahi hayatında ilk ve son kez çıktığı Nobel kürsüsüne, belki benden daha büyük yeteneğe sahip ama ölmüş insanların bulunduğu karanlık ve soğuk bir yerde hayatta kalarak   -dört basamakla değil, yüzlerce, hatta binlerce ulaşılması zor, dik ve buzdan basamakları aşarak çıkmış bulunmaktayım... <...> Zorbalığın sonuç getirmemesi tarih boyunca defalarca tespit edilse de, yüzyılların kazandırdığı deneyimleri zorlayarak yeryüzü üzerinde küstah ve zafer edası ile dolaşmaktadır. Zorbalık yöntemini, bir defa ilan eden biri, yalanı da mutlaka ilke olarak kabul etmiştir. *GERÇEĞİN TEK KELİMESİ BÜTÜN DÜNYAYA BEDELDİR.*

A. İ. Soljenitsin, 1972.  ⁵⁸

⁵⁸ Soljenitsin, A., *Nobelevskaia Lektsiia* ("Нобелевская лекция"), 1972

Zürih’e döndüklerinde, yazara İsviçre polisi yabancılar şubesi tarafından, Heeb aracılığıyla, siyasi içerikli konuşmalarını yapmadan önce izin alması ve 10 gün öncesinden bildirmesi gerektiğini bildiren bir yazı gönderilir. O anda, Soljenitsin, sözde demokratik İsviçre’ye soğur ve bir an önce orayı terk etmek ister. Bu sırada “Kırmızı Tekerlek” adlı eserinin Lenin ile ilgili bölümlerini tamamlamıştır.

Nisan **1975’te** Kanada’ya, ev bakmak üzere gider. Orada, Amerika Ortodoks Kilisesi’nin papazı ve dini kitap yazarı Aleksandr Şmeman (*Александр Шмеман*) ile tanışır. İleride, A. Şmeman, Soljenitsin’in, A.B.D.’de manevi yalnızlık yaşayacağı dönemde, ruhundan anlayan ve destek vererek koruyan belki de tek arkadaşı olacaktır. A. Şmeman, Rusya’nın, Soljenitsin için bir ideal olduğunu, Batı’nın ise, yabancı gerçekleriyle, yalnızca hastalıklı bir lüks ve ayırtma olduğunu söyler. Rusya’nın, Marksizm ve Bolşevizm tarafından ölümcül bir biçimde yaralandığını ve bu durumun, Rusya’nın Batı’ya duyduğu ilginin bedelinin ve Rus ruhunu kaybetmesinin nedeni olduğunu belirtir.

Kanada, ne ormanlarıyla, ne kentleri ile ne de insanlarıyla Rusya’ya benzemektedir. Kanada’yı, oturulacak bir yer olarak artık değerlendirmemektedir ve isteği üzerine, arkadaşı A. Vinogradov (*А.Виноградов*), A.B.D.’de yer bakmaya başlar.

Haziran 1975’te, Washington’a gider ve Hilton Oteli’nde bir konuşma yapar. “Batı’ya Uyarı” (*Предостережение Западу*) başlıklı bu konuşmasında, yazar şunları söyler: “Tüm ülkelerin proletaryaları birleşin!” Tüm dünyada 125 yıldır

duyulan sloganı duymayan yoktur. Bugün, bu sloganı, S.S.C.B.'nin her broşüründe ve *Pravda* gazetesinin her sayısında bulabilirsiniz. Ancak Komünist Parti'nin liderleri bu sloganı asla ciddiye almamış ve dediklerini yapmamıştır. <...> Mart 1918'de, Ekim Devrimi'nden ancak dört ay sonra, Petrograd (*Петроград*) (St. Petersburg) fabrikalarının çalışanları, tüm vaatlerinde yalan söyleyen komünistleri kınamıştır <...> Devrimden itibaren serbest sendika kavramı bile yoktur <...> ÖZGÜRLÜK kavramının anlamını unutarak, Batı'nın liberal düşünürleri ve ağaları, S.S.C.B.'nin toplama kamplarının olup olmadığını tartışırken, A.B.D.'nin İşçi Sendikası 1947'de, toplama kamplarımızın haritasını yayınlamıştır. O dönemin mahkûmları adına, A.B.D.'nin işçilerine bunun için teşekkür etmek istiyorum. İzninizle, yola çıktıkları rejimi size hatırlatayım:

- Rejim, tüfekli bir devrim sonucunda ortaya çıkmıştır.
- Rejim, Parlamento'yu kovmuştur.
- Rejim, mahkemesiz cezaların uygulamasını yürürlüğe koymuştur.
- Rejim işçilerin grevlerini bastırmıştır.
- Rejim, çiftçileri o kadar soymuştur ki, çiftçiler isyan etmiş, ancak çok kanlı bir biçimde bastırılmıştır.
- Rejim, Kilise'yi yok etmiştir.
- Rejim, ülkenin 20 bölgesini açlık sınırına getirmiştir.

Rejim, XX. yüzyılda, kişiyi cezalandırmak yerine ailesinden birisini yok etmeyi icat etmiştir. Bu rehin ve hedefin ailesine baskı uygulama yöntemi halen devam etmektedir. Bugüne kadar, bu yöntem, baskının en etkili silahıdır, zira cesur bir insan yaşamını feda edebilir ancak ailesine kıyamaz <...> O günlerde gazlı

kameralar yoktu ve onlar vapurları kullanırdı. Yüz veya bin kişi vapura bindirilerek batırılmıştır <...> Bu rejim, işçilere yalan söylemiştir: toprak reformu, barış anlaşması, fabrikalarla ilgili kararname, ifade özgürlüğü yasası... Hiçbiri yürürlüğe girmemiştir. <...> Bu rejim tüm muhalif partileri yok etmiştir ve yalnızca parti değil, tüm üyeleri de yok edilmiştir. Bu rejim çiftçi sınıfından 15 milyon çiftçiye yok etmiştir... Bu rejim, savaşız dönemde açlığa neden olarak 1932 ve 1933'te Ukrayna'da 6 milyon kişiyi öldürmüştür. Onlar, Avrupa'nın sınırında ölmüş, Avrupa ise fark etmemiştir. Tüm dünya bunu fark etmedi. 6 milyon kişi! Buna benzer örnekleri sonsuz sayabilirim, ancak Başbakan Roosevelt ve Kongreniz, saydıklarına aldırmadan, 1933'te, bu rejimin diplomatik kabulüne, dostluk ve yardımlaşmaya layık gördüler. <...> Stalin terörünün zirvesi olan 1937–1938 yıllarında, öldürenlerin sayısını, o süre içindeki ay sayısına bölersek ayda 40.000'den fazla kişinin kurşuna dizildiğini görürüz! <...> Evrensel demokrasi, önce Alman, sonra da Sovyet totaliter rejimini tek tek yok edebilirdi. Bunun yerine o, Sovyet totaliter rejimini güçlendirdiği gibi, Çin'de üçüncü totaliter rejimin oluşmasına yardım etmiştir ve bunlar, bugünkü evrensel siyasal durumu oluşturmuştur <...> Sizlere, sendikanın temsilcilerine, A.B.D.'nin sıradan işçilerine güçlü olmanız için sesleniyorum. Yanlış yöne saptırılmaya izin vermeyin. Alttan alınmanın eylemini yavaşlatarak özgürlük eylemine yardım etmeye çalışalım!”⁵⁹

Bu konuşmasından sonra A.B.D., S.S.C.B. ile resmî ilişkilerine zarar gelebileceğinden endişelenir. Yazar konuşmasını yaptıktan ancak 3 yıl sonra, A.B.D.'nin Komünizm'e karşı özgürlük savaşında ortak olmadığını anlar. Bunun

⁵⁹ Soljenitsin, A., **Predosterejenie Zapadu** (*Предостережение Западу*), 1975

açık göstergesi ise, 1959'da A.B.D. Kongresi'nin, Rus halkının Komünizm'in baskısına maruz kalmadığını, kabul etmesidir.⁶⁰ 1 Ağustos 1975'te yazar, Kanada'da ve A.B.D.'de zamanını boşa harcadığını düşünerek Zürih'e geri döner ve şunları yazar: "Yere bastığımı hissetmiyorum. <...> Huzur ve işime dönme fırsatı arıyorum. <...> Siyaset değirmenini döndürmekten bıktım."⁶¹ 1 Ekim 1975'te, yazarın ev bulmasına yardım eden A. Vinogradov'dan, nihayet olumlu haber gelir.

Soljenitsin 1976 Noel'inin arifesinde (Aralık 1975'te), Zürih'te *Le Puen* dergisine bir konuşma yapar. Konuşmasında, kendisinin ve ülkesinin karşılaştığı zorluklardan ve Komünizm tehlikesinden söz ederek uyarıda bulunur: "...İnsan nasıl olursa olsun, Komünizm ile genellikle iki turda tanışır. Ön tanışmasında, neredeyse her zaman Komünizm kazanır. Vahşi bir hayvan gibi, Komünizm, insanın üzerine atlar ve devirir. Ancak, ikinci tur olursa, bu ikinci tanışmada, Komünizm, neredeyse her zaman kaybeder. İnsanın gözleri açılır, ancak kaba kumaşın üzerindeki resme taptığını anlar ve ebedi bir aşını alır. <...> Büyük bir trajedi yaşayan ulusun hafızası olmak istemişimdir... <...> ...Rus halkı içten, Komünizm'in yabancı bedenine karşı koymaya çalışmıştır, ancak halk, insanoğlu gibi değişken bir kavramdır, zira kuşaklar değişmiş ve rejim ona damgasını vurmuştur... <...> ...Rus halkı tüy çimeni gibidir, kasırganın altında eğilir, ancak kökleriyle toprağa sıkı sıkıya bağlıdır. Bizler daha hayattayız. Manevi bir düşüş inkâr edilemez, ancak halkın ruhsal mücadelesi daha umut vericidir. Sizlere, petrolün yetmeyeceğinden korkan Batı Avrupa'nın küçük bir

⁶⁰ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.722

⁶¹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.727

parçasına ve kendini düşünmekten vazgeçemeyen kocaman Amerika'ya çok şey bağlıdır. Komünizm, Rus eylemi değil, evrensel bir eylemdir. Komünizm Rusya'da köklerini salmış, Rusya'yı kullanmıştır, ancak yarın size de köklerini salabilir sizi de kullanabilir ve o zaman insanoğlu geri çekilir.”⁶²

Mart ayının sonunda Soljenitsin ailesi, A.B.D.'ye gitmek üzere belgeleri hazırlamaya başlar. Soljenitsin, yeni ortama bakmak amacıyla, A.B.D.'ye ailesinden önce gider. İlk işi Stanford Üniversitesinin Hoover Enstitüsünün kütüphanesine gitmektir. “Kırmızı Tekerlek” adlı eseri için verileri incelemeye başlar. O araştırmalar, Rusya'nın kaderini, Ekim Devrimi'nin değil, 1917 Şubat'ının değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Hoover'de, davet üzerine yaptığı konuşması sırasında Soljenitsin, Rus tarihinin saptırıldığını ve “Sovyet” ile “Rus” kavramlarının karıştırılmasının söz konusu olduğunu belirtir.

30 Temmuz 1976'da, yazarın ailesi Vermont Eyaleti'nde, Kavendish adlı küçük kentin yakınında aldıkları çiftliğe yerleşirler. Bu sırada eşi N. Svetlova S.S.C.B.'de, Sovyet vatandaşlığından çıkarılır. Yaşamı boyunca ilk kez çalışma odasına sahip olmuşken ve kendi kendine gücünü ve zamanını edebiyat dışında hiçbir şeye harcamayacağına dair söz verir. 1976 yılı boyunca, yazar yoğun bir biçimde “Kırmızı Tekerlek”in “Ekim 1916” başlıklı bölümü üzerinde çalışır ve “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” adlı anı yazısının son bölümlerini yazar.

Soljenitsin, A., **İntervyu Dergiu “Le Puen”** (Интервью Журналу 'Ле Пуэн'), 1975

1977 yılı olaylı ve tatsız başlamıştır. Sovyet iktidarının baskısına, bir de Batı'nın baskısı eklenir. S.S.C.B.'de, Sovyet rejimi tarafından Rus Kamu Vakfının kapanması, "GULAG Takımadaları"nın satışından elde edilen ve Rus Kamu Vakfının ihtiyacını karşılayan paranın bulunduğu İsviçre'deki banka hesabının, İsviçre Vergi Dairesi tarafından kapatılmasına neden olur. Resmî İsviçre basını, Soljenitsin'in, A.B.D.'ye vergi borcundan dolayı kaçtığını yazar ve Liberal Batı basını, yazarı üçkâğıtçılıkla suçlar. Görüş farklılığı nedeniyle, Batı düşüncesine sahip Rus göçmenliğinin 3. dalgası sırasında Batı'ya ve A.B.D.'ye göç edenler, yazarı eleştirirler. Şaraşka'dan beri dostları L. Kopelev ve D. Panin, yazarı, Rus Faşizmi ve kişilik bozukluğu ile suçlarlar. Bu yükün altından, yazar ancak sadık eşi Alya'nın organize yetisi, annesinin desteği, Katya Nine'nin (*бабушка Катя*)⁶³ yardımı ve çocuklarının sevgisi sayesinde kalkabilir.

Rus göçmenliğinin 3. dalgası sırasında göç edenlerle ve yazar arasındaki fark şöyledir: 3. dalga sırasında göç edenler kendi iradeleriyle daha güzel bir yaşam arayışı amacıyla Batı'ya ve A.B.D.'ye göç ederek orada asimile olmuşlardır. Soljenitsin ise, ülkesinden zorla gönderilip, ülke dışında yaşadığı halde Rusya'nın sorunlarını ve acısını paylaşarak asimile olmamıştır.

Soljenitsin ise, uzun yıllar yapmadığı ama yaşamında ona çok yardımı olan matematik öğretmenliğini çocuklarına yapar. Eşi Alya'nın, Soljenitsin'in sanatında büyük bir katkısı vardır. Yazarın yazdıklarını hem kontrol eder hem de önceden

⁶³ Katya Nine - Katerina Pavlovna Buhareva, 1949'da, Komünizm Rejimi'nin Çita kentine gelmesi nedeniyle Batı'ya göç eden bir kadın. Soljenitsin ailesi ile Zürih'te tanışmıştır.

yazılmış eserlerinin 20 ciltlik yayını hazırlar. Soljenitsin, bu durumla ilgili şunları yazar: “İyi bir eşim olmadan, ne büyük hafızalı elektronik daktilo ne de çalışkan ve dikkatli olmam beni hedefe ulaştırırdı. Herhangi bir Rus yazarının yanında bu kadar çalışkan, nazik ve hassas eleştiriler yapan, tavsiyeler veren bir eşinin olduğunu söyleyemem. Kapalı yalnızlığında, bana bağışlanan eşim dışında, yaşamımda bu kadar parlak bir editörlük yetisine sahip birini görmedim <...> Yalnız ve yalnızlık içinde bu devasa yapıtı (“Kırmızı Tekerlek”) yüksek seviyeli bir biçimde yazamazdım...”⁶⁴

1977 yılının sonbaharında, yazar, “Anı Yazıları Kütüphanesi”ni (*Мемуарная библиотека*) toplamaya başlar ve 2. dalga sırasında göç eden⁶⁵ Rus göçmenlerine şöyle seslenir: “Acımızın, bizimle birlikte kaybolmaması ve geleceğe bir uyarı olarak Rus hafızasında kalması için yurttaşlarımı, oturup anılarını yazmaya ve yollamaya çağırıyorum”.⁶⁶

Bu çağrıya, binlerce mektup gelir. Nice’de oturan Knez Nikolay Nikolayeviç’in (*Николай Николаевич*) özel kalemi Ye. Obolenskiy (*Е.Оболенский*), 8 kutu belge ve Knezin yazışmalarını; İ. Bunin (*И.Бунин*) arşivinin sahibi L. Zurov

⁶⁴ Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernişko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Çast Vtoraya** (*Часть Вторая*), **Russkaya Bol** (*Русская Боль*) (1979-1982), s.11

⁶⁵ Rus göçmenliğinin 2. dalgası - 1941—1945 yılları arasında İ. Stalin’in baskısına maruz kalmamak için yurt dışına göç eden kişiler. Yaklaşık olarak 500 bin kişi.

⁶⁶ Soljenitsin, A., **Vserossiyskaya Memuarnaya Biblioteka, Obraşenie k Rossiyskim Emigrantam** (*Всероссийская Мемуарная Библиотека, Обращение к Российским Эмигрантам*), 1977

(Л.Зыков) İ. Bunin'in yazışmalarını yollar. S.S.C.B. iktidarı ise, yazarın bu düşüncesini ideolojik sabotaj olarak algılar.

1978'in kış aylarında yazar, Harvard Üniversitesinden konuşma daveti alır. Daha önceki birçok benzer daveti reddeden yazar, oraya gitmeye ve konuşma yapmaya karar verir, zira böyle bir yerde yapılan konuşmanın büyük yankı uyandıracağını düşünür. Bu konuşmada yazar, yaşamının ilk döneminde benimsediği ve yazdığı edebi eserlerinde yansıtmış olduğu dine dayalı görüşlerini net bir biçimde ortaya koymakla birlikte, A.B.D. ve Avrupa'yı bu yönden eleştirir. Batı ve A.B.D., S.S.C.B.'de hâkim olan Komünizm düzenini, Rusya halkının özgür seçimi olarak değerlendirir. Nedenini de Rusya halklarının, Komünizm'in sunduğu hazır ideolojiyi ve bedava yaşamı kabul ederek, yüksek dini düşüncelerle kafalarını yorma zahmetinden kurtulmaları olarak gösterir. A.B.D.'nin, yazardan onu övmesini ve S.S.C.B.'ye göre bir cennete benzediğini söylemesini beklerken eleştiriye uğraması, aralarını açar.

Soljenitsin'i üzen yalnızca bu düşüncenin var olması değil, 3. dalga göçmenlerinin de bu düşünceye katılmasıdır. Bunun üzerine yazar Ekim **1979'da**, "Pers Yöntemi" (*Персидский метод*) başlıklı makalesinde şöyle söyler: "S.S.C.B.'den gelen yeni göçmenlerin arasından bir yazar grubunun ülkelerini sevmemelerinden mi, dinin genel anlamıyla veya yalnızca Ortodoksluğun onlara ters gelmesinden mi bilinmez, ancak Rusya'da, dinin, saygıdeğer ve manevi açıdan etkin bir konuma gelmesinden çok endişe duymaktadırlar. <...> Rus dininin canlanma olasılığından (ki, Komünizm'in ölümcül baskısına karşın canlanmaya başladı bile)

nedense çok korkan bu yazarlar, zarar göremeyecekleri sığınaklarından, bizim bu canlanmamızı, Batılı okuyucuların karşısında kötülemeye çalışmaktadır. Bu insanlar, vicdansız bir biçimde, Ortodoksluğu antisemitizm ile aynı kefeye koyarak, eşit bile görerek, alçak siyasal ‘Pers Yöntemi’ne başvururlar. İran’da, Müslüman fanatizm zulmünün ‘etiketini’, canlanan Rus Ortodoksluğunun alnına yapıştırıyorlar; dizlerinin üstünden ayağa kalkan insanın gözüne “Pers” tozunu atıyorlar.”⁶⁷

Bu kargaşa içerisinde Soljenitsin, yoğun biçimde çalışmaya devam eder ve Aralık 1981’de, YMCA Press’te, o ana kadar yazdıklarının neredeyse hepsini içeren “Eserler Derlemesi”nin (*Собрание сочинений*) 9 cildi yayınlanır. Şubat 1980’de, Time dergisinde Soljenitsin’in, “Komünizm Herkesin Önünde ve Anlaşılmamıştır” (*Коммунизм: у всех на виду — и не понят*); ilkbaharda Foreign Affairs dergisinde “Rusya’yı Anlamaması Amerika’ya Neye Mal Olabilir” (*Чем грозит Америке плохое понимание России*); sonbaharda da, yine Foreign Affairs dergisinde “Görmeye Cesaret Etmek” (*Иметь мужество видеть*) adlı sosyo-politik yazıları yayınlanır. Bu yazılarla Soljenitsin, A.B.D. ve Avrupa’yı Komünizm düzeninin yalancı cazibesine kapılmamaları konusunda uyardığını hedefler.

Yazar ve ailesi, S.S.C.B.’de iftira, haksızlık ve saldırılara maruz kaldıkları gibi, burada da aynısını yaşarlar. A.B.D. ve Batı, Soljenitsin’e ‘nankör misafir’ sıfatını da layık görür. Bu durum, A.B.D.’nin yeni Başbakanı Reagan’ın gelmesiyle değişir. 1982 ilkbaharında Reagan, Soljenitsin’in “Harvard Konuşması”nı üzümlere okur. Soljenitsini, Beyaz Saray’a davet eder, ancak yazar bu daveti reddeder, zira

⁶⁷ Soljenitsin, A., **Persidskiy Trük** (*Персидский Трюк*), 1979

oraya ona ‘Rus faşisti’ sıfatını veren, A.B.D.’de yaşayan 3. dalga Rus göçmenleri ile birlikte katılması gerekecektir.

Ocak 1982’de yazar, Express adlı Fransız dergisinde, 1981 yılında Polonya’daki olağanüstü askerî durumla ilgili “Ana Ders” (Главный урок) başlıklı sosyo-politik makalesini yazar. Bu makalede şu satırlar yer almıştır: “İşte ders - XX. yüzyılın tehlikesini ayrı bir halk veya ülke değil, Komünizm’in evrensel kötülüğü oluşturmaktadır. 65 yıl boyunca, dünyada, galibiyetle ve neredeyse engelsiz bir biçimde ilerlemesi; Avrupa’da, ona (Komünizm’e) yeterli sayıda cellât vermesi, ardından da boynunu eğmeye hazır bir halkın olmamasıdır.”⁶⁸

Nisan ayında, Soljenitsin, yine Komünizm düzenini eleştiren ve acı gerçekleri içeren “Yakında Her Şeyi Televizyonsuz Göreceğiz” (Скоро всё увидим без телевизора) başlıklı sosyo-politik yazısını yayınlar. Belirttiğimiz gibi yazar, ülke dışında da Komünizm ile savaşıyor. Tek fark; ülkesindeyken Soljenitsin, düzgün ideoloji ile örtünen komünistlerin, Rusya çapında yaptıklarından söz eder. Burada ise, Komünizm’in görünmeyen çirkin yüzünden evrensel çapta bahseder.

1982’de, 3. dalga Rus göçmenleriyle sorunlarını yansıtan “Plüralistlerimiz” (Наши плюралисты) adlı makalesini suçlamalara cevap olarak yazar. Rus halkına duyduğu sevgisini ve inancını gösteren bu yazıda şu satırlar yer alır: “Düğümlemlerle (“Kırmızı Tekerlek”in yazınsal yöntemi) ilgilenirken, onların (3. dalga Rus göçmenlerinin) saldırılarını ve konuşmalarını kaçırmışım... <...> Yalnızca beni

⁶⁸ Soljenitsin, A., **Glavnyy Urok** (Главный Урок) yazısı, 1982

ilgilendiren bir durum olsaydı, bir 12 yıl daha yazdıklarını zahmet verip de okumazdım ve ölürdüm. Ancak, onlar, konuşma hakkı, yazdıklarını okuma ve cevap verme imkânı olmayan halka çamur atıyorlar. <...> ...Batı'ya, S.S.C.B.'nin yaşayan şahitleri gelerek, Batı'nın önyargısını kırmak yerine, yalana dayanarak, Komünizm'i lanet Rusya'nın ve lanet halkının üzerine atıyorlar. Bu durum da, Batı'nın, Komünizm karşısındaki körlüğü ve korumasızlığı artmaktadır. İşte bu durum, aramızdaki farkı göstermektedir.”⁶⁹

15 Eylül 1982'de yazar, tercüman eşliğinde, iki yıl önceden planladığı, Asya gezisine çıkar. Uzak Doğu gezisi sırasında birkaç konuşma yapar, ancak genel olarak bu yolculuğunu faydasız ve zaman kaybı olarak değerlendirir.

1982'de, “Kırmızı Tekerlek” adlı eserin “Ekim 1916” kitabını bitirir. “Mart 1917” (*Март Семнадцатого*) kitabına başlar. Aynı zamanda, “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” adlı anı yazısının 6. ve 8. bölümlerini yazar ve “Gramere İlişkin Bazı Düşünceler” (*Некоторые грамматические соображения*) başlıklı incelemesini yapar.

1983'te yazar, Templeton Ödülü'ne⁷⁰ layık görülür ve almak üzere 8 Mayıs'ta eşi Alya ile Londra'ya gider. Ertesi gün Buckingham Sarayında ödülünü

⁶⁹ Soljenitsin, A., **Naşı Plyuralisti** (*Наши плюралисты*), 1982

⁷⁰ Templeton ödülü- ing. *Templeton Prize for Progress Toward Research or Discoveries about Spiritual Realities*, Hayatın manevi ve dinsel yönünde yapılan başarılar için, Templeton Vakfı tarafından, 1972'den beri yılda bir verilen bir ödüdür.

alır ve “Templeton Konuşması”nı (*Темплтоновская лекция*) yapar. Gerçek inancın, toplumsal ideolojik birlikle ve ekonomik refahla bağlantılı olmadığını ve insanların dinden uzaklaşması sonucunda bu kadar derin manevi boşlukta olduğunu vurgulayan bu konuşma, ertesi gün *Times* gazetesinde yayınlanır ve büyük tepki verilmesine neden olur. Londra’da, sempati duyduğu Margaret Thatcher ve prens çifti ile görüşür; BBC medya şirketinde ve Eton College’da konuşma yapar. Bu görüşmelerde ve konuşmasında, Rus halkının Sovyetler Birliği’nin politikasının dışında olduğunu vurgular ve tüm dünyanın, Komünizm’in yayılma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu belirtir.

Artık 65 yaşına gelen yazar, bazı sağlık sorunları yaşamaya başlar. Aynı yıl - 1984’te- yazar ve ailesi, birçok üzücü haber alır. 1976 -1980 yılları arasında arkadaşları, Zubov çifti, vefat ederler; “Rus Kamu Vakfı Başkanı S. Hodoroviç hapishanede işkencelere maruz kalır; Aralık 1983’te arkadaşı A. Şmeman vefat eder.

1985’te A.B.D.’de Soljenitsin’in “Ağustos 1914” adlı kitabında, P. Stolipin’i (П.Столыпин) öldüren Bogrov’un (Богров) Yahudi olması, yazarın, antisemitizm ile suçlanmasına neden olur. Gerçek nedeni ise Soljenitsin’in, A.B.D.’ye yerleştikten sonra bu ülkeyi konuşmalarıyla yüceltmek yerine eleştirmesidir. Aynı yıl, S.S.C.B.’de iktidara M. Gorbaçov (М. Горбачёв) gelir ve ülkenin siyasi durumu yumuşamaya başlar. M. Gorbaçov’un SBKP’nin MK Genel Sekreterliğine seçilmesiyle ülkede hızlı bir biçimde ‘Yeniden Yapılanma’ (перестройка) başlatılır. Yenileşme hareketiyle gündeme gelen ‘Yeniden Yapılanma’, ‘Hızlandırma’ (ускорение) ve ‘Açıklık’ (гласность) kavramları, çok partili sisteme geçiş, basın

özgürlüğü ve özel mülkiyetin tanınması gibi konuları ön plana çıkarır. 1985–86 yılları arasında M. Gorbaçov’un attığı bütün politik adımlar, ekonomik modernizasyonun başarılmaması amacına yöneliktir.⁷¹

Haziran 1988’deki XIX. Parti Kongresi ile KP’nin siyasal düzen içindeki lider rolünden vazgeçtiği ilan edilir ve seçimlere dayalı siyasal bir yapı için adımlar atılmaya başlar. 1989’dan itibaren ‘Hukuk Devleti’ anlayışının ilk öğeleri ortaya çıkar. Parlamento bu tarihte yapılan çok partili seçimlerin ardından, özgürlük ve haklarla ilgili yasayı onaylar ve Devlet Anayasal Komitesi özgürlükleri sınırlayan yasayı yeniden düzenler. Vatandaşların hak ve özgürlüklerindeki sınırlamalar bu tarihten itibaren azalır.⁷²

Reformlar dış politikada da köklü değişikliklere neden olur. Yeni Politik Düşünce çerçevesinde, Sovyet ideolojisinin uluslararası ilişkilere bakışı yeniden yorumlanır ve bu çerçevede Sovyet güvenlik konsepti de köklü değişikliklere uğrar. Yeni Politik Düşünce açık bir biçimde halkların, devletlerin ve sosyal sistemlerin karşılıklı bağımlılık içinde olduğunu ilan eder. Bu yaklaşım, Sovyet dış politikasında rekabet ve cepheleşme yerine, diyalog ve uzlaşmayı temel ilke olarak öne çıkarır.⁷³

⁷¹ Aleskerov A., **Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişimleri**, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2007, s. 238

⁷²Saharov A., **İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka (История России с начала XIX века до начала XXI века)**, Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 778-781

⁷³Aleskerov A., **Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişimleri**, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2007, s. 240

1986’da, yazara kalp ritim bozukluğu ve cilt kanseri teşhisi koyulur. A.B.D.’de mevcut olan, cilt kanserine karşı etkili leke dondurma terapisi sayesinde yazar, bu kanseri de atlatır. **1987’de**, “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” anı yazısının “Sürgün Anı Yazıları” (*Очерки изгнания*) kısmının 9. ve 13. bölümlerini yazar.

Tüm dünyada siyasal durum değışmiştir ve S.S.C.B.’nin yeni iktidarı, dünyanın yeni düzenine ayak uydurmak zorunda kalır. S.S.C.B.’deki inanılması güç, hızlı, kesin ve eskisine göre zıt bir biçimde gelişen değışiklikler yazarın, Sovyet rejiminin yalnızca maskesinin değıştiğı ve gerçek siyasal düzenin, eskisinden çok farklı olmadığı düşüncesinin oluşmasına neden olur. Soljenitsin’e göre, gerçeğı ortaya çıkarmanın tek yolu, S.S.C.B.’de “GULAG Takımadaları”nın yayınlanmasıdır, zira bunu yapan iktidar, Sovyet rejiminin bir parçası olamayacaktır.

3 Ağustos 1988’de, *Moskovskiye Novosti* (*Московские новости*) gazetesinde, L. Voskresenskiy’in (*Л.Воскресенский*) “Merhaba, İvan Denisoviç” (*Здравствуйте Иван Денисович*) adlı makalesi; 4 Ağustos’ta *Knijnnoe Obozrenie* (*Книжное обозрение*) gazetesinde, L. Çukovskaya’nın “Soljenitsin’e, S.S.C.B. Vatandaşlığını İade Etmek” (*Вернуть Солженицыну гражданство СССР*) adlı makalesi; 18 Ekim’de, Kiev’in *Raboçee Slovo* (*Рабочее слово*) gazetesinde, yazarın “Doğru Yaşamak” adlı sosyo-politik yazısı yayınlanır. Ancak “GULAG Takımadaları”nı kesinlikle yayınlamak istemezler.

1989’a doğru, S.S.C.B.’nin 4 yıllık siyasi yumuşaması sırasında, B. Pasternak, A. Ahmatova, V. Grossman (*В. Гроссман*) gibi tüm yasaklanan yazarların eserleri yayınlanır, ancak aralarında Soljenitsin’in eserleri yoktur. *Noviy Mir*’in yeni editörü S. Zaligin (*С.Залыгин*) inatla, M. Gorbaçov’dan, “GULAG Takımadaları”nın yayınlanmasını ister, ancak ret cevabı alınca, *Noviy Mir* dergisinin faaliyetinin durdurulacağını ve tüm dünyanın bu durumdan haberdar olacağını açıklar. M. Gorbaçov, bu riske girmek istemez ve S. Zaligin mücadeleyi kazanır. Ağustos 1989’da “GULAG Takımadaları”nı basıma hazırlamaya başlar.

1989 yılının sonuna gelindiğinde yazar, yıllardır üzerinde yoğun bir biçimde çalıştığı, “Kırmızı Tekerlek” adlı eserini bitirir.

Nisan ayında, *Literaturnaya Gazeta*’nın editörü F. Burlatskiy (*Ф.Бурлацкий*), iktidardan, Soljenitsin’i aklamasını talep eder, ancak o dönemde M. Gorbaçov’un yerini B. Yeltsin’in almak istemesi üzerine, ülkede siyasal düzensizlik baş gösterir ve F. Burlatskiy amacına ulaşamaz. Ağustos 1990’da M. Gorbaçov, aniden, “23 kişiye Vatandaşlık İadesi” kararını açıklar ve o 23 kişi arasında Soljenitsin, eşi Alya ve İ. Brodskiy (*И.Бродский*) de yer alırlar. Rusya’nın yeni iktidarı yazarı, yalnızca serbest programla gezmeye davet eder, yazar ise, yurduna misafir olarak gelmeyeceğini bildirerek teklifi reddeder.

Ağustos’un sonunda, *Literaturnaya Gazeta* ve *Komsomolskaya Pravda* (*Комсомольская правда*) gazeteleri, yazarın, “Rusya’yı Nasıl Yapılandırabiliriz” (*Как нам обустроить Россию*) başlıklı sosyo-politik yazısını; *Bilim* (*Наука*)

Yayınevi yazarın, 1947’den beri üzerinde çalıştığı, “Rusça Genişletme Sözlüğü”nü yayınlar.

Aralık 1990’da yazar, “GULAG Takımadaları” adlı eseri için, “Rusya Federasyonu’nun Devlet Ödülü”ne layık görülür.

Mart 1991’de gerçekleştirilen ve 15 cumhuriyetin 6’sının boykot ettiği S.S.C.B.’nin sürdürülüp sürdürülmemesi konusundaki referandum, beklenen sonucu vermez. S.S.C.B.’yi bir arada tutma konusunda federe cumhuriyet liderleriyle yapılan görüşmelerden de bir sonuç alınamayınca dağılma süreci hızlanır.⁷⁴ 8 Aralık 1991’de Belarus, Ukrayna ve Rusya arasında Minsk (*Минск*) yakınındaki Belovejsk Ormanı’nda (*Беловежская пуща*) imzalanan anlaşmayla 25 Aralık 1991’de, S.S.C.B. resmen ortadan kalkar.⁷⁵

1990–1991 yıllarında Rusya Federasyonu’nda, demokratik özgürlüklerin dışında, olumlu bir gelişme kaydedilmez. Düzensizlik ve yolsuzluk nedeniyle, yazarın kitapları bir türlü basılamaz. 1991’de, silahlı darbe sonucunda, Rusya Federasyonu’nun iktidarı, B. Yeltsin’in (*Б.Ельцин*) eline geçer. Neye uğradığını şaşırان halkın güçlü birine ihtiyacı vardır, ancak B. Yeltsin’in amacı, ülkesini daha yüksek bir seviyeye taşımaktan ziyade, yalnızca iktidarı ele geçirmektir. Yeni iktidar,

⁷⁴ Saharov A., *İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka (История России с начала XIX века до начала XXI века)*, Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 788

⁷⁵ Saharov A., *İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka (История России с начала XIX века до начала XXI века)*, Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 788-790.

Komünizm’den nefret eden yazardan alkış beklerken, Soljenitsin, Rusya’da olanları üzüntüyle takip ederek susmayı tercih eder.

Şunu belirtmek gerekir ki Soljenitsin, Komünizm sistemini, ona zarar verdiği için değil, ülkesine ve halkına zarar verdiği için kabul etmez. Yazar, Komünizm’den farklı olan, ancak Rusya’yı yine bir düzensizliğe düşüren iktidarı da eleştirir. Rusya’nın yeni düzeninin sağlam ve doğru bir siyasal temelin oluşturulmasıyla kurulabileceği ile ilgili düşüncelerini, “Rusya’yı Nasıl Yapılandırabiliriz” adlı, önemli sosyo-politik yazısında şöyle açıklar: “Komünizm’in saatleri durdu. Ancak, betondan bu yapıt daha düşmedi. Hedef, enkazların altında ezilmeden ondan kurtulmamızdır.”⁷⁶

17 Eylül **1991’de** B. Yeltsin’in kararıyla, Soljenitsin’in davası tamamen kapanır ve yazar aklanır. M. Gorbaçov, B. Yeltsin’in bir günde yaptığını 6 yıl boyunca gerçekleştirememiştir. Soljenitsin’in istediği gibi “GULAG Takımadaları” adlı eseri S.S.C.B.’de yayınlanır. Davasının da kapanmasıyla yazarın, yurduna dönmesi mümkünleşir. B. Yeltsin, Soljenitsin’e şöyle bir yazı yollar: “Rusya, yeni yaşam biçimini öğrenmektedir...” (“Россия учится жить по-новому...”).⁷⁷

Yalnız bu ‘yeni yaşam biçimi’, ülke için tam bir faciadır ve yazar bunun farkındadır. Yazara göre 1991’deki darbe, 1917’deki darbeden çok farklı değildir, zira yine siyasal düzensizlik mevcuttur ve ülkenin başında kendi çıkarlarının peşinde

⁷⁶ Soljenitsin, A., **Kak Nam Obustroit Rossiю** (Как нам обустроить Россию), 1990, s. 1

⁷⁷ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 805

olan iktidar vardır. Halk çok güç durumdadır ve Soljenitsin bu konuda şunları yazar: “1917’de, halk henüz tok ve bedensel açıdan sağlıklıydı. Şimdi ise, herkes aç, hasta ve neye uğradığını şaşırılmış durumda.”⁷⁸

Yurduna dönüşü

1992’de, yazarın eşi Alya, arsa bakmak üzere Moskova’ya gider. Nisan 1992’de, Soljenitsin ilk kez, Rusya Federasyonu’nun televizyonuna çıkar. Bu konuşmayı, Vermont’a gelen ünlü Rus film yönetmeni S. Govoruhin (*С.Говорухин*) çeker. Konuşma sırasında, S. Govoruhin, yazara, Rusya’ya dönme kararıyla ilgili düşüncesini sorduğunda, şöyle bir cevap alır: “Rusya’ya dönme kararım kesindir, değişmez ve kuşkusuz. Etrafımda, herkes gülerek yaşadığım sürece dönemeyeceğimi söylerken de döneceğimi biliyordum.”⁷⁹

1993’te yaza doğru, Soljenitsin’in Vermont’taki tüm edebi çalışmaları Rusya’ya gitmek üzere toplanır. Gitmeden önce, yazar, Zürih’e ve Avrupa’ya veda gezisi yapar ve gezi sırasında Soljenitsin Vatikan’da, Papa II. (İoannus Paulus PP. II) ile görüşür. Aynı dönemde Soljenitsin, Lihtenştayn Uluslararası Felsefe Üniversitesi tarafından fahri doktora unvanına layık görülür. Paris’te, Bernard Pivot’un düzenlediği yuvarlak masada, Rusya’ya dönmesiyle ilgili, yazar şöyle söyler: “Gerçekten de, ileride ne kendim ne de ülkem için bir rahatlama görüyorum. Ancak

⁷⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.806

⁷⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 808

kararım kesin ve vazgeçilmezdir. <...> 1994'ün Mayıs ayında döneceğiz. Öyle de olacaktır.”⁸⁰ Yazar yurda dönüşünü Moskova üzerinden değil, ülkenin doğusundan, Vladivostok'tan (*Владивосток*) gerçekleştirir. Bunun nedeni, Moskova'ya gidene kadar, sıradan Rusya halkının ve ülkenin gerçek durumunu görebilmektir.

Daha sonra, aynı konuya ilişkin, Soljenitsin, anı yazısında şunları yazar: “Bugünkü Rusya'dan çok konuştuk, dönünce ne yapmayı planladığımı sordular. Onları iktidarla ilgili herhangi bir görevi kabul etmeyeceğime ve seçimlere katılmayacağıma dair temin ettim, ancak siyasi otoritelere aldırmadan konuşacağımı bildikleri için, medyayla yolumu kesebilirler.”⁸¹ ; “...ölene kadar Vermont'ta kalmaktan korkuyordum. Rusya'da ölmeye yetişmeliyim.”⁸² 25 Mayıs 1994'te Soljenitsin, eşi Alya ve oğulları Stepan (*Степан*) (diğer çocukları eğitim almaktaydı) ile Kavendiş'ten, Vladivostok'a gitmek üzere yola çıkarlar. Vladivostok'a varınca ilk sözleri şunlar olur: “Yüz binlerce, hatta milyonlarca idam edilen yurttaşlarımızın gömülü olduğu Kolıma (*Колыма*)⁸³ topraklarını eğilerek selamlıyorum. Bugünlerde, siyasal değişikliklerin arasında, hem bu katliamın

⁸⁰ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 808

⁸¹ Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernişko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Çast Çetvyortaya** (*Часть Четвёртая*), **Çerez Neprodyor** (*Через Непрöder*) (1987-1994), s. 22

⁸² Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernişko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Çast Çetvyortaya** (*Часть Четвёртая*), **Çerez Neprodyor** (*Через Непрöder*) (1987-1994), s. 22

⁸³ GULAG kamplarının çoğunun bulunduğu bölge

dokunmadığı insanlar hem de, doğal olarak, bu katliamı gerçekleştirenler tarafından o milyonlarca kurban kolaylıkla unutulmaktadır. <...> Eski Hristiyan görüşlerine göre, suçsuz cefakeşlerine mezarlık olan topraklar kutsal kabul edilmiştir. Biz de, Kolıma topraklarını sağlığına kavuşan, geleceğin Rusya'sının ışığının buraya da ulaşacağını umut ederek, kutsal sayalım.”⁸⁴

Vladivostok'tan, Moskova'ya kadar yolculuğu sırasında yazar birçok toplu konuşma yapar ve bu görüşmelerde insanlar, yazarın dönüşünü, Rusya'nın iyileşmesi ile şöyle bağdaştırır: “Soljenitsin'in dönmesi - hayra alamettir!”; “Böyle insanlar geri dönüyorsa, Rusya'nın, yaşama dönme şansı hâlâ var demektir.”⁸⁵

Rusya Federasyonu medyası, yazarın dönüşünü korkuyla ve yapmacık bir umursamazlıkla karşılar. İki aya yakın bir süre, yazarın gelmesiyle ve ülkeyi gezmesiyle ilgili yorum yapılmaz. B. Yeltsin, Soljenitsin'in gelmesini umutla karşılar, ancak Moskova'ya kadar 55 günlük yolculuğu sırasında, yazarın yaptığı konuşmalar, B. Yeltsin'i hayal kırıklığına uğratar. Soljenitsin'in, ülkesine koyduğu teşhis, iktidar için hiçte iç açıcı değildir: “Yapmacık demokrasi”, “Bürokratların, devlet memurlarının ve maruf iş adamlarının kurnaz karışımı...”; “Rusya bugün, her yönü ile büyük bir beladadır. İnlemektedir. Köyler bedava çalışıyor. Çiftçiler hâlâ Kolhoz yönetimi altında. Ziraat yok olmakla karşı karşıya. Doktorlar ve öğretmenler görev duygusuyla çalışıyor. Demokrasi yok. Halk, seçim kampanyası için malzeme

⁸⁴ <http://www.vremya.ru/2009/89/10/229811.html>

⁸⁵ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.819

değildir. Ülkenin %63'ü ya sefalet içindedir. İnsanların giyecekleri yok, eskilerini kullanıyorlar. Günde iki tane ekmek almak mümkün değil, cenazelere bile gidecek paraları yok. Şehirlerarası veya uluslararası arama yapmak, aylık maaşı harcamak demektir. Çocuk sahibi olmak, kahramanlıkla delilik arasında bir davranış durumuna geldi. Orta yaş insanların soyu tükeniyor, alt tabaka insanlar ise dışlandı. Moskova, Rusya'dan yüzünü çevirdi.”⁸⁶

Soljenitsin bu gezi sırasında yaşadıklarını, 1998'de yazdığı “Rusya Çöküşte” (*Россия в обвале*) adlı sosyo-politik yazısında daha ayrıntılı bir biçimde yansıtır.

Moskova'da çok kalmadan, yazar, ülkenin güneyine gider. O gezi sırasında, Stavropol (*Ставрополь*) bölgesini, doğduğu Kislovodsk'u, okuduğu Rostov-na Donu'yu ve bir zamanlar yaşadığı Ryazan kentini ziyaret eder.

Soljenitsin dönünce, 28 Ekim 1994'te, B. Yeltsin'in daveti üzerine, Duma'da konuşma yapar, ancak dinleyenler, onu görmekten ve dinlemekten hiç memnun kalmaz. Konuşması sırasında, halkın sefaletinden ve uğradığı haksızlıktan, aşağılayıcı ezik durumdan ve yüksek ölüm oranından söz eder. Ne ilginçtir ki, 20 yıl önceki iktidar, yazarı dinlemek istemediği gibi, bugünkü iktidar da aynısını yapmaktadır. Yazarın sesini duymak isteyen bir tek, B. Yeltsin'dir ve 16 Kasım 1994'te, Kremlin Sarayında, ikili arasında bir görüşme gerçekleşir.

⁸⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 825

Aralık 1994'ten itibaren, Rusya Federasyonu'nun *Ostankino* (Останкино) televizyon şirketinde yazar, iki haftada bir, on beş dakikalık “Görüşmeler” (Встречи) adlı programı sunar. Program, diyalog biçimindedir ve Rusya'nın mevcut sosyal sorunları üzerine kuruludur (manevi ve dini boşluk, öğretmenlerin ve tüm aydın kesimin genel kötü durumu v.s.). *Ostankino*'dan gelen bir telefonla son bulur. Herhangi bir açıklama yapılmamıştır ve Soljenitsin bu konuda şunları söyler: “Beklediğim gibi ağzımı kapattılar. Bizde gerçeği sevmezler. Bu durum zaten bir görseldir ve herhangi açıklama yapmama gerek yoktur.”⁸⁷

Sıkça sağlık sorunları yaşayan yazar, artık 80 yaşındadır ve eskisi kadar yoğun çalışmamaktadır. **1995'te** Moskova'da, yazara Vitaliano Brancati Ödülü (yüksek maneviyatının ve sosyal faaliyetlerinin göstergesi olan yaşamı ve sanatı için) verilir.

1996 yılında Moskova Patrikliği'nde konuşma yapar ve *Le Monde* gazetesi için aynı konuyu içeren “Rusya'nın Mevcut Durumu Üzerine” (К нынешнему состоянию России) başlıklı makalesini yazar. **1997'de**, 1947'den beri üzerinde çalıştığı, “Rusça Genişletme Sözlüğü” için, Rusya Bilimler Akademisi (Российская Академия Наук) üyeliğine kabul edilir. Yıl içinde, “Kültürün Tükenmesi mi?” (Исчерпание культуры?) konulu konuşmasını yapar ve “XX. Yüzyıl Sonunda İkiyüzlülük” (Лицемерие на исходе XX века) başlıklı makalesini yazar.

⁸⁷ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 850

Mayıs 1998’de, *Russkiy Put* (Русский путь) Yayınevi’nden yazarın, “Rusya Çöküşte” adlı sosyo-politik kitabı çıkar ve Soljenitsin, kitabı yazma nedenini şöyle açıklar: “Bu kitabı, Rusya’nın acımasızlığının sınırı olmayan yüzyılın yalnızca bir şahidi ve cefakeşi olarak yazıyorum, gördüğümüzü ve hala yaşadığımızı kayda geçirmek için. Tabii ki, bunları gören ve düşünen yalnızca ben değilim. Ülkemizde, aynen böyle ve benzer biçimde düşünen çok insan vardır. Acımızı ve çarpıklıklarımızı anlatan birçok birbirinden kopuk makale yayınlanmıştır. Ancak biri, yaşamın kasırgasına aldırmaksızın, her şeyi bir bütün olarak anlatmalıdır.”⁸⁸

Bu sosyo-politik yazı, bu dönemde yazdıkları arasında en acı, açık ve gerçekçi olanıdır. Rusya Federasyonu’nun “Karanlık Dönemi” olarak adlandırılan 1990’lı yılların durumunu yansıtır. O dönemde ülkede Serbest Piyasa Ekonomisi (рыночная экономика) devreye girer, fakat bu geçiş, tahmin edilenden daha sert olur ve birçok insan yoksulluk sınırının altına düşer. Bu durum birtakım reformlar neticesinde, 1997’ye doğru büyük ölçüde düzeltilmişse de 1998’de tekrar ekonomik bir çöküş yaşanır (дефолт).⁸⁹

1 Temmuz 1998’de B. Yeltsin, ‘inanç ve sadakati için’ yazarı Rusya Federasyonu’nun en değerli ödülllerinden biri olan, “Andrey Pervozvannıy Nişanı”na (Орден Андрея Первозванного) layık görür. Soljenitsin ise, iktidarı eleştiren, “Rusya Çöküşte” adlı kitabını öne sürerek yalnızca sözlü tebriği kabul eder ve

⁸⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 857

⁸⁹ Saharov A., **İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka** (История России с начала XIX века до начала XXI века), Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 813

durumu şöyle açıklar: “Rusya’yı mevcut ölümcül duruma kadar getiren iktidardan ödül alamam, ülkenin durumu da buna müsait değildir.”⁹⁰

1998’de, “Jelyabug Köyleri” (*Желябугские Выселки*) ve “Adlig Şvenkitten” (*Адлиг Швенкиттен*) adlı öykülerini yazar. **Şubat 1999’da**, hapishane ve kamp yıllarında yazdığı şiirlerini içeren, “Gözlerini Açınca” (*Протеревши глаза*) adlı kitabını yayınlatır.

2 Haziran 1999’da, Rusya Bilimler Akademisi Rus edebiyatına, dilbilimine ve tarihine olan katkılarından dolayı yazarı, “M. V. Lomonosov’un Altın Madalyası”na layık görür. Ödül verme töreninde, Soljenitsin, “Korsan Devletinde Bilim” (*Наука в пиратском государстве*) adlı konuşmasını yapar. Bu konuşmada yazar, Rusya’da, üç yüzyıl boyunca varlığını sürdüren bilimin, hiç bu kadar vahim durumda ve sefalet içinde olmadığını belirtir.

31 Aralık 1999’da, B. Yeltsin görevinden istifa eder ve istifa konuşmasında, Soljenitsin’in sosyo-politik yazılarında daha önce söz ettiği hatalarını kabul eder: “Sizden özür dilemek istiyorum. Birçok hayalimiz gerçekleşmediği için. Bize basit görünen şeyler, gerçekte ızdırap verici derecede zormuş. Bizim durgun, gri totaliter geçmişimizden, zengin, medeni ve aydınlık bir geleceğe bir hamlede, bir seferde

⁹⁰ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 864

atlayabileceğimize inananların umutlarını boşa çıkardığım için özür dilerim. Kendim de inanıyordum. Sanki bir hamlede yapabilecekmişiz gibi geliyordu.”⁹¹

Soljenitsin ise, daha 1992’de, onunla ilgili film çekmek üzere Vermont’a gelen S. Govoruhin’e şöyle söyler: “Totalitarizm’in soğuk falezinde bulunuyorsak eğer, vadiye indiğimizde katıyen atlamamalıyız! Yavaş yavaş, bükülerek, sağlam bir iktidarın idaresinde, demokrasi vadisine inmemiz gerekmektedir...”⁹²

Rusya’da, 1999’da B. Yeltsin, KGB’nin Başkanı V. Putin’i (*В.Путин*) kendi yerine aday gösterir. Parlamento bu durumun kısa süreli olacağını düşünerek hemen kabul eder. ⁹³ V. Putin’in iktidarı, 1999’da yapılan Parlamento seçimleri ile güç kazanır. Parlamento içindeki başbakan-milletvekili çatışması sona erer ve bu durum ülke ekonomisine olumlu bir biçimde yansır. 2000 yılı Mart ayında yapılan seçimleri V. Putin, oyların %53’ünü alarak kazanır.⁹⁴

V. Putin, ülkenin başına geçince ilk işi toplumdaki dağınıklığı ve umutsuzluğu yok etmek olur. B. Yeltsin’in döneminde yapılan özelleştirmeler sonucunda devlet mülküne sahip olan zenginlerle mücadele etmeye başlar. 2000’den itibaren, Rusya Merkez Bankası döviz rezervleri olmayan paraları çıkarmaz ve

⁹¹ http://www.rg.ru/oficial/from_min/mid_99/629.htm

⁹² **Soljenitsin** (*Солженицын*) Dokumentalniy film, rejisör: S. Govoruhin, Vermont, 1992

⁹³ Saharov A., **İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka** (*История России с начала XIX века до начала XXI века*), Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 846-848.

⁹⁴ Saharov A., **İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka** (*История России с начала XIX века до начала XXI века*), Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 849-851

1998'deki ekonomik çöküşün tekrarlanması önlenir. Yine 2000 yılında meydana gelen “Kursk Faciası” silahlı kuvvetlerin durumunun zayıflığını ortaya koyunca V. Putin silahlı kuvvetlerin sayısını azaltarak kalitesine önem vermeye başlar. Ayrıca toprak reformu, hukuk reformu, sosyal sigorta ve emeklilik reformu gibi iç reformlar da gerçekleştirilir. Bunun yanı sıra Rusya'nın dış politikası da değişir, iktidar artık Batı'ya bakmadan kendi yolunu izlemeye başlamıştır.⁹⁵

20 Eylül 2000'de, Troitse - Lıkovo çiftliğinde yazarı, Rusya Federasyonu'nun yeni başbakanı V. Putin (*В.Путин*) ve eşi ziyaret eder ve Soljenitsin, bu görüşmeyle ilgili şunları söyler: “Çok canlı ve yararlı bir görüşme yaptık, bazen bana itiraz ediyordu bazen de hemfikirdik. Bazı önerilerimi kayda aldı, ben de, kendimi düzelterek, bazı görüşlerini yazdım <...> Bence görüşmemiz hem yararlı hem de lüzumluydu. Başbakan, zaman bulup konuşmaya geldiği için kendisine minnettarım.”⁹⁶

Yazar 13 Aralık 2000'de Moskova'da, Fransa büyükelçisi tarafından, Fransa Siyasal ve Ahlaki Bilimler Akademisi'nin ödülünü alır ve “Humanizm'in Yeniden Doğuşu” (*Перерождение гуманизма*) adlı konuşmasında şunları söyler: “Ruh gücünün varlık şartlarından daha üstün olduğuna ve onları aşabileceğine her zaman inandım.”⁹⁷

⁹⁵ Saharov A., **İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka** (*История России с начала XIX века до начала XXI века*), Moskva, AST ASTREL, 2006, s. 852-859

⁹⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 869

⁹⁷ Soljenitsin, A., **Pererojdenie Gumanizma** (*Перерождение Гуманизма*), 2000

Mayıs 2001’de, Rusya Federasyonu’na İsrail’in Dış İşleri Bakanı Şimon Peres gelir ve bu gezi sırasında Soljenitsin ile bir görüşme yapar. Görüşme sırasında, evrensel, kültürel ve felsefi konulara değinilir ve Soljenitsin Ekim Devrimi öncesi Rus-Yahudi ilişkilerini inceleyen “İki Yüzyıl Beraber” (*Двести лет вместе*) adlı kitabı üzerine çalıştığını belirtir.

Bu kitap, büyük talep görür ve zıt yorumlara yol açar. Bir kısım, Soljenitsin’in, iki halkı birbirine düşürmek istediğini; diğerleri ise, iki halkın arasındaki buzları kırmaya çalıştığını söyler. Gerçek şu ki, milliyetini saklayan birçok Yahudi, Soljenitsin sayesinde, kim olduklarını saklamadan, bu sorunu açık açık tartışmaya başlar.

S.S.C.B. döneminde, Soljenitsin’e karşı çıkanlar, ona iftira atanlar ve dedikodu yayanlar yaşamaktadır ve birçoğu da hala devlet organlarında görevlidir. Soljenitsin’in, Rusya Federasyonu’na geri dönmesi ona saldırımları için yeterli bir neden değildir, ancak çeşitli yorumlara yol açan bu kitap, onları hemen harekete geçirir. Medyada, yeniden açık iftiralar ve suçlamalar çıkmaya başlar. Koca ülkede, yazarı savunan biri çıkmamıştır, yalnızca İsrailli bir gazeteci, ülkesinde, şöyle bir yazı yazar: “Rus milli düşüncesinde bu sorun ile ilgili yanılgıya son vermek adına zahmete girdiği için ona minnettar olmamız gerekiyor <...> Kendi halkımızla ilgili ne gözlemimizden, ne de antisemitist konulu tartışmalarımızdan dolayı objektif bir

fikrimiz vardır. Yazarın dikkatli bakışı, bize, arkadaşlarımızdan duyamayacağımız, düşmanlarımızdan da duymak istemediğimiz değerlendirmeyi kazandırmaktadır.”⁹⁸

22 Ekim 2003'te, *Literaturnaya Gazeta* ve *Komsomolskaya Pravda* gazeteleri, bu tartışmalar üzerine Soljenitsin'in yazdığı “Karanlıkçılar Işık Aramazlar” (*Потёмки света не ищут*) adlı makalesini yayınlar.

Aynı dönemde, Ryazan'da, teknik kolejde Soljenitsin'in fotoğraflarını, ilk daktilosunu ve mektuplarını sergileyen, “İşin Yararına” adlı, küçük bir müze açılır. Moskova'da ve St. Petersburg'da, yazarın sanatı üzerine, uluslararası bilimsel konferanslar düzenlenir.

85. yaşını kutlayan yazar, kendisini ‘mutlu’ olarak değerlendirmektedir. Hiç ummadığı kadar, uzun yıllar yaşamış; bir zamanlar hayal ettiği, ancak hapishanede ve sürgünde hiç gerçekleşmeyecek gibi görünen aile düzenine, ona her zaman destek olan bir eşe ve çocuklara ve hatta torunlara sahip olmuştur. Çocukları eğitilmiş, Rus kültürünü bilen, hedefleri ve doğruları olan birer birey olarak yetişir. Yaşamı pahasına mücadele ettiği Komünizm rejiminin yıkılışına şahit olur ve ruhen hep beraber olduğu yurduna geri döner. Sanat yaşamında, yeraltı yazarlığından, Nobel Ödüllü bir yazar seviyesine yükselir. En önemlisi de, sanatında hedefledikleri, hep amacına ulaşır.

⁹⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.880

2004'te, Troitse-Lıkovo'da yazara, Sırbistan Kilisesi'nin en değerli "Aziz Savva Serbskiy Nişanı" (*орден святого Саввы Сербского*) verilir. Bu ödüle layık görülmesinin nedeni, 1999'daki Balkan trajedisi sırasında, Sırbistan halkının acısına duyarlı olmasıdır. Aynı yıl Rus film yapımcısı G. Panfilov (*Г.Панфилов*), Soljenitsin'in yazdığı senaryo üzerine, "İlk Çember" filminin çekimine başlar ve 2006'da, bu film televizyonda yayınlanır. Film "Ülke tarihinin trajik olaylarının yansıtılması" nedeni ile TEFİ-2006 (*ТЭФИ-2006*) ödülünü alır.

2005'te Moskova'da, "Rus Göç Yaşam Evi" (*Дом Русского Зарубежья*) adlı, Rus Kamu Vakfı Kütüphanesi açılır. Burada, Vermont'tayken, Rus göçmenlerine seslenerek elde ettiği "Anı Yazıları Kütüphanesi"nin evrakları ve arkadaşı N. Struve'nin hediye ettiği, N. Berdyayev (*Н.Бердяев*), İ. İlyin (*И.Ильин*) ve M. Tsvetayeva'nın yazıları yer alır. Bu kütüphane en iyi arşiv donanımına sahiptir.

Şubat **2007'de**, şahdamarından ameliyat olur ve çok zayıf düşer. Haziran 2007'de Soljenitsin, 'Humanitar alanındaki üstün başarılarından dolayı' Rusya Federasyonu'nun Devlet Ödülü'ne layık görülür. Sağlık sorunları nedeniyle Kremlin Sarayı'na gelemeyen yazarın yerine, ödülü eşi alır. Törenden sonra, Rusya Federasyonu'nun Başbakanı V. Putin, Soljenitsin'i, evinde ziyaret eder.

Yazar, 3 Ağustos **2008'de**, Troitse-Lıkovo'daki çiftliğinde, kalp yetmezliğinden vefat eder.

Soljenitsin Rusya'nın ruhu, dili ve vicdanı olmuştur. O, olağanüstü gücün, iradenin ve yeteneğin göstergesidir. Daha “GULAG Takımadaları” ve “Kırmızı Tekerlek” eserleri ortada yokken, yazarla tanışan A. Ahmatova, onunla ilgili şöyle söyler: “Işık saçan! Böyle insanların olduğunu unuttuk bile... Olağanüstü bir insan... Kocaman bir insan...”⁹⁹

B. SANAT ANLAYIŞI

A. İ. Soljenitsin'in edebiyat anlayışı

Soljenitsin, sanatçı kaderini ve yazar kimliğini şöyle yorumlar: “...Ben, tam olarak ben değilim; edebi kaderim de benim değil, hapishanede çektiklerini duvarlara tırnaklarıyla yazmaya, fısıltılarıyla ve hırıltılarıyla iletemeye çalışanlarındır...”¹⁰⁰

Edebiyatın gücüne inanan Soljenitsin, mevcut siyasi durumu düzeltmek, halkına manevi destek vermek ve Rusya'nın trajedisini dünyaya haykırmak için yazar. “IV. S.S.C.B. Yazarlar Birliği Konseyi'ne Mektup” adlı yazısında, bu konuya ilişkin şunları söyler: “Çağdaş toplumun nefesi olmayan, topluma acısını ve endişesini yansıtmayan, gerekli anda sosyal ve manevi tehlikelere karşı uyarmayan

⁹⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 896

¹⁰⁰ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (Бодался Телёнок с Дубом), s. 25

edebiyat, edebiyat adını hak etmez ve yalnızca bir süs olarak kalır. Böyle bir edebiyat, halkın inancını yok eder ve okunmaz, ancak çöpe gider.”¹⁰¹

Soljenitsin’in, edebiyat yaşamı hem şiir hem de düz yazılarıyla şekillenir. Şiire 1946’da yazdığı “Butırka Hapishanesi’nin Anıları” başlıklı şiiri ile başlar; düz yazıya ise 1967’de yazdığı “IV. S.S.C.B. Yazarlar Birliği Konseyi’ne Mektup” adlı sosyo-politik yazısıyla başlar. Her iki türde de tamamen kendi görüşlerini yansıtır.

Edebiyat sanatını haksızlığa karşı kullanan, Sovyet iktidarı tarafından susturulanların yerine konuşan ve sanatçı olduğu kadar koyu bir yurtsever de olan Soljenitsin’in sanatının ana çizgisini, büyük Rus yazarı A. Puşkin’in şu sözleri ile tanımlayabiliriz: “Çevremde gördüklerimden hiç memnun değilim; bir edebiyatçı olarak öfkeliyim, ön yargılı biri olarak da kırgınım, ancak şerefim üzerine yemin ederim ki, ne vatanımı değiştirmek ne de Tanrı tarafından bize verilen ve atalarımızdan kalan tarihten farklı bir tarihi isterim.”¹⁰²

Soljenitsin, sıra dışı yaşam tecrübesi ile Rusya’da yüzyıllardır olduğu gibi, kamu yaşamında ve toplumsal düşüncesinin oluşumunda büyük rol oynayan klasik Rus yazarları arasında yerini almıştır. Kahramanlarını, F. Dostoyevskiy gibi, detaylarla ve psikolojik ayrıntılarla yansıtan, L. Tolstoy kadar büyük edebi yeteneği ile göze çarpan ve A. Puşkin gibi özgürlük kavramını sanatının temeline koyan

¹⁰¹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s. 211-216

¹⁰² Puşkin A. **Pismo k Çaadayevu** (*Письмо к Чаадаеву*), 1836

Soljenitsin, aynı zamanda şaşırtıcı bir düşünce tutarlılığına da sahiptir. Kendisi bu durumu 1953'te yazdığı “Üç Dev Yazara” (*Триумвират*) şiirinde şu sözlerle açıklar:

Yazılmıştır! Tüm dünyanın mahkemesi,/ Benim için ürkütücü değil,/ Siz
üçünüzün,/ Emegiimi değerlendirmeniz gibi./ Üçünüze, yaşadığım en iyi şeyi/
Borçluyum! Sıkı değerlendirmenizi,/ Açık söylemeniz mümkün olmasa da,/ Yıllar
geçtikçe, anlarım hükmünüzü./ Puşkin gibi, acı veren konulardan/ Acısını dindirerek
söyleyecektim ben,/ Bazen coşkuyla, bazen göstermeden/ Dünya acılarından söz
edecektim ben./ Elmas pırıltısını çalıştım görmeyi / Dar karanlık kaderde,/ Seçtim
kendime acımasızca davranmayı / Dostoyevskiy'in seçtiği gibi./ Ancak başkasının
ruhundaki/ Düğümlerine hassas davranarak,/ Dünyada suçlu insanın olmadığını/
Tolstoy gibi istedim anlatmak./ Sanatımın nefrete değil/ İyiliğe ulaşmasını istedim,/ ...
Tanrıya bırakıyorum sınamasını/ Kalemimin becerisini.

“Üç Dev Yazara”, (*Триумвират*), 1953.¹⁰³

P. Spivakovskiy, “F. M. Dostoyevskiy'in ve A. İ. Soljenitsin'in Sanatında Polifonik Dünya Tablosu” (*Полифоническая Картина Мира у Ф.М.Достоевского и А.И.Солженицына*) başlıklı makalesinde, Soljenitsin ile Dostoyevskiy arasında şöyle bir benzerlik gözlemler: “Polifonik yöntemin (*yazarın ve kahramanların aynı düşünceleri paylaşması*) edebiyata girmesi, XIX. yüzyıl Rus edebiyatının büyük özelliğidir. Bu bağlamda F. Dostoyevskiy, romanın yeni türünü yaratmakla birlikte yeni ‘polifonik’ dünya görüşünü ortaya koyar. Aynı ‘polifonik’ yöntem A. İ.

¹⁰³ Tyuremnie Lagerne Ssılme Stihi (*Тюремные Лагерные Ссылные Стихи*), s. 30

Soljenitsin'in sanatında da mevcuttur ve bu da onu Dostoyevskiy ile eşit konuma getirmektedir.”¹⁰⁴

Soljenitsin ile F. Dostoyevskiy arasındaki diğer bir benzerlik de, genel anlamda insanın manevi gücüne, özellikle Rus insanının manevi gücüne inanmalarıdır. F. Dostoyevskiy, bu konuda “hayatının eseri” olarak değerlendirdiği son eseri “Karamazov Kardeşler” adlı romanının “Ateşli Kalbin Şiirsel İtirafı” adlı bölümde şöyle yazar: “İnsan kalbi, şeytanın ve meleğin dünyadaki savaş alanıdır”¹⁰⁵ der; Soljenitsin ise, aynı konuyu şöyle yorumlar: “Kötülüğün himayesinde karanlık işler çeviren karanlık tipli insanlar belli olsalardı da, her şey onları iyilerden ayırarak yok etmek kadar basit olsaydı keşke! Ancak iyilik ve kötülük çizgisi her insanın kalbinden geçmektedir. Kim kalbinin bir parçasını yok eder ki?”¹⁰⁶

Soljenitsin'in eserlerinde söz edildiği diğer klasik Rus yazarı, L. Tolstoy'dur. L. Tolstoy ile benzerlikleri konusunda, M. Budarin, “Aleksandr Soljenitsin. Kaygısız Rus Derviş”, (*Александр Солженицын. Беспечный Русский Бродяга*) başlıklı makalesinde şöyle yazar: “A. Soljenitsin, L. Tolstoy gibi münzevi ve eski değerlere

¹⁰⁴ **Mejdu Dvumya Yubilejami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 414

¹⁰⁵ Dostoyevskiy, F., **Karamazov Kardeşler** (*Братья Карамазовы*), Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1985, s.71

¹⁰⁶ Soljenitsin, A., **Arhipelag GULAG** (*Архипелаг ГУЛАГ*, I Tom), U-Faktoriya, Yekaterinburg, 2006, s. 160

sahip bir yazardır. Ayrıca, Kont Tolstoy gibi “Rus Devrimi’nin Aynası” ve çağının vicdanı doğmadan, bu boşluğu dolduran birisidir.”¹⁰⁷

Rus klasik yazarları takip etmesi konusunda, Soljenitsin, 1976’da N. Struve ile yaptığı “Edebi Konular” söyleşisinde şöyle söyler: “A. Puşkin, L. Tolstoy ve F. Dostoyevskiy ile büyük bir yakınlık duyuyorum. Ancak, her birinin etkisi farklı, A. Puşkin bir idoldür, L. Tolstoy ve F. Dostoyevskiy de bazı edebi sorularıma yanıt vermeme yardımcı oluyorlar.”¹⁰⁸

Örnek aldığı bu yazarlarla paralel olarak, Soljenitsin şikâyet etmeden ama kınayarak, Rus edebiyatının acı kaderini paylaştığını şöyle dile getirir:

“Rus yazarlar! Kimse ile paylaşamadığım acımla,/ Baskı altında sizi hüznle anıyorum!/ Erken zamanda ve büyük acıyla/ Gelen, yok edilme anımı bekliyorum./ <...>

Vebaya yakalanmış gibiyiz!/ Nasıl bir akan mumla şekillendirildiysek?/ Biri ilmik içine, öbürü silah atışından,/ Üçüncüsü kurşuna dizilmiş, dördüncüsü ise Narım’a.

¹⁰⁷ **Budaragin, M., Aleksandr Soljenitsin. Bespeçnyy Russkiy Brodyaga (Александр Солженицын. Беспечный Русский Бродяга), Noviy Mir, N 11, 2008**

¹⁰⁸ Soljenitsin, A., **Teleintervyu Na Literaturne Temi s N.Struve, Parij, 1976 (Телеинтервью на литературные темы с Н.Струве, 1976), Publitsistika (Публицистика), 3. Tom, Yaroslavl, 1996, s. 321-344**

Soljenitsin sanatında, klasik Rus yazarları gibi farklı yazınsal türler sayesinde özgürlük kavramını dile getirir: seçme özgürlüğü, ifade özgürlüğü, davranış özgürlüğü. Bunun nedeni, özgürlüğün, XX. yüzyıl toplumunun en güncel sorunlarından biri olmasıdır. Yazar, Rus düşünürler gibi insanın iç ve dış özgürlüğü arasındaki mesafeyi inceleyerek her zaman kendine hâkim olması gerektiğini hatırlatır; sanatında, iç özgürlüğü yoksa dış özgürlüğüne de gerek olmadığını ifade eder.

Yazarın özgürlük konusundaki düşüncesi, A. Puşkin ve F. Dostoyevskiy ile de paralel bir çizgi çizer. A. Puşkin, 1823’te yazdığı “Özgürlüğün Yalnız Ekicisi” (*Свободы сеятель пустынный*) adlı şiirinde, Soljenitsin’in, özgürlük ile ilgili düşüncesini benzer bir biçimde şöyle dile getirir:

Özgürlüğün yalnız ekicisi olan ben,/ Yollara düştüm yıldızlar sönmeden;/ Canlı tohumlar saçtım,/ Esaret evleklerine,/ Temiz ve masum ellerimle;/ Ama yalnızca yitirdim emeğimi,/

Zamanımı ve soylu düşüncelerimi<...>

Güdülün, ey suskun uluslar!/ Uyandıramaz sizi onur çağrıları./ Nesine gerek özgürlük sürülerin?/ Yaşarlar, yalnızca beslenmek ve kırılmak için;/ Çıngıraklı boyunduruk ve kamçı,/ Onların kuşaktan kuşağa geçen mirası.

¹⁰⁹ Soljenitsin, A., **Тюремные Лагерные Ссылные Стихи** (*Тюремные Лагерные Ссылные Стихи*), PDF, s. 31

A. Puşkin, “Özgürlüğün Yalnız Ekicisi” (*Свободы сеятель
пустынный*), 1823.¹¹⁰

A. Puşkin, ekici olarak, özgürlükten (Tanrı öğretisi kadar doğru olan kavramdan) söz ederek kendini anlatır; “çölde” (“*пустынный*”) benzetmesi ile yalnız olduğunu;

“Yollara düştüm yıldızlar sönmeden” ve “Ama yalnızca yitirdim emeğimi, / Zamanımı ve soylu düşüncelerimi...” dizeleri ile halkın, değişikliklere daha hazır olmadan, özgürlükten söz ettiğini söyler. Seslenişine halk tarafından yanıt alamayan A. Puşkin, “Uyandıramaz sizi onur çağrıları./ Nesine gerek özgürlük sürülerin?”satırlarında halkın, özgürlüğe ihtiyacı olduğundan duyduğu kuşkuyu dile getirir. Belki de köle olarak yaşamak, halkın uygun gördüğü biçimdir. Halkı, sürüye benzeten şair, çoban (iktidar) sesi dışında, “onur çağrıları” (“*чести клич*”) gibi başka bir sese tepki vermeyeceğinden korkarak, “Çıngıraklı boyunduruk ve kamçı,/ Onların kuşaktan kuşağa geçen mirası” dizeleri ile böyle bir halkın köylü kaderine layık olduğunu düşünür. Rus halkını “suskun ulus” olarak tanımlayan A. Puşkin, aynı zamanda da özgürlük adına savaş vermesi gerektiğini söyler.

Soljenitsin’in örnek aldığı F. Dostoyevskiy de, “Karamazov Kardeşler” romanının girişinde yer alan, İncil’den şu alıntı, A. Puşkin’in söyledikleri ile aynı anlamı taşır ve dikkat çekicidir: “Size gerçek, gerçeğin ta kendisi olarak diyorum ki:

¹¹⁰ Süer, A., **Yaşamın İçinden Puşkin**, Etkin yayın evi, Ankara, 2011, s. 91.

toprağa düşen buğday tanesi yok olmazsa sadece bir buğday tanesi olarak kalır, ama yok olursa, o zaman bereketli ürün verir.”¹¹¹

Yuhanna İncil’de yer alan bu alıntı, İsa’nın “Ekici Meseli” ile bağlantılıdır. Bu meselde, farklı topraklara (yol kenarı, taşlı, zararlı bitki dolu ve elverişli topraklar) düşen buğday tanelerinden ve düştüğü toprağa göre bereketinden söz edilir. Ekici, Tanrı sözünü insanlara duyuranı; buğday taneleri, Tanrı öğretisini; toprak ise insan kalbini temsil eder.

Sovyet iktidarı ile mücadelesinin zirvesi olan ve sınır dışı edildiği 1974’te yazdığı “Doğru Yaşamak” başlıklı sosyo-politik yazısında Soljenitsin, zamanında A. Puşkin’in, “Özgürlüğün Yalnız Ekicisi” adlı şiirinde yaptığı gibi, S.S.C.B. halkına seslenir ve bu şiirinin

“Nesine gerek özgürlük sürülerin?/ Yaşarlar, yalnızca beslenmek ve kırılmak için;/ Çıngıraklı boyunduruk ve kamçı,/ Onların kuşaktan kuşağa geçen mirası.”

dizelerini kullanarak, fiziksel ve manevi özgürlük adına verilen savaşı, “Beden için güç seçim, ruh için tek seçim”¹¹² olarak nitelendirir.

Klasik Rus yazarlar ve düşünürler gibi Soljenitsin, özgürlükten söz ederken toplumun ve insanın iç özgürlüğüne dikkat çeker; ikisinin arasında olmazsa olmaz sıkı bir bağ olduğunu düşünür. Soljenitsin’in her düşüncesi ve görüşü dine dayalı bir

¹¹¹ Dostoyevskiy, F., **Karamazov Kardeşler**, Ezgi Matbaacılık, İstanbul, 2012

¹¹² Soljenitsin, A., **Jit Ne Po Lji** (*Жить Не По Лжи*), 1974

özellik taşıdığı kadar, iç özgürlük anlayışı da, Tanrı öğretisi ile bir bütünlük oluşturur ve yazar için büyük önem taşır.

Özgürlük konusundaki manevi niteliği ve ifade edilme biçimi, “İlk Çember” romanında da büyük yer alır. Romanda, yazarın polifonik yazma üslubu sayesinde, farklı kahramanlar tarafından özgürlük ile ilgili görüşleri aktarılır. Benzer bir biçimde, “GULAG Takımadaları” adlı eserinde de, zorlu dış koşullar altında kalan iç özgürlüğün, daha parlak bir biçim ve daha zengin bir içerik kazandığını ustalıkla gösterir. Görüşlerini ve düşüncelerini net bir biçimde ortaya koyduğu sosyo-politik içerikli yazılarının, makalelerinin ve anı yazılarının temelini özgürlük kavramı oluşturur.

Edebi sorumluluk ve özgürlük, Soljenitsin’e göre, gerçeklik ve doğruluk kavramları ile bir bütünlük oluşturmalıdır. Bu bağlamda, “Nobel Konuşması” yazısında sözünü ettiği “Gerçeğin tek kelimesi tüm dünyaya bedeldir” Rus atasözü, yazarın sanat anlayışı açısından çok önemlidir ve tüm sanatının ana temasını oluşturmakla birlikte dünya yazarlarına seslenişini ifade eder. “...yazar, yurttaşlarını ve çağdaşlarını yargılayan, dışarıdan gelen bir hâkim değil, yurdunda ve halkına yapılan tüm kötülüklerin suç ortağıdır.”¹¹³ sözleri de, edebiyatçının taşıması gereken sorumluluğu belirtir.

Rus yazarlara duyduğu yakınlık ve benzerlik konusunda Soljenitsin, 1989’da D. Aikman ile yaptığı söyleşide de şunları söyler: “L. Tolstoy ve F. Dostoyevski’yi

¹¹³ Soljenitsin, A., **Nobelevsкая Lektsiya** (Нобелевская Лекция), 1972

sanatına büyük saygım var. L. Tolstoy’u, eserlerimizin akışı, olayları aktarma biçimimiz, gerçekçiliğimiz ve eserlerimizin içinde çok sayıda kahraman olması nedeniyle kendime yakın hissediyorum; F. Dostoyevskiy’e de tarihi manevi açılarından hissetmede yakınlık duyuyorum.”¹¹⁴

Ye. Belopolskaya’nın “Son Yılların Edebi Eleştirilerinde Soljenitsin’in Değerlendirilmesi” (*Солженицын в Оценке Критики Последних Лет*) başlıklı makalesinde L. Tolstoy’un, Soljenitsin’in edebi sanatındaki yeri konusunda şu cümlelere yer verir: “Kırmızı Tekerlek”te, L. Tolstoy karşımıza net bir biçimde çıkmakta, ancak Soljenitsin kilise, tarih ve savaşıla ilgili görüşlerinde L. Tolstoy ile aynı görüşte olmadığını ortaya koymaktadır. Sonuçta, Soljenitsin’in, “Kırmızı Tekerlek”i yazmak için L. Tolstoy’un “Savaş ve Barış” eserinden esinlenmesi, düşüncelerini paylaşması anlamına gelmemektedir.”¹¹⁵

XX. yüzyıl Rusya Tarihi içinde Rus edebiyatının, kültürünün ve halkının yaşadıkları Soljenitsin’in sanatının ana temasını oluştursa da, o bir vakanüvisten ziyade usta bir sanatçıdır. Eserlerinin tarihsel içeriği yazar için, Rus edebiyatına, kültürüne ve Rus insanının karakterine yansıma biçimleri ile nedenleri açısından önem taşır ve bunlar eserlerinin estetik değeriyle eşit ağırlıktadır.

¹¹⁴ Soljenitsin, A., **İntervyu D.Aikman’u Dlya Jurnalı “Taim”, Kavendiş, 1989, (Интервью Д.Эйкману Для Журнала “Тайм” Кавендиш, 1989), Publitsistika (Публицистика), 2.Том, Yaroslavl, 1997, s. 417.**

¹¹⁵ Belopolskaya, Ye., **A.i. Soljenitsin v Otsenke Kritiki Poslednih Let (Солженицын в Оценке Критики Последних Лет), İzvestiya Yujnogo Federalnogo Universiteta, N 4, 2008**

Soljenitsin'in sanatını inceleyenler arasında yer alan G. Nivat, L. Saraskina, V. Bondarenko, A. Nemzer, L. Losev, İ. Brodskiy, P. Spivakovskiy, A. Sadçenko, M. Nikolson gibi eleştirmenler, yazarın edebiyat anlayışı konusunda birçok açıklama yaparlar.

Soljenitsin'i araştıranların başında gelen G. Nivat'ın, yazar daha yaşarken, “Yaşayan Klasik Yazar” (*Живой Классик*) başlıklı makalesinde yazdığı şu satırlar, bugün de değerini yitirmez: “Yaşayan klasik yazar” statüsü paradoksaldır. Soljenitsin, okullarda okunmakta ve tezlere konu olmakta; tarih ve edebiyat ders kitaplarında ismi yer almakta ancak hâlâ yaşamaktadır. Bizi hâlâ şaşırtmakta, düşündürmekte ve yeni yazıları ile merakımızı uyandırmaktadır.”¹¹⁶

Aynı düşünceyi izleyerek, yazarın en iyi araştırmacılarından biri olan L. Saraskina, Soljenitsin'in sanatını, “Soljenitsin'in Kodu” (*Код Солженицына*) başlıklı makalesinde şöyle değerlendirir: “Bugün, otuz ve yirmi yıl önce olduğu gibi, Soljenitsin ve ona olan yaklaşım - bir testtir. İktidar, aydınlar ve sıradan okuyucular için, Soljenitsin'in sanatı, manevi ve zihinsel bir sınaama olup ‘doğru yaşamak’ hevesinin ve yetisinin ölçüsüdür.”¹¹⁷

V. Bondarenko, “Rus Kültürünün Bir Temsilcisi Olarak A. Soljenitsin” (*Солженицын Как Русское Явление*) başlıklı makalesinde şu sözlere yer verir: “A.

¹¹⁶ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.541

¹¹⁷ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 59

Soljenitsin, duyarlı ve düşünceli bir eleştirmen olarak karşımıza çıkmaktadır. “Edebi Koleksiyon” (*Литературная коллекция*) başlıklı edebi makale derlemesine giren yazılarını tek tek okuyunca, her metni nasıl hissettiğini görebiliriz, A. Soljenitsin hem düz yazıları hem de şiirleri, ustalıkla incelemektedir. Genç edebiyatçıların bu yazıları okuması çok yararlıdır, onlar gerçek birer edebi ekoldür... A. Soljenitsin haklı olarak, Rus edebiyatının düzeyinin düşmesine izin vermeyenlerden ve dünya edebiyatında yerini koruyanlardan biridir.”¹¹⁸

A. Nemzer, “Tanrı Kubbesi Altındaki Sanatçı” (*Художник Под Небом Бога*) başlıklı makalesinde şunları yazar: “A. Soljenitsin’in siyaset dışı yazdığını kabul etmek yanlış olduğu kadar, sanatının ana temasının, ruhunun ve iradesinin siyasetin emrinde olduğunu kabul etmek daha da yanlıştır. A. Soljenitsin’in mücadelesi asla bir şeye ‘karşı’ değil, daima bir şeyin ‘uğrunadır’, özgürlük ve yaşam gibi...”¹¹⁹

M. Novikov ise, “Rus Edebiyatının Son Kâhini” (*Последний Пророк Русской Литературы*) başlıklı makalesinde şöyle bir noktaya değinir: “Bu nasıl bir yazınsal yöntem? Rus dilinde bunu karşılayan bir terim yok, İngilizcede ise bu yöntemin adı *New Journalism*, (*новый журнализм*). Bu yazınsal yöntemin özü,

¹¹⁸ Bondarenko, V., **Soljenitsin Kak Russkoe Yavleniye** (*Солженицын Как Русское Явление*), Den Literaturı, N.11, 2003

¹¹⁹ **Mejdu dvumya Yubilejami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktori: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 121

görüş öznelliğidir. Okuyucu olayları, anlatıcının bakış açısından sonra öğrenmekte ve sunulan görüşü benimsememe imkânına sahip olmaktadır.”¹²⁰

L. Losev, “Soljenitsin ile Brodskiy Komşu Gibi” (*Солженицын и Бродский Как Соседи*) başlıklı makalesinde iki yazarın karşılaştırmasını yaparken, Soljenitsin’i ‘estetik duygusu hassas olan bir okuyucu’ (*художественно чуткий читатель*) olarak değerlendirir. L.Losev’e göre her zamanki gibi açık yürekli olan İ. Brodskiy, O.Mondelstam’ın anı yazılarından, edebi nesir olarak son derece etkilenmiş ve benzer bir duyguyu Soljenitsin’i okurken yaşamıştır. İ. Brodskiy’in, Soljenitsin’in sanatına ilişkin duyguları makalede şöyle aktarılmaktadır: “Kanser Koğuşu’nun 7. bölümünü okurken vücudumun ancak parmakları titremiyordu...”¹²¹

Ayrıca makalede İ.Brodskiy’in, Soljenitsin’in sanatının Sovyet rejiminin kötülüğünün akıl almaz ölçüsü kadar güçlü olduğunu vurgulayan şöyle sözleri yer almaktadır: “Paradoksal, ancak onun (Soljenitsin’in) estetik sezgisi, XIX. yüzyılın edebiyatının içimizde yetiştirdiği ‘ölçü duygusu’nu aşacak kadar büyüktür.”¹²²

Soljenitsin’in sanatını değerlendiren başka bir edebiyatçı V. Sadçenko da, “A. İ. Soljenitsin’in Üslubunun ‘Matematikselliği’ Üzerine” (*О “Математичности”*

¹²⁰ **Mejdu dvumya Yubilejami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktörü: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.140

¹²¹ Losev, L., **Soljenitsin i Brodskiy Kak Sosedı** (*Солженицын и Бродский Как Соседи*), Zvezda, № 5, 2000

¹²² Losev, L., **Soljenitsin i Brodskiy Kak Sosedı** (*Солженицын и Бродский Как Соседи*), Zvezda, № 5, 2000

Стиля А.И.Солженицына) başlıklı makalesinde şöyle söyler: “Üslubu ile düşüncesi ve üslubu ile edebi türü arasındaki uyum, dikkat çekicidir... Eserin konusu, edebi türü ve dili birbirini mükemmel bir biçimde tamamlamaktadır.”¹²³

M. Niklson, “Soljenitsin Sanatında Ev ve ‘Yol’ Eseri” (*Дом и “дороженька” у Солженицына*) başlıklı makalesinde, Soljenitsin’in sanatını şu sözlerle nitelendirir: “A. Soljenitsin’in bütünü üç parça oluşturmaktadır: yaşamı-tarih-devrim.”¹²⁴

A. İ. Soljenitsin’in sanatçı anlayışı

Burada, Soljenitsin’in sanatçının sorumlulukları, hakları ve özgürlükleri konusundaki düşünceleri incelenecektir. Yazar, sanat ve sanatçı konusundaki düşüncelerini, “Nobel Konuşması” adlı yazısında net bir biçimde yansıtır. O konuşmada, sanatının ana çizgisini oluşturan, doğruları uğruna verdiği savaştan, sanatı ile kişiliği arasındaki sıkı bağdan, Tanrı, ülke ve edebiyat karşısında duyduğu sorumluluk duygusundan söz eder. Konuşmasında sanatı şöyle tanımlar: “Sanat, karanlık ve soğuk bir ruhu bile ısıtarak yüksek manevi deneyim kazandırma gücüne sahiptir. Sanat aracılığı ile bazen, öyle kısa ve anlaşılmaz bir biçimde, insan mantığının üretemeyeceği düzeyde açıklamalar yollanıyor ki.”¹²⁵

¹²³ Sadçenko, V., **O Matematičnosti Stilya A.i. Soljenitsina** (*O “Математичности” Стиля А.И.Солженицына*), Russkaya Reç, №5, 2007

¹²⁴ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 274-286

¹²⁵ Soljenitsin, A., **Nobelevsкая Lektsiya** (*Нобелевская Лекция*), 1972

Bu sözlerle Soljenitsin, bir sanatçının ancak ‘Yukarıdan’ verilen bir yetenekle eserlerini yaratabildiğini vurgular ve karşılığında her sanatçının edebi sorumluluk sahibi olması gerektiğini düşünür. Sanatçının sorumlulukları konusundaki düşüncesini ise şöyle dile getirir: “...(sanatçı) yazdıkları, çizdikleri ve algılayanlar için sıkı bir sorumluluk duygusuyla üstündeki gücü kabul ederek, gök kubbe altında, bir çırak olarak seve seve çalışır. <...> Sanatçı, yalnızca, dünyanın uyumunu, insanların katkıda bulunduğu güzelliği ve çirkinliği daha keskin bir biçimde hissetme ve insanlara iletme yetisine sahiptir. Talihsizlikleri içinde, yaşamın en dibinde bile, yoksullukta ve hastalıkta, bu sağlam uyum hissi onu hiç bırakmaz.”¹²⁶

Bununla birlikte Soljenitsin, bir sanatçının haklarının da olduğunu şöyle belirtir: “Sanatçının, çevresine aldırmadan, kendi gözlemlerini ve deneyimlerini dile getirme hakkını yok saymayalım. Sanatçıdan talep etmek yerine, ona sitem edebiliriz, ondan rica edebilir, onu çağırabiliriz. Sanatçı, yeteneğini ancak kısmen tek başına geliştirir, zira doğduğu andan itibaren ona sahiptir. Bununla birlikte, özgür iradesine sorumluluk da yüklenmiştir.”¹²⁷

Soljenitsin, bir sanatçının sınır tanımamasını öne sürmez. Sanatı sınırlandıran çerçevelerin olmasına kesin bir biçimde karşı çıkmakla beraber, bu çerçevelerin, iktidar tarafından çizilmesini de kabul etmez. Ona göre, Tanrı vergisi yeteneği sayesinde sanatçının sanatsal özgürlüğü, ancak sorumluluk ve kendine hâkim olma

¹²⁶ Soljenitsin, A., *Nobelevskaya Lektsiya* (Нобелевская Лекция), 1972

¹²⁷ Soljenitsin, A., *Nobelevskaya Lektsiya* (Нобелевская Лекция), 1972

hisleri tarafından sınırlandırılmalıdır. Bununla birlikte, yazar, edebi ve sosyo-politik eserlerinde de sorumluluk ve kendine hâkim olma hislerinin insanların olmazsa olmaz manevi sınırlarının çizmesinin gerekli olduğunu vurgular. Örneğin “İlk Çember” adlı romanda, yazarın, totaliter sistemin içinde vicdanlı insanın trajedisini yansıtan ve iç özgürlüğe sahip Gerasimoviç, sorumluluk ve kendine hâkim olma hislerine dayanarak masum insanların hapishaneye düşmesini sağlayan projede yer almayarak kişisel hislerinin, vicdan ve sorumluluk hislerinin önüne geçmesine izin vermez. Bu seçim, fiziksel anlamda çok güç sonuçlarını getirse de, ruhun temiz kalması ve iç özgürlüğünün sağlanması için tek çaredir. Buna benzer bir biçimde, yazar kendisi de, Şaraşkadan çalışma kampına gönüllü olarak gitmiştir. Yukarıda belirttiğimiz “Doğru Yaşamak” başlıklı makalesinde şu satırların bir kez daha altını çizeriz: “...Yalan her yere yayılarak her şeyi yönetiyor olabilir ama en ufak engelde takılır kalır - beni araç edemez! <...> Zorbanın yalan dışında bir sığınağı yoktur, yalan da, ancak zorba sayesinde yaşayabilir <...> Yolumuz: Bilinçli olarak yalanı desteklememektir! Bu yol güç olacaktır, ama olası yollar arasında en kolayıdır. **Beden için güç, ruh için tek seçimdir.** <...> Binlerce olursak, baş edemezler. <...> On binlerce olursak, ülkemizi tanıyamayız.”¹²⁸

Yazara göre, bir sanatçı, **Tanrı** ve toplum arasındaki iletişim aracıdır ve toplum karşısında olan bu sorumluluğunun farkında olması gerekmektedir.

S.S.C.B. döneminde, sanatçıların baskı altındaki durumları konusundaki düşüncesini yazar, 1967’de yazdığı “IV. S.S.C.B. Yazarlar Birliği Konseyi’ne

¹²⁸ Soljenitsin, A., **Jit Ne Po Lji** (*Жить Не По Лжи*), 1974

Mektup” adlı yazısında şöyle belirtir: “Bizim yazarımızın, insanın ve toplumun manevi yaşamı konusunda öngörüşte bulunma, sosyal sorunları veya ülkemizi derinden etkileyen tarihin geçmişini kendine özgü bir biçimde aktarma hakkı yoktur. Olgunlaşan ulusal bir düşünceyi ifade eden, manevi alanda, zamanda ve iyi etki yaratan, toplumsal düşüncesini geliştiren eserler yasaklanmakta veya ulus için ilerici olmayan, küçük ve bencil anlayıştan dolayı sansür tarafından çarpıtılmaktadır.”¹²⁹

G. Nivat, D. Şturman, N. Struve gibi birçok edebi eleştirmen ve sanatını inceleyen edebiyatçının, Soljenitsin’in, parlak edebi yeteneği sayesinde, klasik Rus yazarları arasında yer aldığını düşünmelerini, yazarın edebi sorumluluğa sahip olması da destekler. Kendisi, bu “yüksek sorumluluk” konusunda şöyle söyler: “...bu, klasik Rus edebiyatı geleneğinin en önemli ve sürdürmeye çalıştığım özelliğidir.”¹³⁰

Ayrıca, yazarın bu edebi özelliği, dine dayalı felsefi görüşünü de destekler, zira Soljenitsin, Tanrı’nın sınırlayabilme gücünü kabul eder.

Rus yazarları arasında saygı duyduğu ve örnek aldığı A. Puşkin’i “yol gösteren yıldız” (“путеводная звезда”) olarak nitelendirir ve 1989’da, edebi

¹²⁹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s. 211.

¹³⁰ Soljenitsin, A., **İntervyu D.Aikmanu Dlya Jurnalı “Taim”, Kavendiş, 1989, (Интервью Д.Эйкману Для Журнала “Тайм” Кавендиш, 1989), Publitsistika (Публицистика), 2.Том, Yaroslavl, 1997, s. 482**

konuda yazdığı “Üçayaklın Sallanıyor” (...*Колеблет твой тренажник*) başlıklı makalesinde, onunla ilgili şunları yazar:

“...Bugünümüzün yabanileşmesi, hayati önem taşıyan şeyleri muhafaza etmemiz ve sahte olan şeylere karşı koymamız konusunda bize fazlasıyla yardımcı olabilen, tartışmasız manevi bir otoritedir.”¹³¹

Edebi eleştirmen D. Şturman (*Дора Штурман*), yazarın sosyo-politik faaliyetini inceleyen, 1988’de yazdığı “Kente ve Dünyaya. A. İ. Soljenitsin’in Yazıları Üzerine” (*Городу и Миров. О Публицистике А.И.Солженицына*) adlı eserinde, Soljenitsin’in, sanat ve sanatçının hakları konusundaki düşüncelerini şöyle yorumlar: “... (Soljenitsin), yazar için herhangi bir sansür olmaksızın, tüm ön yargıların önünde gitmenin sağlam ve demokratik hakkını talep etmektedir.”¹³²; “Nobel Konuşması”nda, A. Soljenitsin, edebiyatın, dünyayı kurtaran bir anahtar olduğunu, sanatın ise, insanlara yaşamadıkları deneyimleri yaşama olanağı tanıdığını ifade etmekte ve o dönemde yoğun biçimde yaşadığı umut duygusunu tutkuyla vurgulamaktadır. “Nobel Konuşması”, bir sanatçının paylaştığı duygusal ve estetik yeteneğin gücü yeterli olduğunda, sanata ve edebiyata aktarılmış olan başkalarının deneyimlerini anlayanları, eksiksiz bir biçimde felakete sürükleyici hatalardan koruyabileceği düşüncesini taşımaktadır. A. Soljenitsin’in bu görüşü, acımasız

¹³¹ Soljenitsin, A., *Koleblet Tvoj Trenojnik* (*Колеблет Твой Тренажник*), 1984

¹³² Şturman, D., *Gorodu i Miru. O Publitsistike A.i. Soljenitsina* (*Городу и Миров. О Публицистике А.И.Солженицына*), Paris-New-York, 1988, s 12.

gerçeklerin etkisi altında defalarca sarsılsa da ve kuşku ile karışık acı bir tat alsa da, her zaman sanatının ana temasını oluşturmuştur.”¹³³

Soljenitsin’e göre, bir yazar, okurların düşüncesine değer vermeli, onlara karşı edebi sorumluluk taşımalıdır. O, bunun hep farkındadır ve “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öyküsü yayınlanmadan önce gizli gizli yazdığı için ve okurların düşüncesini bilmediği için üzülür ve şöyle der: “...yazarın kalemini, en çok sert ve düşmanca duygular besleyen ya da hayranlık duyan okurların olmaması; sanatının, gelişmekte olan gençleri ve etrafındaki yaşamı etkileme imkânının olmaması bozar. Bu tür bir suskunluk, temizliğin yanı sıra sorumsuzluğu da getirir.”¹³⁴

Yazar, yaşamı boyunca, eserlerinin ortaya çıkmamasını kabul etmeye hazırdır. Onun için önemli olan, sanatını topluma kazandırarak meşhur olmak değil, insanlara düşüncelerini ve yaşam tecrübesini aktararak onları hatalardan korumak ve doğru yola sokmaktır. Bu amaçlarının hedefine ulaşması konusunda, şunları söyler: “...karşılığında, yalnızca, çalışmalarımın boşa gitmeyeceği, kimi hedef aldıysam onu yeneceğim, kime görünmez dalgalarını gönderirsem, bu kişilerin onları algılayacakları konusunda inancım vardı.”¹³⁵

Görüldüğü gibi Soljenitsin’e göre, bir edebiyatçı, okurlarına, edebiyata ve Tanrı’ya karşı sorumluluk duymakla birlikte vicdanla dayanan ifade özgürlüğüne de

¹³³ Şturman, D., **Gorodu i Miru. O Publitsistike A.i. Soljenitsina** (*Gorody i Mury. O Publitsistike A.I. Solženiцына*), Paris-New-York, 1988, s. 14.

¹³⁴ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 6

¹³⁵ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 2

sahip olmalıdır. Nitekim edebiyatının gücü, bu ilkelere dayanır ve bütünlük oluşturur.

C. SANATI

Yaşamı boyunca Soljenitsin farklı edebi türlerde çalışmış, farklı konuları işlemiştir. Bu edebi türler ve işlenen konular bir birine bağlı olarak Rusya tarihini, Rusya halkının çektiği acıları ve manevi değerleri yansıtmaktadır. Böylelikle, yazarın sanatının, siyasi ve kültürel hedeflerine hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Hem kültürel hem de siyasi görüşlerini, yazar edebi eserleri ve sosyo-politik faaliyeti (*публицистика*) aracılığıyla dile getirmiştir.

Siyasi hedefi, yaşam deneyimleri sayesinde sahip olduğu siyasi görüşler sonucunda ortaya çıkmıştır. Soljenitsin’in siyasi hedefini şöyle nitelendirebiliriz:

Gücünü köylerinden, dilinden, dinî ve manevi değerlerinden alan geleneksel Rusya için yıkıcı bir etkisi olan siyasal düzeni (Komünizm’i) yıkarak uygun bir model önermektedir. Bununla birlikte, yazar, Komünizm’i benimseyen Rusya’da yeni oluşan siyasal düzenin, ülkesi için uygun olmadığını belirtmektedir.

Soljenitsin'in **kültürel hedefi**: Marksist-Leninist ideolojiden güç alan Rusya'daki komünist düzenin uyguladığı baskı neticesinde, geleneksel Rus yaşamının bozulduğunu ve halkın, ulusal manevi değerleri yitirerek yozlaştığını yargulamak ve kaybolan dinî değerleri halkına geri kazandırarak onları doğru bildiği yola yöneltmektir.

Bunların yanı sıra, Soljenitsin, Rus dili ile ilgili derin araştırmalar yaparak ve dilbilimsel makaleler yazarak Komünist sistemde arka plana atılan Rus dili üzerine yapılan çalışmalara yeni bir boyut getirmiştir.

Yazarın her iki hedefi de siyasi görüşlerine ve yurtseverlik duygularına dayanmaktadır.

Sosyo-politik faaliyeti çerçevesinde yazar hem siyasi hem de kültürel görüşlerini ortaya koymuştur. Siyasi görüşlerini, **sosyo-politik yazılar, anı yazıları, konuşmalar, sesleniş yazıları** ile yansıtan yazar, kültürel görüşlerini de dilbilimsel ve Rus edebiyatına ilişkin makalelerle sergilemiştir.

Önceleri, iktidarı eleştiren siyasi nitelikli yazılar, Soljenitsin'in, Sovyet iktidarının sert tepkisi karşısında verdiği mücadeleyle tamamen Sovyet karşıtı bir nitelik kazanır. Bu eleştiriler, 1967'de yazdığı, "S.S.C.B. Yazarlar Konseyi'ne Mektup" (*Письмо к IV-му Съезду Писателей СССР*) adlı yazı ile başlar. Burada, Soljenitsin ülkede uygulanan sansürden söz ederek, S.S.C.B. Yazarlar Birliğine seslenmiştir. Daha sonra, bu mektuba benzer birçok yazı yazar ve bunlar onun eserleri için verdiği mücadeleyi yansıtır. Sanatsal özgürlük uğruna Sovyet iktidarına karşı sürdürdüğü çetin mücadeleyi, Soljenitsin, "Meşe ve Dana" ve "Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş" gibi anı yazılarında anlatır ve yaşamı boyunca çektiği güçlükleri şöyle yorumlar: "Boynunda değirmen taşı olmadan dibe ulaşamazsın"¹³⁶ Bu üslubu kullanma nedenini, Soljenitsin, olası suçlamalara karşı "çok yönlü özel koruma" (*"разветвлённой личной защитой"*)¹³⁷ olarak nitelendirir.

¹³⁶ Soljenitsin, A., **Zametki Mejdu Delom** (*Заметки Между Делом*), 1963-1966

¹³⁷ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 161

Bu anı yazılarını, Soljenitsin, “yaşarken yayınlama umudu beslemeden, yalnızca sonraki kuşaklar için, anıları korumak”¹³⁸ amacıyla yazar. Kendisi, onları ‘ikinci sınıf edebiyat’ olarak nitelendirse de, 1967–1994 yıllarında kaleme aldığı “Meşe ve Dana” (1967–1974) ve “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” (1974–1994) adlı anı yazıları, yalnızca edebi yaşamının detaylı tarihçesi değil, tam bir edebi inceleme sayılabilirler; karmaşık görüşlerine ve duygularına açıklık getirirler. G. Nivat, yazarın “Meşe ve Dana” adlı anı yazısını, ‘en hareketli ve hızlı eseri’¹³⁹ olarak değerlendirir. Bu yazının devamı olan “Çekirdek İki Değirmen Taşı Arasına Düşmüş” adlı anı yazısını inceleyen Yu. Kublanovskiy’e (*Ю.Кублановский*) göre ise, “Soljenitsin’in kuşkuları, 80’li–90’lı yıllarındaki görüşlerinin gerçekçi bir tablosunu çizmektedir.”¹⁴⁰

1969’dan itibaren, Soljenitsin, sosyo-politik yazılarında, Sovyet iktidarını dayandığı ideoloji ve sürdürdüğü politika nedeniyle açık bir biçimde eleştirmeye başlar. Bu yazıların arasında, Sovyet toplumuna ve iktidarına sesleniş olarak yazdığı: “Nefesin ve Bilincin Dönüşünde” (*На возврате дыхания и сознания*) (1969), “Doğru Yaşamak” (*Жить не по лжи!*) (1972-1973) ve “Tövbe ve Kendini Kısıtlama” (*Раскаяние и самоограничение*) (1974) adlı eserleri çok önemlidir. “Sovyet Liderlerine Mektup” (*Письмо вождям Советского Союза*) (1973) adlı

¹³⁸ Soljenitsin, A., **S Varlamom Şalamovım** (*С Варламом Шаламовым*), Noviy Mir, N4, 1999

¹³⁹ Nivat, G., **Poetika Soljenitsina Mejdu “Bolşimi” i “Malımi” Formami** (*Поэтика Солженицына Между “Большими” и “Малыми” Формами*), Zvezda, N12, 2003

¹⁴⁰ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik satatey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 240

yazısı, siyasi düzene ilişkin Sovyet iktidarına önerilerde bulunduğu ilk eserdir. Bunların dışında, “Barış ve Şiddet” (*Мир и насилие*) (1973) ve “Aydıncıklar” (*Образованщина*) (1974) adlı eserler de, içerdikleri sosyal düşünceler açısından önemli yapıtlardır.

1974’te, sınır dışı edilmesiyle birlikte, Soljenitsin, Sovyet iktidarının yanı sıra ABD ve Avrupa’yı Komünizm zulmüne ve Rus halkının acılarına göz yummakla suçlar; orada yaşayan Rus göçmenlerini, asimile olmaları nedeniyle kınar. Bu yazıların arasında en belirgin olan şunlardır: “Üçüncü Dünya Savaşı mı?” (*Третья мировая?*) (1975); “Harvard Konuşması”(*Гарвардская речь*) (1978); “Pers Yöntemi” (*Персидский трюк*) (1979); “Komünizm Gözler Önündedir Ancak Anlaşılamamıştır” (*Коммунизм: у всех на виду — и не понят*) (1980); “Rusya’yı Anlamaması Amerika’ya Neye Mal Olabilir” (*Чем грозит Америке плохое понимание России*) (1980); “Görme Cesaretine Sahip Olmak” (*Иметь мужество видеть*) (1981); “Ana Ders” (*Главный урок*) (1982); “Plüralistlerimiz” (*Наши плюралисты*) (1982); “Yakında Her Şeyi Televizyonsuz Göreceğiz” (*Скоро всё увидим без телевизора*) (1982); “Templeton Konuşması”nı (*Темплтоновская лекция*)(1983).

Sovyet rejimi yıkıldıktan sonra, 1990 yılından itibaren, Soljenitsin, sosyo-politik yazılarında, fiziksel ve manevi açılardan zayıf kalan Rusya’nın içine düştüğü durum üzerine düşüncelerini ve önerilerini aktarmaya başlar. Bu yazıların arasında şunlar önemli yere sahiptir: “Rusya’yı Nasıl Yapılandırabiliriz” (*Как нам обустроить Россию*) (1990); “XX. yüzyıl sonunda “Rus Sorunu” (“*Русский*

вопрос” к концу XX века) (1994); “Rusya’nın Mevcut Durumu Üzerine” (*К нынешнему состоянию России*) (1996); “Rusya Çöküşte” (*Россия в обвале*) (1998). Ayrıca, 2001-2002 yılları arasında yazdığı “İki Yüzyıl Beraber” (*Двести лет вместе*) adlı eseri önemlidir, zira o ana kadar Rusya’da tartışılmayan Yahudi konusunu dile getirir.

Sosyo-politik yazıları arasında yer alan Rus dili konusunda yazdığı ilk çalışması, “Şi Çorbasını Katranla Beyazlatmak Adetten Değildir, Kaymak Daha Uygun” (*Не обычай дѣлать щи белить, на то сметана*) (1965) başlıklı dilbilimsel makalesidir. 1947’den beri bu konuda çalışan Soljenitsin, 1982’de, “Gramere İlişkin Bazı Düşünceler” (*Некоторые грамматические соображения*) başlıklı yazısında düşüncelerini aktarmaya devam etmiş ve 1990’da da, *Bilim* (*Наука*) Yayınevinde yayınladığı “Rusça Genişletme Sözlüğü” (*Словарь языкового расширения*) adlı sözlüğünde toplamıştır. 1970’te Nobel Ödülü almasını sağlayan “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eserinde, yazar, türettiği kelimeleri kullanarak, ilk kez Rus dili ile ilgili düşüncelerini edebi eserlerine yansıtmaya başlamıştır.

Sosyo-politik yazıları arasında yer alan Rus edebiyatına ilişkin düşüncelerini ise, Soljenitsin, “Edebi Koleksiyon” makale derlemesinde ve edebi konuda yazdığı “...Üçayaklın Sallanıyor” (*...Колеблет твой треножник*) (1984) adlı makalesinde aktarmıştır. “Edebi koleksiyon” başlıklı makale derlemesi, 1990’lı yıllarda, farklı tarihlerde yazdığı edebi konulu makalelerden oluşur ve *Noviy Mir* dergisinde yayınlanır. Makale derlemesinin sonuncusu, *Noviy Mir* dergisinin, 2004 Eylül sayısında yayınlanır. Bu yazılar, değişik zamanlarda, birbirini takip etmeksizin yazılan, değişik dönemlere ait yazarların farklı eserleri üzerine yapılan eleştirilerdir.

Burada, Soljenitsin, inceleme yaparken, eser yazarının kişiliğine ve görüşlerine büyük önem verir. Edebiyatta, geleneksel olarak bir yazarın kişiliği ile eserleri bir arada değerlendirilmese de, Soljenitsin için bir eser, yazarın maneviyatının ve görüşlerinin göstergesidir. “Edebi Koleksiyon”daki “İosif Brodskiy- Seçilmiş Şiirler” (*Иосиф Бродский -избранные стихи*) adlı makalede bu konuya ilişkin şu satırlar düşüncemizi desteklemektedir: “Her şair şiirleriyle dünya görüşünü, kişilik özelliklerini ve kendisini yansıtmaktadır”¹⁴¹

Bu makale derlemesini, Soljenitsin, Rus edebiyatını “yalan bataklığından” (“*завалов лжи*”) çıkartarak bazı isimleri aklamak için yazar ve bunu şöyle açıklar: “Bu yazılardan her birisi, seçtiğim yazarın ruhuna dokunma ve ana fikrini anlama çabasıdır.”¹⁴² Sanatçının sorumlulukları ve hakları açısından edebiyata bakan; tarihsel gerçeklere ve “gerçeğin tek bir kelimesine” dayanan Soljenitsin, bu ilkeleri diğer yazarların eserlerinde de aramaktadır.

Sosyo-politik faaliyeti çerçevesindeki yazılar, Soljenitsin’in farklı konulardaki düşüncelerini net bir biçimde aktarmakla birlikte, sanatçı kimliğini ancak kısmen ortaya koyar. Yazarın, edebiyatçılar arasında yer almasını, Nobel Ödülü’ne layık görülmesini ve adının dünya çapında duyulmasını sağlayan eserler, edebi yapıtlarıdır. Yazar, edebi eserlerini yazma nedenini şöyle açıklar: “Bir sanatçı olarak yazıyorum,

¹⁴¹ Soljenitsin, A., **İosif Brodskiy-İzbranniye Stihi** (*Иосиф Бродский -избранные стихи*)

¹⁴² Soljenitsin, A., **Goly God Borisa Pilnyaka** (*Голый Год Бориса Пильняка*)

ancak, amacım, halkımın acımasızca yok edilen tarihsel gerçeğini ortaya çıkarmaktır.”¹⁴³

Edebi eserleri çerçevesinde 1946’da şiir yazarak sanatsal yolculuğuna çıkan yazar, **kısa ve uzun şiirler, oyunlar, film senaryosu, uzun ve kısa öyküler, roman, “sanatsal araştırma denemesi”** (“*опыт художественного исследования*”), gibi edebi türler kullanmış, “**sınırlanmış zamanda anlatım**”dan (“*повествование в отмеренных сроках*”) yararlanmıştır.

Kısa şiirleri şunlardır: “Butırka Hapishanesi Anıları” (*Воспоминание о Бутырской тюрьме*) ve “Mahkûmun Hayali” (*Мечта арестанта*) (1946); “İki Demir Parmaklık Arasından” (*Через две решётки*), “Vanka-Vstanka” (*Ванька-встанька*), “Romans” (*Романс*) (1947); “Hüzünle Sayfaları Çevirirken” (*Когда я горестно листаю*) (1948); “Akşam Karı” (*Вечерний снег*) (1949); “Buradan Dönüş Yok” (*Отсюда не возвращаются*), “Feragat” (*Отречение*), “Stolipin Vagonun Üst Kuşetinden” (*С верхней полки столыпинского вагона*), “Taşçı” (*Каменищик*), “Ekmekten Yapılma Tespih” (*Хлебные чётки*) (1950); “Mahkûmun Hakkı” (*Право узника*), “Savaş Baharları Artık...” (“*Что-то стали фронтовые вёсны...*”), “Yedinci Bahar” (*Седьмая весна*) (1951); “Rusya?” (*Россия?*), “Kilise Şarkısı” (*Акафист*) ve “Çalışma Kampına Veda” (*Прощание с каторгой*) (1952); Beş Mart” (*Пятое марта*), “Yıldızlara Dönüş” (*Возвращение к звёздам*), “Bir Parça Özgürlük. Yeni Yerde...” (*Вот и воли клочок. Новоселье...*), “Üç Gelin” (*Три*

¹⁴³ Soljenitsin, A., **Teleintervyu Kompanii BBC** (*Телеинтервью Компании Би-Би-Си*), 02.1976

невесты), “Yol’un Üzerine” (*Над Дороженькой*), “Üç Dev Yazara” (*Триумвирам*) ve “Yolcu Etme Kelimeleri” (*Напутствие*), “Ölüm, uçurum değil, ölüm bir zirvedir” (*Смерть — не как пропасть, а смерть как гребень*) (1953), “Dua” (*Молитва*) (1963).

Kısa şiirler, Soljenitsin’in sanat yaşamında bir başlangıçtır başlangıçtır; çoğu hapisanede, kampta ve sürgünde yazılmıştır (1946-1953) ve ancak 1999’da, “Gözleri Açınca” (*Протеревши глаза*) adıyla bir kitapçık halinde yayınlanır. Yazarın bu edebi türde yazdıkları pek bilinmez, zira düz yazılarıyla ve toplumsal faaliyetiyle ün kazanmıştır. Bununla birlikte, 1948-1953 yılları arasında, Soljenitsin, “Yol” (*Дороженька*) adlı uzun şiirini yazmıştır. Tüm bu yapıtları aklında tutmuş ve ancak 1953’ten sonra, sürgünde kağıda dökebilmiştir.

1951’de, Soljenitsin, kısa şiirlerini yamaya devam ederken kamp temasının ilk kez ortaya çıktığı oyunlar yazmaya başlar. Yazar, 1951’de “Galiplerin Şöleni” (*Пир Победителей*) komedisini, 1953’te “Esirler” (*Пленники*) trajedisini, 1954’te de “Emek Cumhuriyeti” (*Республика труда*) (ilk adı “Geyik ve Fahişe” (*Олень и шалашиовка*)) dramını yazar.

“Esirler” oyununda, “Kırmızı Tekerlek” adlı eserinde de yer alacak olan Georgiy Vorotintsev (*Георгий Воротынцев*); “Galiplerin Şöleni”, “Emek Cumhuriyeti” oyunlarında ve “İlk Çember” romanında yer alacak olan Gleb Nerjin (*Глеб Нержин*) ortaya çıkar. Bu eserler, sistemin yarattığı çalışma kamplarının acımasız yaşamını yansıtır.

Kısa ve uzun şiirler ve oyunlar sonrasında, Soljenitsin, 1955’te, “İlk Çember” (*В круге первом*) (1955-1958) adlı romanıyla düz yazı yazmaya başlar. Gerek sosyo-politik yazılarında gerekse de edebi eserlerinde bu edebi türü kullanır. Bu durum, yaşamının sonuna kadar değişmez, ancak 1959’da, “Tanklar Gerçeği Bilir” (*Знают истину танки*) adlı film senaryosunu yazar.

“İlk Çember” romanını bitirdikten sonra (1958), Soljenitsin, farklı edebi türleri denemeye devam eder ve kısa öyküleri ile “sanatsal araştırma denemesi” olarak adlandırdığı “GULAG Takımadaları” (*Архипелаг ГУЛАГ*) (1958-1968) ve “Kısa Öyküler” (*Крохотки*) adlı eserleri yazmaya başlar. Bu dönemde yazdığı kısa öyküler, “1959–1966 Yıllarına Ait Kısa Öyküler” (*Крохотки 1959–1966 годов*) olarak adlandırılır. Bu eserler, Rusya’nın tarihi, halkı ve kültürüyle bağlantılı olarak, sosyolojik ve siyasi konuları işler, Sovyet iktidarının baskısını dile getirir.

Daha sonra, 1959’da, Soljenitsin uzun öyküler yazmaya başlar ve bunların arasında “İvan Denisoviç’in Bir Günü” (*Один день Ивана Денисовича*) (1959), “Matryona’nın Avlusu” (*Матрёнин двор*) (1959-1960), “Sağ El” (*Правая Рука*) (1960), “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” (*Случай на станции Кочетовка*) (1962), “İşin Yararına” (*Для пользы дела*) (1963), “Kanser Koğuşu” (*Раковый Корпус*) (1963), Zahar-Kalita (*Захар-Калита*) (1965), “Paskalya Haç Yürüyüşü” (*Пасхальный крестный ход*) (1966) yer alır ve “1959-1966 Yıllarına Ait Öyküler” (*Рассказы 1959-1966 годов*) olarak adlandırılır. Bu eserlerde Soljenitsin, dünyanın ilk komünist ülkesinin gerçek yüzünü ortaya koyar ve yarattığı tablo, Komünizm düzeninin övündüğü ‘Beş Yıllık Plan’ın, ‘Kollektifleştirme’nin ve uzay biliminin

arkasındaki Sovyet toplumunun güç yaşantısını yansıtır. Rus ve dünya edebiyatına damga vuran “İvan Denisoviç’in Bir Günü” , “İlk Çember”, “Kanser Koğuşu” ve “GULAG Takımadaları” adlı eserlerinde yazar, vakanüvis görevini de üstlenir.

Uzun ve kısa öykü türüne, ABD’de 20 yıl kaldıktan sonra, Soljenitsin, ancak 1993’te, tekrar döner ve bu durumu şöyle açıklar: “Ancak Rusya’ya döndükten sonra onları tekrar kaleme alabildim, orada yazamıyordum...”¹⁴⁴. 1993-1998 yılları arasında yazdığı, “Genç Kuşak” (*Молодняк*) (1993), “Nastenka” (*Настенька*) (1994), “Kayısı Reçeli” (*Абрикосовое варенье*) (1994), “Ego” (*Эго*) (1994), , “Fark Etmez” (*Все равно*) (1993-1995), “Kenarlarda” (*На краях*) (1994-1995), “Kırılma Noktalarında” (*На изломах*) (1996), “Jelyabug Köyleri” (*Желябугские Выселки*) ve “Adlig Şvenkitten” (*Адлуг Швенкиттен*) (1998) adlı öyküler, “İki Bölümlük Öyküler” (*Двучастные рассказы*) olarak adlandırılır. Bu eserlerde, yazar, savaş konusunu işler ve Sovyet iktidarının ilk yıllarında sürdürdüğü politikayı, toplum üzerindeki olumsuz etkisi ile birlikte yansıtır.

“1996-1999 Yıllarına Ait Kısa Öyküler” (*Крохотки 1996–1999 годов*), Rusya’nın sosyolojik sorunlarını ele alır. Burada, din ve toplumun manevi değerleri gibi konular işlenir.

Yurt dışında geçirdiği 20 yıl boyunca (1974–1994), Soljenitsin, sosyo-politik yazılara yönelir ve “yaşamının eseri” olarak nitelendirilen “Kırmızı Tekerlek” (*Красное Колесо*) üzerinde çalışmasını sürdürür. “Kırmızı Tekerlek”te, yazar, Ekim

¹⁴⁴ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.588

Devrimi'nin, dönemin üst düzey siyasi çevresinin sorumsuzluğundan kaynaklandığını ve Ekim'de değil, Şubat ayında sessizce gerçekleştiğini ortaya koyar. Yazara göre, Rusya'nın, yüzyıllar boyu oluşan tarihsel ve manevi düzenine karşılık Avrupa'nın liberal felsefesini tercih eden bu siyasi çevre, gelişmekte olan bu güçlü ülkeyi, sonuçlarıyla hâlâ yüzleşmekte olduğu bir felakete sürüklemiştir.

Bu eseri, yazar, 1936'da tasarlar ve 1963 yılında veri toplamaya başlar. 1964–1989 yılları arasında, sosyo-politik faaliyetini, dilbilimsel çalışmalarını ve edebi sanatını, hep bu eserle paralel olarak sürdürür. “Kırmızı Tekerlek” adlı eserin ilk adı “R-17”dir (*P-17*) ve 1917 Rusya'sını temsil eder.

Bu eseri, yazar, ‘düğüm’ler’e ayırır ve her ‘düğüm’, belirli bir süreci kapsar. Eser, dört ‘düğüm’den ve 10 ciltten oluşur:

- I. Düğüm- “Ağustos 1914” kitabı (2 cilt, 1971’de, daha S.S.C.B.’deyken biter);
- II. Düğüm- “Ekim 1916” kitabı (2 cilt, 1982’de, ABD’de yazılır);
- III. Düğüm- “Mart 1917” kitabı (4 cilt, 1984’te, ABD’de biter);
- IV. Düğüm- “Nisan 1917” kitabı (2 cilt, 1989’da, ABD’de biter).

G. Nivat’a göre, “Soljenitsin’in sanatı, olayları derin bir biçimde incelemesinden kaynaklanır ve iki amaca hizmet eder: GULAG gerçeklerini ortaya çıkarmak ve Ekim Devrimi’ni anlatmak.”¹⁴⁵ Burada, G. Nivat Soljenitsin’in, “GULAG Takımadaları” ve “Kırmızı Tekerlek” adlı iki en önemli eserinden söz eder.

¹⁴⁵ Nivat, G., **Soljenitsin** (*Солженицын*), Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1992, s. 18

İKİNCİ BÖLÜM

SOLJENİTSİN'İN SİYASİ GÖRÜŞLERİNİN OLUŞUM SÜRECİ VE BASINA YANSIMASI

A. YAZARIN SİYASİ GÖRÜŞLERİNİN OLUŞMASI VE S.S.C.B. BASININA YANSIMASI

Soljenitsin'in kişiliği ve sanatının Rusya tarihi ile bir bütün oluşturduğunu daha önce belirtmiştik. Bu bağlamda çalışmamızın daha verimli olması için, yazarın yaşamındaki dönüm noktalarını belirleyerek dönemlere ayırma gereğini duyduk. Buna benzer bir ayırım, daha önce Soljenitsin konusunda araştırmalar yapan edebiyat tarihçisi ve gazeteci İ. Zolotusskiy (*И. Золотусский*) tarafından, “Bir Maksimalist'in Portresi” (*Портрет максималиста*)¹⁴⁶ başlıklı makalede yapılmıştır. İ. Zolotusskiy'e göre, Soljenitsin'in sanatı şu beş dönemden oluşmaktadır:

1. Dönem: 70'lerin başı, A.B.D.'ye yerleştiği ve “Kırmızı Tekerlek” adlı eseri üzerine yoğun bir biçimde çalıştığı dönem.

2. Dönem: 80'lerin sonu, Rusya'da eserlerinin bazılarının yayınlandığı ve yurt dışında kalan birçok Sovyet karşıtının yurda dönüş yaptığı dönem.

3. Dönem: 1990–1991 yılları, Rusya'da eserlerinin çoğunun yayınlandığı ve ‘Soljenitsin Sendromu’nun ortaya çıktığı dönem.

¹⁴⁶ Zolotusskiy, İ. , **Portret Maksimalista** (*Портрет Максималиста*), Algoritm, Moskva, 2008

4. Dönem: Yazarın, “GULAG Takımadaları” adlı eseri ülkesinde yayınlanmadan, “Kırmızı Tekerlek” adlı eserini bitirmeden önceki, şahsına yönelik iftira ve haksız suçlamalar ortadan kalkmadan yurduna dönmeyeceğini belirttiği dönem.

5. Dönem: 1994 yılı, yurduna dönüş yaptığı dönem. Dönüşü gecikmeli olmuş, Rusya yine ateşler içinde kalmıştır. Çeçenistan Savaşı ülkenin bünyesinde kapanmayan bir yara açmakta, iktidarda ve siyasallaşmış aydın kesimde nefret, rekabet ve ideolojik görüş farklılıklarıyla dolu soğuk bir savaş sürmektedir. Soljenitsin’in yurda dönmesini kimse beklememektedir, sesini duyan da yoktur. 1998 yılında, yazarın gözyaşlarına boğularak yazdığı “Rusya Çöküşte” adlı, acı dolu ve gerçekçi kitabı yayınlanır, ancak değişen bir şey olmaz.

Kanımızca, İ. Zolotusskiy, yazarın sanatını yaşamından ve siyasi görüşlerinden ayrı bir biçimde incelemiş, neticede de Soljenitsin’in yaşamının önemli bir dönemini kaleme almamıştır. Bu dönem, yazarın desteklediği Sovyet ideolojisinden vazgeçerek karşımıza Sovyet karşıtı olarak çıktığı dönemdir. Esas konumuzun yazarın siyasi görüşleri olması nedeniyle çalışmamızı bu dönem kapsamında sürdüreceğiz. Bu nedenle, yukarıda belirtilen İ. Zolotusskiy’in düşüncelerine katılmayarak, Soljenitsin’in sanatını ve yaşamını aşağıdaki biçimde iki bölüme ayırdık:

1. Dönem: Soljenitsin’in siyasi görüşlerinin değişerek oluştuğu dönem.
(Öğrenci, subay, mahkûm, sürgün, özgür gizli yazar, ünlü yazar olduğu dönem.)

2. Dönem: Soljenitsin'in oluşan siyasi görüşlerine sadık kaldığı dönem. (Sovyet iktidarını eleştirdiği, yurt dışında içine kapanık bir yaşam sürdürdüğü, evrensel kültür değerlendirmesini yaptığı, yeni Rusya düzenini eleştirdiği dönem.)

Soljenitsin'in sanatı ve yaşamındaki her iki dönemin sonunda siyasi görüşlerinin aynı kalmasıyla birlikte, bu görüşlerin, öğrenciyken ve savaşta inandığı Leninist öğretilerden vazgeçmesiyle oluştuğunu belirtmek gerekir. Yaşamının her aşamasında yazdığı tüm eserlerde, yazar, Komünist ideolojinin ve Sovyet sisteminin eleştirisinden hareketle, karşımıza bir yurtsever olarak çıkmaktadır. Şiirlerinden edebi ve sosyo-politik eserlerine kadar, Soljenitsin'in tüm sanatında, Komünizm baskısı altında yok olan Rusya halkını görürüz. Nitekim yazarın amacı da, bunları eserlerinde yansıtarak haklı olduğunu göstermek ve iktidarı etkilemektir.

Yazar, Türkiye dâhil olmak üzere tüm dünyada ses getirmiş ve farklı yorumlara yol açmıştır. Yazarın yaşamı ve sanatı genellikle savaşta tutuklandığı veya yurt dışı edildiği andan itibaren incelenerek Sovyet karşıtı olduğu vurgulanır. Ancak, Soljenitsin'in Sovyet karşıtı olmadan önceki görüşlerinin değişim süreci ve nedenleri de önemlidir kuşkusuz. Bu durum eserlerine açık ve net bir biçimde yansıdığı gibi, farklı yaklaşımları da doğurmuştur.

Yazar, savaşa gitmeden ve tutuklanmadan önce Komsomol üyesi ve Sovyet ideolojisini destekleyen *Stalin Bursunu* kazanmış bir üniversite öğrencisiydi. 1975'te, Moskova'da, *Novosti (Новости)* basın ajansı tarafından yayınlanan Soljenitsin'in eski eşi N.Reşetovskaya'nın "Kocam Soljenitsin" (*Б cнопе со*

временем) adlı anı yazısında, yazarın aktif Komsomol üyesi olması konusunda şu satırlar yer almaktadır: “Soljenitsin yüksek düzeyde burs almaya başladı. Bu bursu almasının nedeni, başarılı bir öğrenci olmasının yanı sıra, aktif bir öğrenci olmasıdır. Sanatsal etkinliklerden ve duvar gazetesinin yazılmasından başlayarak, Komsomol örgütünün desteklediği tüm etkinliklere aktif bir biçimde katılmıştır.”¹⁴⁷

Tomaş Rjezaç’ın “Soljenitsin’in İhanet Helezonu” (*Спираль измены Солженицына*) adlı kitabında bu konu şöyle açıklanmaktadır: “Stalin Bursu! Normal burstan kat kat yüksektir ve onu ancak pekiyi ve siyasi yönden aktif bir öğrenci alabilir. Başka bir deyişle, Stalin bursu, Sovyet toplumunu ileriye götüren gücü oluşturacak tüm niteliklere ve yeteneklere sahip insanlar içindir.”¹⁴⁸

Belirtmemiz gerek nokta şu, T.Rjezaç’ın bu kitabı, Soljenitsin’in aleyhine yazılan en tanınmış ve ayrıntılı kitaptır. Bu kitabın “Tşeslaviye i Pedantiçnost Studenta Soljenitsına” (*Тщеславие и педантичность студента Солженицына*) adlı bölümünde verilmek istenilen Soljenitsin imajına şu cümleler ışık tutar: “Aleksandr İsayeviç görüşlerinde yalnızca kendisiyle uzlaşır <...>Soljenitsin, yaşamında, sıra dışılık, yalnızlık, korku ve gizlilik dolu bir yol seçmiştir. <...>Genç yaştan itibaren Soljenitsin kaderin onu bir araya getirdiği toplumdan kendisini dışlamış olarak yaşar.<...> Ayrışma ve her zaman her şeyde ilk olma isteği mantık

¹⁴⁷ Rešetovskaya, N., **V Spore So Vremenem** (*В споре со временем*), Progress, Moskva, 1975

¹⁴⁸ Rjezaç, T., **Spiral İzmeni Soljenitsına**, (*Спираль измены Солженицына*), Progress, Moskva, 1978

sınırları dışındaydı. <...> Her hangi bir ölçü duygusunun olmaması, Soljenitsin’de saf sinizm ve sınırsız bencillik duyguları doğurmuştur.”¹⁴⁹

Soljenitsin, bu kitabın yayınlanması üzerine, **Ugodilo Zyornışko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило зёрнышко промеж двух жерновов*) adlı anı yazısının o dönemde yazdığı **Skvoz Çad** (*Сквозь Чад*) adlı bölümünde şunları yazar: “GULAG Takımadaları’nın yayımlanmasıyla birlikte, eseri yalanlayıcı nitelikte bir karşı atak bekliyordum. Ancak şaşırtıcı bir biçimde, beş yıl içinde, Batı ülkelerinde bedava dağıtılan basit bir broşür dışında, eserdeki gerçekleri çürüten bir şey yazamadılar. Milyonlarca çalışandan oluşan, tok, eğitilmiş ve Stalin ile Brejnev propagandası konusunda usta örgüt, “GULAG Takımadaları” karşısında felç olmuş gibiydi. Ne çürütebiliyor ne de itiraz edebiliyordu. Elinde binlerce yazar, yakılmamış arşivler ve eseri yalnız başıma yazdığım süreden daha uzun bir zaman geçti, ancak cevap hala gelmedi! Çünkü cevap verecek durumları yok!”¹⁵⁰

Rus gazeteci, *NTV Plyus* (*НТВ Плюс*) televizyon kuruluşunun muhabiri ve spikeri olan, Soljenitsin ile televizyon görüşmeleri yapan de A. Kondraşov (*А. Кондрашов*), “Soljenitsin’e Yine Saldırıyorlar” (*Солженицына опять травят*) başlıklı makalesinde, bu kitap konusunda şöyle ilginç bir yorum yapar: “Yakında Çekoslovakyalı Tomaş Rjezaç’in “Soljenitsin’in İhanet Helezonu” adlı kitabı çıkıyor. KGB başkanı Andropov’un , Çekoslovak İç İşleri Bakanı Yaromir Obzina’yayazdığı

¹⁴⁹ Rjezaç, T., **Spiral İzmeni Soljenitsına**, (*Спираль измены Солженицына*), Progress, Moskva, 1978

¹⁵⁰ Soljenitsin, A., **Ugodilo Zyornışko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило зёрнышко промеж двух жерновов*), **Skvoz Çad** (*Сквозь Чад*) Çast

mektupta şöyle demektedir: “Bu eserin yayınlanması, yazarın iyi niyetli çalışmasının ve Çekoslovak Cumhuriyeti İç İşleri Bakanlığı’nın 10. Dairesinin çalışanlarının ve S.S.C.B. KGB 5.Daire çalışanlarının ısrarlı emeğinin sonucudur. Bu aktif insanların ödüllendirilmesi tavsiye ederiz.”¹⁵¹

Daha sonra bu kitaptan yola çıkan ve bu kitapta yer alan malzemeyi kullanan eleştirel doğrultuda makaleler ve yazılar yazılır. Bunlar arasında, Rus yazar V. Buşin’in “İlk Tükürüğün Dahisi” (*Гений первого плевок*) ve Alman insan hakları savunucusu ve kriminalist olan Frank Arnau’nun “Sakalsız” (*Без бороды*) adlı kitaplar yer alır.

Yine A. Kondraşov, “Soljenitsin’e Yine Saldırıyorlar” adlı makalesinde F. Arnau’nun “Sakalsız” adlı kitabı konusunda da şöyle yorum yapar: “Frank Arnau adlı birinin yanına geldiğinde, Peter Holenstain genç olmasına karşın ünlü bir gazeteciydi. Elinde bazı kaynaklar bulunduğunu ve kitap yazmak istediğini söylemişti. Kitabın adı “Maskesi düşürülmüş. Aleksandr Soljenitsin’in Teşhiri”dir. Arnau yaşlı biriydi, bu nedenle de 25 bin frank karşılığında kitabı onun adına yazacak birini arıyordu.<...> Frank Arnau’nun söz ettiği ücret kafa döndürücüydü. Bu ücret, teşhirin bomba etkisi yaratması istendiğinin çok açık bir kanıtıydı: kitapta Aleksandr Soljenitsin çalışma kampındayken Petrov veya Vetrov adlı bir KGB ajanı olarak gösterilecekti.”¹⁵²

¹⁵¹ Kondraşov. A., **Soljenitsina Opyat Travyat** (*Солженицына опять травят*)

¹⁵² Kondraşov. A., **Soljenitsina Opyat Travyat** (*Солженицына опять травят*)

Bu konudaki araştırma sırasında “İnternet Ortamında Soljenitsin’e Yapılan Saldırı, 4.Bölüm” (*Интернет травля А.И Солженицына часть 4*) adlı kaynak da dikkatimizi çekti. Burada P. Holenstain’in şu sözleri yer alır: “Grafojik inceleme yardımıyla, Soljenitsin’in yazısıyla bu evraktaki yazının karşılaştırmasını yaptıracaktım, ancak Arnau sert bir biçimde karşı çıktı. Benim için bu durum, her şeyin gösterildiği gibi olmadığının diğer bir kanıtıydı. Aleksandr Soljenitsin’i Almanya’da gözden düşürmeyi amaçlayan bir operasyonun söz konusu olduğu anlaşıyordu.”¹⁵³

Soljenitsin ise 1976’da Paris’te, sınır dışı edildikten sonra, gençlik yıllarındaki görüşlerine ilişkin şöyle objektif bir yorum yapar: “Gençlik dönemi. 30’lu yıllarda ideolojik baskı o kadar güçlüydü ki, üniversitedeyken Marks ile Engels’i okurken büyük gerçekleri keşfettiğimi düşünüyordum. Marks’a karşı derin bir minnettarlık duygusu içindeydim, zira ondan önceki 20–25 yüzyıllık tüm felsefeyi öğrenmeye gerek duymuyordum. Tüm gerçeklere ulaşılmış ve işte onlar karşımızda! Size gerçeğin bulunduğunu, ulaşılabilir uzaklıkta karşınızda durduğunu, 100 düşünürü öğrenmeye ve felsefe tarihini öğrenmeye gerek olmadığını söyledikleri zaman şaşıırıyorsunuz. Aman, bu korkunç bir zehir! Bu anlamda günah işlemiştim ve 41’de savaşa bu düşünceyle gitmiştim.”¹⁵⁴

¹⁵³ **İnternet Travlya Soljenitsina** (*Интернет травля А.И Солженицына часть 4*)

¹⁵⁴ Soljenitsin, A., **Vıstupleniye po Frantsuzskomu Televideniyu 9 Marta 1976 Goda** (*Выступление по французскому телевидению 9 марта 1976 года*), 1976

Yazarın siyasi görüşlerinin değişim süreci, sanatına 1946'da, Şaraşka'dan önce, hapishanedeyken yazmaya başladığı kısa ve uzun şiirlerinde yansımıştır. 1948–1953 yılları arasında yazdığı “Yol” (*Дороженька*) adlı otobiyografik uzun şiiri de, Sovyet ideolojisini benimsediği dönemden Sovyet karşıtı görüşlere sahip olduğu döneme kadar olan değişim sürecini belirgin bir biçimde yansıtan eserlerinden birisidir.

Bilim adamı ve yazarın araştırmacısı G. Vasyutoçkin (*Г. Васюточкин*) “Aleksandr Soljenitsin’in ‘Yol’u” (*‘Дороженька’ Александра Солженицына*) başlıklı makalesinde, Soljenitsin’in eseri hakkında şu sözlerine yer verir: “ İçine o kadar çok şey koymak istedim ki...” kendisi de “ Bu, Rus şiir klasikleri arasında en büyük yapıtıdır. İçinde 7 binden fazla satır yer alır, ‘Yevgeniy Onegin’den daha çok”.

155

M. Nikolson (*М. Николсон*) “Soljenitsin’de Ev ve Yol Kavramı”(*Дом и ‘Дороженька’ у Солженицына*) adlı makalesinde, yazar ve eseri konusunda: “Yaşamını ve sanatını Tarihten ve Devrimden ayrı düşünemiyordu; onlar kendi ‘yol’unun kavramında birleşiyordu”¹⁵⁶ demektedir.

Soljenitsin ise, 2003’te yazdığı, yaşamı boyunca gördüğü iftiralara yorum getiren “Karanlıkçılar Işık Aramazlar” (*Потёмщики света не ищут*) adlı

¹⁵⁵ Vasyutoçkin, G., *Dorojenka Aleksandra Soljenitsina* (*‘Дороженька’ Александра Солженицына*)

¹⁵⁶ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 278

makalesinde, bu eseri, “Savaşta yaşadıklarımı anlatan, kampta yazdığım en genç eserimdir”¹⁵⁷ sözleriyle tanımlar.

T. Rjezaç. bu uzun şiir konusunda, kitabın **Primitivizm i Loj Soljenitsina: Yego Porajeniye Kak Pisatelya** (*Примитивизм и ложь Солженицына: его поражение как писателя*) adlı bölümde : “yazar bu eserini, siyasi amaçlarına hizmet etmesi için yazmıştır”¹⁵⁸ demektedir. Bu yorumun, Soljenitsin’e karşı duyduğu nefreti saklamayan ve Sovyet ideolojisini öven bir yazar tarafından yapılması, eserin içerdiği eleştirilerin hedefine ulaştığını ortaya koyar. Kitabının aynı bölümünde, T. Rjezaç’ın, Sovyet iktidarının ideolojisini ve S.S.C.B.’nin acı gerçeklerini saklama politikasını desteklediğini ortaya koyan şu satırlar da yer alır: “S.S.C.B.’ye gidip gelme mutluluğunu yaşadım ve cana yakın, temiz kalpli, iyi niyetli Sovyet insanları sonsuza dek kalbimi fethettiler. Son derece olumlu anılarım var.”¹⁵⁹

T. Rjezaç’ın kitabının 1978’de, yani S.S.C.B. toplumunda hâkim olan korku ve baskıyı anlatan “GULAG Takımadaları”nın yayımlanmasından sonra basılması, yazarın ya siyasi körlüğünü ya da, dediğimiz gibi, Sovyet rejimin sürdürdüğü politikayı desteklediği anlamına gelir. Kitabın S.S.C.B.’de yayınlandığı gerçeği ise, ikinci olasılığın daha doğru olduğunu gösterir.

¹⁵⁷ Soljenitsin, A., **Potyomşiki Sveta ne İşut** (*Потёмщики света не ищут*)

¹⁵⁸ Rjezaç, T., **Spiral İzmeni Soljenitsina**, (*Спираль измены Солженицына*), Progress, Moskva, 1978

¹⁵⁹ Rjezaç, T., **Spiral İzmeni Soljenitsina**, (*Спираль измены Солженицына*), Progress, Moskva, 1978

Soljenitsin, “Yol” adlı uzun şiirini, kendisini ve okul arkadaşını anlatarak yazmaya başlar. Giriş bölümüne “Aydan Gelen Çocuklar” (*Мальчики с луны*) adını vermesinin amacı, gerçeklerden uzak olduklarını vurgulamaktır:

Matematik ve fizik iyi de, ancak hobidir /Kutsal sertlikleri bize az gelmiştir:/

Gerçekten de fen bilimleri iyi,/Ancak insanlara sertlik değil, mutluluk yetmemiştir./

Biz de MİFLİ’nin Tarih bölümüne gittik,¹⁶⁰

“Yol” uzun şiiri, I. Bölüm (“Aydan Gelen Çocuklar”)

II. Dünya Savaşı’na Komsomol üyesi olarak giden Leninist genç Soljenitsin, düşüncelerini şöyle aktarır:

Günümüzden Gracchus kardeşlere kadar tüm tarih üzerine,/ Marks’ın aklı ışık tutmuştur./ Marks, partilerin kargaşasını kesen bir kılıç gibidir!/ Leibniz, Hume ve Descartes’in içinde kaybolmamıza gerek yoktur,/ Sarı kabuklardan çıkar çıkmaz,/ Gagamızda Doğru Bilgileri tutarak bakışlarımızı daha derine dikmekteyiz!/ Devnim yasası dışında tartışılmaz bir yasa daha yoktur!¹⁶¹

“Yol” uzun şiiri, I. Bölüm (“Aydan Gelen Çocuklar”)

Öğrenciyken Leninist düşüncelere kapılmış olması nedeniyle kendisini saf, ‘aydan gelen bir çocuk’ gibi gördüğünü ve komik bulduğunu vurgular. “Yol” adlı

¹⁶⁰ Soljenitsin, A., **Dorojenka** (*Дороженька*)

¹⁶¹ Soljenitsin, A., **Dorojenka** (*Дороженька*)

uzun şiirinde yer alan bu satırların hapishaneye atıldıktan ve sistemin gerçek yüzünü gördükten sonra sürgünde kâğıda dökülmesi, yazarın eski siyasi görüşlerini gözden geçirmek ve nedenlerini ortaya çıkarmak istediğini gösterir. Bu davranış, yazarın matematikçi kimliğini ortaya koymakla birlikte, her olaya “sebeup-sonuç” ilkesiyle yaklaştığını vurgular.

Daha sonra, 1955–1958 yılları arasında yazdığı “İlk Çember” adlı romanda, yazar, kendisini temsil eden Gleb Nerjin (*Глеб Нержин*) aracılığıyla, eski siyasi görüşlerinden vazgeçmesinin hiç kolay olmadığını şöyle aktarır: “Bu öğretilen sevinç duyarak değil, yürekten gelen bir acı duyarak vazgeçtim! Bu öğretiy uğruna geri kalan her şeyi lanetledim ve unuttum, çünkü o gençliğin verdiği bir coşkuydu! Şu an bir fidan gibi, bir bombanın patlayarak kökten yok ettiği inanç ağacının çukurunda büyüyorum...”¹⁶²

Soljenitsin, Sovyet rejiminin seçim hakkı tanımaksızın ideolojisini zorla kabul ettirdiğini ve kaba güç üzerine kurulduğunu düşünür. “Yol” adlı uzun şiirinde bir de bu durumu şöyle açıklar:

Kendimiz seçmedik,/ İrademiz dışında seçtik bu yolu,/ Ancak kayışlarımızda/
Gökyüzüne ateş edecek aletler bulunuyor.¹⁶³

“Yol” uzun şiiri, IX. Bölüm (“Prusya Geceleri”)

¹⁶² Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s. 47

¹⁶³ Soljenitsin, A., **Dorojenka** (*Дороженька*)

Zamanla genç Soljenitsin sistemi ve kendisini sorgulamaya başlar. M. Nikolson, bu konuda şu satırları yazar: “Gençlik ve savaş yıllarının anıları olan bu eserde, yolu, izlemesinin yerine sorgusunun hedefi olmaktadır:

Biliyor muydum ki kampların/ Sovyetler Birliği’nde olduğunu?/ Kartal olmaya erken hazırlanıyordum. / Aldılar, attılar, baktım ki.../ Neredeydin “Yol”?/ Seni nasıl takip edeyim?”¹⁶⁴

“Yol” uzun şiiri, XI. Bölüm (“Yurdun Dumanı”) (Дым Отечества)

Yazarı temsil eden eserin kahramanı Subay Nerjin (*Нержин*) de yazar gibi savaş sırasında Prusya’da bulunur, nitekim Soljenitsin savaştayken Prusya’da tutuklanır. “Yol”un “Prusya Geceleri” (*Прусские ночи*) bölümünde Soljenitsin, Subay Nerjin aracılığıyla, 1945’te Prusya’ya giren Sovyet ordusunun bir bireyi olmasına karşın, Sovyet ordusunun yaptığı vahşeti kınasa da, ordunun bir parçası olarak o vahşete katıldığını itiraf eder. Alman cephesinin yıkıldığı bu bölgede, Sovyet ordusunun coşku ve aynı zamanda nefret dolu bir duygu içinde köyleri yakıp yıkmasını Soljenitsin şöyle aktarır:

Yabancı toprak açıl!/ Kapılarını aç!/ Bu bizim atılğan/ Rus piyademiz geldi! <...>

Şölen ve güç! Kaos bayram etmekte!/ Hiçbir şeye acımadan!/ Biri Gasthaus kapısını kırarak/

Oradan kuyruklu piyanoyu çıkarmakta. <...>

¹⁶⁴ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine,

redaktörü: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 278

Yan ve tüt alevler içinde,/ Çalışkan gururlu toprak! <...>

Define avcısı gibi,/ Gözünü karartarak mağaralarda arayan,/ Açgözlü dilenci gibi dolanıyorum,/ Ancak görünüşüm subay olarak.¹⁶⁵

“Yol” uzun şiiri, IX. Bölüm (“Prusya Geceleri”)

Subay Nerjin’in bu davranışının nedenini, yazar, yıllar sonra yazdığı “GULAG Takımadaları” eserinde de dile getirir: “Gençlik başarıları aklımı almıştı ve kendimi kusursuz hissettiğim için acımasızca davrandım. Kendimi güçlü hissetmem, cinayet ve tecavüz suçu işlememe yol açmıştı. En kötü anlarda bile doğru yaptığımı düşünüyordum, zira çok düzgün kanıtlarım vardı.”¹⁶⁶

Tövbesini ve pişmanlığını Soljenitsin “Yol”da şöyle aktarır:

Belki de daha geç kalmamışımdır/ İnsan olmak için?/ Rusya! Eski yaşamımı/ Yaşam olarak kabul edemem. / Bugün yeniden doğuyorum/ Burada, sınırında...¹⁶⁷

“Yol” uzun şiiri, XI. Bölüm, (“Yurdunun Dumanı”)

Kanımızca Sovyet ordusunun askerlerinin bu kadar çirkin davranmasının nedenlerinden birisi de, çok güçlü ve üstün oldukları düşüncesini yaratan Sovyet

¹⁶⁵ Soljenitsin, A., **Dorojenka** (Дороженька)

¹⁶⁶ Soljenitsin, A., **Arhipelag GULAG, II.Tom** (Архипелаг ГУЛАГ, II. Том), U-Faktoriya, Yekaterinburg, 2006, s. 500.

¹⁶⁷ Soljenitsin, A., **Dorojenka** (Дороженька)

ideolojisine sahip olmalarıydı. Neticede Sovyet ideolojisinin **halkı yozlaştırdığını söyleyebiliriz.**

Bununla birlikte, yazarın Prusya’da utanç ve vicdan azabı duyduğu davranışlarda bulunması, gördükleri ve yaşadıkları, görüşlerinin değişmesine yol açan **nedenlerinden biridir.**

Subay Nerjin’in yaşadığı psikolojik şok ile 1990’lı yıllarda yazdığı “Kısa Öyküler” kitabında yer alan “Şimşek” adlı öyküsündeki yıldırım düşmesi sonucu ikiye ayrılan ıhlamur ağacı arasında bir paralellik çizilebilir. Soljenitsin, ıhlamur ağacını insan vicdanı ile karşılaştırarak şunları yazar: “Bizim için de aynı şey geçerli: kimi, her yönüyle içine işleyen vicdan azabını çektikten sonra ayakta kalır, kimi ise kalmaz.”¹⁶⁸ Bununla birlikte, bu durum, yazarın görüşlerine yaşamın sonuna kadar sadık kaldığını da vurgular.

“Prusya Geceleri”nde, Subay Nerjin, şimşek gibi etkileyen vicdan azabı sonrasında kendisine gelir; ağaç gibi yok olmaz, ancak dünyaya farklı bir biçimde bakmaya başlar. O psikolojik darbe sonrasında, Nerjin’in yanlış görüşleri değişir ve vicdanının sesini dinlemeye; yaşamın doğrularını görmeye başlar.

Subay Nerjin’in dayandığı ideolojik temellerden kuşku duyması, yazarın daha sonra 1962’de yazdığı “Koçetovka İstasyonu’nda Bir Olay” (*Случай на станции Коцетовка*) adlı öyküsünde de ortaya çıkar.

¹⁶⁸ Soljenitsin, A., **Rasskazi** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.575

Yazarın savaş sırasındaki siyasi düşüncelerini ve görüşlerini, ne yazık ki o dönemde aldığı notlarla değerlendiremeyiz. L. Saraskina'nın "Soljenitsin'in Hayatı" adlı kitabına göre, savaş sırasında Soljenitsin not aldığı defteri elinden alınarak yakılır. "İzvestiya" (*Известия*) gazetesinin muhabiri S. Nehamkin (*С. Нехамкин*) ise bu konuda farklı görüş öne sürer. Çalıştığı gazetede yayınlanan "Soljenitsin'in Savaşta Kendisini Nasıl Kanıtladı" (*Как Солженицын самоутверждался на фронте*) adlı makalesinde, S. Nehamkin, savaşta yazarın arkadaşı olan İ. Solomin ile yaptığı görüşmeye dayanarak şunları yazar:

(S. Nehamkin) -Soljenitsin'in tutuklanmasını anımsıyor musunuz?

(İ. Solomin)- Tabii ki. Yalnızca olayın geçtiği köyün adını hatırlayamıyorum. Tam da Aleksandr İsayeviç'e gidiyordum. Çok yakın dosttuk, boş zamanlarda ona habersiz gidebiliyordum. Tanımadığım İki subay içeri girdi ve :”Yüzbaşı Soljenitsin siz misiniz? Konuşmamız gerekiyor.” <...>Beni neyin dürttüğünü bilmiyorum, ancak onların SMERŞ (*СМЕРШ*)¹⁶⁹ biriminden olduklarını ve bunun siyasi bir konu içerdiğini nedense hemen anlamıştım. Batarya kamyonuna doğru koştum çünkü şoför mahallinde, siyah cephane sandığında Soljenitsin'in notlarını sakladığını biliyordum. Sandığı aldım ve ormana giderek içindekileri çabucak sırt çantama koydum. Sırt çantam savaş boyunca ve savaş sonrası hep yanımdaydı. Orada sakladıklarımı Nataşa'ya (Soljenitsin'in ilk eşi) verdim.

(S: Nehamkin)- İçinde ne vardı?

(İ. Solomin)- Notlar, kitaplar, Dostlarla, Nataşa'yla, öğrencilik yıllarından tanıdığı bir kızla, Lavrenyov'la (Soljenitsin ona öykülerini yolluyordu) yazışmalar <...> bu

¹⁶⁹ SMERŞ- СМЕРШ (СМЕРТЬ Шпионам), ‘casuslara ölüm’ kavramın kısaltılmış hali. 2. Dünya

Savaşı sırasında S.S.C.B.’de bir birine bağlı olmayan karşı casusluk örgütleri.

notlar yaşamına ve savaşın ilk günlerine ilişkindi. Siyasi bir şey yoktu. Size şunu söyleyebilirim: onu Sovyet karşıtı yapan kendileridir.”¹⁷⁰

Gençlik dönemine ait siyasi görüşlerinin II. Dünya Savaşı sırasında değişmeye başladığını söyleyebiliriz. Tutuklandıktan sonra ise hapisanede bu görüşler daha da güçlenir. İ. Solomin’in sözünü ettiği yazarın arkadaşlarıyla mektuplaşması, Soljenitsin’in tutuklanmasına neden olmuştur. L. Saraskina bu olayı, yazarın anlattıklarına dayanarak şöyle açıklar: “Arkadaşlarıyla mektuplaşırken askerî konulardan uzak duruyor, ‘Lenin’ ve ‘Stalin’ yerine ‘Vovka’ (*‘Вовка’*)¹⁷¹ ve ‘Pahan’ (*‘Пахан’*)¹⁷² adlarını kullanarak güvende olduklarını sanıyorlardı. Ancak, Şubat 1945’te, bu mektuplaşmalardan dolayı yazar tutuklanır. Temmuz 1945’te de, mahkemeye çıkarılmadan Sovyet karşıtı propaganda yapmak ve gizli örgüt kurma girişiminde bulunmak suçlamalarıyla 8 yıl çalışma kampı cezasına çarptırılır.”¹⁷³

Yazarın yaşamında dönüm noktası olan tutuklanma olayı, farklı ve karşıt görüşlerle yorumlanmıştır. Soljenitsin’i eleştiren yazarlardan biri, gazeteci, yazar ve editör O. Davidov (*O. Давыдов*), “Soljenitsin Şeytanı” (*Демон Солженицына*) (1998) adlı makalesinde tutuklanma konusunda şu yorumda bulunur: “Onu saçma bir nedenle tutukladılar. Nikolay Vitkeviç ile mektuplaşma sırasında askerî sansür

¹⁷⁰ Nehamkin, S. **Kak Soljenitsin Samoutverjdalsya na Fronte** (*Как Солженицын самоутверждался на фронте*), 2003

¹⁷¹ «Вовка» “Vovka”- Vladimir Lenin isiminin kısaltılmış hali.

¹⁷² «Пахан» “Pahan”- Hapishane mahkûmlarının lideri anlamındadır.

¹⁷³ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 241

devredeyken hemen hemen açık bir biçimde Kudretlilerin en Kudretlisi'ne yönelik siyasi memnuniyetsizliklerini ve öfkelerini yazmadan duramadılar<...>Mektupların sansürden geçtiğini kesin bilen biri, “savaştan sonra savaşı” sürdüreceğini yazar mı hiç?”¹⁷⁴

Yazarın tutuklanmasından sonra hapishanede kaldığı döneme ilişkin ilginç açıklamalar vardı. Örneğin T. Rjezaç'ın Lubyanka (*Лубянка*) ve GULAG'ın diğer hapishanelerinde yaşanan dehşeti kitabına yansıtmaması konusunda Soljenitsin şunları yazar: “215 sayfalık büyük bir kitapta, Lubyanka hapisanesi (çalışma kampına yollamadan önce mahkûmların bulunduğu hapishane) çalışanlarının adil, iyi niyetli hatta duyarlı olduğunu; yargıçların “saygıdeğer ve aydınlık kesimden olduklarını davranış biçimleriyle sergileyen insanlar” olduklarını öne sürer <...> sıradan bir çalışma kampını ise, T. Rjezaç şöyle aktarmış: “gardiyan neredeyse yok. Düzen çok yumuşak- kimse kimseye ne yapacağını söylemiyor” hatta “mahkûmlar burada mutluluğun zirvesini yaşıyorlarmış.”; “Kampa giderken ve kamp öncesi hapishanelerde yemek oldukça iyiymiş”; “Sovyet kampları hiçbir anlamda ölüm kampları değildi”; “kamp mahkûmlarına havyarla sandviç verildiği de oluyormuş”¹⁷⁵ Bu durumda T. Rjezaç'a göre Soljenitsin'in “İlk Çember”, “İvan Denisoviç'in Bir Günü” ve “GULAG Takımadaları” adlı eserleri ve yaşam hikayesi koca bir yalanmış!

¹⁷⁴ Davidov, O., *Demon Soljenitsina (Демон Солженицына)*

¹⁷⁵ Soljenitsin, A., *Ugodilo Zyornışko Promej Dvuh Jernovov (Угодило зёрнышко промеж двух жерновов)*, **Skvoz Çad (Сквозь Чад)** Çast

Tutuklandıktan sonra, hapishanede, yazar, farklı insanların hayat hikâyelerini duyar ve Sovyet iktidarının korkunç yüzünü tüm gerçeği ile görür. Dünyaya objektif gözlerle bakan yazar için bu durum gençlik yıllarındaki siyasi görüşlerinden vazgeçme sürecini hızlandırır ve destekler. “İlk Çember”de yazarı temsil eden romanın ana kahramanı Gleb Nerjin bu durumu şu sözlerle açıklar: “Ben felsefi bilgilerimden değil, hapishanelerde anlatılan yaşam hikâyelerinden sonuçlara varıyorum.”¹⁷⁶

Hapishane ve Şaraşka yaşamından sonra, Soljenitsin, 1950’de yazdığı kısa şiirinde de aynı düşüncüyü şöyle dile getirir:

Rahat olmayan bugünlere/ Hapishaneden gözüm açık çıktım. / Her gün görmeyi öğreniyorum/ Daha dün görmediklerimi,/ Lanetlenmenin ve nefret edilmenin ne olduğunu öğreniyorum,/ Bağırmanın marifet olmadığını;/ Önceleri büyük gördüklerimi şimdi küçük gördüm,/ Önceden küçük gördüklerimi ise büyük görmeye başladım,/ Sabırlı ve mütevazı olmayı öğreniyorum.¹⁷⁷

“Buradan Dönüş Yok” (Отсюда не возвращаются), şiiri, 1950

Bu şiiri, Soljenitsin, Ekibastuz’da çalışma kampındayken kağıda dökmeden aklında tutarak yazar. Ancak tutuklanma olayı ve çalışma kampı yaşamı arasında, yazar, Marfino (Марфино) Şaraşka’sında çalışır. “İlk Çember”in edebi malzemesini, kısa ve uzun şiirlerini, kamp yaşamını anlatan “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı

¹⁷⁶ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (В Круге Первом), AST, Moskva, 2006, s. 46

¹⁷⁷ Soljenitsin, A., **Tyuremnie Lagerne Ssilnie Stihi** (Тюремные Лагерные Ссылные Стихи), s.10

otobiyografik öykünün projesini, sürgüne kadar (1953) aklında tutar. T. Rjezaç bile Soljenitsin'i bizzat tanması gerçeğine dayanarak bu konuda, kitabın "Tşeslaviye i Pedantičnost Studenta Soljenitsına" (*Тщеславие и педантичность студента Солженицына*) bölümünde şöyle yorum yapar: "Kusursuz hafızası, inanılmaz sayıda olguları biriktirmeyi sağlamıştır."¹⁷⁸ Bununla birlikte, T. Rjezaç'ın kitabında "Semeyniye Tayni Şlefuyut Karakter Trusa" (*Семейные тайны шлефуют характер труса*) adlı bölümde, Soljenitsin'in ortaokul arkadaşı A. Kagan'ın (*А. Коган*) bu konuyla ilgili şu anılarına yer verilir: "Soljenitsin'in sıra dışı yeteneklere sahip olduğunu anlamalısınız. Çocuk değilmiş gibi inanılmaz düzenliydi ve olağanüstü iyi hafızası vardı."¹⁷⁹

Şaraşka'dan sonra çalışma kampına gönüllü giden Soljenitsin, iktidarın sözünü etmediği dehşeti görür. M. Şolohov (*М.Шолохов*), K. Simonov (*К. Симонов*) gibi, iktidar doğrultusunda yazan Sovyet yazarların bu konudan eserlerinde söz etmemeleri, kamplarda yaşananları açığa çıkarmaya karar vermesine neden olur. Bu durum 1951'de, yazdığı "Galiplerin Şöleni" komedisinin, 1953'te yazdığı "Esirler" trajedisinin, 1954'te yazdığı "Emek Cumhuriyeti" (ilk adı "Geyik ve Fahişe") dramının ve 1959'da yazdığı "İvan Denisoviç'in Bir Günü" adlı öyküsünün konusunu oluşturur.

¹⁷⁸ Rjezaç, T., **Spiral İzmeni Soljenitsına**, (*Спираль измены Солженицына*), Progress, Moskva, 1978

¹⁷⁹ Rjezaç, T., **Spiral İzmeni Soljenitsına**, (*Спираль измены Солженицына*), "Progress", Moskva, 1978

“Esirler” oyununda, “Kırmızı Tekerlek” adlı eserinde de yer alacak olan Georgiy Vorotintsev (*Георгий Воротынцев*); “Galiplerin Şöleni”, “Emek Cumhuriyeti” oyunlarının ana kahramanı ise “Yol” ve “İlk Çember” adlı eserlerinin ana kahramanı Gleb Nerjin’dir. Bu eserler otobiyografik olmakla birlikte, sistemin yarattığı çalışma kamplarının acımasız yaşamını yansıtır ve yazarın Komünizm sistemine yönelik eleştirisini açıkça ortaya koyar. Georg Nivat’a göre Soljenitsin bu eserlerde ilk kez mahkûmların ‘etnografi’¹⁸⁰ görevini üstlenir.

Bu dönemde Soljenitsin’de geçmiş yılların Leninist görüşlerin yerini, Ekibastuz ve Kengir gibi çalışma kamplarındaki isyanlara duyduğu hayranlık alır. Yazar, ülkesinin en donanımlı insanların güç koşullarda yaşamalarına karşın eylem yaptığını düşünür ve onlara şu satırlarla destek verir:

Gecenin boğuk tüfek sesiyle mi?/ Kampın isyanı ile mi - hayatta! Henüz hayatta (Rusya)!¹⁸¹

“Yolcu Etme Kelimeleri” (*Нанымствое*), şiiri, 1953

Kamp yaşantısı, eserlerinde geniş yere sahip olduğu gibi, Rusya’da ve yurt dışında birçok tartışmaya yol açmıştır. Kimileri onu “muhabir” ve “radarcı”, kimileri ise “cesur vatansever” ve “baskı kurbanı” olarak tanımladılar. Nitekim yazar konusundaki yorumları incelerken, yazarı bilinmeyen “Soljenitsin ve ‘Vetrov’ adlı Muhabir Aynı Kişidir” (*Солженицын, он же «Ветров», стукач Особлага*) adlı

¹⁸⁰ Nivat, G., **Soljenitsin** (*Солженицын*), Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1992, s.58.

¹⁸¹ Soljenitsin, A., **Tyuremnie Lagerne Ssilnie Stihi** (*Тюремные Лагерные Ссылные Стихи*), s.32

makalede bu konuya ilişkin şu satırlar dikkatimizi çekmiştir: “Kampta Soljenitsin muhbirlik yapmaya başladı, durumu gayet iyiydi ve kod adı “Vetrov”du”¹⁸² Aynı görüş, Soljenitsin’in aleyhine yazan tüm yazarların makale ve kitaplarında yer almaktadır.

A. Şabalov adlı bir çağdaş gazeteci, “Yalancı Soljenitsin” (*Лжец Солженицын*) adlı makalesinde bu konuda: “Çalışma kampında İsaîç’in¹⁸³ durumu iyiydi, zira baştan beri muhbirlik hizmeti görüyordu” demektedir”¹⁸⁴

Yazar Ş. Nehama bu konuda şöyle bir yorum yapar: “KGB’nin huyunu bilen birisi olarak, öylesine kolay kanmayacaklarını biliyorum. Muhbir olmasaydı, Soljenitsin sıcak Şaraşka’ya değil, Kuzey’e, toplu çalışmalara yollanırdı kuşkusuz.”¹⁸⁵

“Gün” (*День*) gazetesinin köşe yazarı ve edebi eleştirmeni A. Lemiş ise (*Анатолий Лемыш*), “Yaşlı Aslan ve Çakal Sürüsü” (*Старый лев и стая шакалов*) başlıklı makalesinde bu dikkat çekici ayrıntı konusunda şu yorumda bulunur: “Aleksandr İsayeviç Soljenitsin’i muhbirlikle suçlayanların esas kanıtı Ekibastuz çalışma kampında “Vetrov” (Soljenitsin’in gizli ismi olarak nitelendirilir)

¹⁸² Adsız makale, **Soljenitsin, On Je “Vetrov”, Stukaç Osoblaga** (*Солженицын, он же «Ветров», стукач Особлага*)

¹⁸³ İsaîç- Aleksandr İsayeviç’in kısaltılması

¹⁸⁴ Şabalov, A., **Ljets Soljenitsin** (*Лжец Солженицын*)

¹⁸⁵ Nehama, Ş., **Stoit Li Yevreyam Plakat Po Soljenitsinu** (*Стоит ли евреям плакать по Солженицыну*)

adlı birisinin “ihbarının” fotokopisidir.” Bu makale, iftiralara dayanak olan, belgenin varlığını ortaya çıkarıyor ve A. Lemiş bu konuda şu bilgileri veriyor: “ Belgenin, MK tarafından onaylanan “Örümcek” ("Паук") operasyonu kapsamında, KGB tarafından düzenlendiğini gösteriyorum. Bu belgenin yer aldığı tek kaynak, Batı Alman Arnau tarafından "Neue Politik" (№2, 1978. Hamburg) adlı bir dergidir. Benim anlamadığım şudur:

1. Neden Arnau evrakın grafolojik incelemesini yaptırmadı?
2. Ekibastuz çalışma kampının gizli arşiv belgesi Arnau’nun eline nasıl geçti?
3. Ukraynalı mahkumlar tarafından hazırlanan isyanı anlatan bu ihbar sonucu birilerinin kurşuna dizildiğini Arnau nerden biliyordu?”¹⁸⁶

Bu soruları mantıklı bularak bizim de şu sorulara yanıt arıyoruz:

1. Neden bu belge, yazara açıkça düşman olan ve geniş bir arşive sahip KGB örgütü tarafından değil de, bir Alman vatandaşı tarafından gün ışığına çıkarılmıştır?
2. KGB ile bağlantısı olmayan sıradan bir Alman vatandaşı, böylesine önemli ve gizli konuda bu denli ayrıntılı bilgiye nasıl sahip olabildi?

1952’de, kamp cezasının bitmesine çok az kala, Soljenitsin’in kansere yakalanması ve teşhise göre üç haftalık ömrü kaldığının ortaya çıkması, yaşamının

¹⁸⁶ Lemiş, A., **Stariy Lev i Staya Şakalov. Pamyati Soljenitsina** (Старый лев и стая шакалов.

Памяти Солженицына)

en korkunç anıdır. Ameliyattan sonra hapishane revirinde yatarken, Soljenitsin tüm yaşamını ve görüşlerini gözden geçirir; yaşamın amacını sorgulamaya başlar. Hastalık, Sovyet ideolojisinin aksayan yönleri nedeniyle hayal kırıklığı yaşayan Soljenitsin'i ölümle karşı karşıya bırakır; siyasi görüşleri dışında, dünya görüşünü de değiştirir. Çok ilerlemiş olan kanserden mucizevî bir biçimde kurtulması, yazarın çocukluğunda sahip olduğu, ancak okullardaki ideolojik baskı sonucu vazgeçtiği Tanrı inancına ve din öğretisine dönmesine; bir an önce hafızasında tuttuğu ve yeni siyasi görüşlerini yansıttı eserleri yazmasına neden olur. Bu durumu, yazar şiirlerinde şöyle dile getirir:

Evrenin Tanrısı! Yeniden inanıyorum!// İnkâr ettiğimde de yanımdaydın...¹⁸⁷

“Kilise Şarkısı” (Акафист) şiiri, 1952

“Meşe ve Dana” (*Бодался Телёнок с Дубом*) adlı anı yazısında bu konuya ilişkin şu satırlar yer alır: “İyileştikten sonra bana geri verilen yaşam, artık tam olarak bana ait değildi, yaşamımın artık özel bir amacı vardı.”¹⁸⁸

Soljenitsin, gizlice yazmasına karşın, her yazar gibi eserlerinin yayınlanmasını istiyordu. Nitekim “İvan Denisoviç'in Bir Günü” adlı öyküsünün yayınlanması (1962) onu sevindirdiği gibi şaşırtır da. Gizlice yazmaya devam eden Soljenitsin, o dönemde Sovyet ideolojisinin vicdani değerlere aykırı olduğunu vurgulayan “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” (*Случай на станции Кочетовка*)

¹⁸⁷ Soljenitsin, A., **Tyuremnie Lagerne Ssilnie Stihi** (Тюремные Лагерные Ссылные Стихи), s.22

¹⁸⁸ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (Бодался Телёнок с Дубом), s. 2

adlı öyküsünü yazar (1962). Durmak bilmeyen Soljenitsin kısa bir süre sonra (1963), Sovyet iktidarına ölümcül darbeyi vuran “GULAG Takımadası” adlı eserini de yazmaya başlar. Ancak edebi kimliğine kavuşmasına izin veren N. Hruşyov’un o dönemde görevden alınması (1964), Soljenitsin’in edebi yaşamını açıkça sürdürmesini zorlaştırır ve sanatını baskı altına sokar. Bunun başka bir nedeni de, yazarın iktidarın beklentisini karşılamamasıdır.

A. Tvardovski sayesinde yazar kimliğine kavuştuktan sonra, Soljenitsin, S.S.C.B.’de ve dünyada çok ses getirir. Avrupa’da ve A.B.D.’de, “İlk Çember” ve “Kanser Koğuşu” adlı eserleri çevrilerek radyodan okunur. Batı’nın önde gelen eleştirmenleri, Soljenitsin’in, S.S.C.B.’nin sosyalist sistemine karşı çıktığını sıkça dile getirerek, Rus edebiyatında yeni bir yeteneğin doğduğunu vurgularlar. Ülkesinde ise, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” öyküsünden sonra hiçbir eseri yayımlanmayan inatçı yazar, okuyucularla buluşmak için fırsat arar. Nitekim, nadir olan eserlerini okuma fırsatını tanıyan Moskova Doğubilimleri Enstitüsü’nde, Soljenitsin, “Kanser Koğuşu” adlı eserini okur; eserlerinin yayınlamasıyla ilgili karşılaştığı güçlükleri dile getirerek, KGB tarafından eserlerine el konulduğunu; kendisinin ve arkadaşlarının evlerinin dinlendiğini ve her şeye karşın mücadeleye hazır olduğunu belirtir. Dinleyicilerinden de manevi desteğinin göstergesi olan şu mektup geldikten sonra, mücadelenin boş olmadığını ve toplumun buna ihtiyacı olduğunu anlar: “Sahneye çıkmanız bile başlı başına bir eserdir. Edebi, duygusal, siyasi bir eser... Öylesine heyecanlandık ki, neredeyse dinleyemiyorduk... Daha önce yaşamımızda böyle bir şey oldu mu ki? Bu tarihsel bir olaydır. Bu tür bir sarhoşluk hayatta nadir yaşanır... Küçük bir topluluk halinde caddede yürüyorduk ve hepimiz çocukça, sınırsız bir

coşku içindeydik. Lubyanka'ya çıktık ve o taş duvarlar bize ilk kez, bir an için, o kadar da yıkılmaz ve tartışılmaz gibi gelmemiştii.”¹⁸⁹

Doğru yaptığını ve toplumun sanatına ihtiyacı olduğunu anlayan Soljenitsin, uygulanan baskıya karşı çıkması ve onu koruması için S.S.C.B. Yazarlar Birliğine sert ve cesur “S.S.C.B. YAZARLAR BİRLİĞİ SEKRETERLİĞİ'NE AÇIK MEKTUP” (*Открытое Письмо Секретариату Союза Писателей РСФСР*) (1969) adlı yazısını yazar. “M.Bulgakov (*М.Булгаков*), A. Ahmatova, M.Tsvetayeva (*М.Цветаева*), B.Pasternak, M.Zoşenko (*М.Зощенко*), A.Platonov (*А.Платонов*), V.Grossman (*В.Гроссман*) gibi yazarlar, izlenerek baskı altına alınmıştır. Yazarlar Birliği ise, bu yazarları koruyup onlara karşılık verme olanağı tanımadığı gibi, izleyenler arasında ön sırada yer almıştır.<...> Yazarlara karşı daha önce yapılan kanunsuz işlemlerin tekrarlanmaması amacıyla, Yazarlar Birliği tarafından, tüzüğün 22.maddesinde yer alan, iftira edilen ve suçsuz yere izlenen üyelerin korunma garantilerinin yer alacağı biçimde düzenlenmesini arz ederim.

Yazar olarak görevimi her koşulda, öldükten sonra daha da başarılı ve yadsınamaz bir biçimde yerine getirebileceğim için huzurluyum. Hiç kimse gerçeğe karşı koyamaz ve bu gerçeğin ortaya çıkması için ölüme bile razıyım.”¹⁹⁰

¹⁸⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.577-578

¹⁹⁰ Soljenitsin, A., **Pismo k IV-mu Syezdu Pisateley SSSR** (*Письмо к IV-му Съезду Писателей СССР*), **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Makale derlemesi, editörler: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.211-216

Soljenitsin, görüşlerinin doğru olduğu, daha doğrusu iktidarın baskısına karşı mücadele etmesi gerektiği inancı, S.S.C.B.’nin bazı yazarlarından destek aldıktan sonra daha da güçlenir.

B. Mojayev (Б.Можаяев), G. Baklanov (Г.Бакланов), Yu. Trifonov (Ю.Трифонов), B. Akudjava (Б.Акуджава), V. Voynoviç (В.Войнович) gibi S.S.C.B. yazarlar, Soljenitsin’in yanında yer aldıklarını belirterek S.S.C.B. Yazarlar Birliğine şu mektubu yazarlar: “A. İ. Soljenitsin’in yazısı, Yazarlar Birliği’ni ve her birimizi çok önemli sorularla karşı karşıya getirmektedir. Kanımızca, bu yazıyı dikkate almamak veya yok saymak mümkün değildir. Bu durumda edebiyatımızın itibarına ve toplumumuzun onuruna büyük bir darbe vurulmuş olur. Bu yazının açıkça tartışılması ve dışarıya yansıtılması, halkımızın vicdanı görevini yapmayı öngören edebiyatımızın sağlıklı geleceğinin bir garantisi olacaktır. Bu konudaki tutumumuzu iletmeyi, ‘vatandaşlık görevimizi yerine getirmek’ olarak değerlendiriyoruz.”¹⁹¹

Bunun dışında, 39 yabancı yazardan da yazarı destekleyen mektup gelir. 30 Avrupa yazarı ise *Times* gazetesine Soljenitsin’i savunan bir mektup yazar. Bir hafta sonra *Svoboda* (Свобода) radyosu, 2000 kişiden oluşan Avrupa Yazarlar Birliği Beyannamesi’ni açıklar. Beyanname’de, Soljenitsin’e uygulanan baskının sürmesi halinde, Avrupa Yazarlar Birliği’nin, S.S.C.B. Yazarlar Birliği ile tüm bağı

¹⁹¹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.216

koparacağı belirtilir. Norveçli ressamlar, kendi iktidarlarından, Soljenitsin için sığınma hakkı tanınmasını talep ederler.

Çeşitli S.S.C.B. gazetelerinde bu dönemde (ünlü olduktan sonra ve iktidarla mücadelenin zirvesinden önce) Soljenitsin ve sanatı üzerine makaleler yayınlanır, ancak çoğu olumludur. Örneğin:“Soljenitsin, inanılmaz ifade gücüne ve özel bir dile sahip olmakla birlikte, yaşam belgesi niteliğindeki eserlerin yazarıdır”¹⁹² gibi yorumlar yapılır. *Gazeteci V. Skuybin (В. Скуйбин)*

“Soljenitsin çelişkilerle dolu bir yazar, ancak başarılı bir edebiyatçı olduğu kuşkusuz. Bunun nedeni, bazı olguları belirtmesi veya onlara dikkat çekmesi değil, İvan Denisoviç, Buynovski, Senka Klevşin, Sezar gibi adeta canlı çağdaş portreleri yansıtmasıdır. Yazar, onları belirgin sosyal tipler olarak değerlendirme şansını sunmuştur. Bu bağlamda, Soljenitsin’in sanatının şu özelliğinin altını çizmek istiyorum: küçük detaylar sayesinde büyük anlamları iletebilme becerisi.”

¹⁹³*Gazeteci A. Stavitskiy (А. Ставицкий)*

“Öykünün son sayfasını, eserinde yansıttığı gerçeğin ve sanatsal yeteneğinin gücüne hayranlık duygusuyla kapattım.<...>Bu konuyu, gerçek anlamda zirveye,

¹⁹² **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.89

¹⁹³ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.183

ancak Sovyet ülkesinin insanlarını içtenlikle seven ve onların manevi gücüne içtenlikle inanan bir sanatçı taşıyabilirdi.”¹⁹⁴ Ünlü Sovyet yazarı K. Simonov

Kısa süre sonra Sovyet iktidarı, Soljenitsin’i hain ilan eder, fakat neye ihanet ettiği açıklanmaz. İktidarın bu tutumunu S.S.C.B.’nin tüm insanları desteklemez ve 50. yıl nedeniyle (1968), Soljenitsin’e, sıradan okuyucularından çok sayıda mektup ve telgraf gelir. Bu mektuplarda şu satırlar yer alır: “İçtenlikle 50 yaşınızı kutlarım. Ne olur, kalemi bırakmayın! İnanın, ölüleri değil, yaşayan yazarları da sevenler var.”; “Sevgi ve korkuyla yaşamınızı izliyoruz”; “Siz ve eserleriniz olmadan bugün yaşayamayacağımız gibi, geleceğimizi de düşünemiyoruz”; “Sansür engellerini aşan ve büyük yeteneğin göstergesi olan eserlerinizin cesur ve gerçekçi sesi, sevindirmekle birlikte gerçek Sosyalizm’e çağırıyor ve çağdaş edebiyatımızın yüce görevini unutan, korkak ve satılık kalemlerini ortaya çıkarıyor.”; “...eserleriniz, yüzyılın İncil’idir”¹⁹⁵ Yazarın arkadaşı L. Çukovskaya, ona şu satırları yazar: “Sesinizle sessizlik konuştu. Kelimenin ölmediği yerde gelecek kurtarılmıştır. Sizden başka, bu kadar gerek duyulan bir yazar tanımıyorum. Acı dolu kitaplarınız ruhumuzu yaralayıp iyileştirmektedir. Rus edebiyatına görkemli gücünü geri kazandırdınız.”¹⁹⁶

¹⁹⁴ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.20

¹⁹⁵ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.389-390

¹⁹⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 608

Soljenitsin de, okuyucuların mektuplarına cevap olarak, *Literaturnaya Gazeta*'da şöyle yazar: “50. doğum günümde beni kutlayan yazarlara ve okuyuculara içtenlikle teşekkür ederim. Gerçeklere ihanet etmeyeceğime dair söz veriyorum. Tek hayalim, Rus okuyucuların umutlarını boşa çıkarmamaktır.”¹⁹⁷ Bu durum yazara manevi güç verir ve görüşlerini pekiştirir.

Paris'te Fransız yazarlar, “İlk Çember” ve “Kanser Koğuşu” eserleri için Soljenitsin'i “En İyi Yabancı Kitap” ödülüne layık görürler (1969). Yazar ise, bu haberi, edebi sığınağı olan soğuk köy evinde çalışırken BBC radyosundan öğrenir. Kısa bir süre sonra, yazara New York'tan, A.B.D.'nin Sanat ve Edebiyat Akademisi'ne ayrıca Sanat ve Edebiyat Milli Enstitüsü'ne onur üyesi seçildiğini belirten bir yazı gelir. Ancak eserleri S.S.C.B.'de hala yayınlanamamaktadır ve adı yasaklılar listesindedir. MK, bu durumu “ideolojik mücadelenin zirvesi” olarak nitelendirir.

A. Kondraşov bu durumu şöyle yorumlar: “MK'dekiler cinin şişeden çıktığını anladılar<...> o (Soljenitsin) tehlikeli bir yazardır ve edebi etkisinin gücü rejim için tehlike oluşturmaktadır<...> 1965'te, arşive el konuldu (Sovyet karşıtı olduğu net ortaya çıktı) ve Kondraşov, bu konuya ilişkin olarak, KGB başkanı Yu. Andropov'un L. Brejnev'e yazdığı ilginç yazıda: “Soljenitsin'in iftira dolu yazıları ne denli ağır da olsa, gerçek payı var denmektedir”¹⁹⁸ denmektedir. Yu. Andropov'un, yazara karşı olumlu tutumu göze çarpsa da, L. Saraskina'nın

¹⁹⁷ Soljenitsin, A., **V Redaktsiyu Literaturnoy Gazeti** (*В Редакцию Литературной Газеты*), 1968

¹⁹⁸ Kondraşov, A., **Soljenitsina Opyat Travyat** (*Солженицына опять травят*)

“Aleksandr Soljenitsin. JZL” adlı kitabına dayanan şu sözler de önemli : “Antisovyet faaliyetlerde bulunan Soljenitsin’i kesinlikle etkimiz altına almamız gerekmektedir.”¹⁹⁹ Nitekim yazarı tutuklayarak uçakla Almanya’ya götürme operasyonu (1974) Yu. Andropov tarafından düzenlenmiştir.

İç İşleri Bakanı N. Şyolokov (*Н.Шолоков*), S.S.C.B.’de, Soljenitsin’e karşı sert bir tutum sergilemeyenler arasında yer alır. 1971–1972’de, L. Brejnev’e şunları yazmıştır: “Soljenitsin kesinlikle yeteneklidir<...> Soljenitsin’i dışlamak yerine onu kazanmak gerek.”²⁰⁰ Hala totaliter rejimi koruyan S.S.C.B.’de bile, bu tür yüksek mevkilerde çalışan bazı kişilerin, Sovyet karşıtı olduğunu belirten birisine karşı olumsuz bir tutum sergilememesi, yazarı ölümden kurtarmış, İ. Stalin etkisinin azaldığını göstermiştir. Nitekim, bu mücadele neticesinde yazar zorla Almanya’ya götürülür ve siyasi görüşlerinin değişime uğradığı bu dönem, Soljenitsin’in ün kazanmasıyla ve sınır dışı edilmesiyle sona erer.

Yurt dışında ve S.S.C.B.’de Soljenitsin yandaşları gösteriler düzenlemeye başlar, tüm dünya da bu olayları izler. S.S.C.B. aydınlarının bir kısmı, Soljenitsin’i destekleyerek MK’ye ve medyaya seslenir, bir kısmı ise, Sovyet iktidarının saldırısına katılır. O dönemde S.S.C.B. basınında şu yorumlar yayılmaktaydı:

“Soljenitsin neden hain? Kime ihanet etti? Hangi sırları açıkladı? Neden kötülükten söz etmemek vatandaşlık görevi sayılıyor? Sosyalizme ihanet ettiğini

¹⁹⁹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 581

²⁰⁰ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 662

söylüyorlar. Söz ettiği cinayetler de Sosyalizm’in bir parçası mı o zaman? Suçsuz insanların yaşamlarına mal olan sahte ve saçma suçlamalardan; işlenmemiş cinayetlerin zorla alınan itiraflarından; uygulanan işkencelerden; insanlık dışı koşullarda yüzlerce, binlerce, yüz binlerce öldürülenden söz etmememiz için kime yükümlülüğümüz var?”²⁰¹ Tarihçi Ye. Barabanov (*E. Барабанов*), 1974.

“Soljenitsin’e uygulanan baskı, Rus aydın kesimi için bir rezil bir davranıştır.”²⁰² Tarihçi V. Borisov (*B. Борисов*), 1974.

“Yakın tarihteki bildiride, Sovyetler Birliği Telegraf Ajansı (*Телеграфное Агентство Советского Союза*, TASS) tarafından Aleksandr Soljenitsin’e yöneltilen tehditler bizi endişelendiriyor. TASS, Soljenitsin’i, geçmişine iftira atan bir “vatan haini” ilan etti. Ancak, “geçmişte yapılan hatalar” kabul edilerek onların düzeltileceğine söz verilmişken, kamu vicdanını sızlatan tarihsel gerçeklerin yayınlanması için yapılan girişim iftira olarak nasıl adlandırılır? Toplu tutuklamalar, işkenceler, infazlar, insanlık dışı koşullarda zorla çalıştırmalar ve kamplarda milyonlarca insanların bilinçli yok edilişi gerçeği nasıl inkar edilebilir? Gerçekten de varlıklı köylülerin elinden malları alınıyor, yüz binlerce dindar insan takip edilerek yok ediliyor, farklı milletler zorla göç ettiriliyordu; emekçi ve köylü sınıftan insanlar için ezici yasalar çıkarılıyor, esaretten ülkelerine dönenler baskı altına alınıyordu. Gaddarlık, kurnazlık ve sinizm açısından insanları hayrete düşüren başka suçlar da

²⁰¹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.446

²⁰² **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.447

işleniyordu. Medeni toplumun ilkelerinden biri, sanatçının görev bilerek ve vicdanın sesini dinleyerek yazma hakkıdır. Bu hak devletin sınırlarıyla ölçülmez.” Bildiri, yazar V. Voynoviç, yazar A. Galiç (*A. Галич*), yazar V. Maksimov (*В. Максимов*), bilim adamı A. Saharov, bilim adamı İ. Şafareviç (*И. Шафаревич*), 1974²⁰³

S.S.C.B.’ndaki bazı yazarlar da, farklı yorumlarda bulunmaktaydı:

“Son yıllarda, Soljenitsin’in faaliyeti git gide Komünist ve Sovyet karşıtı nitelik kazanmıştır.” “*Pravda*” gazetesi, K. Simonov (*К. Симонов*), 1974²⁰⁴

“Bu günlerde, kapitalist ülkelerin propagandasında Soljenitsin adına fazlasıyla yer verilmektedir. O, psikolojisi bozuk bir şizofreni hastası. Tutuklanmıştı ve iktidara olan kinini eserlerine aktarıyor. Kamp konusu- dışına çıkamadığı ve ilgilendiği tek konudur. Bu konu- onun için bir tür takıntıdır. Soljenitsin’in eserleri Sovyet rejimine karşıdır. Yazar, Sovyet ideolojisinde ancak yaraları ve tümörleri arıyor, toplumuzdaki iyi şeyleri görmüyor.<...>Onun eserlerini yayınlamayacağımız ortada. Eserlerinin yayınlanması talebi karşılanamaz. Toplumumuz için yararlı eserler yazarsa, kuşkusuz bunlar yayınlanır. Kimse ağzından ekmeğini almıyor. Soljenitsin fizik öğretmeni, çalışsın. Ancak o, kendisini eşsiz bir yazar kabul ediyor; çeşitli kuruluşlarda insanların karşısına çıkarak eserlerini okumayı seviyor ve ona bu

²⁰³ **Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.438

²⁰⁴ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.442

fırsat da tanınıyor.” “*Pravda*” gazetesinin başyazarı M. Zimlyanin (*М. Зимлянин*), 1974.²⁰⁵

“Soljenitsin’in öfkesinin arkasında, edebiyat dünyasına adım attığı andan beri açıkça ortaya koyduğu, düzenimize, halkımıza ve devletimize genetiksel olarak duyduğu nefret ve kin yatıyor. Nefret dolu son yazılarında kendisini aştığı görülüyor. Ülkemizin en iyi evlatları, yeteneklerini ve düşüncelerini daima yurduna ve halkına adamıştır... Halkımızın kuşaklar boyu döktüğü kanla kaplı toprakta yaşayarak, halkın geçmişine, bugününe ve geleceğine çamur atmak biraz fazla değil mi?”²⁰⁶ “*Pravda*” gazetesi ,R. Gamzatov (*Р. Гамзатов*), 1974.

Sovyet iktidarıyla mücadelesi sonucunda yazarın Şubat ayında tutuklanması ve sınır dışı edilmesi, şu yorumları ortaya çıkarmıştır:

“Soljenitsin’in dairesinden konuşuyorum. Tutuklanması beni dehşete düşürdü. Arkadaşları burada toplanmışlar. Soljenitsin’in tutuklanmasının, yayınlanan kitabı (“GULAG Takımadaları”)nın intikamını alma isteğinin bir sonucu olduğuna eminim. Soljenitsin’in tutuklanmasını, yalnızca Rus edebiyatına değil, ölen milyonlarca insana da yönelik bir hakaret olarak değerlendirmekteyiz.” İ. Şafareviç, L. Çukovskaya, Ye. Bonner, A. Tverdohlebov, Yu. Daniel, T. Litvinova, A.

²⁰⁵ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.207

²⁰⁶ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.443

Babenışev, T. Hodoroviç, İ. Ginzburg, N. Gorbanevskaya, V. Borisov, V. Timaçyov ve diğerleri, 1974.²⁰⁷

“Büyük yazar ve adalet savunucusu Aleksandr Soljenitsin’i tüm dünyada milyonlarca insan tanıyor ve sayıyor. Onunla tanışma mutluluğunu 27 yıl önce yaşadım. Birlikte mahkûmduk; sürgününde, kanser hastalığıyla mücadele ederken yazışıyorduk; okulda öğretmenlik yaptığı sırada, ünlü bir yazarken ve Ahmatova, Tvardovskiy, Paustovskiy, Çukovskiy gibi edebiyatımızın büyük ustalarının onu övdüğü dönemde de görüşüyorduk. S.S.C.B.’de övüldüğü, Kremlin Sarayı’na davet edildiği, Yazarlar Birliğine alındığı zaman da iletişimimiz kopmadı. Nobel Ödülü’nü aldığı, iftiralara maruz kaldığı, dışlandığı, ancak yorulmaz ve yılmaz bir biçimde yazmaya devam ettiği; sadık arkadaş, mutlu eş ve baba olduğu zaman da yanımdaydım. Sevinçli ya da kederli olduğu anlarda bile amacından sapmazdı; yazarlık sorumluluğunu, vatandaşlık görevini, infaz edilen, öldürülen, işkence edilen, aç bırakılan ve insanlık dışı koşullarda çalıştırılan milyonlarca suskun insanın yerine konuşma gereksinimini tutkuya dönüştürmüş bir insandı. Korkutulan ve kandırılan insanların söyleyemediğini söyledi.<...> Soljenitsin’in tutuklanması, ailesi, arkadaşları ve okuyucuları için ağır bir darbedir. Ancak bu manevi zafer, son eserinin (*GULAG Takımadaları*) gerçekleri yansıttığının ve gündem oluşturduğunun bir kanıtıdır. Bu tutuklama, mantıkdışı ve keyfi bir davranıştır. Ancak Soljenitsin

²⁰⁷ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.456

içerdayken, ülkemizde ve bir bütün olan dünyamızda kimse güvende değildir.”²⁰⁸ L. Kopelev (*Л. Копелев*), 1974.

“Konuşacak ve tartışacak bir şey yok; ben kendi düşüncemi söylerim, siz ise emredilen düşünceyi savunursunuz. <...> Yalan, sizin silahınızdır. Ülkenin en büyük vatandaşını yalancılıkla suçladınız ve sınırdışı edilmesine yardım ettiniz. Sayıca fazla olmanız onun boşluğunu doldurur mu sanıyorsunuz? Yanılıyorsunuz. Rus edebiyatında aldığı yeri siz belirleyemezsiniz. Aranızdan hiç biri, onun en son dizesinde bile yer alamaz.”²⁰⁹ S.S.C.B. Yazarlar Birliğine mektup, V. Voynoviç, 1974.

Soljenitsin’i savunan bu tür yazıların yanı sıra, tutuklamanın doğru olduğunu düşünen yazarlar da vardı:

“Birçok Moskova’lı edebiyatçı gibi, işçilerin, bilim adamlarının ve öğrencilerin oluşturduğu başkent okuyucularıyla buluşma şansına sahibim. Son zamanlarda bana şu soru çok fazla soruldu: Nefret dolu ve iftiracı Soljenitsin, Sovyet insanıyla bir arada yaşama hakkına daha ne kadar sahip olacak?” Bu soruya cevap verirken, bizlerin yani Sovyet yazarlarının onu aramızdan çoktan attığını; Sovyet vatandaşları, Sosyalizmin dürüst emekçileri arasında yeri olmadığı düşüncesine katıldığımızı söylüyorum. İşte bu nedenle, Soljenitsin’in S.S.C.B.’de sürdürdüğü düşmanca faaliyetine son veren Sovyet iktidarının tutumunun, beni ve konuştuğum

²⁰⁸ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.459

²⁰⁹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.474

yüzlerce okuyucuyu ve tüm Sovyet vatandaşlarını da tatmin ettiğinden emin olduğumu söyleyebilirim.”²¹⁰ “*Moskovskaya Pravda*” gazetesi, “Dışlanan” (*Отщепенец*) makalesi, A. Rekeçuk (*A. Рекемчук*), 1974.

“Herhangi bir insanın ölümü, toplum için üzücü bir olaydır; bu manevi bir ölümse, ait olduğu toplumdan ve devletten kopmaksa daha da üzücüdür. Ancak S.S.C.B. yönetiminin Soljenitsin’in vatandaşlığını elinden aldığını ve toplumumuzun kendisinden kurtulduğunu duyduğumda adeta hafıfledim.<...> Soljenitsin’in bu ölümü, belirli yasalara uygun ve adilanedir.”²¹¹ “*Pravda*” gazetesi, “İhanet bağışlanamaz” (*Предательство не прощается*) adlı makale, V. Katayev (*B. Катаев*), 1974.

“Dünya barışı ve halkların evrensel huzuruna karşı yürüttüğü yoğun Sovyet karşıtı faaliyet sonucunda Soljenitsin, Sovyet vatandaşlarının oluşturduğu uyumlu aileden kendi isteğiyle kopmuştur.”²¹² “*Pravda*” gazetesi, “Sovyet Toprağında Haine Yer Yok” (*Предателю Нет Места на Советской Земле*) makalesi, B. Polevoy (*Б. Полевой*), 1974.

²¹⁰ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.461

²¹¹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.462

²¹² **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.474

Yazarın görüşlerinin oluşum sürecinde, Sovyet iktidarı tarafından uygulanan karalama politikası ve atılan iftiralar sonucunda, Soljenitsin'i güç anlarda destekleyen bazı insanların da tutumu değişir. Bunların arasında yazarın Şaraşka'dan çok yakın arkadaşı L. Kopelev te vardı. Yazara 1985 yılında yazdığı ve 2005 yılında *ImWerdenVerlag, München* yayınevinde yayınlandığı mektupta, L. Kopelev, Vetrov meselesine inanarak Soljenitsin'i şöyle suçlar: “Vetrov gerçeği ortaya çıktığında kişisel kırgınlığı ve acıyı yaşadım. Kamplarda ve Şaraşka'da, muhbir arkadaşlarımın bana böyle şeyler söylemelerine alışkındım. Buna benzer bir öykümü ‘İlk Çember’de sen bile yazmıştın. Sen ise, bu durumu, D. Panin'den (*Soljenitsin'in Şaraşka'dan diğer arkadaşı*) ve benden yıllar sonra da gizledin. Muhbir olmasaydın Şaraşka'ya gönderilmezdin, diyen Yakuboviç'e (*Якубович*) (*kamplarda 30 yıl kalan ve ‘Hruşyov Baharı’ sırasında serbest bırakıldıktan sonra Soljenitsin aleyhine yazan biri*) ve diğerlerine, doğal olarak karşı çıkmıştım. Acı bir gerçeği anladım, arkadaşlıklarımız tek taraflıymış, sen kimsenin arkadaşı değildin; ne benim, ne de Miya'nın (*Дмитрий Панин*). Bu durumu, sanatçı olarak kendi portreni çizerken destekledin. Lenin'i, senin bir portren olarak gördüğüm gibi (işe, arkadaşlarına ve eşine tutumu aynı), yarattığın portreler içinde en başarılısı olduğunu belirtmeliyim; sanatsal açıdan da Nerjin'den, Kostoglotov'dan ve kendini beğenmiş Boynuzlayan Dana'dan daha önemli.<...> Sanatçı olarak mükemmel imajlar çizerken, çevrendeki insanlar hakkında ancak işine gelen bilgilere açıksın. Ben de, senin için ancak Rubin'dim. Neyle, nasıl yaşadığımı; ne düşündüğümü, ne yazdığımı, serbest bırakıldıktan 20 yıl sonra görüşlerimin nasıl değiştiğini bilmiyordun ve bilmek de istemiyordun.<...> Herhangi bir düşünceye karşı çıkmayı veya eleştirmeyi, kutsal bir şeyi tahkir; yalnızca senin bildiğin doğrulara saldırı; yalnızca senin sevdiğin, temsil

ettiğin Rusya’ya hakaret olarak değerlendiriyorsun.<...> Senin gibi düşünmeyen, hala yaşayan veya ölmüş insanlardan (Radişev (*Радищев*), Milyukov (*Миллюков*), Berdyayev (*Бердяев*)) nefret ediyorsun.<...> daha Moskova’dayken, yıllar süren olayların yarattığı efsanen, Stalin etkisine karşı, ülkemizin manevi güçlerini ve yurt dışındaki insanların çabalarını birleştiriyordu. Ancak, Batı’ya gittikten sonra, ayrıştırıcı bir güce dönüştün.”²¹³

Bu konuda yorum yapan diğer bir yazar da, V. Voynoviç idi. 2008 yılında *ImWerdenVerlag, München* yayınevinde yayımlanan ‘Efsanevi Portre’(*Портрет на фоне мифа*) adlı eserinde, V. Voynoviç, Soljenitsin’e karşı eski tutumunu şöyle aktarır: “Ona (*Soljenitsin’e*) kafamı kaldırarak ve kör olmamak için gözlerimi yumarak bakıyordum”; “Mükemmel yazıyor, cesur davranıyor, bağımsız düşünüyor, üstler karşısında eğilmiyor, tehlike karşısında korkmuyor ve kendini feda etmeye hazır.”²¹⁴

Soljenitsin ile benzer görüşlerine sahip olduğunu şu satırlardan anlarız: “Kâbusa benzer totaliter devlette yaşayan Sovyet vatandaşlarının birçoğu, “rahatça nefes aldıkları”, en özgür ve en mutlu ülkede yaşadıklarından emindi. Onları bu yanılgıdan kurtaracak ve göremediklerini gösterecek, gözlerini açacak birisi gerekiyordu. (önce Hruşçov, sonra Soljenitsin).<...>Bence, yüz milyonlarca Sovyet insanı, fiziksel ve psikolojik açıdan rejimin kurbanıydı. Herkes. Rejimi kuranlar ve

²¹³ Kopelev, L., **Pismo Soljenitsinu** (*Письмо Солженицыну*), ImWerdenVerlag, München, 2005

²¹⁴ Voynoviç, V., **Portret Na Fone Mifa** (*Портрет на фоне мифа*), ImWerdenVerlag, München, 2008, s. 19-20

kamplarda bulunanlar, rejimi koruyanlar ve rejime karşı savaşımlar, rejim içinde susarak yaşayanlar dâhil. Sokağa Stalin resmiyle hala çıkan akıllarını yitirmiş yaşlı kadınlar da rejim kurbanıdır.”²¹⁵

Ancak kampta Soljenitsin’in muhbirlik yaptığı suçlamasının ortaya atılmasıyla, V. Voynoviç’ bu konudaki kırınlığını dile getirerek şöyle der: “Beni rahatsız eden, onun (Soljenitsin’in) Vetrov adı altında muhbirlik yapması değil; bunu, “GULAG Takımadaları”nda okurken, açık yürekli bir itiraf olarak değerlendirmiştim, bunun önceden kurnazca atılmış bir adım olmasıönde gelen bir adım oldu için bozuldu. Meğersem, anlatıcı bu durumu, KGB’den önce açığa çıkarmaya çalışmış. Bu durum tek başına, yani söz konusu başka biri olsa, beni bu kadar üzmezdi. Ancak söz konusu olan kişi, yanılmaz manevi otoritenin ve kayıtsız şartsız manevi önderliğin istisnai rolünü üstlenme iddiasındadır.”²¹⁶

V. Voynoviç, Soljenitsin’in yurt dışındayken Komünizmle mücadeleden uzaklaşarak, Rusya’nın yapısı konusundaki önerilerini, doğru bulmadığı gibi, olumsuz nitelendirir ve ağır bir üslupla eleştirir: “GULAG’ı yaratan sistemin maskesini çıkardığı gibi, Soljenitsin, yerine başka bir ideoloji sunmaktadır. Bence bu ideoloji iğrenç olmanın yanı sıra, Rusya’nın başına yeni belalar açabilir. Bu ideoloji,

²¹⁵ Voynoviç, V., **Portret Na Fone Mifa** (*Портрет на фоне мифа*), ImWerdenVerlag, München, 2008, s.19-20

²¹⁶ Voynoviç, V., **Portret Na Fone Mifa** (*Портрет на фоне мифа*), ImWerdenVerlag, München, 2008, s. 21

normal olan tek demokratik gelişim yolunu inkar ederek, aydınların otoritesine dayanan anlaşılmaz bir sistemini tercih etmektedir.”²¹⁷

Vetrov sorunu ve buna ilişkin gerçek, yazarla birlikte ulaşamayacağımız bir yerde ve bizlere ancak tahmin etmek, inanmak ya da inanmamak kalıyor. Ancak, S.S.C.B. iktidarından çok çeken ve yurt dışında yaşamak zorunda kalan L. Kopelev ve V. Voynoviç’in (özellikle de bu tür iftiralara maruz kalan İvan Çonkin’i (*Иван Чонкин*) yaratan V. Voynoviç’in), Vetrov meselesine kesin olarak inanması ve böylesine sert bir tutum sergilemesi son derece tuhaftır. Belki bu durum V. Voynoviç’in de Soljenitsin ile benzer görüşlere ve kadere sahip olarak (ikisi de Sovyet karşıtı, ikisi de KGB tarafından zehirlendi ve S.S.C.B.’den kovuldu.), arkadaşını kendisinin ulaşamayacağı bir noktada görmesinin ve Soljenitsin’in kendisini gölgelediğini düşünmesinin sonucudur. Kitabın yayınlandığı tarihte V. Voynoviç’in (1932 doğumlu) 76 yaşında olması ve edebi anlamda herhangi bir beklenti umudu olmaması, yaşamının son yıllarında hınç ve kıskançlık gibi duyguların ortaya çıkmasına yol açmış olabilir. L. Kopelev’in suçlamalarının temelini de, Soljenitsin tarafından unutulduğu ve kendisine nankörce davrandığı duygusu oluşturabilir. Belki de tam tersine, V. Voynoviç ve L. Kopelev, bizim bilemeyeceğimiz bilgilere sahip olarak, yaşamlarının ancak sonunda onları doğru değerlendirerek Soljenitsin’e objektif bir biçimde bakmış olabilirler. Her eleştiride gerçek payı vardır kuşkusuz. Ancak, Soljenitsin gibi, tarihe adlarını yazdıran tüm insanlar eleştirilmiş ve tutkuları dışında gözleri bir şey görmemiştir. Bununla birlikte,

²¹⁷ Voynoviç, V., **Portret Na Fone Mifa** (*Портрет на фоне мифа*), ImWerdenVerlag, München, 2008, s. 46

suçlamalarda sıkça yer alan hırs ve tutku gibi kişisel özellikler, toplumsal sosyo-politik alanda sözünü duyurmaya çalışan biri için olmazsa olmaz niteliklerdir. Soljenitsin'in kişisel niteliklerinin çevresindeki insanları etkilemesi konusunun çalışmamızın dışında olması nedeniyle, bu konuyu daha derin irdelermeyeceğiz.

Ne olursa olsun, Soljenitsin'in sanatı ve Sovyet iktidarıyla mücadelesi, hedeflediği gibi, Komünizm rejimine sert bir darbe vurur; S.S.C.B. ve dünya toplumunda farklı yorumlara yol açarak Sovyet ideolojinin ve Komünizm'in dokunulmazlığını yok eder. Geleneklere dayalı özgün bir gelişim gösteren Rusya'yı olumsuz etkileyen, yalan ve baskı neticesinde kurulan Komünizm'i eleştirmekle yola çıkan yazarın siyasi görüşleri, "Sovyet karşıtı" görüşler olarak adlandırılır.

Sınır dışı edildikten sonra da yazarın "Sovyet karşıtı" siyasi görüşleri, evrensel düzeyde değerlendirildiğinde, "Komünizm karşıtı" olarak nitelendirilebilir. Sovyet iktidarının "kaptığı virüsün" (Komünizm) tehlikeli olduğunu dile getiren Soljenitsin, rejimi objektif bir biçimde değerlendirir ve vardığı sonuçlara dayanarak, Rusya için uygun olmadığını düşünür. Ülkesine döndükten sonra (1994), Soljenitsin, Komünizm'i izleyen yeni Rusya düzenini de eleştirir. Bunun nedeni, Rusya'daki bu yeni düzenin yine halkına acı vermesidir. Rusya'nın yeni düzenini eleştiren sosyo-politik yazıları şöyledir: "Rusya'yı Nasıl Yapılandırabiliriz" (*Как нам обустроить Россию*)1990; "XX. yüzyıl sonunda "Rus Sorunu" ("*Русский вопрос*" к концу XX века) 1994; "Rusya'nın Mevcut Durumu Üzerine" (*К нынешнему состоянию России*,) 1996 ve "Rusya Çöküşte" (*Россия в обвале*) 1998.

Soljenitsin'in Rusya'ya döndükten sonra yaşamının ilk döneminde oluşan siyasi görüşlere benzer düşüncelerini sosyo-politik yazılarında yansıtması, yeni değerlendirmelere yol açar ve şöyle yorumlanır: “Soljenitsin'in Rusya'nın yapılandırılması konusundaki düşünceleri, yurduna karşı duyduğu sorumluluk duygusuna dayanmaktadır.” ²¹⁸O. Pavlov (*О.Павлов*), “Soljenitsin, Soljenitsin'dir” (*СОЛЖЕНИЦЫН — ЭТО СОЛЖЕНИЦЫН*)

“Soljenitsin'in “İvan Denisoviç'in Bir Günü” ve “GULAG Takımadaları” adlı eserlerinden, “Rusya Çöküşte” adlı eserine kadar tüm karşıt eserleri, rejim karşıtı konumuyla bağlantılıdır. Birey özgürlüğü uğruna verdiği, devletin baskısını yok etme savaşı, geleneksel Rus aydın sınıfıyla ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Ana düşmanı-yine Rusya'yı yozlaştıran devlet yönetimidir (yöneticiler, üst kademe devlet adamları). Komünizm, ana düşmanın yalnızca maskelerinden biriydi.” ²¹⁹ M. Zolotonosov (*М.Золотоносов*), “Meşe Kırıntısı Yanında Dana” (*БЫК У ОБЛОМКОВ ДУБА*)

“Avrupalı aydınların (dindarlar dahil olmak üzere) özlemini çektiği Marksizm, “GULAG Takımadaları” adlı eserden sonra ölmüş, uluslararası Komünist hareket ve “insan yüzlü Sosyalizm”i inşa etme çabaları ise iflas etmiştir. Sosyalizm, her zaman terör içerir. Soljenitsin'i okuyan birisinin bu sonuca varmaması

²¹⁸ **Mejdu Dvumya Yubilejami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.79

²¹⁹ **Mejdu Dvumya Yubilejami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.82

olanaksızdır.”²²⁰ Papaz Georgiy Çistyakov (o. Георгий Чистяков),”Rusya Soljenitsin’i Okuyup Anladı mı?” (ПРОЧЛА ЛИ РОССИЯ СОЛЖЕНИЦЫНА?)

Görüldüğü gibi, yazar, Sovyet ordusunun ve kendisinin savaş sırasında gerçekleştirdiği ahlakdışı davranışlar sonrası yaşadığı psikolojik sarsıntı ve Komünist Parti’nin ilan ettiği gibi özgür ülkede yaşamadığını ortaya koyan tutuklanma olayı sonrasında, siyasi görüşlerini sorgulamaya başlamıştır. Sovyet ideolojisine objektif bakmaya başlayan yazar, hapisanede görüştüğü insanların yaşam hikâyelerini ve tutuklanma nedenlerini duyduktan sonra, ne kadar yanıldığını anlar ve siyasi görüşleri, ideolojik baskı altında kalmadan, gerçeklere dayanarak yeniden oluşur. Soljenitsin, artık kendisinden çok, haksızlığa uğrayan ve yurdunun sırt çevirdiği bu insanlar için neler yapması gerektiğini düşünmeye başlar. Yıllar sonra, o günlerde yaşadıklarını şöyle açıklayacaktır: “Taşındıkları yüke omuz vererek, bu yük beni ezene kadar, onları koşulsuz desteklememin benim için bir görev olduğunu anlamıştım.”²²¹

Yaşadıklarından ve gördüklerinden sonra, yazar **Sovyet iktidarının ikiyüzlülüğünü; adaletsizliğini, baskıcılığını, gaddarlığını ve Rus halkını yozlaştırdığını** kavramıştır. Çocukluğundan beri edebiyatı seven, yazmaya eğilimi ve yeteneği olan Soljenitsin, ülkesinin ve halkının yaşadığı trajediyi sanatına

²²⁰ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (Между Двумя Юбилеями), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.165

²²¹ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 300

aktarmaya karar verir; sorunlar üzerinde düşünür ve sebep-sonuç bağlantısı arar. Bu görüşlerinin oluşum süreci hapishanelerde başlayarak Şaraşka'da oluşur ("İlk Çember" adlı eseri bunun kanıtı), çalışma kampında da süreklilik ve kesinlik kazanır. Yazar, Sovyet ideolojisinin inkâr ettiği, dürüstlük, merhamet, adalet gibi tüm toplumsal ve kişisel özelliklere değer verir, inceler ve sonuç olarak dini duyguları uyanır. Sovyet karşıtı görüşlerinin oluşum süreci içinde Kanser hastalığını atlatması ise, onu dine daha da yakınlaştırır; siyasi görüşlerine Teosentrik bir nitelik kazandırır. Kanımızca, yazar, eserlerinde bu trajedinin nedenlerini şöyle aktarmıştır: İktidarın yanlılığı, yalanları, çıkarıcılığı ve baskıcılığı sonucu halkın da dinden vazgeçerek bunları kabullenmesidir.

Siyasi görüşlerinin oluşum süreci ve bunu etkileyen olaylar, S.S.C.B. ve dünya basınında olduğu gibi ülkemizde de farklı yorumlara ve sert tartışmalara yol açar. Bunu izleyen bölümde, Türk basınının yaklaşımı inceleme konusu olacaktır.

B. YAZAR VE SANATININ TÜRK BASININA YANSIMASI

Yazar-iktidar mücadelesi, 1970'te, Soljenitsin'e Nobel Ödülü'nün verilmesiyle zirveye ulaşır ve 1974'te S.S.C.B.'den sınır dışı edilmesiyle sona erer. Nobel Ödülünü kazanması, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tanınmasına ve üzerinde tartışılmasına yol açmış, özellikle sağ ve sol basında; edebiyat dünyasında bir birine tamamen karşıt görüşler ortaya konmuştur.

O dönem (1970’li yıllar) Türkiye’de Soljenitsin konusunu Osman Nebioğlu, Sami Ateş, İlhan Livaoğlu ve Erhan Etiker gibi yazarlar incelemiş, kitaplar yazmıştır.

İlhan Livaoğlu, “**Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**” (1977) adlı kitabında, Türkiye’de Soljenitsin’in nasıl yorumlandığını Önsöz kısmında şöyle özetler : “Hür dünyada Sovyet rejimin eleştiricileri onun kahramanlığı üzerinde çok durdular. Sovyet rejiminin Batı’lı destekçileri ise daha değişik açıdan ele aldılar. Soljenitsin’e bunak dediler. İhanet içerisinde bulunduğunu söylediler. Aşağılık insan olarak vasıflandırdılar. Kahramanlık ve satılmış kişi olmak, birbirlerine o derece zıt kavramlar ki, Soljenitsin üzerinde hüküm vermekte insanı sıhhatli yola götürmelerine imkan yok. Bir insan iki aykırı şekilde ve birbiriyle böylesine zıt ifadelerle tarif edilebilir mi? Birinden biri yanlış, fakat hangisi?”²²² İlhan Livaoğlu’nun kitabında bu soruya net bir cevap verilmemekte, hatta aranmamaktadır, zira Soljenitsin ve Sovyet iktidarı arasında olup bitenleri; Sovyet iktidarın yapısı, Türkiye’de bu sistemin mümkün olup olmadığı tartışılmaktadır. Yine de, yazarın Soljenitsin’e karşı olumlu tutumunu eserde yer alan şu sözler ifade eder: “Soljenitsin’den bir kelime dinlemediklerini ve dinlemek istemediklerini biliyoruz. Hatta onu nefrete bile değmeyecek aşağılıkta kabul ettiklerini de biliyoruz. Soljenitsin bize tek şey öğretmiştir. Sovyetler Birliği’ne karşı mücadelenin, şimdiye kadar yapılanların dışında bir yolla mümkün olabileceğini...”²²³

²²² İlhan Livaoğlu, **Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977, s. 33

²²³ İlhan Livaoğlu, **Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977, s. 198

Osman Nebioğlu, “**Soljenitsin’in Hayatı**” adlı kitabında, yazar ve sanatı üzerine şunları yazmaktadır: “Gerçekte Soljenitsin güçlü bir Rus milliyetçisidir. Sovyetler Birliğinde kovuşturmaya uğramasın ve kendisinden bu kadar çekinilmesinin başlıca nedeni, milliyetçimizin çağımızda Marksizm’i gölgede bırakan güçte bir ideoloji olduğunu söylemesidir. Soljenitsin’i karakterize eden bir diğer özellik, kendisinin maneviyata ve özellikle dine ve din özgürlüğüne önem veren bir düşünür olmasıdır. Rus milletinin dine karşı duyduğu özlem ve saygı da Kremlin yöneticilerini Soljenitsin hakkında köklü kararlar almaya sevk etmiştir.”²²⁴

Erhan Etiker “**Soljenitsin Dosyası**” adlı kitabında (yayınlanma tarihi belirtilmemiştir ancak kitabın Kaynakça kısmında kaynaklar 1974 yılına aittir), Soljenitsin’i, “emperyalist kültürünün tipik örneği”²²⁵ olarak değerlendirir ve şöyle suçlar: “Batı’nın kapitalist çevreleri bir sanatçıyı boşu boşuna tutmaz. Her şeyden önce, ondan aradığı özellikleri bulması gerekir. Bu özellikler bulunmuşsa, kapitalist düzenin tüm olanakları seferber edilir. Emperyalizm’in sanatçıdan beklediği tek şey, emekçi kitlelerin uyanışını durdurmak için afyon imal etmesidir.”²²⁶ Soljenitsin’in açık bir biçimde aleyhine satırlarla dolu bu kitapta yazar şöyle bir yorumda da bulunur: “Sovyet yöneticilerin Soljenitsin’i akıl hastanesinde neden tedavi

²²⁴ Osman Nebioğlu, **Soljenitsin’in Hayatı**, Nebioğlu Yayınevi (yayınlanma yılı ve kenti belirtilmemiştir), s.238

²²⁵ Erhan Etiker, **Soljenitsin Dosyası**, Özgür Yayınları, İstanbul, yayınlanma tarihi belirtilmemiştir., s.22

²²⁶ Erhan Etiker, **Soljenitsin Dosyası**, Özgür Yayınları, İstanbul, yayınlanma tarihi belirtilmemiştir., s.

ettirmedikleri meraka değer. Çünkü insanın böylesine budalaca şeyler yazabilmesi için ya akıl hastası, ya cahil, ya da namussuz olması gerekir.”²²⁷ Soljenitsin’in sanatı konusunda da şunları der: ““Soljenitsin’in kahramanları, basit, ellerinden öyle çok büyük işler gelmeyen ve güçlü insan niteliğinden uzak. İnsan, Soljenitsin’in kahramanlarını yadırgamıyorsa da sevmiyor. Okuyucuyla bu kahramanlar arasında büyük uzaklıklar, büyük kopukluklar var.<...> Bunların dışında Soljenitsin’in romanları için söylenecek pek bir şey yok!”²²⁸

Erhan Etiker kitabında şu yorumlara yer verir: “Soljenitsin anti-Marksist değildi, tam tersine Sovyet yöneticilerini Marksist olmamakla suçluyordu. Tarihçi, yazar Mehmet Barlas, Türk yazar ve çizerlerinin hapisshanede ömür törpülediği günlerde Soljenitsin’e ağıtlar yakarak ‘ah-vah’ etmenin entelektüel züppelik sayılması gerektiğini öne sürüyordu. Gazeteci, yazar İlhan Selçuk ise iSoljenitsin’i romanlarında zulmü anlattığı için çağdaş bir yazar sayıyordu. <...> Soljenitsin çağdaş olmak şöyle dursun, çağının çok gerilerinde kalmıştı. Sosyalizm’i ‘içimizi yiyip kemiren bir mikrop’ olarak tanımlayan yazar mı çağdaş sayılacak? (gazeteci, yazar Sadun Tanju) Bu entellektüellerin yorumlarından sonra da, Erhan Etiker şunları ekler: “Barlas ve onun gibi düşünenlerin tutumu, Soljenitsin’e hiç olmazsa burjuva kesiminde belirli bir sempatinin duyulmasının nedeni olacaktı<...> Oysa Soljenitsin, Sosyalist olmak şöyle dursun, bir sosyal-demokrat bile sayılmazdı. O çağına ayak uyduramamış, tüm umudunu Tanrıya bağlamış mistik bir yazardı.<...>

²²⁷ Erhan Etiker, Soljenitsin Dosyası, Özgür Yayınları, İstanbul, yayınlanma tarihi belirtilmemiştir., s.

²²⁸ Erhan Etiker, Soljenitsin Dosyası, Özgür Yayınları, İstanbul, yayınlanma tarihi belirtilmemiştir., s.

Sorun kültür emperyalizmiydi aslında. Sosyalist düzene çamur atmak, emekçi kitlilerin uyanışını ve barışçı çabaları kösteklemek sorunuydu. ”²²⁹

Yine Erhan Etiker’in kitabında, Soljenitsin aleyhinde Ömer Burçak’ın şu yorumu yer alır: “Çarlık bürokrasisinin son izlerinin tamamen silinmemiş olduğunu ve bir takım küçük boy yöneticilerin eski alışkanlıkları sürdürecektir biçimde keyfi davrandığını düşünsek bile, o yıllarda on milyonlarca Sovyet emekçisi, Nazi emperyalizmine karşı yokluk içinde adeta mucizeler yaratırcasına savaşıırken ve bunlardan 22 milyonu dünyada Sosyalizm’in yaşaması uğruna canını verirken, savaş kaçağı, Sosyalizm düşmanı, toplum suçlusu birtakım kişilerin cezaevlerinde çektikleri sıkıntıları işlemek hangi samimi Demokratizm ile bağdaşır?”²³⁰

“Terörden-Hürriyete Soljenitsin” (1974) adlı kitabın yazarı Sami Ateş, Önsöz kısmında eser hakkında şunları yazar: “Sovyet Rusya’da insanların, asrımız insanlarından çok başka hissettiği, duyduğu, algıladığı veya böyle görünmek zorunda olduğu acı bir gerçek olarak gözler önüne serildi bu sayfalarda. Soljenitsin ise, büyük bir hürriyetçi ve toprak sevgisiyle dolu, terör karşıtı olarak belirmektedir. Soljenitsin, hürriyetçilerin Sovyet ülkesinde çıkan en etken sesidir.”²³¹

²²⁹ Erhan Etiker, Soljenitsin Dosyası, Özgür Yayınları, İstanbul, yayınlanma tarihi belirtilmemiştir., s. 48-50

²³⁰ Erhan Etiker, Soljenitsin Dosyası, Özgür Yayınları, İstanbul, yayınlanma tarihi belirtilmemiştir., s. 125

²³¹ Sami Ateş, Terörden-Hürriyete Soljenitsin, Yayın Evi belirtilmemiştir, Ankara,1974

Soljenitsin’e karşı olumlu tutumunu açık bir biçimde ifade eden Sami Ateş’in bu kitapta, benzer görüş içeren “Soljenitzin Olayı” (Hür Anadolu gazetesi) başlıklı makalesinin şu sözlerine yer verilir: “Sosyalist düzenin ne demek olduğunu öğretmek için, Soljenitsin olayı dünya milletlerinin eline geçmiş yeni bir fırsattır, bu fırsatı bizim çok iyi değerlendirmemiz lazımdır, ibret almamız şarttır.”²³²

Aynı kitapta, “Komünist Rejimde Kaç Soljenitsin Daha Var?” (Bizim Anadolu gazetesi) adlı makalede, Soljenitsin olayı Yahudilerin Komünist idarecilere açtıkları savaşın bir sonucu olarak yorumlanırken, Komünist Partisindeki Slav şövenistlerin Stalin devrimden sonra varlıklarını hissettirmeye başladıklarını, Yahudi aleyhtarlığında mesafe kat ettiklerini, Soljenitsin gibi Yahudilerin buna karşı çıktıklarını ve tüm dünyanın onları savunduklarını yazması²³³ ve Necip Fazıl Kısakürek’in şu sözlerinin yer alması: “Nobel mükâfatına bakmayın, bu mükâfatın dimağını ellerinde tutan siyasi tesir ve tertipler hiç te saf sanat ve edebiyatı hedef tutacak bir hasbilik belirtmez ve kazandırdığına gerçek bir paye sağlamaz. Onun Rusya’dan sınır dışı edilmesini de asla akıl almaz. Zira Komünist rejim kendi aleyhine bulunanı bırakıp onu büsbütün aleyhdarlık edeceği serbest bir zemine kavuşturmaktansa fırına atıp pasta yapmayı tercih eder.<...> Neticede bu, aşağılık bir tertip hissini vermekte... Ve bütün dünya ona kapılmakta... Rusya’nın bir oyunudur bu!... Ona Komünizm rejimine aleyhtarlık rolünü oynatıyor ve ondan sanki

²³² Sami Ateş, Terörden-Hüriyete Soljenitsin, Yayın Evi belirtilmemiştir, Ankara,1974, s.66

²³³ Sami Ateş, Terörden-Hüriyete Soljenitsin, Yayın Evi belirtilmemiştir, Ankara,1974, s.73

kavgalı şekilde ayrıldığı hissini verdikten sonra Stalin rejimini kötülemek istiyor”²³⁴ olaya farklı açılardan bakma imkanını tanır.

Akkan Suver “**Soljenitsin**” (1974) adlı kitabında Türk basınında Soljenitsin’in siyasi kimliği üzerine tartışmalarında yer alan şu soruya cevap arar: “Soljenitsin anti-komünist veya Batı ülkeleri ajanı mıydı? Soljenitsin gerçekte 1965 yılına kadar Sovyet topraklarında alabildiğine sesini duyurabilen, düşündüğünü bütün genişliğiyle yazabilen ve de eserleri Sovyet kitapçılarında “best-seller” satan bir kişiydi! Şu anda bu soruya verilebilecek tek cevap “hayır”dır. Zira kendisi hakkında her şeyi söyleyen Sovyet basını eğer böyle bir eksikliği olsa da Soljenitsin’i damgalardı. Gelin görün ki, Soljenitsin ne komünist Rusya’ya düşman ne de Batı ajanıydı.”²³⁵

Çağdaş Türkiye’de Soljenitsin konusu, 1970’li yıllarda olduğu gibi yoğun bir biçimde tartışılmıyorsa da, hakkında ortak bir görüş, genel bir kanı oluşmamıştır. Alev Alatlı, Çağla Kıvılcım, Sabri Gürses, Adnan Şenel gibi gazeteci ve yazarlar bu konuda farklı yorum yapmaktadır.

Alev Alatlı, “Geleneğin Ölümü” başlıklı makalesinde bu konuda şöyle demektedir:“Günümüzde Rus gençleri, ne Gulagları ne de Soljenitsin’i biliyorlar. Bilmesinler daha iyi, diyenler de yok değil. Öyle ya, cehennemin panoramasını kaleme almak demek, yeniden kavrulmayı göze almak demek! Akli başında birisinin

²³⁴ Sami Ateş, **Terörden-Hüriyete Soljenitsin**, Yayın Evi belirtilmemiştir, Ankara,1974, s.105

²³⁵ Akkan Suver, **Soljenitsin**, Eş Yayınları, 1974, s.21

yapacağı iş değil! Akli başında birisi, şahit olduklarını rüyalarında bile unutmaya çalışır ki, yaşayakalabilsin! 12 Eylül'den kaç kitap çıktı?"²³⁶

Bu günlerde Türkiye'de Soljenitsin konusunda derin araştırmalar yapan bir diğer isim Alev Alatlı'dır. 2009'da, Ülkücü Dünya Görüşü dergisinin sorularını cevaplayan Alev Alatlı, yazar konusunda: "Cesur, yüce gönüllü, soylu, ahlâkçı, muhteşem bir yazar. Dostoyevski'den bu yana Rusya'nın en iyi romancısı. İlâhi Komedi'yi gözlemleyen Dante'nin en gerçekçi rakibi. Nefretin ve zulmün cehenneme çevirdiği bir cinnet çukurunda telef olan milyonların hiç değilse insan olduklarının teslim edilmesini sağlayan, onlara isim veren bir yazar. Bir dünya nöbetçisi" demekte ve yazarı övmektedir."²³⁷

Ülkücü Yazarlar Derneği üyesi Adnan Şenel de benzer bir görüş öne sürmektedir: "Nitekim, Soljenitsin'in yazdıkları ve söyledikleri uzunca süre Sovyet rejimi tarafından inkar edildi; bir muhalifin hezeyanları olarak yansıtıldı...Ama şimdi Soljenitsin'in yazdıklarının hiç de hezeyan olmadığı ve abartılmadığı, binlerce belgenin ışığında kaleme alınmış Gulag adlı kitapta bir kez daha ortaya çıkıyor... Toptancı, bütüncü ve otoriter sistemlerin, insanları-fertleri nasıl birer köle, çarkın bir dişlisi, sadece etten oluşan bir unsur haline getirişinin anatomisini öğrenmek için çok sayıda kaynak var şüphesiz; ama Gulag teori ile pratiğin sentezi eşliğinde, totaliter bir rejimin insanları nasıl insanlıktan çıkardığının adeta destansı bir örneği niteliğinde... Okudukça ve gördükçe kanınızın çekildiğini ve bir insanın bir başka

²³⁶ Alev Alatlı, **Geleneğin Ölümü**

²³⁷ Alev Alatlı, **Ülkücü Dünya Görüşü Dergisine Yaptığı Konuşma**

insana bu türlü zulüm yapmasının nasıl bir mantığa büründüğünü anlamaya çalışmanın sıkıntısını hissediyorsunuz.”²³⁸

Kıvılcım Çağla ise, Soljenitsine karşı duyduğu nefreti “Soljenitsin Diye Bir Hain” (2008) makalesinde baştan itibaren her satırına yansıtır. Yazarın savaşta tutuklanmasından yurt dışı edilmesine kadar, yaşamında yer alan tüm önemli olaylara yanlı bir bakış sergileyerek ağır suçlamalarda bulunur. Örneğin, yazarın tutuklanma nedeni konusunda: “Dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun savaş zamanında, hele böylesine bir ölüm kalım savaşı sırasında bir subayın başkomutan hakkında aşağılayıcı sözler söylemesi cezasız kalmaz. Fakat burada esas mesele bu değildir. Burjuva basınının sormadığı ve gözden kaçırmak istediği nokta şudur: Bütün subayların ve askerlerin mektuplarının askeri sansür tarafından okunduğu (ve bunun açıkça bilinen, yasal bir uygulama olduğu) bir savaş ortamında bir insan yakalanacağını bile bile neden böyle bir mektup yazar? Üstelik sadece kendini değil mektubu yazdığı arkadaşını da tehlikeye attığını neden düşünmez? Sebebi gayet basittir: Savaş daha bitmemiştir ve düşman inatla direnmektedir. Cephede hâlâ ölüm tehlikesi vardır. Oysa hapisanede ölüm tehlikesi yoktur ve savaş bitince affedilme umudu vardır. Kısacası bizim "kahraman" hapse atılmak ve postu kurtarmak istemiştir, o kadar.” Bir sonraki düşünce komik olmakla birlikte, Kıvılcım Çağla’nın ya parayla, ya da siyasi ve edebi cahilliği nedeniyle bu tür absürt şeyi yazdığını düşündürmektedir: “Ama Stalin bir diktatör değildi ve Sovyetler Birliği de bir hukuk devletiydi.”²³⁹

²³⁸ Adnan Şenel, *Ülkücü Yazarlar Derneğine Yazılan Yazı*

²³⁹ Kıvılcım Çağla, *Soljenitsin Adlı Bir Hain*

Akkan Suver ise, Kıvılcım Çağla'dan çok daha önce, 1974 yılında yayınlanan “**Soljenitsin**” adlı kitabında, yazarın tutuklanması konusunda, şu yorumu yapar: “Evet 1941 yılından beri Rusya’da mektupların sansürden geçtiği biliniyordu ama, Soljenitsin bu sansürü yalnız askeri konuları kapsadığını saf bir inanca kapılmıştı.”²⁴⁰

Çalışmamızın 1. Bölümünde, L. Saraskina’nın kitabına dayanarak, bu tutuklanmanın ardından, yazarın yargılanmadan hapis cezasına çarptırıldığını belirtmiştik. Akkan Suver ise, bu konuda şunları yazar: “Bu tutuklanmadan sonra evi arandığında, yazarın odasında 300 tarihi resim bulundu. Bunlardan biri de Trotskiy’in resmiydi. ‘Vatan hainlerini koruduğu, sevdiği ve yücelttiği’ gerekçesiyle Soljenitsin 1945 yılında yargılanmadan sekiz yıl mahkûmiyet yedi.”²⁴¹

Tutuklama olayını olduğu gibi aktaran “GULAG Takımadaları”, 1974’te Türkiye’de henüz yayımlanmamıştı ve bu tür hatalı düşüncelerin yer alması doğaldır. Bununla birlikte, Akkan Suver önemli noktayı doğru aktarmış- yazar yargılanmadan cezalandırılmıştı. Oysa Kıvılcım Çağla, bu konuda saf bir düşünce sergileyerek şunları yazar: “Elbette yanlışlar da vardı, dürüst insanların cezalandırıldığı da oluyordu, ancak yasal prodesür uygulanmadan, açıkça mahkeme edilmeden kimse ceza almıyordu. Yargısız infazlar yoktu.”²⁴² Aynı konuyu Kıvılcım Çağla, “GULAG Efsanesi ve Gerçekler” (2008) adlı, başka bir makalesinde de şöyle devam ettirir: “Bu yalan kampanyasının motifleri arasında Stalin döneminde milyonlarca insanın öldürüldüğü, infaz edildiği, çalışma kamplarına gönderildiği, bütün Sovyet ekonomik

²⁴⁰ Akkan Suver, **Soljenitsin**, Eş Yayınları, 1974, s.31

²⁴¹ Akkan Suver, **Soljenitsin**, Eş Yayınları, 1974, s.31

²⁴² Kıvılcım Çağla, **Soljenitsin Adlı Bir Hain**

başarılarının mahkumların zorla çalıştırılması ile elde edildiği, köylülerin elinden buğdayı ve hayvanları zorla alınarak açlıktan ölüme mahkum edildiği vb. vardır.”²⁴³ Soljenitsin’den nefret ettiğini; “GULAG Takımadaları” adlı eseri okuyup da inanmadığını; Rusya’da bu konuda yazılan ve Türkçeye çevrilmeyen diğer kitapları okuma şansı olmadığını veya onlara da inanmadığını var saysak bile, siyasi bir Rus yazarı konusunda bu tür suçlamalarda bulunması için en azından Rusya tarihini bilmesi gerekmektedir. Zira 1956’da, N. Hruşyov ve S.S.C.B. KP MK bile, Stalin zulmünü ve GULAG gerçeğini kabul etmişti.

Kıvılcım Çağla’nın belirtmediği bir diğer ayrıntı da, o mektuplarda Soljenitsin’in İ. Stalin ve V. Lenin isimleri yerine lakap kullanarak sansürün dikkatini çekmemeye çalışmasıdır. Bununla birlikte, bu suçlamaları okuduktan sonra, şu soru da kafa karıştırmaktadır: “Bu kadar sert bir rejimde ve ideolojik baskı ortamında, sansürü gerçekleştirenlerin de bu baskıyı uyguladığını bile bile, neden eleştiri hedefi olarak İ. Stalin seçilmiştir?” Matematikçi olan, mantıklı bir insan için böyle bir girişimin nasıl sonuçlanacağı ortadadır. O ortamda, kurşuna dizilmemesi bir mucizedir, kaldı ki kendisi bu durumu yaratsın. Bununla birlikte, internette, Kıvılcım Çağla adlı bu kişi hakkında hiçbir açıklamanın bulunmaması dikkat çekicidir. SOL PORTAL adlı internet sitesinde yayınlanan makaleler dışında hiçbir çalışması bulunmamaktadır.

²⁴³ Kıvılcım Çağla, **GULAG Efsanesi ve Gerçekler**, 2008

Araştırma sırasında, Türkiye’de Soljenitsin’in kişiliği ve sanatı ile ilgili yorumlar dışında, yazarın Mustafa Cemiloğlu ve Nazım Hikmet’le karşılaştırıldığını da gördük. Türk basınında yer alan “Türkiye’de Soljenitsin 1965-1992” (2008) başlıklı makalede, yazar Sabri Gürses, Soljenitsin’in Türkiye’deki yayınlarını inceleyerek sıralar ve Kırım Tatarların Milli lideri Mustafa Cemiloğlu ile şöyle bir karşılaştırma yapar: “Soljenitsin’e yönelik ilginin 1965’te çağdaş (ve belki muhalif) bir Rus yazarının Batı dillerindeki çevirilerle tanınması aracılığıyla başladığı, beş yıllık aradan sonra, 1970 yılında Nobel ödülünü almasıyla birlikte edebi ilginin yenilendiği, fakat bunun hızla politik bir ilgiye dönüştüğü, 74-77 yılları arasında bu ilginin hâkim olduğu ve sonra, 92’deki tesadüfi ilgiye dek bir canlılık görülmediği söylenebilir.<...>74-77 arasında Soljenitsin’e gösterilen ilgi Soljenitsin’in Türkiye imgesi açısından büyük ölçüde belirleyici sayılır: Sovyet “terörü”nden kaçarak “hürriyet”i seçenlerden biridir o. Bu açıdan imgesinin temel bir yönü, Hürriyet Mücadelesi’nin alt başlığında Soljenitsin ve Cemiloğlu adlarının yan yana gelmesinde görünür.”²⁴⁴ Gerçekten Mustafa Cemiloğlu da Sovyet karşıtı, Sovyet iktidarı baskısı altında kalmış ve milliyetçi kimliğine sahip. Ancak çektikleri iktidar baskısının şiddeti farklı (Soljenitsin’e KGB tarafından gizli saldırılar düzenlendi, yurt dışına zorla gönderildi) ve Soljenitsin her şeyden önce bir edebiyatçı ve yurtseverdi. Milliyetçi kimliğini saklamayan Soljenitsin, “Rus halkı” kavramını genellikle Sovyet iktidarın baskısı altında kalarak yok olan geleneksel Rus kültürü, dili, dini ve Çarlık dönemindeki ülke yapısı konularına değindiğinde kullanır (daha çok sosyo-politik yazılarında). Edebi eserlerinde ise “Sovyet halkı” kavramını tercih etmekle birlikte S.S.C.B.’de farklı halkların yaşadığının hep altını çizmiştir.

²⁴⁴ Sabri Gürses, **Türkiye’de Soljenitsin 1965-1992**

Soljenitsin'in milliyetçiliğinin siyasi görüşlerine dayandığını da belirtmemiz gerekir kuşkusuz. Zira ona göre, Rus halkı ve Rusya'nın diğer halklarının geleneksel özellikleri baskıcı Sovyet iktidarı yüzünden zarar görmüştür. Bu düşüncesini, yazar ilk kez "İlk Çember"de (1955-1958) (Başkurt yardımcı kızlar, Şaraşka'da Yahudi, Ukraynalı mahkûmlar) ortaya koyar, "İvan Denisoviç'in Bir Günü"nde (1959) (Ukraynalı, Yahudi, Tatar, Letonyalı mahkûmlar) sürdürür ve yaşamı boyunca yazdığı sosyo-politik eserlerinde yansıtır. Örneğin "Nobel Konuşması"nda (1972): "Milletlerin yok olması, toplumuzu, her insanların aynı yüze ve huya sahip olması kadar yoksullaştırır. Milletler- insanlığın zenginliğidir, değişik kişilerin bütününe meydana getirirler; en ufak bir milletlerin biri bile kendine özgü renkler taşır ve Tanrı niyetlerinin özel amacını saklar."²⁴⁵; "Rusya Nasıl Yapılandırılabilir" (1990) adlı sosyo-politik eserinde: "Tatarlar, Başkurtlar, Udmurtlar, Komi, Çuvaş, Mordva, Mari, Yakutlar gibi bazı oldukça kalabalık nüfusa sahip halkların bile yapabilecekleri bir seçim yok, zira Rusya sınırları içinde bulunurken ayrı yaşamaları mantıksızdır. En küçük halk da dahil olmak üzere, her halk, Tanrı'nın yaratma gücünün küçük bir parçasıdır."²⁴⁶; "Rusya Çöküşte" (2005)adlı sosyo-politik eserinde: "Rus olmayan hiçbir Rusya vatandaşı "kimsin sen?" sorusuna "Rusyalıyım" demez, kesin bir biçimde Tatarım, Kalmukum, Çuvaşım ve Rusum der."²⁴⁷

²⁴⁵ Soljenitsin, A., **Nobelevsckaya Lektsiya** (Нобелевская Лекция), 1972

²⁴⁶ Soljenitsin, A., **Kak Nam Obustroit Rossiya** (Как Нам Обустроить Россию), 1990

²⁴⁷ Soljenitsin, A., **Rossiia v Obvale** (Россия в обвале), Russkiy Put, Moskva, 2005, s.175

Türkiye’de, Soljenitsin’in karşılaştırıldığı bir diğer isim Nazım Hikmet’tir. İlhan Livaoğlu, “**Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**” adlı kitabında bu konuda şunları yazar: “1951 yılının Haziran sonunda Bükreş’ten kalkan uçak Moskova’ya indiği zaman bir Türkü de kustu piste... Ve bu Türk, oracıkta vatanını inkar etti. Soljenitsin inkar etmiyor vatanını... Ölüm sancıları içinde Türkiye’ye sürülen Trotskiy de inkar etmemişti vatanı. Uçağın piste kustuğu Türk, TASS ajansının muhabirine dedi ki: “Çok bahtıyım... Ben bütün hayatımı, bütün idealimi bu muazzam şehre borçluyum. Ben Sovyetler Birliğinin çocuğuyum. 24 yıl sonra bu muazzam şehre gelirken tekrar asıl ve büyük vatanıma dönmenin sevincini yaşıyorum.”²⁴⁸ Ardından da şöyle yorumlar: “Kendisine ‘Bıyıklı Herif’ diyen birini zindanlara düşüren kişi, bir ilericiyi nasıl yaratır? Ve üstelik yaratılan bu adam arkasından bugün Türkiye’li ilericiler gitmekte. Soljenitsin ise bu ilericilere anlayacak dilden çağrı yapamamakta... Üstelik bu ilericiler tarafından aşağılık insan olmakla suçlanmakta... Soljenitsin’in nasihat vermesi gereken yegane zümre varsa bunlar değil mi? Hür dünya için bunlardan daha büyük tehlike var mı?”²⁴⁹

Görüldüğü gibi, Soljenitsin’in siyasal kişiliği üzerine yoğunlaşan görüşler bir biriyle açık bir biçimde çelişmektedir. Her ne kadar Soljenitsin’in ilerici ve demokrasi yanlısı, Sovyet rejimi karşıtı bir aydın olduğunu ileri sürüyorsak da, bu konuda bazı kuşkulara da hak vermek gerekir düşüncesindeyiz. Ancak, asıl gerçeği tam anlamıyla bilmek olanaksız olsa da, biz, yazarın eserlerine dayanarak, ilerici ve demokrat bir kişiliğe sahip olduğu inancındayız.

²⁴⁸ İlhan Livaoğlu, **Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977, s. 78

²⁴⁹ İlhan Livaoğlu, **Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1977, s. 78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. İ. SOLJENİTSİN'İN SİYASİ GÖRÜŞLERİNİN EDEBİ ESERLERİNE YANSIMASI

A. “İLK ÇEMBER” adlı romanın incelenmesi

“İlk Çember” adlı roman, Soljenitsin’in 1947-1950 yılları arasında mahkum olarak çalıştığı Şaraşka’yı anlatır ve otobiyografiktir. Eserin otobiyografik özelliğini, olayların ve bazı kahramanlarının gerçek olması (Gleb Nerjin-yazar, L. Rubin- L. Kopelev; D. Sologdin- D. Panin; Nadya-eşi N. Reşetovskaya; Stalin, İç İşleri Bakanı Abakumov v.s.) destekler. “Soljenitsin’in Eserlerinde Şiirsellik ve Gerçeklilik Konusu” (*Поэзия и правда у Солженицына*) adlı makalesinde, L. Losev, bu konuda şu ilginç açıklamada bulunur: “Stalin dönemine ait Rus edebiyatını bilen birisi, eserdeki Galahov adlı yazarın, K. Simonov’u yansıttığı konusunda kuşku duymaz.”²⁵⁰ Ayrıca, eserde ifade edilen siyasi görüşler de, önceki bölümde tespit ettiğimiz, yazarın Sovyet karşıtı görüşlerle aynıdır. Eserin otobiyografik özelliği konusunu tüm araştırmacılar vurgular; O. Davıdov “Soljenitsin Şeytanı” başlıklı makalesinde de: “Tabii ki “Çember” edebi bir eserdir. Bu nedenle eserde Soljenitsin’in yaşamındaki somut ayrıntıları aramanın anlamı yoktur. Bununla birlikte, ruhsal yaşamının gerçekleri, manevi yaşamının fenomenleri belirgin bir biçimde görülmektedir.”²⁵¹ demektedir.

²⁵⁰ Losev, L., **Poeziya i Pravda u Soljenitsina** (*Поэзия и правда у Солженицына*)

²⁵¹ Davıdov, O., **Demon Soljenitsina** (*Демон Солженицына*)

Eserde, yazar, hem anlatıcı, hem de Gleb Nerjin adlı kahraman olarak karşımıza çıkar. Aradaki fark, anlatıcının, olayların tarihsel gerçekliğini üstlenmesidir; Nerjin ise, yazarın görüşlerini yansıtır.

Eseri yazdığı dönemde, Soljenitsin anlatılan olayları artık yaşamış, ancak henüz kağıda aktarmamıştı. 1952’de, çalışma kampındayken kanser hastalığını atlatması; 1954’te de yeniden tedavi sonucu iyileştikten sonra, manevi değerlerini bir daha gözden geçirmesi, yazarı dine daha da yakınlaştırmıştır. Bu durum, benimsemeye başladığı Sovyet karşıtı görüşlere güç kazandırdığı gibi, dine dayalı dünya görüşünün eserine yansıtmasına da neden olur. Kendisi bu durumu şöyle açıklar: “Bu, yaşamımın en korkunç anlarından biriydi: özgürlüğün eşiğinde ölümle yüz yüze gelmek; o zamana kadarki tüm yazılmış olanların ve görüşlerin yok olması.”²⁵²

A. Nemzer, “Tanrı Kubbesi Altındaki Sanatçı” (*Художник Под Небом Бога*) adlı makalesinde, yazarın yaşamında karşılaştığı güçlüklerle, “İlk Çember” adlı roman arasındaki bağ konusunda düşüncelerini şöyle aktarır: “Savaş, hapisane ve hastalığın acısını yaşayan Soljenitsin, yaşamı zehirleyen veya onu yok eden gücün özünü fazlasıyla anlamıştır. Komünizme karşı koyması, kanser hastalığını yenmesi kadar doğal görünüyordu. Siyasi olmaktan daha çok antropolojik olan ‘Dikenli telin arkasındaki dünyada insan ruhuna neler oluyor?’ sorusuna cevap bulmak amacıyla, Soljenitsin, “İlk Çember”, “İvan Denisoviç’in Bir Günü”, “Matryona’nın Avlusu”,

²⁵² Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 3

“GULAG Takımadaları” adlı eserleri yazmıştır. Yazara göre, Sovyet dönemindeki köy, çalışma kampından çok farklı değildi, eserlerindeki köylü kahramanlar için de “köy” ve “çalışma kampı” kavramları eşdeğerdi.”²⁵³

1955’te de, henüz ölümden dönen ve sürgünde olan Soljenitsin, “Yazdığım sürece ölümü ertelediğime inanıyorum.”²⁵⁴ ve “İyileştikten sonra bana geri verilen yaşam artık tam olarak bana ait değil, yaşamımın artık özel bir amacı var.”²⁵⁵ düşüncesiyle, “İlk Çember” adlı romanını gizlice yazmaya başlar ve 1958’de, Ryazan kentinde ortaokul matematik öğretmeni olarak çalıştığı dönemde gizlice bitirir. Nitekim, yazarın belirttiğimiz Sovyet karşıtı görüşleri, bu romanla birlikte biçimlenir ve esere olduğu gibi yansır. O dönemin güçlüklerini Soljenitsin anı yazısında şöyle aktarır: “Yaşamım her açıdan sıkı bir denetim altındaydı. Yeni taşındığım Ryazan’de hiç tanıdığım olmamalı, misafir gelmemeli ben de kimseye gitmemeliydim. Bunun nedeni, hiç boş vaktimin olmamasıydı. Bununla birlikte, dairemden en ufak bir gizli bilginin sızması, daireme kimsenin göz ucuyla bile bakmaması gerekiyordu. Eşim bu düzene ayak uydurabiliyordu ve ona çok minnettardım. Çalıştığım yerde, insanlara ilgi alanlarımın genişliğini belli etmemeliydim. Farklı kurumlarda çalışan her kademedeki insanın kibri, kabalığı, aptallığı ve çıkarıcılığıyla karşılaştığımda, itiraz veya şikâyet edebilme olanağım varken, bunu yapmadım. İsyancı veya mücadelecî izlenimi vermeyen örnek bir Sovyet vatandaşıydım, yani her zaman her eziyete ve aptallığa katlanan ve bunu

²⁵³ **Mejdu dvumya Yubileyami** (Между Двумя Юбилеями), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 121

²⁵⁴ Nivat, G., **Soljenitsin** (Солженицын), Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1992, s. 9

²⁵⁵ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (Бодался Телёнок с Дубом), s. 2

hoşgörüyü karşılayan biriydim. Ancak “Eğilerek toprak kazın domuz derin çukur açarmış” (atasözü). Bu durum çok güçlü! Sanki sürgün, çalışma kampı yaşamım sona ermemiştir ve giysimin üzerinde hala mahkum numarası duruyordu; başımı hiç kaldırmamışım, sırtım hiç dik durmamış gibi hissediyordum. Sanki hala her rütbe, benim üstümdü.”²⁵⁶

Bu eser, 1955–1958 yılları arasında yazılır, 1964’te gözden geçirilerek ‘yumuşatılır’ ancak Samizdat’ta bile yayınlanmaz. 1965’te, KGB tarafından ele geçirilir (S.S.C.B. Yazarlar Birliği bazı üyelerine okutulur), 1968’de eski haline getirilir ve Batı’da yayınlanır. Ocak 1970’te, “İlk Çember” Graham Green tarafından yılın en iyi kitabı seçilir. Eserin Batı’da yayınlanması üzerine birçok yorum yapılmıştır. Örneğin Erhan Etiker, kitabın Batı’da yayınlanmasının CIA yardımıyla gerçekleştirildiğini öne sürmektedir.²⁵⁷ Bu düşüncüyü, Soljenitsin’e karşı çıkan tüm Sovyet yazarı da paylaşmış, onu, “A.B.D. ajanı” olarak tanımlamıştır.

Tüm güçlüklerle ve haksızlıklara sert bir yanıt niteliği taşıyan bu eser, toplumda Sovyet iktidarının desteklenmesi veya eleştirilmesi konusunda bir ölçü olmuştur. Soljenitsin’in S.S.C.B.’den kovulmasını destekleyen K. Simonov, Sovyet Yazarlar Birliği toplantısında eser konusunda şunları söylemiştir: “ ‘İlk Çember’i kabul etmem. Bu eserin yayınlanmasına karşıyım, fakat “Kanser Koğuşu”nun

²⁵⁶ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 4

²⁵⁷ Erhan Etiker, **Soljenitsin Dosyası**, Özgür Yayınları, İstanbul, yayınlanma tarihi belirtilmemiştir, s.

yayınlanması için oy veririm. Bu kitaptaki her şey hoşuma gitmedi, ancak her şeyin herkesin hoşuna gitmesi şart değil ya.”²⁵⁸

Ünlü Sovyet yazar V. Kaverin (*B. Kaverin*) de “İlk Çember” konusunda şunları söylemektedir: “Öncelikle bu bir halk romanı. Dahası, bu eser, Soljenitsin’in sanatına yeni bakış açısı getirmekle birlikte, Stalin döneminde iktidarın keyfi davranışları sonucu halkın çektiği acılara bir yanıt niteliği taşımaktadır. Bu durum, eserin sonuna kadar, sürekli ortaya çıkan yeni kahramanların çokluğunu, farklılığını, siyasi derinliğini ve özgünlüğünü açıklamaktadır. Eserde Sovyet toplumunun her kesimi yansıtılmıştır: köylüler, işçiler, aydınlar, teğmeninden Stalin’e kadar iktidar baskısını uygulayan organlar.<...>Sihirli çemberden tek çıkış- ya sürgüne ya da çalışma kampına geri döndürür. Sınırlı mekanda her şey daha net ortaya çıkmaktadır: Potapov’un neredeyse olağanüstü bir sabrı vardır; Nerjin ise, dinsel açıdan kendini kurban etmek için değil, her şeyi yaşayarak anlamak için kendisini sınamak istemekte ve bu cesareti göstermektedir; Spiridon ise, kendisine acı çektirilmesine karşı koymayan, ancak bildiğini okuyan kişiliğiyle, Rus köylü karakterinin belirgin bir temsilcisidir. Rubin, tarihin zorla saptırılarak gerçekleştirildiği duygusunu yaşar ve düşünsel açıdan çelişkiye düşer.”²⁵⁹

Rusya’da bu eser 1990’da basılır. Eserin Rusya’da yayınlanma tarihi konusunda, şunları da belirtmemiz gerek: M. Bulgakov’un “Köpek Yüreği”

²⁵⁸ Osman Nebioğlu, *Soljenitsin’in Hayatı*, Nebioğlu Yayınevi (*yayınlanma yılı ve kenti belirtilmemiştir*), s.110

²⁵⁹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.235

(*Собачье сердце*) (1987), A. Ribakov'un (*А. Рыбаков*) "Arbat Çocukları" (*Дети Арбата*) (1983); Ye. Zamyatin'in "Biz" (*Мы*) (1988); Pasternak'ın "Doktor Jivago" (*Доктор Живаго*) (1968); V. Grossman'ın "Yaşam ve Kader" (*Жизнь и судьба*) (1988); A. Platonov'un (*А.Платонов*) "Kotlovan" (*Котлован*) (1987) ve "Çevengur" (*Чевенгур*) (1988); V. Şalamov'un "Kolıma Öyküleri" (*Колымские рассказы*) (1989) gibi, Sovyet iktidara yönelik eleştiri içeren ve Sovyet döneminde yasaklanmış eserler "İlk Çember"den önce yayınlanır.

"İlk Çember", yazarın en iyi eserlerinden biridir. Burada, sanatının temelini oluşturan "Sovyet karşıtı görüşler" çerçevesi içinde tüm konular yer almaktadır.

Eserin ilk adı "K-96"dır, ("*K-96*" *K- Kpyz* (Çember), 96 -bölüm sayısı), daha sonra romana "İlk Çember" adının verilmesi, bizi Dante'nin "İlahi Komedya" adlı eserine yönlendirir ve bu durum romanda yer alan şu satırlar ile desteklenir:

"...hala cehennemdesiniz, ancak onun en iyi, ilk çemberine yükseldiniz. Şaraşka nedir diye mi sordunuz? Bilmek isterseniz, Şaraşka'yı Dante uydurmuştur."²⁶⁰ ; "Gerçek cehenneme şimdi gidiyoruz... Şaraşka ise - cehennemin en yüksek, en iyi, ilk çemberiydi. Şaraşka- neredeyse bir cennet."²⁶¹

²⁶⁰ Soljenitsin, A., **V Krüge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.17

²⁶¹ Soljenitsin, A., **V Krüge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.762

A. Voloşinov'un (*А.Волошинов*) "Homer-Dante-Soljenitsin Sanatın Fraktalları" (*Гомер-Данте-Солженицын: Фракталы Искусства*)²⁶² başlıklı makalesinde, Dante'nin "İlahi Komedyâ" adlı eserindeki Cehennem, kınamanın ve üst adaletin; Araf, kefaretili ödeme ve manevi olarak kendi kaderini tayin etmenin (özünü bulma); Cennet ise üstün mutluluk ve salt gerçeğin yeridir. A. Voloşilov, Soljenitsin'in de Dante gibi her üç aşamadan geçtiğini yazar. Cehennem bölümündeki Dante gibi Soljenitsin de, dışlanan bir adaletin savunucusudur. Araf bölümündeki Dante gibi Soljenitsin de, kolay olanı kabul etmeden güç ulaşılabilir ancak üst düzey algılamayı seçer ve manevi bir iç çatışma yaşar. Cennet bölümündeki Dante gibi Soljenitsin de edebi gerçekleri tanır, salt değerlere erer ve Tanrı sevgisini öğrenir.²⁶³

Soljenitsin ise, romanın adını şöyle açıklar: "Çember- yurdumuz demek. Bu ilk çemberdir. İçinde olduğu ikinci çember- insanoğlunun dünyasıdır. Birinci çember ikinci çember içinde gözüktüyor olsa da alakası yok! Onları önyargı duvarı ayırmaktadır, hatta aralarında dikenli tel ve makineli tüfekler vardır. Bu engelleri ne vücut ne de yürek aşabilir. Bu da burada insanoğlunun hiç ortak dünyasının olmadığı, yalnızca farklı yurtların varlığı demektir!"²⁶⁴

²⁶² **Yazıkı Nauki-Yazıkı İskusstva** (*Языки Науки- Языки Искусства*), Sbornik statey, redaktor:

Z.Juravlyova, Suzdal, 2002

²⁶³ **Yazıkı Nauki-Yazıkı İskusstva** (*Языки Науки- Языки Искусства*), Sbornik statey, redaktor:

Z.Juravlyova, Suzdal, 2002

²⁶⁴ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.325

Eserini yayınlama umudu beslemeyen Soljenitsin, yine de şansını denemek üzere sansür açısından sıkıntılı bölümleri ve konuları değiştirerek, romanı 96 bölümden 87 bölüme indirmişti (1964). Ancak bir sene sonra, KGB tarafından zorla ele geçirilen arşiv ile birlikte bu romanın ilk haliyle iktidara ulaşması, eseri S.S.C.B.’de yayınlanma umudunu olanaksız kılmıştır. Ayrıca, bu durum, yazara uygulanan baskının nedenlerinden biriydi. Yeniden biçimlenmiş romanın “düğüm” olayını şu sahne oluşturuyordu: Kanser hastalığının tedavisini bulan doktor, ilacı Fransız doktorlara iletmeye çalışır ve vatana ihanetle suçlanır. İnnokentiy Volodin de, A.B.D. Konsolosluğunu değil, bu doktoru arar ve uyarmaya çalışır.

Olayın geçtiği yer, Moskova civarındaki Marfino Şaraşka’sıyla sınırlıdır; olaylar ise, 24 Aralık -27 Aralık 1949 arasındaki üç gün içinde geçer. Şaraşka’da, İ. Stalin’in isteği üzerine başlatılan ve Soljenitsin’in karşılığında özgür kalma olasılığının var olduğu “*вокодер*”, İngilizce “voice coder”, “kodlanmış ses”, Rusça da “yapma ses aygıtı” (*анпарат искусственной речи*) anlamına gelen, proje üzerinde çalışmalar sürdürülür. Romanın “düğüm olayı”, S.S.C.B. Dış İşleri Bakanlığı’nda çalışan başarılı diplomat Volodin’in, A.B.D. Konsolosluğu’nu gizlice arayarak atom bombası projesinin S.S.C.B.’ye sızdırılmasını önlemesidir. Bu olay, eserin tüm kahramanları arasında asıl bağlantıyı kurar: haini bulmak üzere Şaraşka’da “kodlandırılmış ses” aygıtı üzerinde çalışmalar başlatılır. Bu projeye Stalin’in bizzat ilgilenmesi nedeniyle, Stalin ile Şaraşka mahkumları arasındaki tüm iktidar zinciri eleştirel bir biçimde yansıtılır (asteğmen Nadelaşin’den, İç İşleri Bakanı Abakumov’a kadar). Romanda, Şaraşka mahkumlarının ve başta Stalin olmak

üzere iktidar baskısını uygulayanların iki karşıt dünyası yansıtılmıştır. Aralarındaki bağ konusunda, Şaraşka mahkumu, mühendis Bobinin şöyle der:

(Abakumov)- Aramızdaki farkı görmüyor musunuz?

(Bobinin): -Çok iyi görüyorum: sizin bana ihtiyacınız var, benim ise size ihtiyacım yok!²⁶⁵

Bununla birlikte, eserde, yalnızca mahkumların değil, tüm S.S.C.B. halkının fiziksel ve ideolojik baskı altında olduğu vurgulanmaktadır. Bu konu, mahkumlara gelen mektuplar aracılığıyla aktarılır.

Mahkumların kaldığı Şaraşka konusunda şu açıklama yer alır: “Tüm bu Şaraşka’lar, mühendisleri sürüler halinde getirdikleri zamandan, yani 1913 yılından beri var. İlki Furkasovskaya’ydi, orada Belomorkanal projesi işleniyordu. Daha sonra Ramzinskaya’ydi. Deneme iktidarın hoşuna gitti. Dışarıda, bir ekip içinde iki büyük mühendis veya bilim adamı çalıştırmak mümkün değil: isim, ün, Stalin Bursu için rekabete girerler ve birisi mutlak suretle öbürünü yok eder. Bunun için dışarıdaki tüm proje büroları- bir parlak kafa etrafındaki soluk çevredan oluşur. Ya Şaraşka’da? Ne ün ne de para kazanmak kimse için bir amaç değildir. Nikolay Nikolayîç’e yarım bardak kaymak ve Pyotr Petroviç’e yarım bardak kaymak. Bir düzine ayı tek bir inde barış içinde yaşıyor, zira başka çareleri de yok.”²⁶⁶

Eserin başkahramanı Nerjin- yazarın kendi görüşlerini sorgulayan, nedenlerini araştıran birisidir. Bu bağlamda, Nerjin’in yaptığı tüm tartışmalar

²⁶⁵ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.101

²⁶⁶ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.78

önemlidir. Her biri, yazarın bir görüş üzerinde içinde yaşadığı çatışmayı aktarır. Volodin nasıl olayların “düğümünü” oluştuyorsa, Nerjin de siyasi görüşlerin “düğümünü” oluşturur. Nerjin, eserin tek başkahramanıdır, tüm diğer kahramanlar ikincildir; ancak her biri, yazarın belli özelliklerini taşımaktadır. Nerjin ve yazar arasındaki ortak özellikler romanda şöyle aktarılır: “ Nerjin, matematikçi olsa da, dilbilime de ilgi duyuyordu.” ²⁶⁷ Nerjin, Şaraşka’da, yazarın savaşta yaptığı gibi, “Telefon görüşmelerinin ses incelemesinin matematiksel temelini sağlıyordu”²⁶⁸

Nerjin de, yazar gibi Şaraşka’dan kendi iradesiyle ayrılmıştır. S.S.C.B. ve A.B.D. arasında süren “soğuk savaş” nedeniyle, A.B.D.’de yapılan atom bombası S.S.C.B. de üretilmeye çalışılmaktaydı. Bu tür projelerin Şaraşka’larda sürdürülmesi nedeniyle, yazar da bu çalışmaların bir parçasıydı. Ancak, yazar, bunlara katılarak Stalin’in eline bu ölümcül silahı vermek, zulmün ve Komünizm’in tüm dünyaya yayılmasına yardımcı olmak istemiyordu. Soljenitsin, Sovyet iktidarı doğrultusunda faaliyette bulunan bilim adamlarını kınayarak, cezası ne olursa olsun, artık Sovyet ideolojisine bağlı olmadığını ve ona hizmet etmeyeceğini eserinde açık ve net bir biçimde ortaya koymuştur. Zira Soljenitsin’e göre, Komünizm zulmüne hizmet etmek, Rusya’ya hizmet etmekle bağdaşmaz. Bu bağlamda, eserin ikincil kahramanı olan Volodin’in yurtseverlik konusundaki düşünceleri dikkat çekicidir. Soljenitsin Şaraşka’daki projede yer almayı reddeder ve kararını eserinde şöyle açıklar: “... ‘balık için de yengeç için de bir dyaka (дьяка),’ Дьяка- Ukraynaca ‘teşekkür’ demektir. İşte ben de onlardan teşekkür beklemiyorum, özür de dilemiyorum ve onlar

²⁶⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.32

²⁶⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.38

için balık tutmaya niyetim yok!”²⁶⁹ Bu davranış, sıra dışı tarihsel sorumluluğunun ve yurt severliğinin göstergesidir. Bu konular, Volodin ve Gerasimoviç adlı karakterler aracılığıyla aktarılır.

Bu kararın başka bir nedeni de, beynin sürekli projeye hizmet etmesinden dolayı sakin düşünmemesidir. Bu durum eserde şöyle açıklanır: “Günde on dört saat, mola vermeksizin kafasını olasılık kuramı, sayı kuramı, hata kuramı meşgul edecektir... Ölü beyin. Kuru ruh. Düşünmek için ne kalacak ki? Yaşamı kavramak için geriye ne kalacak ki? O zaman ne uğruna bütün hayatımı yaşayayım ki? Uygun fiziksel koşullarımı koruyabilmek uğruna mı? “Sevgili saadet! Ne işime yararsın ki, senin dışında hiçbir şey kalmadıktan sonra?”²⁷⁰; “Beyni sürekli çalıştırdığın durumda kendini geliştirecek zaman olur mu? Bir deneme yapmaya hazırlandım. Atasözünde şöyle denir: insanı deniz değil, su birikintisi batırır.”²⁷¹

Nitekim çalışma kampında bu düşünceler biçimlenir ve daha sonra kağıda dökülür. Siyasi görüşleri, çalışmamızda incelenen “İlk Çember”le başlayarak yaşam boyunca tüm eserlerine yansıtılır; Rus Diline ilişkin düşünceleri, 1965’te yazmaya başladığı dilbilimsel makalelerine ve “Rusça Genişletme Sözlüğü”nde (*Словарь языкового расширения*) (1990) yer alır; Devrim konusundaki düşünceleri de, yaşamı boyunca üzerinde çalıştığı “Kırmızı Tekerlek” adlı eserine yansır.

²⁶⁹ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.57

²⁷⁰ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.56

²⁷¹ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.748

Nerjin de, yazar gibi Rus Devrimi üzerinde düşünüyor ve yazıyordu: “Çalışma masasında, çok emek verdiği ve üzerinde düşündüğü Rus Devrimi ile ilgili notlar saklıydı.”²⁷² Eserde, bu konuya ilişkin, yazarla paralel çizgi çizen Nerjin’in düşünceleri şöyle aktarılmıştır: “Rusya’nın henüz yıkıldığı dönemde doğmasaydı, Nerjin’in yaşamı, matematiksel denklemler arasında geçip giderdi. Ancak olaylar hala sıcaklığını koruyordu ve Nerjin, kimsenin ona yüklediği, ölüyü (Rusya) canlandırma, olduğu gibi gösterme ve olmadığı gibi gösterenleri yalanlama yükünü üzerine almıştı.<.> Nerjin için, gençliği boyunca tehlike çanı sessiz bir biçimde çalıyordu: ‘Gerçeği araştırmak ve anlamak; ortaya çıkarmak ve hatırlatmak.’ Bu istekler vazgeçilmezlik bir hale gelmişti bile.”²⁷³

Yazarın Şaraşka’dan ayrılma nedenlerini, yazarın Sovyet iktidarına ve Komünizm’e karşı çıkması; kendisine düşünme fırsatı yaratması biçiminde özetleyebiliriz.

Nerjin’in Şaraşka’dan ayrılma cesaretini göstermesini ise yazar şöyle açıklar: “bir erkek aile yaşamında değil, yalnızca hapishanede düşünce özgürlüğüne sahiptir ve kararlarını tek başına alabilir, kendisini feda edebilir.”²⁷⁴ Sonucunu da, şöyle değerlendirir: “Bu beni ölüme veya ölümü yenmeye götürür.”²⁷⁵

²⁷² Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.74

²⁷³ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 264-265

²⁷⁴ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.688

²⁷⁵ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.81

Eserde, S.S.C.B.’de yaşayan tüm insanlar baskıcı rejim kurbanları olarak gösterilir. Bazıları ideolojik baskının farkında olmadan yaşıyor (Dırsin’in eşi, Lyubimiçev’in kızı); bazıları doğru veya uygun buluyor (Stalin, Makarın gibi iktidara bağlı diğer kahramanlar gibi); bazıları da, bilinçli bir biçimde açıkça (Gerasimoviç, Nerjin) ya da gizlice (Volodin gibi) karşı koymaya çalışıyordu.

İktidara açıkça karşı çıkan kahramanlar, Soljenitsin’in “**Sovyet iktidarına kesin karşı çıkan= cesur, vicdanlı ve iç özgürlüğüne sahip insan**” formülüne uygundur. Bu kahramanlar, yazarın, Sovyet karşıtı görüşlerine giden yolda, içine düştüğü kuşkuyu, iç çatışmayı ve sorularına yanıt arayışını dile getirir (**Volodin, Gerasimoviç, Bobnin, Sologdin**). Soljenitsin burada iç özgürlüğün öneminin altını çizer, dış özgürlüğün olmadığı koşullarda bunun, daha belirgin, güçlü olduğunu vurgular; dış özgürlüğe kıyasla daha öncelikli olduğunu belirtir.

Bu bağlamda, **Volodin** adlı kahraman önemlidir. Volodin, karşımıza eserin ilk sayfalarda ortaya çıkar ve vicdan, tarihsel sorumluluk, cesaret ve yurtseverlik duygularına sahip bir kişi olarak, yazarın bu konudaki görüşlerini ifade eder; manevi değerleri, maddi değerlerden üstün görür. Yıllar sonra, 1978’de Harvard Üniversitesinde yaptığı “Harvard Konuşması”nda (*Гарвардская речь*), bu konuya ilişkin, yazar şu açıklamayı yapar: “İnsan yaşamının ve toplumsal etkinliğin, daha çok maddi yönde gelişmesi doğru mudur? Maddi değerlerin iç dünyamızın bütünlüğüne hasar vererek gelişmesi kabul edilebilir mi?”²⁷⁶

²⁷⁶ Soljenitsin, A., **Garvardskaya Reç** (*Гарвардская Речь*), 1978

Volodin, Dış İşleri Bakanlığı'nda çalışan bir yarbaydır. Maddi açıdan çok iyi durumadır ve bir savcının kızıyla evlidir. Volodin, Sovyet insanların rüyalarında bile göremedikleri bir yaşam sürmektedir. Ancak, Volodin, Subay Nerjin ('Yol' adlı uzun şiiri) ve Teğmen Zotov ('Koçetovka istasyonunda Bir Olay' adlı öyküsü) gibi vicdanını dinler ve psikolojik sarsıntı yaşar. Bunun nedeni, S.S.C.B.'nin, A.B.D.'den atom bombası projesini çalmasını önleyerek kendini büyük riske atmasıdır. Eserde, bu durumu anlatıcı şöyle aktarır: "Bombarın çalınmasının ve bir sene sonra S.S.C.B. iktidarın tarafından dünyayı tehdit edecek olmasının dayanılmaz bir durum olarak değerlendiren Volodin kendisini uçuruma attı."²⁷⁷; "Hayır, pişman değildi. Böyle olması gerekiyordu. O anda, sanki bir güç onu bu davranışa itti ve hiç korku duymadı."²⁷⁸ Volodin'in düşünceleri de şöyle yansıtılır: "Komünistlerin elinde atom bombasının olması, dünyanın sonu demek<...> Yurdumun nesine lazım bu bomba? Rojdestvo köyünün de ona ihtiyacı yok<...> Köyün, yollara, kumaşlara, ahşap inşaat malzemesine, cama ihtiyacı var. Köye süt, ekmek ve çanların sesi geri dönsün, bomba nesine gerek?"²⁷⁹ Soljenitsin, bu düşüncesine 1990'da da "Rusya Nasıl Yapılandırılabilir" adlı sosyo-politik eserinde de yer verir: "Köyümüzde her şey ağlanacak durumda ve çıkış yolları aramak zorundayız, zira başka türlü olamaz.<...> Silah sanayi neyimize? Ya okyanusun tümünü ele geçirebilen filo? Gezegeni ele geçirmek için mi? Bunlar, senede yüzlerce milyar dolar anlamına gelir. Buna bir son verilmeli."²⁸⁰

²⁷⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.637

²⁷⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.639

²⁷⁹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.642

²⁸⁰ Soljenitsin, A., **Kak Nam Obustroit Rossiyu** (*Kak Nam Obustroit Rossiyu*), 1990

Sovyet ülkesinin en üst çevresi içinde yaşayan Volodin’in sorularına, yıllar boyunca görmediği ve köyde yaşadığı amcası yanıt verir. Bu durum eserde şöyle açıklanır: “Evet, elinde çok dünya nimeti vardı! Ancak, düşündüğünü söyleme ve aynı görüşteki insanlarla serbestçe konuşma gibi, dünyanın en değerli olan nimetine sahip değildi.”²⁸¹; “Amcası, yaşamındaki en önemli insandı.”²⁸²

Volodin de, Şaraşka’dan ayrılma kararı alan yazar gibi, ‘Yurt ve Devlet kavramları eşit mi?’, ‘Yanlış politikayı sürdüren devleti desteklemek yurtseverlik kavramına girer mi, tam tersi mi?’ sorulara yanıt arar. Bu bağlamda, Volodin’in, Avenir amcayla şu konuşması önemlidir: “(Avenir amca)- Gertsen’i ciddi anlamda okudun mu hiç? (Volodin)- Galiba...(Avenir amca)- Gertsen şöyle sorar: Yurtseverliğin sınırları nerede? Neden yurduna duyduğun sevgini yurdunun her devletine de yaymalısın ki?”²⁸³; “(Avenir amca)-Ben şunu anladım- savaşta, yurdumuzu savunduk ve kaybettik. Ülkemiz, Bıyıklı’nın (*Stalin*) özel çiftliğine döndü. Savaşta, yedi milyondan fazla kişi öldü kuşkusuz. Neyin uğruna? Boynundaki ilmiğin daha sıkı sıkıştırılması için mi? Rusya tarihinin en talihsiz savaşı!

İki kez ‘İyi geceler’ diyen amca, Volodin’den bir türlü ayrılamadı. O arada atom bombası konusu açıldı: (Avenir amca)- Bizimkiler hayatta yapamaz! (Volodin)- Neden ki? Ben bu tür çalışmaların sürdürüldüğünü duydum. (Avenir amca)-

²⁸¹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.719

²⁸² Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.732

²⁸³ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.462

Saçmalık! İlan ederler ancak yapmazlar. Böyle bir sanayimiz yok, yirmi yılda ancak yapılır. Fakat yapılırsa - bittik! Asla özgür olamayız!”²⁸⁴

Volodin gibi dürüstçe düşünen biri, S.S.C.B.’de, onun konumunda yaşayamazdı, nitekim eserin sonunda hapishaneye düşer. Şarışka mahkumlarının büyük bir kısmı da, S.S.C.B.’nin aydın kesimini temsil eder. Yazar, aydın kesimin haksızlığa daha duyarlı olduğunu vurgulamakla birlikte, dışarıda olan aydınları pasiflikle suçlar gibidir. İşte Volodin, pasif aydınların antitezidir. Yazar: ‘Vicdanlıysan, bir şey yap!’ demek ister gibidir. Bu konuya ilişkin, eserde çok ilginç olan şu satırlar yer alır: “ (*Hapishanede*) İnnokentiy (Volodin) biraz su içti. Emaye yeşil fincan 300 gram kadardı ve üzerinde çok ilginç bir resim vardı: gözlüklü kedi kitap okuyor, yanında da bir kuş küstahça zıplıyordu. Bu resim Lubyanka için özel seçilmiş olamaz, ancak ne kadar da yerinde! Kedi- Sovyet iktidarı, kitap- Stalin’in anayasası, kuş ise- toplumun düşünen kısmı.”²⁸⁵

Volodin kahramanıyla ilgili ilginç bir ayrıntı da şudur: romanda, Volodin’in babası, Devrim sırasında Sovyet iktidarını destekleyen biri olarak anlatılır ve Devrim’in yok ettiği Rusya’nın temiz ve kültürlü kesimine ait Volodin’in annesiyle güç kullanarak evlenir. Bu durum, devrimcilerin ve iktidar taraftarlarının acımasızlığının bir daha altını çizer. Volodin’in de, ideoloji açısından “dürüst” bir insanın oğlu ve iktidarın sunduğu en iyi koşullarda yaşayan biri olarak vicdanın uyanması sonucunda hapishaneye düşmesi, Soljenitsin’in 1973’te yazdığı “Tövbe ve

²⁸⁴ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.465

²⁸⁵ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.703

Kendini Kısıtlama” adlı sosyo-politik eserinde yer alan şu satırlarla paralel çizgi çizer: “Binlerce yıl boyunca şu sözler bilinir: ‘Babaların günahları için’. ‘Onlar yerine tövbe edemeyiz, o zaman yaşamadık bile!’ diyebiliriz.<...> Ancak bu ifade boş değildir ve oğulların babalarının günahları için ceza çektiği sıkça görülür.”²⁸⁶

Sovyet iktidarına küstahça karşı koyma konusunda **Gerasimoviç** adlı mahkum kahraman çok önemlidir. Gerasimoviç’i yazar şöyle tasvir eder: “...cılız biri, serçeye benzer. Halk atasözündeki gibi: “kedi büyüklüğünde kalbi olan bir serçeye”.²⁸⁷

Gerasimoviç de, yazar gibi dış özgürlük karşılığında iç özgürlükten vazgeçerek onu serbest bırakacak projede yer almayı reddeder. Reddettiği proje, eserde şöyle aktarılır: “Parklardaki bankların içine yerleştirilebilen mikrofonlar... Çünkü insanlar parkta kimsenin dinlemediğinden emin olarak rahatça konuşurlar. <...> insanların yaşamın sonuna kadar fark edemedikleri, sokakta kiminle görüştiklerini kaydeden gizli fotoğraf makineleri<...>kapı açıldığında devreye giren ve odaya giren gizlice çeken kapı kenarına yerleştirilebilen gizli fotoğraf makineleri...

-Hayır! Bu mesleğim değil!- diye, cıvılda gibi sesini yükseltti Gerasimoviç.

-İnsanları hapisaneye atmak mesleğim değildir! Ben insan avcısı değilim!

Bizi içeri tıktınız, yeter!”²⁸⁸

²⁸⁶ Soljenitsin, A., **Rasskayaniye i Samoograniçeniye** (*Рассказание и Самоограничение*), 1974

²⁸⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.614

²⁸⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.649

Sovyet iktidarının halkına uyguladığı baskı konusunda da, Gerasimoviç şöyle der:

“-...Koca bir halk sonuna kadar bastırılamaz derler. Yalan! Bastırılabilir! Halkımızın yozlaştığını, vahşileştiğini görüyoruz. Bir de duyarsız bir kitle haline geldi. Ülkenin veya komşunun kaderiyle ilgilenmesini bırak, kendisin ve çocuklarının kaderiyle de kimse ilgilenmiyor”²⁸⁹; “Duyarsızlık, canlı bir organizmanın son kurtarıcı tepkisidir. Bu özellik bizi belirleyen nitelik haline geldi. Rusya’da bile, şu anda vodkanın bu kadar sevilmesinin nedeni de budur.<...>Halkı bozmak için otuz yıl gerekti, ancak düzelmesi 300 yıl sürerse ne ala”²⁹⁰

Nerjin de bunu kabul ediyor, durumu düzeltmek üzere Sovyet sistemine karşı mücadele verilmesi gerektiğini anlıyordu: “...alacakaranlıkta, Nerjin’in ıstırap çektiği anlaşılıyordu. (Nerjin)-Atom bombası yokken, yamuk, ağır ve parazitleri tarafından yenilen Sovyet sistemi, zaman aşımına uğrayarak doğal ölümden kurtulamazdı. Ancak şimdi, atom bombasını ellerine geçirlerse- felaket olur. Gerçi bir çare var galiba... kelimeler. (Gerasimoviç)-...kelimeler betonu kırar mı dersiniz? Bunu nasıl yapmayı düşünüyorsunuz? (Nerjin)- Henüz bilmiyorum. Tekrar söylüyorum: bilmiyorum, zira burada bir gizem var. Mantarlar da, ilk yağmurdan sonra değil, bilmem kaçınıcı yağmurdan sonra her yerde çıkmaya başlıyor ya...”²⁹¹

²⁸⁹ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.686

²⁹⁰ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.687

²⁹¹ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.690-691

Burada Soljenitsin, edebiyata duyduğu inancı ve edebiyat anlayışını ortaya koyar; toplumsal yaşamındaki önemini vurgular.

Gerasimoviç, yazarın, yıllar sonra dile getireceği bazı siyasi önerileri de yansıtır: (Gerasimoviç)-Özgürlüğe o kadar susadık ki, sınırsız bir özgürlük gerektiğin düşünüyoruz. Ancak özgürlük sınırlı olmalı, aksi takdirde düzenli toplum oluşturulamaz. Ancak şu an elimizden alınan özgürlüğün kısıtlanmasına benzer bir düzeni kast etmiyorum, farklı biçimde kısıtlanmalı. Demokrasi, bize sönmeyen bir güneşmiş gibi geliyor. Ancak Demokrasi nedir?-kaba çoğunluğa uyum! Çoğunluğa uymak: en alt ölçüye, sıradan insanlardan oluşan kitleye uymak; ince ve yüksek dalların kesilerek atılması demektir. Yüz veya bin aptalın aydın bir kişiye yol göstermesi demek. (Nerjin)-*Hm-m, tam anlayamayan Nerjin mırıldandı.*-Bu düşünce benim için yeni... Bunu anlamıyorum... Bilmiyorum... Düşünmek lazım... Ben alıştım ki-Demokrasi-...Peki Demokrasi yerine ne gelmeli? (Gerasimoviç)-Adaletli eşitsizlik! İnsanın geliştirilmiş ve doğal yeteneklerine dayanan eşitsizlik! İster otoriter devlet, ister kilise tarafından yönetilen devlet. Bu iktidar, özverili ve çıkar gözetmeyen insanlardan oluşmalıdır.”²⁹²

Soljenitsin, “İlk Çember”de ifade ettiği bu düşüncesini, 1973’te “Sovyet Liderlerine Mektup” adlı sosyo-politik yazısında ve “Çekirdek İki Taş Değirmeni Arasına Düşmüş” adlı anı yazısında da dile şöyle getirir: “Otoriter düzen tek başına

²⁹²Soljenitsin, A., **V Krüge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s. 685

çekilmez bir durum değildir, çekilmez olan, keyfilik ve kanunsuzluktur.”²⁹³; “...Bin yıl boyunca, Rusya otoriter siyasal sistem içinde yaşamıştı ve XX. yüzyıl başında da, hâlâ fiziksel ve manevi açıdan gayet sağlıklı bir ulusa sahipti. Ancak, önemli bir koşul yerine getirilmekteydi; o otoriter düzen şiddet yayan ideolojiye değil, gelişmemiş olsa da, güçlü manevi temele, yani Ortodoksluğa dayanmaktaydı ...<...> Kabul edilemez olan otoriter düzen değil, kanunsuzluk ve keyfi zorbalıktır.”²⁹⁴

Yurduna döndükten sonra da, yazarın bu görüşleri değişime uğramamıştı. Örneğin, 1990’da yazdığı “Rusya Nasıl Yapılandırılabilir” adlı sosyo-politik yazısında bu konuda şu satırlar yer alır: “Bugünkü Rus demokrasisi, demokrasiden çok farklı bir siyasal düzenin maskeli halidir. <...> Demokrasi, halkın iradesi demektir; yani halkın, günlük yaşam biçimini belirleyen düzeni ve tarihsel olayların akışını etkileyebilmesidir. Ancak Rusya’da, buna benzer bir durum yoktur” Burada, Soljenitsin, Rus toplumunu yapılandırılması konusunda Gerasimoviç’in inkar ettiği Demokrasiden ve savunduğu otoriter sistemden oluşan korkunç bir karışımın ortaya çıktığından söz eder. Yazarın korktuğu, Rusya’nın başına gelir.

İkincil kahramanı **Bobinin**, yazarın Sovyet rejimine karşı koyma cesaretini yansıtmaktadır. Eseri yazdığı dönemde Soljenitsin gibi, Bobinin de, çalışma kampı ve sürgün yaşamını bilen biridir. Yazar Bobinin’i şöyle tasvir eder: “Bobinin, ancak bir böcek sayılabilirdi, değersiz bir mahkum, son sınıf bir vatandaş, Kolhoz

²⁹³ Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernişko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Çast Pervaya** (*Часть Первая*), **Hişniki i Lopuhi** (*Хищники и Лопухи*) Bölümü, s. 14

²⁹⁴ Soljenitsin, A., **Pismo Vojdyam Sovetskogo Soyuzu** (*Письмо Вождям Советского Союза*), 1973

alışanlarından daha az haklara sahip bir insandı.”²⁹⁵ Yazar da Bobinin’den farklı değildi, üstelik eseri yazmaya başladığında (1955’te) Soljenitsin de her şeyini yitirmişti (eşi ayrılmış, annesi vefat etmiş, evsiz).

Bobinin, yazarın Sovyet iktidarıyla mücadele etme konusundaki cesaretini yansıtmakla birlikte, Gerasimoviç gibi, i özgürlük konusunu da dile getirir. Bu bağlamda, Bobinin’in, İç İşleri Bakanı Abakumov ile diyalogu dikkat çekicidir: “(Abakumov)- Mahkûm, dinleyin beni. Sizinle kaba konuşmuyorum, ancak kendinizi kaybetmeyin lütfen... (Bobinin)- Sayın bakan, bana kaba davransaydınız, sizinle konuşmazdım bile. Generallerinize ve ablalarınıza bağırın, yaşamlarında fazla şey var, onları kaybetmekten çok korkarlar. (Abakumov)- Sizi de zorlayabiliriz. (Bobinin)- Yanılıyorsunuz, sayın bakan! *Bobinin’in güçlü ifadeye sahip gözleri açık bir nefretle ışıldadı*:- Hiçbir şeyim yok! Hiçbir şeyim! zgrlğm elimden aldınız, geri vermek de elinizde değil, zira kendiniz zgr değilsiniz... Kürek cezası çektim; kelepelerde de, köpeklerin gözetimi altında da, en ağır koşullarda çalışan ekibe de dâhil oldum, numaralanmış bir mahkûm olarak da yaşadım, beni daha neyle korkutabilirsiniz ki? Daha neyimi alabilirsiniz? Mühendislik mesleğimi mi? Bu sizi daha büyük zarara uğratır...<...>...üstlere iletin ki, insanların ellerinden her şeylerini almadığınız için glsnz. Ancak elinden her şeyini aldığınız kişi, artık size tabi değildir ve yeniden özgürdür.”²⁹⁶

Bobinin sayesinde, Soljenitsin, iktidar karşısında korkusunu yitirdiğini göstermekle ve Sovyet ideolojisinin bu durumda güçsüz olduğunu dile getirmekle

²⁹⁵ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Nepvom*), AST, Moskva, 2006, s.67

²⁹⁶ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Nepvom*), AST, Moskva, 2006, s.102

birlikte, iktidarın dinsiz maddecilik felsefesinin yerine benimsediği din değerlerine dayanan görüşlerinin kesin ve vazgeçilmez olduğunu yansıtır: “Empire State Building inşa edilebilir. Prusya ordusu mükemmel bir biçimde eğitilebilir. Totaliter devletin hiyerarşisi Tanrı tahtından daha yüksek tutulabilir. Ancak bazı kişilerin tuhaf manevi üstünlüğü aşılamaz.”²⁹⁷

Bu manevi üstünlük, hem Bobının, hem de Gerasimoviç’in özelliğidir. Bu durumu, yazar, bu kahramanların arasında geçen şu konuşmayla destekler: “(Bobının)- Dün, bakanla konuşurken, hiçbir şeyim kalmadığını söylemiştim. Yalan söyledim: Ya sağlık? Ya umut?

<...>Dışarıya çok yaşlanmadan çıkararak doğru kadın bulurum... Çocuklar...<...>Tabii bu düşünce utanç verici... Farklı dönemler oluyor... Bakan üzerime yürüyecekti, karşılık verdim, ancak teklif de cazipti...Utaniyorum tabii...

SUSKINLUK (Gerasimoviç)-O zaman sistemin kötülüğü sorun değil, biz suçluyuz.

SUSKINLUK (yine Gerasimoviç)- Aleksandr Yevdokimîç! Yakında çıkmanız vaat edilirse, karşılığında da atom bombası projesi istenirse yapmaz mısınız?

(Bobının)-Ya siz? (Gerasimoviç)-Asla! (Bobının)-Emin misiniz? (Gerasimoviç)-Asla!”²⁹⁸

Yazarın Sovyet iktidarı karşısındaki açık ve cesur tutumunu sergileyen başka önemli kahraman **Sologdin’dir**. Sologdin ile yazar arasında birçok ortak özellik var ve Soljenitsin onları şöyle aktarır: “O değersiz bir köleydi. On iki yıldır yatıyordu ve

²⁹⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 67

²⁹⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.615

daha ne kadar yatacağı belli değildi. <...>Ruhunda sarsılmaz bir huzur vardı. Gözleri, genç bir delikanlının gözleri gibi parlıyordu. Ayazda nefes alırken, açık olan bağı varlığının bütünlüğünü ifade eden bir biçimde hareket ediyordu.”²⁹⁹; “Sologdin’e göre, büyük fikirler ancak yalnız beynin esinlenmesi sonucu ortaya çıkabilir”³⁰⁰ Yazar da haksız yere yatan bir mahkumdu; yalnızlığa büyük önem veren ve yaşamı boyunca evden neredeyse hiç çıkmadan çalışan biriydi.

“Sologdin, gençliğinde, Devrime karşı nasıl bir tutum içinde olacağına karar veremiyordu. Devrimi, coşarak gayrete gelen kıskanç alt sınıfın isyanı olarak görüyor, ondan nefret ediyordu. Ancak amansız doğruluğuna ve tükenmez enerjisine kendini yakın hissediyordu. Eski Rus insanın göz pırıltısıyla Sologdin, Moskova’nın küçük kiliselerinde dua ederdi; yakası açık askeri paltosuyla Komsomol’a girdi”³⁰¹ Aynısını genç Soljenitsin de yaşadı ve bu bağlamda, din ve siyaset konusundaki diyalogları ilginç ve dikkat çekicidir. Bu diyaloglarda, Sologdin, yazarın yeni benimsediği dine dayalı dünya görüşünü ve Sovyet karşıtı görüşlerini sağlamlaştırır. Örneğin: (Sologdin)- Hristiyanlık, manevi olarak güçlü insanların dinidir. Biz, dünyanın kötülüğünü görmeli, yok etmeliyiz. Bekle, sen de Tanrı’ya ulaşırsın. Senin bu hiç bir şeye inanmama felsefen, düşünen insanın ruhunu besleyemez, bu durum- ruh yoksunluğudur. (Nerjin)- Dünyayı Yaradanı, evrenin Üstün Gücünü kabul etmeye hazırım. Bilmek istersen, onu hissediyorum bile. Ancak, Tanrı’nın olmadığını öğrenseydim, manevi değerlerim azalır mıydı? (Sologdin)- Kuşkusuz!

²⁹⁹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.178

³⁰⁰ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.226

³⁰¹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.230

(Nerjin)- zannetmiyorum. Neden Tanrı, tek varlık olarak değil, mutlaka Hıristiyanlık açısından kabul edilmeli? Eğer İncil’de anlatılan mucizelerin olmadığını öğrensem, felsefi Deizm’im ve inancım sarsılır mı hiç? Hiç de bile sarsılmaz! (Sologdin)-Başka yolu yok! İncil’deki tek satıra kuşku duyarsan, işin bitti! Tanrısız kalırsın!”³⁰²

Sologdin, Nerjin’i dine getiren biri olarak kabul edersek, yazarın o dönemde yaşamında karşılaştığı güçlüklerinin bu sayede atlattığını düşünebiliriz. Bobının yazarın mücadele cesaretini temsil ettiği gibi, Sologdin de bu güçlükleri aşacak sabrı ve tutumu sergilemektedir. Bu bağlamda şu diyalog önemlidir: “(Sologdin)-Güçlüklerle karşı tutum nasıl mı olmalı? Bilmediğimiz alanda çalıştığımızda, güçlükleri, gizli bir hazine olarak değerlendirmeliyiz. Genellikle ne kadar zor, o kadar yararlı oluyor. Kendinle çelişkiye düştükten sonra ortaya çıkan güçlükler değerli değil. Ancak parça direncinin yükselmesiyle güçlükler de yükseliyorsa, durum mükemmel! . Но когда трудности исходят от увеличившегося сопротивления предмета – это прекрасно!! Talihsizlikler, güçlüklerle karşı daha fazla güç ve irade göstermemiz gerektiğinin göstergesidir. Zaten çok çaba harcandıysa da, gelen talihsizlikler daha iyi bir işarettir. Bunun anlamı, küskümüzün hazine sandığını isabet etmesidir. Yüksek güçlüklerin aşılmasının önemi şu: aşanın gelişmesi ve karşısına çıkan güçlüklerin büyüklüğüyle eşit değere sahiptir.”³⁰³

Ayrıca, Sologdin, yazarın Rus Dili konusundaki görüşleri de ifade etmektedir. O da yazar gibi, dilinde, gereksiz yere yabancı kelimeleri kullanmamaya çalışıyor:

³⁰² Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.185

³⁰³ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.190

“Rus Dilinde gereksiz yere yabancı kelime kullandığımda kağıda bir çizgi çiziyorum.”³⁰⁴ Sologdin buna “Azami Açıklık Dili” der. Soljenitsin de, 1947’den beri, büyük bir sabırla neredeyse her gün, Dal sözlüğünü inceler.

Diğer karakter grubunu **Rubin** adlı mahkum temsil eder. Rubin, **yazarın eski Komünist görüşlerini** dile getirir ve Nerjin ile arasındaki diyaloglar, yazarın siyasi görüşlerinin değişim sürecindeki iç çatışmasını yansıtır.

Rubin ve tutuklanma hikayesi, romanda şöyle aktarılır: “Koca kara sakallı ve yapılı Yahudi olan Rubin, Komünistti. Alman dili ve filolojisi uzmanıydı.”; “Esir kampından, Sovyet iktidarına yardım etmeyi kabul eden Almanları bulup getiriyordu.<...> Yönetimdeki düşmanların yaptığı ihbar nedeniyle, Ocak 1945’te ilan edilen ‘kan kanı, ölüm ölümü temizler’ sloganına karşı çıktığı suçlamasıyla, Rubin tutuklandı.”³⁰⁵

Rubin sayesinde, Soljenitsin, eski görüşlerinden vazgeçme nedenlerini şöyle dile getirir: “(Nerjin)- Dinle Rubin, Sosyalizmin idollerini bana bir sayar mısın? Onları yeryüzünde hiç görmedik de. Biri işi bozdu varsayalım, o zaman ilkelerini bana say. Anladığım kadarıyla, herhangi bir Sosyalizm- İncil’in karikatürüdür. Sosyalizm, bize eşitlik ve tokluk vaat eder, onu da zorba yöntemleri sayesinde. (Rubin)- Bu az mı? Tarih boyunca, hangi halk bunu yaşamıştır? (Nerjin)- Herhangi iyi bir domuz ahırında bile bu durum mevcut! Büyük başarı sanki! Siz bize manevi

³⁰⁴Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 241

³⁰⁵Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.19

açıdan tok toplum yaratın! Aile, şahıs dokunulmazlığı gibi kavramları kabul ederim! (Rubin)- Ve sınırsız özgürlük mü? (Nerjin)- Hayır, herkes kendini manevi açıdan sınırlandırmalı. (Rubin)- Var olan, ancak doğmamış düşünürüm benim! Bu amip kavramlarıyla XX. yüzyılda yaşayamazsın. Bu kavramlar sınıfçılıktır. (Nerjin)- Dürüstlük kavramı bir şeye bağlı değildir! (Rubin)-Sınıfçılık kavramı! Sınıfçılık! (Nerjin)- Dürüstlük- köşe başında durmalı, o varlığın temelidir! İçimizde dürüstlük kavramıyla bu dünyaya geldik, onsuz yaşayamayız ve yaşamamalıyız!<...>Dindar adamlara gülüyoruz: ‘ha-ha, öteki dünyada yaşamak için çekiyorsunuz’ diye. Ya biz? Neyin uğruna çekiyoruz? Mitolojik kuşaklar için mi? Öteki dünyadaki mutluluğun ve mitolojik kuşakların mutluluğu arasındaki fark nedir? İkisi de ulaşılamaz. (Rubin)- Hayır, sen asla Marksist değildin! (Nerjin)-Maalesef, oldum.<...>Üzerime meşhur sarı-kahverengi olan sıvı dökülmüşken, onlara atom bombasını mı icat etmeliyiz? Hayır! (Rubin)-Onlar için değil, aptal! Bizim için! (Nerjin)-Sana bomba lazım mı? Bana da lazım değil. Dünyada egemen güç olmaya çalışmıyorum. (Rubin)-Demek ki bu hain (*Volodin*), bombayı Batı’ya mı versin? (Nerjin)- Sevgili arkadaşım, karıştırıyorsun, bomba zaten Batı’da, siz ise onu çalmaya çalışıyorsunuz.”³⁰⁶

Yazarın yeni oluşan siyasi görüşlerini aktaran Sologdin ile yazarın Marksist görüşlerini aktaran Rubin arasındaki konuşma da çok önemlidir. Bu tartışma sayesinde, yazar, iki görüş arasındaki sorulara yanıt arar, iç çatışmasını dile getirir: “(Sologdin)- Yamyamlar gibi ateşin etrafında zıplıyorsunuz, ateşin ne olduğunu ise anlamıyorsunuz. Koyduğunuz kanunlar gelişimimizi belirlemeli, öyle değil mi? Peki sen bu gelişimi nasıl görüyorsun? (Rubin)- Kanunların yerine getirilmesinde. Onlar

³⁰⁶Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s. 350-352

zaten gelişim yönünü belirlemektedir. <...>(Sologdin)- Ancak kanunlarınız yanlış, zira inkarlar, ancak o zaman doğru olur, kendini inkar etme ihtimali varsa.”³⁰⁷

Burada, yazar, iktidarın halkına uyguladığı ve kendine hiç uygulamadığı yasakları ve baskıyı dile getirir ve şöyle destekler: (Sologdin)- “ Kanunlarda zıtlık yoksa (*tek tarafa çalışıyorsa*), birlik de olamaz (*iktidar-halk*)!<...> Neden sınıfçı olmayan bir toplum vaat ettiniz ki?<...> Şimdi sınıfçılık yok mu? Söyle! Üstlerin ve yönetenlerin sınıfı yok mu?!

İşte bu soruya Rubin yanıt veremezdi.

(Sologdin)- Şunu bil- yüksek amaç, yüksek araç gerektirir.<...> Sizin aracınız olan Devrim- baltadan akan kan ve uygulanan baskıdır! Dünya, ne kadar kan akıttığınızı öğrense, dehşete düşer!”³⁰⁸

Bu tartışma sonucunda Rubin’in s“-Kötüyüm, ilaç verin, doktora götürün”³⁰⁹ demesi de, desteklediği ideolojinin çıkmaza girdiğini simgeler. Anlatıcı, Rubin’in bu kör inancının getirdiği vicdan azabını şöyle aktarır: “...yaraların bunun cezasıdır! Hapishaneye düşmen- bu yüzden! Hastalığın- bu yüzden! Doğru olduğunu düşünse de, bu dehşetin bir parçası olmaya devam etmese de, ödeştiğini düşünse de, nasıl aklanabilir?”³¹⁰

Başka bir karakter grubu- Sovyet iktidarının politikasını ve ideolojisini saçma bulmalarına karşın, açıkça **karşı çıkma cesareti bulamayan, yapı itibarıyla buna**

³⁰⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.502

³⁰⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.526

³⁰⁹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.540

³¹⁰ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 545

uygun olmayan veya bunun bir sonuç vermeyeceğini anlayan insanlardır. (Abramson, Potapov, Horobov).

“**Abramson**, on yıllık cezasını bitirmiş (önceki 6 yıl sürgün cezasını saymazsak), ikinci on yıllık cezasını çekiyordu.”³¹¹; “Abramson o kadar çok hapis yatmıştı ki, başkalarına trajedi gibi gelen olaylar, ona sıradan ve günlük bir olay gibi geliyordu.”³¹²

Bu gruba dahil olan **Potapov** da, “Alman esaretinden kaçmış, ancak tekrar yakalanmıştı. İkinci kez kaçmış, ancak, açık bir ormanlık alanda üzerine Alman paraşüt birliği tarafından tekrar ele geçirilmişti. Mahkumların ağaç kabuğunu, otları ve ölen arkadaşlarını yedikleri kamplarında kaldı. İşte oradan, Almanlar onu alıp Berlin’e getirdiler. Orada da, Rus dilini düzgün konuşan biri, Potapov’dan, gerçekten “DneproGES”³¹³ mühendisi olduğunu ispatlamasını istemiş ve Potapov, patlatılmış ancak ellerinde var olan genel projenin şemasını çizmişti. S.S.C.B.’y dönünce de, sorgu sırasında bu durumu anlatması, ceza yemesine neden olmuştu. Ancak sorgu sırasında önemli bir ayrıntı dikkate alınmamıştı: Rusça konuşan bu adam, Potapov’un o mühendis olduğundan emin olduktan sonra, kamptan derhal çıkması karşılığında DneproGes’i yeniden kurmasını teklif etmişti.<...> Öldükten sonra ‘Sovyetler Birliği’nin kahramanı’ sıfatına ulaşmaya çalışmayan Potapov ise, bağrına vurmadan, büyük laflar etmeden, mütevazı bir biçimde şöyle yanıt vermişti:- Ülkeme

³¹¹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.220

³¹² Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 612

³¹³ DneproGES- Hidro-Elektrik Santrali

bağlı kalacağıma yemin ettiğimi biliyorsunuz. Bu teklifi kabul edersem çelişkiye düşerim...

Böylece, çok sakın bir biçimde, Potapov ölümü saadete tercih etmişti”³¹⁴

Horobov: “Düşüncelerini saklanması gereksinimi, adalet duygusunun sürekli bastırılması, vücut yapısını eğdi, bakışını sevimsizleştirdi, dudaklarının çevresinde derin kırışıklıklar oluşturdu. Savaştan sonraki ilk seçimlerde, Horobov, seçim bültenine bastırılmış isyanını ortaya koyan ağır sövgüler yazmıştı. Bir ay boyunca seçmenlerin el yazıları incelenmiş, hain ortaya çıkarılmış ve Horobov tutuklanmıştı.<...> Hapishanede serbest düşünmeyi ve konuşmayı umut eden Horobov, burada da muhbirlerden dolayı susmak zorunda kalmıştı.<...>Ancak genel adaletsizlikten dolayı Horobov’un midesi bulanıyor ve bu duygu sonucunda yaşama isteğini yavaş yavaş yitiriyordu”³¹⁵

Mahkumların arasında, yazarın desteklediği siyasi yaklaşıma, **Siromaha, Lyubimiçev, Kagan** adlı kahramanlar karşı çıkmakta ve düzene boyun eğmektedirler. Onlar Şaraşka’da muhbirlik yapmakta ve yazarın “**Sovyet iktidarı tarafında olan insan= yalancı ve çıkarıcı insan**” formülüne uymaktadırlar.

Muhbir kahramanlar sayesinde, yazar, iktidar baskısının hapishanelerde bile etkili olduğunun altını çizer. Bu insanlar, Sovyet iktidarına hizmet ederek ve başkalarının acısını arttırarak ceza sürelerini kısaltmaya çalışmaktadırlar. Bunlar

³¹⁴ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.210-212

³¹⁵ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.68

arasında, Siromaha en belirgin kahramandır. Soljenitsin, onun dışarıda da aynı işlerle uğraştığını şöyle anlatır: “Ayda iki defa maaşı saydığı sıradan iş hayatı ona göre değildi.<...>Üniversite ve eğitim, ona istediği yaşamı sağlayamazdı ve Artur başka bir “iş” buldu.<...>Mutluluktan içi içine sığmıyordu. Bu işin, insanlar arasında alçakça bir iş olarak nitelendirilmesi onu öfkeliyor ve bunun nedenini, insanların anlayışsızlığında ve kıskançlığında görüyordu.<...>, Artur, Marfino’da en tehlikeli muhbirdi”³¹⁶

Diğer muhbir **Kagan** ise, dışarıda hep tarafsız kalmaya çalışmış, ancak yine de saçma bir nedenden dolayı tutuklanmıştı. Zira Sovyet iktidarının sert bir ölçütü vardı “Bizimle olmayanlar bize karşıdır.” Bu durum eserde şöyle aktarılır: “Kagan 5 yüzleştirmeden temiz çıktı ve serbest bırakılması gerekiyordu. Ancak sorgu yargıcısı, onu, iktidar tarafından bu tür durumlar için kurnazca uydurulan 58. Maddenin 12. alt maddesine göre, muhbirlik yapmaması nedeniyle yargılanmıştı.”³¹⁷

Lyubimiçev de hapisane muhbiriydi ve yazar onu kızının mektubuyla “cezalandırır”: “Beni tebrik edebilirsin- Komsomol’a girdim.<...> Baba! Yanına gelmemi istiyorsun. Bu acil bir durum mu? Seni bulmak için o kadar uzun yola çıkmak hiç keyif verici bir durum değil, kabul et. Mümkün olunca kendin gel. Çalışmalarında başarılar diliyorum. Görüşmek üzere. Öptüm. Ariadna.”³¹⁸

³¹⁶ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.625

³¹⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.394

³¹⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.608

Lyubimiçev'n kızı da babası gibi Sovyet iktidarının sunduğu koşulları kabul eden birisidir. Lyubimiçen, hizmet ettiği sistemin gençlere aşıladı değerlerin kurbanı olur.

Başka bir karakter grubu- **Sovyet halkının sıradan insanların kaderini** yansıtır (**Dırsin, Spiridon**).

Spiridon, ülkenin köylü kesiminin belirgin bir temsilcisidir. Eserde, Nerjin ile Spiridon arasındaki konuşmalar “halka iniş” olarak adlandırılır ve yazarın halk konusundaki görüşlerini dile getirir. Spiridon şöyle anlatılır: “Spiridon’un yaşamında en sevdiği şey- toprak, sahip olduğu tek şey ise- ailesiydi. “ ‘yurt’, ‘din’ ve ‘Sosyalizm’ kavramları Spiridon için yabancıydı; kulakları onlara kapalı gibiydi, dili de dönmüyordu. Onun için ailesi, hem yurdunu, hem dinini hem de Sosyalizm inancını temsil ediyordu. Yaşamına sürekli karışan ‘ebedi mutluluk getirenlere’ (*Sovyet ideolojinin liderleri*), propagandacılara, sosyal-demokratlara, beyaz ve kıvırduların temsilcilerine, Spiridon, içinden sessizce sövüyordu.”³¹⁹; “ Tüm görünüşüyle Spiridon pişmanlığı ve itaati ifade ediyor, içinden ise: ‘Seni yıılan! Seni köpek !’ diye geçiyordu.”³²⁰

Soljenitsin, burada, halkın, Komünizm’e olan yaklaşımını ortaya çıkarmaya çalışır ve dinlerinden vazgeçmelerinin yanlış olduğunu vurgular: “Geceler boyu, Nerjin’in gözleri önünden, Devrimden önce on yedi, savaş başladığında ise kırk yaşın üstünde olan, bir kum tanesi kadar değersiz Rus köylüsünün yaşamı

³¹⁹ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.519

³²⁰ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 631

geçmişti.”³²¹; “ (Nerjin)- Uzun zamandır sana bir şey sormak istiyorum<...>yaşamımızı nasıl bir ölçüyle değerlendirmeliyiz? Kötülüğü kasıtlı olarak isteyen insanlar dünyada var mıdır hiç? ‘İnsanlara kötülük yapayım!’ ve ‘İnsanları öyle bir bastırayım ki, yaşamak istemesinler!’ diye düşünen insanlar var mıdır? Şüpheli bir durum değil mi? Siz (*Devrimi destekleyen halk*), buğday ektiğinizi, ancak orada karapazı yettiğini söylüyorsunuz. Buğday ektiğinizden emin miydiniz? Belki insanlar da iyilik yapmak istediklerini düşünerek bir birine acı veriyor, zira hepimiz günahkarız ve hatalarımız var. İyilik yapmak istediklerini düşünerek kendilerini kandırıyor ve gerçekte kötülük yapıyor olabilirler mi? <...>Örneğin, senin yanıldığını görüyorum ve bunu sana söylüyorum, sen de beni dinlemek istemiyorsun, hatta ağzımı kapatarak hapishaneye atıyorsun, ben ne yapayım? Sopayla kafana mı vurayım? Ben de yanılmıyorsam iyi, ya ben de kendimi kandırıyorsam? Ben de, senin yerinde olsam, “haydi, haydi” dersem, ancak sonuca ulaşamazsam katliam yaparım belki? Kısacası, haklı ve doğru yaptığından emin olmadan halkın yaşamına karışmak doğru mudur? Savaşta da öyle değil mi? Biz de haklı olduğumuzu düşünüyoruz, karşı taraf da. Bu dünyada kimin haklı olduğuna insanlar karar verebilir mi? Bunu bize kim söyleyebilir? (Spiridon)- Ben söyleyeyim!<...> Kurt köpeği haklı, yamyam haklı değil! <...> Bana şimdi ‘atom bombasını taşıyan uçak geliyor, seni de, aileni de, milyon kişiyi de öldürebilir. Ancak sizlerle beraber Bıyıklı Baba (*Stalin*) ve kurduğu düzen de ölür ve kamplar ile Kolhoz’lar yok olur ’ deselerdi. <...> Artık dayanacak gücüm kalmadı, inanır mısın! Ben de derdim ki: ‘At! Haydi at! Yık!!’

³²¹ Soljenitsin, A., **V Krugue Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.512

O anda Spiridon'un yüzünde yaşadığı işkencenin ve yorgunluğun ifadesi vardı. Kırmızı ve neredeyse hiç görmeyen gözleri, gözyaşlarıyla dolmuştu.”³²² Yazara göre, halk, Devrim'e cahilliğinden ve saflığından katılmış, sonuçları hesaplayamamıştı.

Halkın, Sovyet iktidarının adaletsizliğine ve baskısına uğraması konusunda, Spiridon'un kızının kaderi de dikkat çekicidir. Bu durum, ondan gelen şu mektuptan anlaşılır: “Sevgili babam! Yazmaya değil, yaşamaya bile artık hakkım yok. Ne kadar kötü insanlar var dünyada, hep yalan söylüyorlar...”³²³ Spiridon'un kızı, babası gibi Sovyet iktidarının baskısı altında ezilen bir kurbandı. Sibiry'a'da, orman çalışmalarında mahkum erkeklerle bir arada çalışan Vera Yegorova, güçlü erkeklere karşı koyamayan birçok mahkum kadının acı kaderini paylaşır. Mektupta Vera iktidarı yalancılıkla suçlamaktadır. Bunun nedeni, savaş sonrasında babasıyla, annesiyle ve ağabeyiyle bulunduğu Almanya'dan, Sovyet iktidarının yalanına inanarak, sevgili yurduna dönmesidir. Eserde bu durum şöyle aktarılır: “(Spiridon)-Bizimkiler, alçaklar, bir araba yalan söylediler. Kolhozlar da yokmuş, tüm suçlar affedilecekmiş, kardeşlerimiz bizi bekliyormuş, kilise çanları da çalıyormuş...”; “-Bir Alman'la mı evlenmemi istiyorsunuz? diye Vera durmadan ağlıyordu.”³²⁴ Anlatıcı-yazar da bu konuda şöyle bir yorum yapar: “Savaşta babası onu korudu. On

³²² Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.524-525

³²³ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.751

³²⁴ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.521

beş yaşındaki kızına, Minsk ormanlarında tecavüz etmek isteyen kötü insanları el bombasıyla durdurabildi. Ancak şimdi, hapishanedeyken elinden ne gelir?”³²⁵

İktidardan çok çeken ve herhangi bir mücadeleye kalkışacak gücü olmayan başka bir kahraman **Dırsin**'i, yazar şöyle tasvir eder: “Sürekli kambur duruyordu, bir gün arkasından büyük bir darbe yemiş gibi başı da omuzlarının arasına çekilmişti,”³²⁶; “İlk hapis cezasını da saçma bir nedenden yedi. Savaşın ilk günlerinde, onu Sovyet karşıtı propaganda yapma suçlamasıyla tutukladılar. Bu ihbarı, dairesini ele geçirmek isteyen komşular yazmıştı, nitekim hedeflerine de ulaştılar. Gerçi daha sonra böyle bir propagandayı yapmadığı ortaya çıktı, ancak yapabiliirdi, zira Alman radyosunu dinlediği söyleniyordu. Gerçi Alman radyosunu da dinlemiyordu, ancak dinleyebilirdi, zira evinde yasak radyo alıcısı var olduğu ileri sürülüyordu. Gerçi radyo alıcısı da yoktu, ancak olabilirdi, zira kendisi telsizciydi ve ihbar üzerine yapılan arama sonucunda, evinde iki adet radyo alıcı lambası bulunmuştu. Dırsin savaş yılları çalışma kampının dehşetini fazlasıyla gördü. Atların yediği çığ buğdayı çalarak, karla unu da karıştırarak yedi. GULAG'da bulunduğu süreç içinde iki çocuğu öldü, eşi ise, yaşlı ve kuru bir kadına dönüştü. Sonra da, mühendis olduğunu hatırlayan iktidar, onu Şaraşka'ya getirdi. Burada tereyağı yemeye başladı, hatta ayda bir, eşine 100 ruble bile yolluyordu.”³²⁷

³²⁵ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.523

³²⁶ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.605

³²⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.618

Mahkum Dırsin'in eşinden gelen mektuplar da dikkat çekicidir. Dırsin'in aldığı 3 mektupta şunlar yazıyordu: "18 Eylül...Yıllık iznimde bir yere gidemedim, zira giyecek bir şeyim yoktu. Biraz para biriktirerek yanına gelecektim, ancak o da olmadı. "30 Ekim. Sevgili Vanya! Nadir yazdığım için kızılıyorsun, ancak gücüm ve zamanım yok. İşten geç geliyorum, sonra da ormana odun toplamaya gidiyorum, o kadar yoruluyorum ki! Gece uyuyamıyorum, zira büyük anne hasta. Sabah beşte kalkıyor, sekizde de işte oluyorum. Tanrıya şükür, sonbahar soğuk değil, ya kış gelince ne yapacağım? Depoda kömür vermiyorlar, ancak üstler veya torpilli olanlar alabiliyor.<...>Ağırlıktan kasık bölgesinde fitik oluştu.<...>Kimsem yok. Gücüm varken çalışacağım, ancak büyük anne gibi yatalak olmaktan korkuyorum.<...> Bayramda uyuyacaktım, ancak gösteriye zorla götürüyorlar."³²⁸; "8. Aralık. ...Ben galiba hastayım. Geceleri çok terliyorum, öyle ki, yastık ve çarşaf sıırılsıklam oluyor. Bir Çingene zaten kışın öleceğimi söylemişti, ben de bu hayattan kurtulacağım için seviniyorum.<...> Çok mutsuzum, dört dişim çürük, iki dişim düştü, yaptırmak lazım, ancak para yok. Bir de sıraya girmek gerekir..."³²⁹ Şarışkaya gelen tüm mektuplar okunduğu için, üstlerin bu mektuba yaptıkları yorum da tüm Sovyet sisteminin yalancı ve acımasız özünü ortaya koyar: " Bu tür mektuplardan dolayı savaş yıllarında insanları hapisanelere atıyorlardı. Gösteriye zorla götürüyorlar da ne demek?! Tüm Sovyet vatandaşlar için bayram, onun için ise işkence mi?! Kömürü ancak üstler alabiliyor da ne demek?! Kömürü tüm vatandaşlar alabiliyor, sırasıyla

³²⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.620

³²⁹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.622

tabii.<...>İyimser bir yanıt yazın. Yakında döneceğinizi ve daha fazla kazanacağınızı yazın. Dört sayfadan fazla yazabilirsiniz.”³³⁰

Spiridon ve Dırsin, sıradan Sovyet insanlarıdır ve onların aracılığıyla, Soljenitsin, ezilen halkın kaderini yansıtır. Halkın sessizliğini de, yazar şu satırlarla anlatmaya çalışır: “Heyecanlandığı ya da haksızlığa uğradığında, Dırsin’in üzüntüden sesi kısılıyordu. Bu kötü özellik, onu hep suçlu duruma düşürmüştür.”³³¹

6. karakter grubunu- **Ruska ve Pryançikov** adlı mahkumlar oluşturur. İkisi de **Sovyet ideolojisini desteklemeyen gençlerin trajedisini yansıtır**. Ruska, iktidarın yalancı ve adaletsiz yüzünü görür ve karşı koymaya çalışır, Pryançikov ise, apolitik olması nedeniyle mücadele etmez ve olayları şaşkınlıkla izler; iyimser yapısı gereği acı gerçekleri görmemezlikten gelir. Sovyet iktidarı her ikisini de kadın sevgisinden yoksun bırakmıştır ve Ruska bu nedenle acı çekmektedir.

İktidarın gençlere aşıladığı değerler konusunda, yazar şöyle demektedir: “**Ruska’nın** tüm yaşlılarına, Sovyet iktidarı, ‘merhamet’ duygusunun aşağılayıcı, ‘iyilik’ duygusunun komik olduğunu, ‘vicdan’ duygusunun da gereksiz dini öğretilerden kaynaklandığını öğretti. Bununla birlikte, muhbirlik- yurtseverce bir duygu olarak görüldü. Muhbirlik yapan ise, ihbar ettiği kişiye iyilik yaptığını ve sağlıklı topluma katkıda bulunduğunu düşünmeliydi.”³³²

³³⁰ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.622

³³¹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.646

³³² Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.356

Gençliğinin en güzel yıllarını hapishanede geçirirken çektiği acıları, Ruska şöyle anlatır: “ (Ruska)- Elimizden neyi aldılar? Toplantılara katılma imkanını mı? Pahan’ın³³³ bize verebileceği tek zarar - kadınlardan uzaklaştırmak. Ve bunu yaptı da! 25 yıl!(*Ruska’nın ceza süresi*) Köpek!!³³⁴

Düşünen gençleri temsil eden Ruska’nın, Klara (*savcı Makrigin’in kızı, Şaraşka’da çalışıyor*) ile yaptığı konuşmalar dikkat çekicidir. Bu konuşmalar, Sovyet ideolojinin yarattığı iki zıt sınıf arasında geçtiği gibi, iktidarın yarattığı sınıfçılığı ve adaletsizliği vurgular. Klara, savcı kızı olarak, Sovyet ideolojisini yaşamı boyunca doğru olarak algılamıştır, ancak Volodin ve Ruska ile konuştuktan sonra görüşlerini sorgular. Ruska ile diyalogu şöyledir: “ (Ruska)- Klara, ben kötü değilim! Şartlar bizi şeytana dönüştürebilir! Biliyorsunuz, koşullar, düşünce biçimini belirler!”³³⁵; “ Ben, dürüst yaşamın taraftarıyım, ancak herkes öyle yaşamalı. Anlıyor musunuz? İstisnasız herkes! (Klara)- Herkes beklerse bu yaşam hiç gerçekleşmez ki. (Ruska)- Herkes eşit haklara sahip olmalı ancak böyle değil. Klara, size daha basit bir biçimde anlatacağım. Devrim neye karşı yapıldı? Ayrıcalıklara karşı! Rus halkı onları neden destekledi? Zira, birileri işçi kıyafeti, diğerleri ise pahalı kürkler giyiyordu; birileri yaya olarak yürüyor, diğerleri pahalı faytonlarla geziyordu; birileri düdük sesiyle fabrikaya çalışmaya gidiyor, diğerleri restoranlarda kilo alıyordu. Doğru mu? (Klara)- Tabii ki. (Ruska)- Peki ya şimdi? Neden insanlar hala ayrıcalıkları arzu

³³³ Pahan- hapishanede mahkumların lideri.

³³⁴ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 85

³³⁵ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.297

etmekte? Ben neyim ki, çaylak. Durumu benden mi değiştirmeye başlamalıyım? Büyüklerden örnek aldım. Kazakistan'ın küçük bir kentinde yaşıyordum. Ne gördüm? Yerel üstlerin eşleri markete gidiyor mu dersiniz? Asla! Bir kere beni de, yerel Sovyet komitesinin genel sekreterine açılmamış koca bir makarna kolisi götürmeye yolladılar. Tahmin ediyorum bu durum tek makarna ve yalnızca o gün için geçerli değildi.”³³⁶; “Ben şöyle düşünüyorum: eşitlik ise- herkese, herkese değilse de canları cehenneme!<...>Çocukluğumuzdan beri ne görüyoruz? Okulda güzel konuşuyorlar da, sonra torpilsiz bir yere gidemiyorsun. İşte de biz böylece, uyanık ve küstah olarak yetiştiriliyoruz.”³³⁷

Eserde, **Sovyet ideolojisinin yanılgısını ve iktidarın yalancı yüzünü** savcı **Makarın** yansıtır. “Tuğgeneral Pyotr Afanasyeviç Makarın, hukukçu, ve bu konuda tez yazan biridir. Uzun zamandır, gizli (Sovyet toplumunun bilmemesi gereken) dosyalarla ilgileniyordu. Üç kızı vardı: Dinera, Dotnara ve Klara. Dinera- Dİtya Novoy Erı (ДІтя Новой ЭРы) demekti (Yeni çağ çocuğu); Dotnara ise- Doç Trudovogo NARoda (Дочь Трудового Народа) demekti (İşçi Halkın Kızı).”³³⁸

O dönemde, S.S.C.B.’de gerçekten böyle isimler takılıyordu. Bu da Sovyet iktidarının ideolojisinin bir parçasıydı. “Yalnızca Şaraşka’da değil, tüm ülkede, MK siyasi aydınlanma günü ilan etmişti. Bu gün, ortaokul öğrencileri, ev hanımları, savaş ve Devrim gazileri, beyaz saçlı bilim adamları 18-20 saatleri arasında, Pazar günü

³³⁶ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (В Крыге Первом), AST, Moskva, 2006, s.297

³³⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (В Крыге Первом), AST, Moskva, 2006, s.298

³³⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (В Крыге Первом), AST, Moskva, 2006, s.300

hazırladıkları notları açarak okuyordu. Büyük Önderin özel isteği üzerine, notların ezbere bilinmesi ve el yazısıyla yazılması gerekiyordu.”³³⁹ Ancak Sovyet iktidarı için bu yetersizdi. Ayrıca özel hayatta ideolojik adlar kullanılıyordu. Ancak Sovyet ideolojinin yarattığı bu üst sınıfa ait birisinin, çocuğuna İşçi Halkın Kızı adının takılması, tam bir alay ve bu sınıfın ikiyüzlülüğünün göstergesidir. Sologdin, bu sınıfı şöyle nitelendirir: “Onur kavramından haberleri yok, kültür ve eğitim düzeyleri düşük; özgürlükten nefret ediyor, mevkilerinde, yalnızca alçaklıkları sayesinde duruyorlar.”³⁴⁰

Şaraşka mahkumları olmayan Nadya, Spiridon’ın kızı Vera, Gerasimoviç’in ve Dırsin’in eşleri gibi kahramanlar sayesinde, yazar, Şaraşka **dışındaki iktidarın baskısını dile getirdiği gibi, tüm Sovyet halkının koca bir hapishanede yaşadığını** vurgular. Bu kahramanlar, Sovyet rejiminde yaşayan **kadınların acı kaderlerini** de ortaya koyarlar.

Yazar, Nerjin ile arasındaki ortak özellikleri sergileyerek, eşi ile ilişkisini de olduğu gibi aktarır: “ **Nadya** ve Gleb (Nerjin) ancak bir yıl birlikte yaşamıştı. İkisi de üniversitenin 5. Sınıfında okuyordu. Sürekli çalışıyor, sınavlara giriyorlardı. Sonra da savaş başladı. Bazı insanların sevimli ufaklıkları var, onların ise yok.<...> Yıllarca çocuk üzerine düşünmeyen Nerjin, birden, Stalin’in ondan ve eşinden çocuk

³³⁹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.660

³⁴⁰ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.527

çaldığını anlamıştı. Mahkumiyeti bitse de, tekrar birlikte olsalar da, 36 veya 40 yaşlarında olurlar ve çocuk için çok geç olur.”³⁴¹

Çalışmamızın 1. Bölümünde aktarıldığı gibi, yazarın ilk eşi ile ilişkisi, daha doğrusu evliliği, çelişkili dönemlerden geçmiş, yazarın özel ve edebi yaşamında büyük rol oynamış, ancak uzun sürmemiş ve çocukları olmamıştır. Eseri yazdığı sırada, Soljenitsin, hapishanede eşinden resmen boşandığı eşinden sürgünden döner dönmez, henüz evlenmişti. Bu dönem, ortak yaşamlarının en iyi dönemlerinden biriydi. Boşanmalarının nedeni, Soljenitsin’in siyasi mahkum olması nedeniyle üniversitedeki işinde ideolojik baskı altında olmasıydı. Bu durumu yazar şöyle aktarır: “İşte istenilen ankette ‘eşim 58. Maddeye (siyasi mahkum) göre yargılanmış’ yazarsa, tezi yazmasına izin verilmeyeceği gibi, üniversitede çalışması da mümkün olmayacaktı. Ankette ‘eşim savaştan dönmedi’ diye yalan beyanda bulunursa da, yine soyadını belirtmesi şart olduğu için, arşivlerden gerçek ortaya çıkarılır ve yalan bilgi vermesi nedeniyle yargılanır”³⁴² Bu konu, Nerjin ile Nadya görüşme sahnesinde aktarılır: “Nadya başını kaldırdı. Gözleri büyüdü. Göz bebeklerinin iğnelere benzer gri kenarları anlayış gösterilmesi ve aff edilmesi için yalvarır gibiydi.”³⁴³ Boşanmayı, yazar “Tek çıkar yol”³⁴⁴ olarak nitelendirir. Mantıklı, ancak güç olan bu durum, her iki taraf için tam bir trajediydi. Nerjin’in ve onun durumunda olan birçok

³⁴¹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.259

³⁴² Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.282

³⁴³ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.283

³⁴⁴ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.283

mahkumun hissettiklerini, Soljenitsin şöyle yansıtır: “ Güçlü olabilmek için tek yol vardır- içindeki tüm bağılıkları ve arzuları öldürmek.”³⁴⁵

Hapishanede, Sovyet baskısı altında ezilen mahkumların ailelerle görüşme biçimi de dikkat çekicidir: “Görüşme düzeni belli mi? Görüşme süresi otuz dakika. Mahkumlara bir şey verilmemeli. Mahkumlardan bir şey alınmamalı. Mahkumlara çalışmaları, yaşamları ve yaşam düzeni hakkında soru sorulmamalı. Bu kurallara uymayanlar yargılanacaktır. Bunun dışında, bugünden itibaren el tutuşmak ve öpüşmek yasaktır. Aksi durumda görüşme derhal kesilecek.”³⁴⁶ Sovyet iktidarın baskısını ve adaletsizliğini, Soljenitsin şöyle aktarmaya devam eder: “Ceza süresi- soyut bir kavram. Helezon biçiminde tekrarlanabilir. Bunun birçok örneği vardır. Mucize sonucu ceza süresi sona ererse bile, kentimize ve eski yaşantımıza döneceğimizi düşünme. Anla, kavra ve ezberle: geçmişin dünyasına götüren araç ve bilet yoktur.”³⁴⁷

Eserde Nadya, o dönemdeki birçok kadının kaderini yansıtmaktadır. Yazarın istatistiğine göre, GULAG mahkumlarının sayısı 60 milyon kişi ve bunun büyük kısmı erkekti, dolayısıyla, Nadya, büyük Sovyet kadın kitlesini temsil etmektedir. Nadya’nın trajedisini, Soljenitsin eserinde şöyle aktarır: “Mektup gelmiyordu. Dünya kararmış gibiydi. Bir şey yapacak gücü yoktu.<...> kimya bölümünde tez yazabilmek için günlerce çalışıyor, yabancı dilleri öğreniyor ve diyalektik

³⁴⁵ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.258

³⁴⁶ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.278

³⁴⁷ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.283

materyalizmi ezberliyordu (Sovyet ideolojisinin bir parçası). Geceleri ise ağlıyordu.”³⁴⁸; “Moskova’nın onda birini bilmeyen Nadya, Rus kadınlarının hüznü coğrafyası olan, hapishanelerin yerlerini ezberlemişti.”³⁴⁹

Eserde, Sovyet iktidarının bu baskısına maruz kalan kadınlar, farklı karakterlere sahiptirler ve farklı bir tutum sergilemektedirler, ancak sonuç hepsi için aynıdır. Bu bağlamda, kocalarıyla görüşmeyi bekleyen kadınların diyalogları önemlidir. Örneğin Nerjin gibi Şaraşka mahkumu olan Kondraşyov-İvanov ressamın eşi, iyimser ve mücadeleci kadını temsil eder: “Dairesini sattığı ve akrabasından topladığı 40 bin rubleyi avukatlara verdiği anlaşılıyordu; dört avukat değişmiş, üç kez cezasının bağışlanması için dilekçe verilmiş, beş itiraz yazısı yazılmıştı. İşlemleri sürekli takip ediyordu ve birçok yerde iyi sonuç alınabileceği cevabı almıştı. <...>— Yazmak lazım! Her yere yazmak lazım- diğer kadınlara örnek olma isteğiyle enerjik bir biçimde tekrarlıyordu. – Eşlerimiz acı çekiyor. Özgürlük kendi kendine gelmez. Yazmak lazım!”³⁵⁰

Diğer bir mahkum Gerasimoviç’in eşi, ressamın eşinden farklı olarak, kötümser karaktere sahiptir. Çektiği acılar onu manevi anlamda yok etmiştir: “(Anlatıcı) O (Gerasimovç’in eşi), 35-40 yaşlarında bir kadındı. Üzerinde eski bir kürk, başında da, yünü dökülmüş ve çıplak örgü ağının ortaya çıktığı gri şal vardı. Ayak ayak üstüne atmış, gergin bir biçimde önüne bakıyordu. Tüm oturuş biçimi

³⁴⁸ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s. 267

³⁴⁹ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.272

³⁵⁰ Soljenitsin, A., **V Krug Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.276

katiyen dokunulmasını ve kimseyle konuşmak istemediğini ifade ediyordu. Elinde veya yanında koliye benzer bir şey yoktu.<...> Kadın başını kaldırdı ve baktı. Gözleri tamamen renksizdi. Bu gözler Nadya'ya bakıyor gibiydi ancak bakmıyordu. Kadın: 'Ne yapabiliriz ki?' dedi, belirgin bir nefret ifadesiyle.-Hepsi saçmalık! 58. Madde-daima sır gibi saklamak demektir! 58. Madde- yalnızca suçlu değil, bir düşman demektir. 58. Maddeden milyon versen de kurtaramazsın!<...>Yüzü kırıışıklarla doluydu. Sesi, çaresiz ve arınmış acıyla çınılıyordu.<...>Nadya kalbini bu kadına açmak isteğıyle, özür dilermiş gibi: ...Dekabrist'lerin eşleri her şeyi göze alarak ve her şeyi bırakarak peşlerinden gittiler. Tahliye olmasa bile, cezanın sürgüne dönüştürölmesi sağlanabilir. Tayga veya ona benzer bir yere razıyım, hatta Kuzey Kutbuna bile her şeyi bırakıp peşinden giderdim... Yünsüz gri şallı sert rahibe yüzüne benzer bir yüz ifadesi olan kadın Nadya'ya şaşkınlıkla ve saygıyla baktı:- Taygaya gidecek gücünüz mü var? Ne kadar mutlusunuz! Benim hiçbir şeye gücüm kalmadı. Hali vakti yerinde bir yaşlı benimle evlenmek istese, kabul ederdim galiba.

—Eşinizi terk edebilir miydiniz? Hapishanede?

Kadın Nadya'yı kolundan tuttu :- Güzelim! 19. Yüzyılda sevmek kolaydı! Dekabristler'in eşleri kahramanca bir davranışta mı bulundu? İş yerlerinde anket mi doldurdu? İşlerinden kovulmamak ve o 500 rubleden olmamak için evliliklerini veba gibi gizlemek zorunda mıydı? Komşuları onlara karşı tavır mı alıyordu? Avluda, su kuyusunun yanında insanlar onları 'halk düşmanın eşı' diye yılan gibi tıslıyorlar mıydı? Öz anneleri ve kız kardeşleri boşanmaya zorluyor muydu? Hayır, tam tersi! Toplumun en iyi kesimi, onlardan hayranlıkla söz ediyordu! Onlar da, bu kahramanca davranışlarını şairlere lütfedercesine anlatıyordu.

<...> tencerenin kaynamamasından veya ekmeğin olmamasından korkuyorlar mıydı?...

(Anlatıcı) Sesi kısılmak üzereydi. <...> Savaştan dönmesini beklemek başka! O zaman beklemek kolay! O zaman herkes bekliyor! Ancak gizliden gizliye beklemek nasıl bir şey?!”³⁵¹

Soljenitsin, S.S.C.B.’de tutuklanma olayını ölümden bile kötü görmekte: “Her ölüm- geri dönüşü olmayan bir trajedidir, ancak bir kez başına gelir. Yalnızca bir kere sarsar. Sonra da, yavaş yavaş, geçmişe gömülür. İnsan acıdan zamanla kurtulabilir. Kadın yeniden süslenerek, koku sıkarak dışarı çıkabilir. Nadya’nın acısı ise halka gibi sonsuz. Onun acısı geçmişi, yaşadığı anı ve geleceğini kapsıyor. İstedığın gibi karşı koymaya çalış, kurtulamazsın.”³⁵²

Sovyet iktidarının ikonu olan **Stalin** de, rejimin kendisi gibi, psikolojik açıdan hastalıklı, **kurnaz ve acımasız** olarak aktarılır: “Stalin, gündüz saat üçte kahvaltısını yapar ve güneş batarken de kendine gelirdi. Beyni ağır ve kuşkucu bir biçimde çalışıyordu. O dönemde alınan tüm kararlar olumsuz ve yasaklayıcıydı. Akşam ondan itibaren öyle yemeği başlar ve oraya MK’den yakın bulduğu kişiler ve yurtdışından gelen Komünistler de katılırdı. Ülkenin politikasını belirleyen tüm önemli kararnameler, gece ikiden sonra ve ancak güneş doğana kadar alınırdı.”³⁵³; “Yakında duran sandalyeye oturdu ve elleriyle yüzünü kapattı. Bu adeta bir köpeğin

³⁵¹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.277

³⁵² Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.375

³⁵³ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*B Kpyze Pervom*), AST, Moskva, 2006, s.110

yaşlılığıydı... Arkadaşsız, sevgisiz, inançsız, isteksiz bir yaşlılık. Öz kızı bile uzun zamandan beri umurunda değildi ve onu yabancı birisi gibi görüyordu.”³⁵⁴ Yazarın bu konuda gerçekleri olduğu gibi yazma olasılığı düşüktü. “Meşe ve Dana” adlı yazısında bu konuda şu satırlar yer alır: “Şöyle düşünüyordum: ‘Gizli ve toplumdan kopuk yaşamının sonucuna katlansın.’ Topluma kapalı yaşadığı için, herkes bu konuda kendi yorumunu getirebilir. Kendi görüşünü aktarmak ve okuyucuların ilgisini çekmek-sanatçının hakkıdır.”³⁵⁵

Stalin için insanlar, ancak tarihsel materyal niteliği taşıyordu. “Bir yerde ne kadar eksilirse, başka yerde o kadar artar. İdareli harcamaya gerek yok.”³⁵⁶

Stalin’e göre, gerçek Komünizm’e ulaşıldı bile: “Ancak öngörüşü olmayan ve aptal insanlar Komünizm’i tokluk ve özgürlük kraliyeti olarak algılar. Bu imkansız bir toplum yapısı, zira herkes tepene biner, böyle bir Komünizm kapitalist anarşizmden kötüdür! Gerçek bir Komünizm’in özelliği disiplin, üstlere karşı, özellikle de toplumun aydın kesiminin tartışılmaz bir itaat göstermesi ve yasaların uygulanmasıdır. İkinci özelliği- insanlar çok sınırlı, hatta yetersiz beslenmelidir, zira tamamen tok insanlar, Batı’da olduğu gibi, ideolojik açıdan dağılırlar. Bir insan yiyeceği düşünmezse, tarihin maddesel gücünden kurtulur, yaşam koşulları bilinci artık belirlemez. O zaman da, her şey alt üst olur.”³⁵⁷

³⁵⁴ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.156

³⁵⁵ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 39

³⁵⁶ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.151

³⁵⁷ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.152

Yazar ise, gerçek Komünizm’i yaşayan S.S.C.B.’yi şöyle yansıtır: “Gökyüzü düz griydi, koyu veya açık bir yer yoktu. Yüksek ya da kubbe biçiminde değildi, ancak pis bir çadır beziyle kapatılmış bir yer gibiydi.”³⁵⁸; “beyinsizliğin egemen olduğu bir ülke” (*страна царствующего скудоумия*)³⁵⁹

Bu eserde, yazar ilk kez İ. Stalin’i, “Büyük Önder” (*Беликий Вождь*) gibi ironik isimlerle adlandırmak yerine, açık suçlamalar içeren: “Katil” (*Убийца*), “Baş Katil” (*Главный Убийца*), “Büyük Zalim” (*Большой Злодей, Великий Злодей*), “Kasap” (*Мясник*), “Yamyam” (*Людоед*), “Bıyıklı” (*Усач*) gibi lakaplarla anar.

Yazar, Sovyet iktidarının, köleleştirdiği insanların güçlü iradesinden korktuğunu şöyle belirtir: “Bu halkı belirsizlik ortamında tutmak yanlıştır. Zaten Devrim onu yetim ve dinsiz bırakmıştır. Bu durum tehlikelidir. Yirmi yıldır Stalin, elinden geldiği kadar bu durumu düzeltiyordu. İşte bunun için de, ülkenin her köşesinde milyonlarca portresinin asılı olması gerekiyordu.”³⁶⁰ Soljenitsin’i yalnızca bir yazarken, toplumsal bir eylemciye dönüştüren ve rejimi yıkmaya yolunu gösteren işte bu saptamadır.

Nitekim, “İlk Çember” adlı romanda, Soljenitsin şu konuları ve kahramanları kaleme alır: **Sovyet iktidarına açıkça karşı çıkan insanların cesur, vicdanlı ve iç özgürlüğüne sahip olmaları** (Gerasimoviç, Bobinin, Sologdin, Volodin); **Sovyet iktidarına karşı çıkma cesareti bulamayan veya bunun bir sonuç**

³⁵⁸ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.606

³⁵⁹ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.498

³⁶⁰ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s. 107

getiremeyeceğini anlayan, iç özgürlüğü olmayan insanların olması (Abramson, Potapov, Horobov); **Sovyet iktidarı tarafında olan insanların yalancılığı ve çıkarıcılığı** (Siromaha, Lyubimiçev, Kagan); **Sıradan Sovyet insanının acı kaderi** (Dırsin, Spiridon); **Yazarın eski Komünist görüşlerinin yansıtılması** (Rubin); **Mahkumlar kadar acı çeken eşlerinin ve baskı altında olan tüm Sovyet halkının kaderi** Nadya, Spiridon'ın kızı Vera, Gerasimoviç'in eşi, Dırsin'in eşi); **Sovyet ideolojisinin yanlılığı ve iktidarın sınıfsal ayrımcılığı** (savcı Makarigin).

“İlk Çember” adlı roman, adeta bir günah çıkarma belgesidir. Yazarın yıllarca içinde biriktirdiği düşüncelerin görkemli bir patlaması ve oluşan Sovyet karşıtı siyasi görüşlerinin temellerini oluşturan nedenlerin bir sergisidir. Bu eserde Soljenitsin siyasi görüşlerinin doğruluğunu kanıtlamaya çalışmakta, adeta, “Ben doğru düşünüyorum” demektedir. Bu eser, yaşam ve ölüm; iyilik ve kötülük; vicdanının sesini dinleyerek ya da vicdanının sesini bastırarak yaşama; iktidarın baskısına boyun eğme ya da doğruluk ve özgürlük uğruna iktidara karşı çıkma; arkadaşına ihanet ederek kendini kurtarma ya da arkadaşını kurtararak kendini feda etme üzerine yazılmıştır. L. Losev bu konuda şöyle der: “Sanatçı Soljenitsin, okuyucuyu yanıt vermesi güç sorularla karşı karşıya bırakır: Tarih karşısında insan nasıl davranmalı?; Totaliter rejim karşısında tutumu nasıl olmalı?; Ölüm tehlikesi karşısında neye dayanmalı?”³⁶¹

Bu eserde yazarın edebi ustalığı bilenmiş, anlık olaylar ebedi bir değer kazanmış; sosyolojik incelemeler felsefi temele dayandırılmış; tarihsel gerçekli edebi çerçevede iletilmiş; portre yöntemi kullanılmış; yazar, üzerinde uzun süre düşündüğü

³⁶¹ Losev, L., **Poeziya i Pravda u Soljenitsina** (Поэзия и правда у Солженицына)

ve yaşamı boyunca ilgilendiği tüm konulara değinmiştir. “İlk Çember” adlı roman, yazarın tüm sanatını ortaya koyan küçük bir dünyadır.

Bu roman, yazarın en iyi “polifonik” eseridir. “İvan Denisoviç’in Bir Günü” ve “Matryona’nın Avlusu” adlı öykülerinde daha ayrıntılı bir biçimde yer alan halk ve köy konusu bu eserde ilk kez kaleme alınır.

B. “İVAN DENISOVIÇ’İN BİR GÜNÜ” adlı öykünün incelenmesi

“İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öyküyü yazma düşüncesi, 1950 kışında Ekibastuz Kampı’nda çalışırken oluşur ve 1959’da, “Ş-854” (III- 854); “Bir Mahkûmun Bir Günü” (*Один день одного зэка*) başlığıyla bir aya yakın süre içinde yazılır. Eserin yazılışı konusunda yazar şunları söylemektedir: “Oturdum ve birden düşünceler akmaya başladı! Korkunç bir gerilim içindeydim! Zira içimde öyle olay bir araya gelmişti ki, yalnızca bir şeyleri gözden kaçırmaktan korkuyordum.”³⁶² Bu eser “İlk Çember” romanından bir yıl sonra yazıldığı sırada da aynı güç yaşam koşulları etkisini koruyordu. Özgürlüğe yeni kavuşan, ancak tüm S.S.C.B. halkı gibi, yine de iktidar baskısı altında olan yazar, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” öyküsünde de kamp konusunu dile getirirerek ülkenin siyasi ortamıyla benzetme yapar. Bununla birlikte, “İlk Çember” romanı, yazarın tüm siyasi görüşlerini eşit ağırlıkta kapsarken ve Rus köylüsüyle ilgili görüşleri (Spiridon) onlardan ancak

³⁶² Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 461

biriyken, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öyküsünde yalnızca bu konu esasa alınmıştır. Her iki eser otobiyografiktir, ancak, bu özellik, “İlk Çember” romanında olduğu gibi, daha çok tarihsel açıdan geçerlidir (zaman, mekan, ortam). Ana kahraman Şuhov - derleme bir karakterdir. Duvarcı mesleğini yazardan; soyadını, lehçesini ve konuşma tarzını yazarın savaş sırasında tanıdığı bir askerden; biyografisini de yazarın kampta birlikte çalıştığı mahkûmlardan alır. Eserdeki diğer kahramanların adları ve öyküleri ise yazarın kampta karşılaştığı insanlara aittir.

Yıllar sonra, Soljenitsin, bu öyküyü yazma amacını şöyle açıklar: “1950 yılının uzun kış günlerinde iş ortağımla kampta sedye taşırken, “Tüm kamp yaşamımızı nasıl yazabilirim?” diye düşünmüştüm. Aslında, yalnızca bir günümüzü en ufak ayrıntılarla anlatmak yeterli olurdu; üstelik en basit işçinin bir günü kaleme alınırsa zaten tüm yaşamımız da yansıtılmış olurdu. Korku salmaya ya da özel bir günü incelemeye gerek yoktu; kamp işçisinin çalışmaktan ibaret olan sıradan bir gününü anlatmak yeterli olacaktı. Böyle düşünmüştüm ve bu tasarı aklımda kalmıştı; dokuz sene bu niyetimi gerçekleştirmedim.”³⁶³ Kamp teması, eserin temelini oluşturur, ancak, yazarın esas amacı, S.S.C.B.’nde neredeyse tüm ailelerin zarar gördüğü kampları anlatarak, ideoloji tarafından zedelenen toplum düşüncesini etkileyerek uyandırmaktır. Öykünün yazılmasının diğer bir amacı da, gerçekleri sonraki kuşaklara iletmektir. Bu durum amacından vazgeçmeyen Gleb Nerjin’in duygularını aktaran yazarın İlk Çember” eserinde şu satırlarla paralellik gösterir: “Yıllar geçer ve bu insanların bazıları ölür; birileri gevşer ve gücünü kaybeder,

³⁶³ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009,s.362

birileri her şeyi unuttur, inkâr eder, hapishane geçmişini kolayca ayakları altına alır, birileri ise yaşadıklarını ters çevirerek olanların acımasızca değil mantıklı olduğunu bile söyler ve aralarından, cellâtlara, insan kalbi ile yaptıklarını hatırlatmaya niyeti olan belki de kimse çıkmaz! <...> ...Nerjin, herkes için kendisini görevli ve sorumlu hissetmişti. İçinde sapmaya, soğumaya ve unutmaya asla izin vermeyen inatçı bir yeteneğin olduğunu biliyordu.”³⁶⁴

1960'ta “İvan Denisoviç'in Bir Günü” öyküsü, yazarın ilk eşi N. Reşetovskaya dışında, Soljenitsin'in, kampta tanıştığı V. Teuş tarafından okunur ve olumlu bir biçimde değerlendirilir. V. Teuş ve ailesi Soljenitsin'i büyük bir yazar olarak nitelendirir ve tebrik ederler. Bir yıl sonra, 1961'de, yazar, Şaraşka'dan arkadaşı Kopelev'den aldığı “Bu muhteşem!” (“*это гениально!*”)³⁶⁵ biçiminde güzel bir övgüden sonra kitabı yayınlatabileceğini düşünür.

O dönemde, kamp konusu, Yu. Margolin'in (*Ю.Марголин*) “Mahkumların Ülkesine Yolculuk” (*Путешествие в страну зека*) (1952,de New York'ta yayınlanmış) adlı eserinde yansıtılmıştı. Ancak, eser S.S.C.B.'de bulunmamaktaydı. Aynı konuda yazan bir diğer yazar da V. Şalamov'dur. O dönemde S.S.C.B.'de yaşayan, edebi çevrelerde de tanınan V. Şalamov'un (*В.Шаламов*) “Kolıma Öyküleri” (*Колымские Рассказы*) de ancak 1966'dan itibaren yurt dışında yayınlanmaya başlar. “İvan Denisoviç'in Bir Günü” adlı öyküsünü yazarken,

³⁶⁴ Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.568

³⁶⁵ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009,s.472-475

Soljenitsin, “İlk Çember” adlı eseri gibi, yayınlamayı ummuyordu. Anı yazısında dediği gibi, Soljenitsin, sonraki kuşaklara tarihsel gerçeği iletmek amacıyla kimseye göstermeden yazar. Ancak bu öykü, S.S.C.B.’de, kamp konusunu edebiyata kazandıran ilk eser olacaktır.

1961’de, XXII. SBKP Kongresi’nde N. Hruşyov, İ. Stalin’in putlaştırılmasına karşı sert bir çıkış yapar ve SBKP’nin üyelerinin desteğini alır. “Hruşyov Baharı” döneminde, GULAG’ın varlığı resmen kabul edilir ve kınanır, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öyküsünün yayınlanması ise bu dönemin zirvesi olacaktır.

Kongreden 2 hafta sonra, *Noviy Mir* dergisinin başyazarı A. Tvardovskiy, bu durumun edebiyata olumlu yansıması amacıyla şöyle bir konuşma yapar: “Büyük başarılarına karşın, edebiyatımız, XX. SBKP Kongresi’nin sunduğu elverişli koşullardan henüz yararlanamamıştır. Edebiyatımız nadiren ve pek az konuda Partimizin gösterdiği doğruluk ve cesareti örnek almıştır.”³⁶⁶

A. Tvardovskiy’in bu konuşmasındaki “daha dürüst edebiyat” çağrısı Soljenitsin’i cesaretlendirir ve “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eserini yayınevine götürmesine neden olur. Kasım 1961’de Soljenitsin’in Şaraşka’dan arkadaşı Kopelev, yazarın yılın başlarında düzelterek daha yumuşak bir anlatım benimsediği “İvan Denisoviç’in Bir Günü” eserini, Başyazar A. Tvardovskiy’e göstermek üzere *Noviy Mir* dergisine götürür. Eser, A. Tvardovskiy’in eline günler sonra geçer; bu

³⁶⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009,s.479

öyküyü, yalnızca göz atmak yerine sabaha kadar uyumadan iki kez okur, sabah ise eserin yayınlayabilmesi için harekete geçer. A. Tvardovskiy, bu öyküyle ilgili şu açıklamayı yapar: “...Bu kitap “Ölü Evinden Notlar” tadında. Benzer bir şey daha önce okumamıştım. İyi, temiz, büyük bir yetenek. İçinde bir nebze bile abartı yok.”³⁶⁷

12 Kasım 1961’de, A. Tvardovskiy, Soljenitsin’i Moskova’ya davet ederek onunla bir görüşme yapar, ardından da, eseri yayınlamak üzere harekete geçer. Nitekim N. Hruşyov, bu işlemi bizzat onaylar. Soljenitsin, artık yazar kimliğini gizleyen bir öğretmen değil, S.S.C.B.’nin en büyük edebi dergisi olan *Noviy Mir*’in eserini yayınlamak istediği bir yazardır. 17 Kasım 1962’de, A. Tvardovskiy, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” başlıklı öykü ile ilgili şu telgrafı gönderir: “Uzun öykü derginin 11. sayısında yayınlanacaktır. Tebrikler, A. Tvardovskiy.”³⁶⁸

Kasımın sonunda da, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öykü, nihayet yayınlanır. S.S.C.B. halkının büyük bir bölümünün üzerinde iktidar baskısını hissetmiş olması, öykünün iki-üç gün içinde tüm kentte konuşulmasına, bir hafta sonra da tüm ülkeye yayılmasına neden olur. *Noviy Mir* dergisinin 11. sayısı tüm kitapçılarda hızla tükenir; insanlar eseri elden ele gezdirerek okur ve el yazısıyla çoğaltarak dağıtır, *Noviy Mir* dergisine akın eden hayranları, Soljenitsin’e ağlayarak

³⁶⁷ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.482

³⁶⁸ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s.495

teşekkür ederler. Soljenitsin, nihayet, okurlar tarafından takdir edilen yetenekli bir yazar olarak kabul edilmiştir.

Yazarın birden bire üne kavuşması özel yaşamını altüst eder. Ryazan kenti Yazarlar Birliği Genel Sekreteri V. Matushkin (*В.Матушкин*), Soljenitsin'in evine gelerek kendisini tebrik eder. İki hafta sonra ise, B. Mojayev (*Б.Можжаев*) ile birlikte, yazarı evinde ziyaret ederek S.S.C.B. Yazarlar Birliği'ne üye olmasını teklif ederler. Bir ay sonra (Aralık sonunda) Soljenitsin, formalitelere maruz kalmadan, S.S.C.B. Yazarlar Birliği'ne kabul edilir.

O dönemde, Soljenitsin, tanışmayı bile hayal edemediği V. Şalamov ve A. Ahmatova (*А.Ахматова*) gibi edebiyatçılarla tanışma fırsatı yakalar. Kendisi de, bir zamanlar kamplarda mahkûm olan ve benzer konuları içeren eserler yazan V. Şalamov, bu eseri ağlayarak okumuş ve öykünün çağdaş Sovyet edebiyatının “buzkıranı” olmasını dilemiştir. A. Ahmatova ise, “İvan Denisoviç'in Bir Günü” adlı öykü ile ilgili şunları söyleyerek yazara, dünya çapında ün kazanacağı kehanetinde bulunur: ‘Bu uzun öyküyü iki yüz milyon S.S.C.B. vatandaşının her biri okuyup ezberlemelidir.’ ”³⁶⁹

Yüksek Mahkeme Askerî Kurulu, ünlünen yazarı, yakından tanımak için davet eder. *Sovremennik* (*Современник*) Tiyatrosu, “İvan Denisoviç'in Bir Günü”

³⁶⁹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.139

öyküsünü sahnelemek ister. Artık çevirmenler, Soljenitsin’e danışmak için sıraya girmektedirler. *Sovetskiy Pisatel* (Советский писатель) Yayınevi, öyküyü ayrı bir kitap olarak yayınlamak ister. *Roman-gazeta* (Роман-газета) dergisi de uzun öyküyü yayınlayacaktır ve Moskova’nın aydın, kültürlü kesimi yalnızca bu öyküyü konuşmaktadır.

Bu eser, “İlk Çember” romanı gibi, GULAG kampında ve sınırlı bir zaman içinde geçer. İdeolojik içerik olarak burada da, “İlk Çember”de olduğu gibi Sovyet karşıtı görüşler aktarılmaya devam edilir; ancak orada GULAG hapishanesine düşen ve iktidara karşı koyma gücü (bilgileri) olan aydın kesimden söz edilmekte, burada ise sıradan köylünün baskı altında ezilişi dile getirilmektedir.

“İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öykü, yalnızca kampın bir gününü anlatmakla kalmaz. Burada sıradan insan ile GULAG sistemi karşısında gösterilen direniş ve temiz insan ruhunun kamp şiddetinin üstesinden gelebilmesi söz konusudur: “Arkadaşlar, burada orman kuralları geçerlidir. Ancak insanlar burada da yaşamlarını sürdürebilir. Kampta tabakları yalayan, revire güvenen ve Kum’a³⁷⁰ ihbar eden ölür.”³⁷¹

Soljenitsin’in anlattığı kamp, milyonlarca insanın kaderini ve ruhunu karartmış, insanlıktan çıkarmıştır; orada kazanılan alışkanlıklar, insanların karakter

³⁷⁰ Kum (Кум) – Operasyondan sorumlu polis veya tahkikat kurumu görevlisidir. Mahpusların iç dünyasını araştıran kişi, muhbir. (yazarın açıklaması)

³⁷¹ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.7

yapısını etkilemiştir. Nitekim, yazar da, kampta ve hapishanelerde kazandığı: sabır, aldırmazlık, inat ve gizlilik kuralları gibi alışkanlıklar sayesinde edebi yaşamında başarılı olabilmıştır. Ancak, yazar, kampın şiddetine karşı koyabilenler arasında yer alabilmektedir; ya eserin kahramanı Fetyukov gibi zayıf kişilerin karakter yapısı ne yönde değişmiş olabilir?. Bu konuya, Fetyukov’un şu sözleri açıklama getirmektedir: “Dur daha, sen de izmaritleri toplarsın eğer kampta 8 yıl kalırsan.” Nitekim yazara göre, S.S.C.B.’nin çalışma kamplarının amacı da, insanın iç dünyasını yok etmektir.

Çalışma kampı gibi S.S.C.B.’nin normal yaşamda karşılaşılan dehşet, bir istisna değil, oldukça sıradan bir olay olarak aktarılır. Bunun nedeni, iktidar baskısının, S.S.C.B.’nin her köşesine yayılması ve neticede, ülkenin tüm halklarına zarar vermesidir. Eserin kahramanları arasında çok farklı yapıya, eğitim seviyesine, maddi duruma, sosyal sınıfa ve milli kimliğe sahip insanların olması da bunu destekler. Öykünün kahramanları arasında: Letonyalı Kildigs (*Кильдигс*), Yahudi veya Çingene olan Sezar (*Цезарь*), milliyeti ve adı aynı olan Tatarin (*Татарин*), Alyoşka-baptist (*Алёшка-баптист*), Batı Ukraynalı Pavlo (*Павло*) yer alır. Bununla birlikte babasının, bir zamanlar zengin çiftçi olması nedeniyle, Sovyet ideolojisine bağlı olmasına karşın kampa atılan Türin’e (*Тюрин*) eserinde yer vererek, Soljenitsin, iktidar baskısının düzensizliğini ve acımasızlığını da vurgular.

Eserdeki karakterlerin görüşleri ve yapıları çok farklıdır. Kampın ‘çok yüzlü’ ve ‘çok sesli’ olması, yazara, farklı görüşleri iletme imkânı vermesi açısından önemlidir. Şuhov gibi, ruhunu kaybetmeyen her karakter, yazarın görüşlerini sergiler.

Bu konuda, P. Spivakovskiy, “F. M. Dostoyevskiy ve A. İ. Soljenitsin’in Sanatında Polifonik Tablo” (*Полифоническая картина мира у Ф.М. Достоевского и А.И. Солженицына*) başlıklı makalesinde, Soljenitsin’in eserlerinde, dine dayalı bir başlangıç noktasının bulunmadığı bir toplumda, herkesin kendisine göre doğrularının olmadığını ve bu durumun doğal olmadığını söyler. Ayrıca yazarın “Tüm evrenin akışının tek bir doğrusu vardır, o da Tanrı’nındır”³⁷² biçimindeki sözlerini hatırlatarak, eserlerde yer alan ‘düşünsel çeşitliğin’ (“*многообразие мнений*”), yalnızca evrendeki bu tek doğruya getirecekleri açısından mantıklı olduğunu vurgular. Örneğin; Alyoşka-baptist, inancı ile diğer inançsız mahkûmlardan farklı olarak, yazarın belirttiğimiz dine dayalı görüşünü destekler: “Kolinin gelmesi için veya fazla bir çorba kâsesi için dua edilmemeli. İnsanların yüksek gördüklerini Tanrı hor görür! Manevi değerler için, yüreğimizden kazan taşı alması için dua etmek lazım...”³⁷³; “Dışarıda, son inancını içgeli sarmaşıklar sarar. Hapiste olduğuna sevin! Burada ruhunu dinleyebilirsiniz!”³⁷⁴

Sovyet iktidarının uyguladığı sert baskılar neticesinde bile, Rus halkının tarih boyunca sahip olduğu dinden kolaylıkla vazgeçmeyeceğini, yazar şu satırlarla yansıtır: “Baptist inancı için yirmi beşer yıl hapis cezası yediler, acaba dini inkâr etmelerini mi sağlamaya çalışıyorlar böylelikle.”³⁷⁵

³⁷² **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s. 414

³⁷³ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.112

³⁷⁴ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.112

³⁷⁵ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.32

Eserin sonunda, havari Pavel'in "Neden ağlıyorsunuz ve yüreğimi parçalıyorsunuz? Ben mahkûm olmak bir yana, İsa adına ölmeye bile hazırım!"³⁷⁶ sözlerinin yer alması, inandıkları doğrular uğruna Sovyet sistemine karşı çıkan mahkûmları ve kendisini havarilere benzetir; düşüncelerine ve yaptıklarına katılarak Sovyet sistemini, şeytani bir düzen olarak tasvir eder.

Tutuklandıktan sonra, çocukluğundan beri ilk kez hatırladığı ve ölümle yüz yüze kalınca tamamen benimsediği Tanrı inancını, Soljenitsin, "İlk Çember"de sorgular, sonradan yazdığı tüm eserlerinde ise açık ve net bir biçimde ortaya koyar.

Öykünün ana kahramanı Şuhov, özellikleri olmayan sıradan bir köylü olmakla birlikte, rejim tarafından yok edilen ve yazarın aradığı, Kolhoz sistemi öncesi, doğru değerlere sahip dürüst, sabırlı ve çalışkan köy insanını temsil eder. Bu konuda şu satırlar açıklayıcıdır: "...Şuhov, kazıtılmış kafasından şapkasını çıkardı, zira ne kadar soğuk olursa olsun, kafasında şapka varken kendine yemek yemeye izin vermiyordu."³⁷⁷; "...Şuhov'un saçma bir yapısı vardı ve kimse onu, ziyan olmaması için her eşyaya ve her emeğe değer vermekten alıkoymıyordu."³⁷⁸; "İş başladı mı, ...kafasından düşünceler süpürülüyordu sanki. O anda, Şuhov, dumanın çıkmasını engellemek için parçalarını dizerek borunun çıkarılması dışında hiçbir şey düşünmüyor ve umursamıyordu."³⁷⁹

³⁷⁶ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.113

³⁷⁷ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.15

³⁷⁸ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.73

³⁷⁹ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.37

Rus köylü karakterine saygı ve sevgi beslemesine karşın, Soljenitsin, gerçekleri görmüş ve köylüleri idealize etmemiştir. Rus halkını geleneklerinden vazgeçtiği için suçlamakla birlikte, nedenini, Bolşevikler’in çok güçlü olmasına bağlamaktadır. 1990’da yazdığı “Rusya’yı Nasıl Yapılandırabiliriz” adlı sosyo-politik yazısında, Soljenitsin, bu konuya şöyle değinir: “Ülkemizin bereketi geçmişte kaldı, köy yaşam biçimini ve geleneksel köy kültürümüzü yok ettik, ekmek ve buğday yetiştirmenin anlamını yitirdik, toprağımıza, mahsul vermeyi unutturduk.”³⁸⁰ 1998’de yazdığı “Rusya Çöküşte” adlı sosyo-politik eserinde ise, bu konuya ilişkin, Soljenitsin, şunları söylemektedir : “Bolşevikler³⁸¹, seçkin ve belirli bir düzeyin üstünde olan her şeyi doğaya aykırı ve sistemli bir biçimde yok ederek, Rus karakterini değiştirmiş ve yıpratarak bozmuştur.”³⁸²

Yazara göre, Sovyet iktidarının köye yeni düzen getirmesi neticesinde özel çiftliklerin yerini alan devlete ait Kolhoz sistemi, halka olumsuz bir biçimde yansır. Eskiden, insanlara ait olan, özenle ve dürüstçe kullanılan toprak ve mal yeni düzende insanlara ait değildir ve halk zorla çalıştırılır. Öyküde, Şuhov’a evden gelen mektuplar aracılığıyla yazar, köy halkının durumunu şöyle anlatır: “...Çalışma günlerinin normunu yerine getirmeyenlerin, bostanını yüzde on beş hektar kadar, bazılarının ise evine kadar kestiler. Üstelik karısı, o çalışma günlerinin normları ile ilgili bir yasa olduğunu ancak yürürlüğe girmediğini yazmıştı. O yasaya göre normları yerine getirmeyenler yargılanmalı ve hapishaneye atılmalıydı.

³⁸⁰ Soljenitsin, A., **Kak Nam Obustroit Rossiya** (*Kak Nam Obustroit Rossiya*), 1990, s.1

³⁸¹ Bolşevikler (*большевики*)- Lenin’in kurduğu Bolşevist Partisi’nin üyeleri, 1917 Devrimi’ni gerçekleştiren güç.

³⁸² Soljenitsin, A., **Rossiya v Obvale** (*Rossia v Obvale*), 2006, s.170

Şuhov'un eşinin yazdığı gibi, savaştan beri Kolhoz'a tek bir kişi katılmamıştı. Tüm genç kızlar ve erkekler farklı yöntemler kullanarak, fabrikada ya da turba³⁸³ işleme yerlerinde çalışmak üzere köyden kente gitmişlerdi. Erkeklerin yarısı zaten savaştan geri dönmemiş, dönenler de Kolhoz sistemini kabullenmemiş, evlerinde yaşayarak köy dışında çalışmaya başlamışlardı. Kolhoz'da erkeklerden bir ekip başı Zahar Vasilyiç, bir de seksen dört yaşındaki yeni evlenen ve çocukları bile olan marangoz Tihon vardı. Kolhoz ise bazıları otuzlu yıllarda zorla getirilen kadınlar sayesinde ayakta kalıyor, onlar da tükenirse Kolhoz biter.

İşte, Şuhov'un da anlamadığı şey: Nasıl evde yaşayarak köy dışında çalışabiliyorlardı? Şuhov özel çiftlik yaşamını da gördü, Kolhoz yaşamını da, ancak erkeklerin kendi köylerinde çalışmamalarını bir türlü kabul edemiyordu. Bir tür ekstra kazanç mı? Peki ya biçim ne olacak?"³⁸⁴

Soljenitsin'e göre, Komünizm yüzünden halkın sahiplik duygusunu yitirmesi, insanlarda rüşvet ve hırs gibi duyguların ortaya çıkmasına neden olur. Yazar bu durumu öyküde şöyle yansıtır: "Burada da çalışıyorlar, kampta da; kamptan önce de depoda çalışıyorlar. Çalanlar da, elinde kazmayla çalışmıyorlar."³⁸⁵; "Eli boş gidersen kimseyle anlaşılamazsın. Domuz yağının yarım kilosunu kol başına götürmek lazım. Belki de bir kilo."³⁸⁶; "Kampta üç ressam var ve üst düzey yetkililer için bedava

³⁸³ Turba (*морф*) - Yarı kömürleşmiş bitki kalıntılarından oluşan, koyu kahverengi hafif, katı yakıt türü.

³⁸⁴ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.30

³⁸⁵ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.50

³⁸⁶ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.8

tablo çiziyorlar...”³⁸⁷; “Sezar zengin, ayda iki kere koli alıyor, işine gelen herkese rüşvet veriyor ve yazıhanede pay dağıtanın yanında “aval”³⁸⁸ olarak çalışıyor.”³⁸⁹

Bu durum, Sovyet sistemi döneminde insanların her faaliyet alanında söz konusudur. Soljenitsin, bu öyküde sert devlet politikası sonucunda halkın değerlerinin olumsuz bir biçimde değiştiğini dile getirmekle birlikte, Sovyet iktidarının insan haklarını, özgürlüğü ve özgür düşüncüyü yok ettiğini de vurgular: “Kamplarda ve hapishanelerde yaşayınca, İvan Denisoviç yarını, bir yıl sonrasını ve ailesini nasıl geçindireceğini düşünmeyi bile unuttu. Üstler, onun yerine her şeyi düşünüyor ve böylesi daha kolay sanki...”³⁹⁰; “...Mahkûmlara saat yasaktır, üstler, onların yerine zamanı takip etmektedir.”³⁹¹, “Özgür bırakacaklar mı ki? Eklemezler mi ki hiç yoktan bir on yıl daha?”³⁹²; Kanun, çok esnektir. On yıl bittiğinde, bir on yıl daha eklerler, ya da sürgüne yollarlar.”³⁹³

Öykünün ana kahramanının köylü olmasının başka bir nedeni ise, zorlu köy yaşamı koşullarını normal karşılayan köylünün bile, çalışma kampındaki koşullar

³⁸⁷ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.23

³⁸⁸ Aval (Продурок) – Hafif iş yapan, kampın yönetiminde veya servis bölümünde çalışan kişidir. Ekip başı buna dâhil değildir. (eser içinde yazarın açıklaması)

³⁸⁹ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.34

³⁹⁰ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.32

³⁹¹ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.18

³⁹² Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.32

³⁹³ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.47

altında güçlükle hayatta kalabilmesidir. Soljenitsin, iktidarın bu kampları kurmasının insanlık dışı bir davranış olduğunu belirtmekte ve dönemin siyasal düzeni içinde insan yaşamının ne denli değersiz olduğunu vurgulamaktır. Örneğin; mahkûmların çalıştığı hava koşulları ile ilgili şunları yazar: “İki kova su getirdiler de, o da yolda buzla kaplandı”³⁹⁴

Bu konuya ilişkin olarak, cezalı mahkûmların kaldığı barakanın koşulları öyküde şöyle anlatılır: “...duvarlar taştan, pencere hiç yok, soba ise ancak duvardaki buzların eriyerek hücre ortasında bir su birikintisi oluşturabileceği kadar ısıtmakta. Yatak -  ıplak tahta, dişlerini gıcırdatmaktan uyuyabilersen, ekmek- günde üç yüz gram, çorba ise ancak üçüncü, altıncı ve dokuzuncu günlerde veriliyor. On gün cezası! Bu hücrede on gün cezasını sonuna kadar ka amaksız çekmek, tüm sağlıktan olmak demektir. Veremli olursun ve yaşamın boyunca hastanelerden çıkamazsın.”³⁹⁵

Anlatım açısından güçlü olan “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı  yk  Soljenitsin’e  n kazandırsa da, yazarın hedefi, ünlü olmaktan ziyade, toplumu uyandırmak, rejimin korkunç gerçeklerini tüm dünyaya göstermek ve onu devirmektir. Oysa iktidar, basit bir köylüyü anlatan “İvan Denisoviç’in Bir Günü”nü yazan Soljenitsin’den, yürüttükleri politikaya destek vermesini bekler. Aralık 1962’de, Soljenitsin, evinden alınarak Kremlin Sarayı’na getirilir. Yazar bu görüşmeye hazırlanırken, eski takım elbisesini ve ayakkabılarını giyerek, “Sizlerden birisi değilim” mesajını vermek ister. Orada, A. Tvardovskiy sayesinde, N. Hruşyov

³⁹⁴ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.43

³⁹⁵ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.106

ile tanışır. Aylar sonra, yazar, o anda N. Hruşyov’a, başlattığı “Baharın” mutlaka sürmesi gerektiğini söyleyemediği için çok üzülür.

Ancak hangi siyasi görüşler Soljenitsin’in iktidara hizmet etmesini engellemektedir? Sovyet iktidarının “düdüğü” rolünü üstlenen K. Simonov bile Stalin’in kötülüklerini açık bir biçimde yazdıktan; 1960 yılına doğru GULAG kampları hiç kalmadıktan sonra? Bu sorularının yanıtlarını, iktidar, 1965’te “İlk Çember” romanını ele geçirdikten sonra bulur ve yazarın edebi faaliyetini baskı altına alır. Nitekim Soljenitsin, mücadelesini Stalin’e karşı değil, Sovyet iktidarının maddecilik felsefesine bağlı kalarak Rusya’nın daima bağlı olduğu dini baskı altına almasına; toplumda sözde inkar edilen gerçek sınıfçılığın var olmasına; bireylerin serbestçe düşünememesine, yaşamamasına; kadınların evlerinden ve çocuklarından kopartılarak çalıştırılmasına; köylü halkın eziyet çekmesine karşı sürdürmüştür. Ayrıca, kitleden farklı düşünen bir bireye(üzerinde hissetmeye başladığı) baskı uygulama ihtimaline karşı çıkmaktadır. “İvan Denisoviç’in Bir Günü” öyküsünün konusunu, matematiksel bir incelikle hesaplamış ve cini dışarı çıkaran kapağı açmıştır. Bu nedenle, eserin ana kahramanı Şuhov, tamamen apolitiktir, oysa “İlk Çember” deki Spiridon, Nerjin’in tüm siyasi görüşlerini genel anlamıyla paylaşır.

Bu eserin, S.S.C.B.’de ve dünyada ses getirmesi sonucunda, Şubat 1970’te, İngiliz ve Norveçli yazarlar Soljenitsin’i, Nobel Ödülü’ne aday olmaya layık görürler. Temmuz ayında, François Mauriac’ın başını çektiği Fransız yazarlardan, bilim adamlarından ve sanatçılardan oluşan büyük bir kitle, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eseri için, Nobel Ödülü talebinde bulunur. Ekim 1970’te, Soljenitsin’e

Nobel Komitesi tarafından ödöl verilir. Haberi telgrafla alan yazar, şöyle bir yanıt verir: “...Nobel Ödülü’ne layık görülmemi, Rus edebiyatına ve güçlüklerle dolu tarihimize verilen değer olarak nitelendirmekteyim.”³⁹⁶

Eserin yayınlanmasıyla birlikte, S.S.C.B. basınında, eser ve yazar konusunda şu yorumlar yer alır:

“ ‘İvan Denisoviç’in Bir Günü’ gibi bu kadar gerçekçi bir eserin yazılması için yaşam tecrübesinin olması gerektiği kuşkusuz. Bu öykü, edebi bir eserdir ve yaşam gerçeklerinin edebi bir biçimde yansıtması da ona değer kazandırmaktadır.<...> Soljenitsin’in bu eserinde, okuyucu, 37 yılının dehşetinin bir parçası olan yansıtılan tarihsel dönemin tüm tablosunu bulamaz. “İvan Denisoviç’in Bir Günü” öyküsünün anlatımı zaman, mekan ve ana kahramanın dünya görüşleri ile sınırlıdır. Ancak mahkum olan İvan Denisoviç Şuhov’un bir günü içinde yer alan insanlar, kişisel özellikleriyle ve farklı kaderleriyle önümüze çıkmaktadır. İşte bu özellik, eseri sanatsal açıdan eşsiz kılar. Burada, ‘trajik mahkum’ olarak yansıtılan birçok karakteri, okuyucular savaşta veya savaş sonrası inşaatlarda hayal edebilir. Eserin kahramanları, koşulların neden olduğuzorlu manevi ve fiziksel sınavlardan geçen insanlardır.”³⁹⁷ Eserin yayınlandığı “*Noviy Mir*” edebiyat dergisinin 11. Sayısı, A. Tvardovskiy, yazar, Kasım 1962

³⁹⁶ Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (Александр Солженицын. ЖЗЛ), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009, s. 639

³⁹⁷ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.15

“ ‘İvan Denisoviç’in Bir Günü’ öyküsünde yalnızca bir gün anlatılmış, ancak o günün içine, yazar, Stalin kültü döneminde yaşanan acımasızlıkları ve kötülükleri, iletmek istediği ana konuları yansıtmıştır. Soljenitsin anlatımını ağırlaştırmadan sıradan bir günü seçer, ancak mahkumlar için sıradan olan gün okuyucuyu dehşete düşürmektedir.<...> “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öykü, çok özel ve olgunlaşmış yazar tarafından yazılmıştır. Edebiyatımıza büyük bir yeteneğin katıldığı konusunda kuşku yok.”³⁹⁸ “*İzvestiya*” gazetesi, K. Simonov, yazar, Kasım 1962.

Eserin 1962’de yayınlanmasını onaylayan ve yazara “yeşil ışık yakan” N. Hruşyov’un 1963’te görevinden alınmasıyla, Soljenitsin’in yazarlık yaşamı baskı altına girmeye başlar ve bu durum iktidarla mücadelenin başlangıcı olur. Sonuç olarak, yazarın sanatı hakkında karşıt yorumlar ortaya çıkar. Örneğin:

“ Soljenitsin’in kısa eseri, dışarı çıkma saatini bekleyen gerçeğin doğal eylemidir. Sonraki kuşaklar için bu eser gündemliğini yitirir. Onlar, bu eseri okuduktan sonra, onu, dönemin diğer eserleriyle sakin bir biçimde kıyaslar. Onları anlıyoruz. Biz de, geçmişten söz ederken onlar gibi düşünüyoruz. Ancak bugün, bu eserin, insanı kızgın demir gibi dağladığını hissedebiliyoruz. Bu eser, hastalıklı bir yüreğin verdiği acıya benzer bir biçimde bizi yakmaktadır.”³⁹⁹ “*Sibirskiye Ognı*” gazetesi, İ. Zolotusskiy, edebiyatçı, 1964

³⁹⁸ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.20

³⁹⁹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.95

“Eserde yer alan şiddet ve gerçeklik insanı sarsıyor.<...>Eserde anlatılan günün İvan Denisoviç için “mutlu” günlerden biri olduğunu, anlatıcı sakin bir ciddiyetle aktarmaktadır.<...>Edebiyatımıza İvan Denisoviç gibi bir karakterin girmesi- Sovyet edebiyatının demokrasileşmesinin belirgin bir göstergesidir”⁴⁰⁰ “*Noviy Mir*” edebiyat dergisi, V. Lakşin (A. Tvardovskiy’in yardımcısı), 1964.

“Edebiyatımızın, kulak tırmalayan argo sözcüklerle dolu bir eser nesine gerek? Gençlerimize estetik duygusunu ve Komünizm’in değerlerini aşıl原因, toplumumuzda yer alan güzel, iyi ve temiz şeyleri öne sürmeliyiz. Biz ise, suçluların pis dünyasını altlardan alıp çıkarıyoruz!”⁴⁰¹ “*İzvestiya*” gazetesi, A. Zaharova, KGB çalışanı, 1964.

“ ‘İvan Denisoviç’in Bir Günü’ adlı öykünün son sayfasını hoş olmayan bir duyguyla kapattım. Yazar, tüm dikkatini kampın şiddetine ve İvan Denisoviç adlı ana kahramanın kişisel özelliklerine vermiş. Kahramanı da, dostlarıyla birlikte ancak karınlarını nasıl doyuracaklarını düşünmektedir. Ben de Stalin kültü döneminde kamp yaşamının dehşetini gördüm. Kamplarda ve hapishanelerde Bolşeviklere özgü kendine hakim olma duygusu içinde, dürüst ve manevi dirence sahip insanları da gördüm.”⁴⁰² “*Literaturnaya Rossiya*” gazetesi, S. Savin, MK üyesi, 1964.

⁴⁰⁰ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.64

⁴⁰¹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.122

⁴⁰² **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.198

Yazarın gizli arşivi iktidar tarafından ele geçirildikten sonra ise (1965), eser konusunda yapılan yorumlar tamamen eleştirel nitelik kazanır. Batı’da, bu durum konusunda, R. Gul, “S.S.C.B.’de ve Batı’da Soljenitsin” adlı makalesinde, şunları yazar: “Soljenitsin’in S.S.C.B.’de ve Batı’da aniden ün kazanmasıyla KGB baskı yapmaya başlar, zira üstler onun Sovyet karşıtı olduğunu anladı ve bu durum, meşe ile dana arasında mücadelesinin başlangıcı olur.”⁴⁰³ “*The New Review*” (New York) edebiyat dergisi,1975.

S.S.C.B.’de ise, o dönemde basına şu yorumlar yansır:

“Beriya’nın kurduğu kamplarda ıstırap çeken insanları temsil eden İvan Denisoviç’in yansıttığı tablonun ne denli yanlış olduğu ortada. İvan Denisoviç, manevi açıdan yoksul, pasif ve herhangi bir idolü olmayan bir yazardır.”⁴⁰⁴ “*Oktyabr*” gazetesi, G. Brovman, 1965.

“Devrim öncesi edebiyatçılar tarafından eleştirilen L. Tolstoy’un sanatında gerici nitelik taşıyan Karatayev adlı kahramanın özelliklerini tekrarlayan kişilerin çağdaş edebiyatımızda var olduğunu gördük. İşte bu özellik ‘İvan Denisoviç’in Bir

⁴⁰³ **The New Review**, Edebiyat dergisi, 1975, s.236

⁴⁰⁴ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.206

Günü’ adlı eserde de var.”⁴⁰⁵ “*Literaturnaya Rossiya*” gazetesi, V. Kojevnikov, gazeteci, 1966.

“Hruşyov Baharı”na karşın, B. Pasternak’ın 1958’de, Nobel Ödülü’nü almaya gidememesi Soljenitsin için büyük hayal kırıklığı yaratır ve kendisini, iktidara edebi bir yanıt olarak, “İlk Çember” gibi yayınlanabilecek kadar sert olmayan bir eser yazmak zorunda hisseder. Soljenitsin, belirli siyasi görüşlere sahip, oldukça deneyimli bir yazardı ve bunu yapabilecek gücü hissediyordu. Bu öykünün belirgin görevi vardı- “cini şişeden çıkarmak”. Bu durum, İncil’de geçen şu satırla tanımlanabilir: “Her eylemin öncesinde bir söz vardır”. İşte “İvan Denisoviç’in Bir Günü” eser, eylemden önceki söz işlevini görür.

Sovyet iktidarının ve Komünizm ideolojisinin yalan yüzünü, mantıksızlığını ve acımasızlığını, Soljenitsin, bu dönemde yazdığı tüm eserlerde ortaya koyar. Nitekim “İlk Çember” adlı romanı ve “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öykülerinin kamp temasını gün ışığına taşımaları bunun göstergesidir.

C. “MATRYONA’NIN AVLUSU” adlı öykünün incelenmesi

1959’da, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” öyküsünü yazdıktan 2 ay sonra, Soljenitsin “Matryona’nın Avlusu” (“*Матренин двор*”) adlı öyküyü yazar. Bu eser,

⁴⁰⁵ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.207

daha önce yazdığı eserlerden farklı olarak, kamp temasını içermez, ancak, “İlk Çember” ve “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eserlerde yer alan Rus köyü ile ilgili düşüncelere yer verilir. Belirtilen eserlerde, köylüler, iktidarın oluşturduğu, doğal olmayan ve baskıcı bir ortamda yansıtılırken, burada, normal yaşam ortamında gösterilmiştir; iktidar eleştirisi daha bir üstü kapalıdır. Öykünün, ana kahramanı Matryona, yazarın yaşamına giren gerçek bir karakterdir.

Hikayedeki olayın geçtiği 50’li yıllar, okuyucularda çağdaş bir olay algısı yaratmıştır. Sovyet çağında doğan yapay kahramanlardan, hidroelektrik santrali müteahhitleri, çelik üretimi ve metro inşası işçileriyle çizilen evrensel edebi kahraman tipinden, çiftçilerin halktan uzak yaşamlarının tasvirinden sıkılan okuyucu “Matrena’nın Avlusu”ndan oldukça etkilenmiştir. Çünkü bu öykü gerçeği yansıtıyor, Rusya’nın her zaman dayanağı ve ümidi olmuş mezraların ürkütücü iflasını anlatıyordu.

“Matryona’nın Avlusu” Soljenitsin’in, yazarlık yeteneğinin yeni sınırlarını açığa çıkarır. Olumsuzluklara karşın, Sovyet köyünün ve tarımının çok iyi durumda olduğunu söyleyen Sovyet iktidarı için, “Matryona’nın Avlusu” ve “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öyküler, tokat gibi bir yanıttır. Ancak Soljenitsin’in susmasının mümkün olmadığını, “İş Arasında Tutulan Notlar” (*Записки между делом*) başlıklı yazısında, sanatı konusunda düşüncesini ifade eden şu satırlar göstermektedir: “Yazar, tıpkı bir doktor gibidir; işi, sağlıklı olan şeyler değil,

acı veren şeylerdir. Ve bir gün (ki, hiçbir zaman!) yeryüzünde çekilen acılar sone ererse, yazarlara da gerek kalmaz. Onlar estetikçi değildirler ki.”⁴⁰⁶

Bununla birlikte, Soljenitsin, Sovyet yazarlarının çoğunu, S.S.C.B. Yazarlar Birliği’nin de neredeyse tümünü, edebi yolculuğa çıkarken gözlerine perde taktıkları için kınar. Onlar, Matryona’yı ve Şuhov’u pasiflikle ve eylemsizlikle suçlayarak, gerçek kahramanın aktif olması gerektiğini savunurlar. Matryona ise, Kolhoz’da para için değil, Sovyet iktidarının verdiği ‘eski kitapçıkta çalışma günlerinin işareti’⁴⁰⁷ için çalışır.

“Matryona’nın Avlusu” öyküsü otobiyografiktir ve anlatıcı İgnatiç, yazarı temsil eder. İgnatiç, Soljenitsin gibi çalışma kampında ve Kazakistan sürgününde özlediği; Sovyet iktidarı tarafından yok edildiğinden dolayı bulamamaktan korktuğu öz Rusya’yı arar. Öyküde bu konuya ilişkin şu satırlar yer alır: “Serin ve ormandaki yaprakların sesinin duyulduğu Rusya’nın orta şeridine gitmek istiyordum. Rusya’nın özü hala yaşıyor ise, orada kaybolmak istiyordum.”⁴⁰⁸

Sovyet iktidarının uyguladığı politika sonucunda, köy insanının manevi değerlerinin değişimini; bencillik ve çıkarıcılık gibi niteliklerin ortaya çıkışını; Rus halkının dayandığı ve kendisinin de değer verdiği eski manevi temellerin yok oluşunu şöyle aktarır: “Bir kaç kişinin, arsayı ele geçirme hırsı veya cimriliğinden

⁴⁰⁶ Soljenitsin, A., **Zametki Mejdu Delom** (Заметки Между Делом), 1963-1966

⁴⁰⁷ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.124

⁴⁰⁸ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.117

traktörle ikinci bir tur atmak istememesi sonucu, o gece tren lambalarının alacakaranlığında kuşetlerinde huzurla uyuyan binlerce kişinin yaşamı sona erecekti <...> Biri kızak ipi ile hazırda bekliyordu, ikincisi ise hala ateşten kurtarılabilirdi. Bu durum, siyah sakallı Faddey'e tüm Cuma ve Cumartesi boyunca huzur vermedi. Kızı aklını yitirmek üzereydi; damat mahkemeye çıkarılma riski altındaydı; evinde, öldürdükleri oğlu ve aynı sokakta bir zamanlar sevdiği kadın ölü yatıyordu. Faddey ise sakalını tutarak tabutun yanında yalnızca biraz durmak için geliyordu. Yüksek alnı, kötümser düşünceleri ifade ediyordu; ancak bu düşünceler, ahşap evinin kütüklerini Matryona'nın kız kardeşlerine kaptırmaması ile ilgiliydi.”⁴⁰⁹

Soljenitsin kahramanlarının yaşamını tasvir ederken, Sovyet Rusya'da, hakiki “Rus” olan birçok şeyin çürütüldüğünü, yozlaştırıldığını ve yok edildiğini gösterir; kişilerin yalnızca ahlaki yönlerini anlatır.

Matryona, Sovyet iktidarının geleneksel köy yaşamına getirdiği kargaşa içinde, ulusal karakterini koruyan, geleneksel doğal Rus yaşamının örneği olan bir kişiliktir. Örneğin Radyoda Glinka çaldığında, Matryona'nın ilk beş romanstan sonra: “...önlüğünden tutarak gözyaşına boğulmuş sönük gözleriyle duygulanmış bir halde paravanın ardından çıkarak” ve “İşte bu bizden bir şey!” demesi; duyduğu şarkı sözlerini ‘bizden’ olarak nitelendirmesi, geleneksel Rusya halkının Sovyet marşlarına değil, müzikal kültürüne; güzel, canlı konuşma geleneğine önem verdiğini gösterir. Soljenitsin, geleneksel Rus kültürünün halkın yaşam tarzının ayrılmaz bir

⁴⁰⁹ Soljenitsin, A., **Rasskazi** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.147

parçası olduğunu, sarsılmaz manevi temelini oluşturduğunu ve önceki kuşaklarla aralarındaki derin bağı açığa çıkardığını düşünür.

Matryona, yazarın, yıllar sonra “Doğru Yaşamak” başlıklı sosyo-politik yazısında öne sürdüğü ilkelere uygun biri olmakla birlikte, Şuhov gibi çok sıradan ve özellikleri olmayan biridir. Matryona’nın köyde yaşaması, ancak Sovyet düzeninden ve ideolojisinden uzak kalabilen bir insanın o dönemde özünden şaşmadığını ve yozlaşmadığını vurgular.

Matryona’nın, yaşamı boyunca çalıştıktan sonra, uzun yolları aşarak bürokratlara başvurması, savaşın başından beri kaybolan kocasının emeklilik maaşını almak için çabalaması ve her yerde bulunan ama alınması yasak turbaları gizlice toplaması, 50’li yıllardaki sıradan köylünün acınacak durumunu ve iktidarın düzensizliğini ortaya koyar.

Öykünün sonunda, Matryona’nın trajik ölümü, Sovyet iktidarı karşısında dizüstü çöktürülen geleneksel Rus köyünün kaderini ve ölümünü simgeler: “Kocasından bile anlaşılmayan ve terk edilen, altı çocuğunu gömmesine karşın munis karakterini koruyan, görümcelerine ve kız kardeşlerine yabancı olan, gülünç, başkaları için bedelsiz çalışan Matryona, öldüğü güne kadar mal mülk sahibi olamaz. Kirli beyaz renkli bir keçi, ayağı sakat kedi, fikus çiçeği<...>Anlaşılan o ki, onunla bir arada yaşarken, o olmadan “Köy dini önder olmadan ayakta duramaz” (“*He*

стоит село без праведника”) atasözünde söylendiği gibi, köyün ayakta duramayacağını anlayamadık. Şehrin de. Koca dünyamızın da.”⁴¹⁰

“Dal Sözlüğü”nde bu atasözü başka bir biçimde belirtilir: “*He стоит город без святого, селение без праведника.*” Soljenitsin, atasözünün temel anlamını koruyarak, “*село*”, (köy) - “*город*” (şehir)- “*земля*” (dünya) gibi mantıksal bir terkip oluşturur.

Bu eserde, yazar, Sovyet iktidarını ve toplumu, Matryona gibi insanları örnek alma, düştükleri durumdan hepimizi sorumlu tutarak pişmanlık duyma çağrısında bulunmaktadır. Yıllar sonra, 1974’te yazdığı “Tövbe ve Kendini Kısıtlama” adlı sosyo-politik yazısında, Soljenitsin, bu konuya şöyle değinir: “Doğruluk duygusunu yitiren bizler için, her şeyi dürüstçe hatırlamak kolay mı? <...> Kemik ve etten oluşmamış duygusu veren, melek gibi insanlar vardır; bunlar yaşamın kötülüğüne dokunmadan ve ruhlarını kirletmeden yaşayan insanlardır. Hepimiz böyle insanlara rastlamışızdır <...> onlar dini bütün kişilerdir, biz de onları “tuhaf” olarak nitelendirerek iyiliklerinden yararlanmışızdır.”⁴¹¹

Öyküde, Matryona’nın, haksızlığa uğramasına ve trajik kaderine karşın, yüksek maneviyata sahip, vicdanlı ve çalışkan biri olması; dinî vecibelere uygun yaşaması, onu İ. Turgenyev’in, L. Tolstoy’un ve Leskov’un eserlerinde betimlenen “dindarların” arasına sokar.

⁴¹⁰ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.150

⁴¹¹ Soljenitsin, A., **Rasskayaniye i Samoograniçeniye** (*Расскание и Самоограничение*), 1974

“Matryona’nın Avlusu” adlı öykü, 1963’te *Noviy Mir* dergisinde yayınlanır ve birkaç ay önce aynı dergide “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eserinin yayınlanmasına ve yazara şöhret getirmesine karşın yine ses getirir. Ancak eser yayınlanmadan önce, Aralık 1962’de, Kremlin Sarayı’nda yapılan görüşme sonrasında, yazardan yürütülen politikaya destek olmasını beklemenin anlamlı olmadığını kavrayan iktidar, Soljenitsin’in hareketlerini kısmen kısıtlama kararı almıştı. Örneğin, tiyatrolar oyunlarını bir türlü sahneye koyamaz. Soljenitsin, anı yazısında, bu konuda: “ ‘İvan Denisoviç’in tesadüfi başarısı, Sovyet sisteminin benimle uzlaştığı anlama gelmediği gibi, ilerlememin kolaylaşacağı anlamına da gelmez.”⁴¹² Nitekim, “Matryona’nın Avlusu” adlı eser yayınlandığında, basında yer alan yorumlar eleştirel nitelikliydi, ancak A. Tvardovskiy ve yandaşları, bu olumsuz yorumlara karşı çıkan yazılar yazmıştı. Kanımızca, Matryona’nın, İvan Denisoviç’ten adlı kahramandan çok farkı yoktur, zira ikisi de köylü, dürüst, itaatkâr ve çalışkan karakterler. O dönemde basına çıkan olumsuz yorumlar, tamamen iktidarın yazara olan tutumuna bağlıydı. Örneğin:

“ ‘Matryona’nın Avlusu’ gibi eserler, Sovyet gerçeğinin saptırılmış tablosunu çizmektedir.<...> Soljenitsin’in gerçekleri yazmadığını söylemek istemiyorum, ancak gördüğümüz her şey gerçek mi? Ve her gerçek hayatın gerçeğini oluşturur mu?”⁴¹³ “*Tyumenskaya Pravda*” gazetesi, K. Lagunov, 1963.

⁴¹² Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), s. 25

⁴¹³ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.125

“Soljenitsin gibi yetenekli bir yazarın görüşlerinin Matryona’nın avlusunun eski çitleriyle sınırlı olması üzücüdür. O çitin dışına çıkarak, Talnovo köyünün yakınında olan herhangi bir “Bolşevik” köyünü yansıtsaydı, karşımıza çok daha farklı bir tablo çıkardı. Orada, toprağı işleyen, toplumda Komünizm’i yaşatan yeni çağın insanlarını görebilirdik.”⁴¹⁴ V. Poltoratskiy, “*İzvestiya*” gazetesi, 1963.

“Sovyet köyü ve toprağı dindar çilekeşlerle değil, dünya düzenini değiştirebilen, toprağı işleyebilen aktif insanlarla ayaktadır. Yazar, yaşama manevi açıdan soyut bir bakış sergilemekte, gerçeğin tablosunu daraltmakta, dönemin getirdiğı özellikleri yarattığı karakterlere kazandırmamaktadır.”⁴¹⁵ “*Ogonyok*” dergisi, A. Dımşits, 1963

“Matryona adlı karakterin ortaya çıkmasına, eserin temelini oluşturan saptırılmış düşünce neden olmuştur kuşkusuz.”⁴¹⁶ “*Oktyabr*” gazetesi, A. Dremov, 1964

“Matryona manevi bir idol olabilir mi? Sorusu sorulmaktadır. <...> Maalesef, idol olmaktan uzak, ancak saygıdeğer bir karakter olduğu kuşkusuz. Evet, birçok

⁴¹⁴ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.127

⁴¹⁵ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.128

⁴¹⁶ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.166

eleştirmenin dediği gibi, Matryona sosyal açıdan pasiftir, ama bu tam olarak doğru sayılmaz, zira onun çalışma alışkanlığı bir sosyal değer ve toplumumuz için gerekli bir niteliktir. Kamu bilinci açısından, Matryona, birçok sosyalist aktivistten zayıftır. İdeolojik ufku yoktur, bu suç mu? Böylesine dürüst ve çalışkan bir köylüyü anlatan yazar suçlu mudur? Peki, bu kadar acınası durumda olmasının, karakterinin böyle oluşmasının nedenlerini araştırmak daha akıllıca olmaz mıydı?<...> Mevcut koşullar altında, elinden ne gelirdi?”⁴¹⁷ “*Noviy Mir*” edebiyat dergisi, V. Lakşin, 1966.

Son yıllarda yazılan makalelerde de “Matryona’nın Avlusu” eser ve içerik açısından incelenir. Örneğin, V. Radzişevskiy, “ ‘İlk Çember’ Adlı Romanda Tarihsel içerik” (*Исторический контекст в романе «В круге первом»*) adlı makalesinde, şöyle der: “S.S.C.B. döneminde, V. Poltoratskiy gibi devlet adına eleştiride bulunanlar, yazarı, Matryona’nın avlusunda görmek istemediği gerçeklerden kaçmakla suçladılar. Ancak, bu suçlamanın asıl nedeni, o dönemin gerçeklerinin yazarın yansıttığı gibi olmasıdır.”⁴¹⁸

A.Varlamov bir konuşmasında şunları söyler: “ Yazar Soljenitsin, tüm yaşamını Sovyet gerçeğinin inkarına dayandırmış, tüm sanatını ve yaşamını Hristiyanlık değerlerine olan inanca ve bunların kanıtlanması üzerine kurmuştur. Bunlar ise, 1917 yılında meydana gelen ve Rusya’nın içine sürüklendiği uçurumun

⁴¹⁷ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.151

⁴¹⁸ **Put Soljenitsina v Kontekste Bolşogo Vremeni** (*Путь Солженицына в контексте большого времени*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: L. Saraskina, Russkiy Put, Moskva, 2009, s.243

büyükliğini göstermektedir. Yazara göre, bu uçurumda Rus halkının ve insanının ruhu ne kadar bozulursa bozulsun, yine de yok edilemez. Soljenitsin'in Rus, o zamanki adıyla Sovyet edebiyatına, Sovyet kalıplarına uygun görünen ve kuşkusuz olumlu olan İvan Denisoviç ve Matryona gibi ruhsal açıdan güçlü kahramanlar aracılığıyla girmesi önemlidir.”⁴¹⁹

N. Vladimirov, “Maddi Gücü Olmayan Ölümüyle Kazanır” (*Лишённый материальных сил- в жертве одерживает победу*) adlı makalesinde, bu eserin özünü yazarın yaşamıyla şöyle bağdaştırır: “ Yaşamın güçlükleriyle yüzleşerek kurban veren Matryona gibi, zafer kazanma olasılığı çok düşük olan ve maddi gücü olmayan birisinin galip gelebileceği gerçeğini kendi yaşamıyla da ortaya koyar.”⁴²⁰

M. Zolotonosov, “Meşe Kırıntısının Yanındaki Dana” (*Бык у обломков дыба*) adlı makalesinde, bu eserin ana kahramanı ile yazar arasında şöyle ortak özelliğini vurgular: “Yazarın ilk eserleri arasında en başarılı olan ‘Matryona’nın Avlusu’nun sonunda: ‘Anlaşılan o ki, onunla bir arada yaşarken, o olmadan ‘Köy dini önder olmadan ayakta duramaz” (“*He стоит село без праведника*”) atasözünde söylendiği gibi, köyün ayakta duramayacağını anlayamadık. Şehrin de.

⁴¹⁹ **Put Soljenitsina v Kontekste Bolşogo Vremeni** (*Путь Солженицына в контексте большого времени*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktor: L. Saraskina, Russkiy Put, Moskva, 2009, s.29

⁴²⁰ **Soljenitsin i Russkaya Kultura** (*Солженицын и Русская Культура*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktor: L. Gerasimova, Nauka, Saratov, 2009, s. 163

Koca dünyamızın da.’ denmesine, Soljenitsin kişisel bir özellik kazandırmaktadır kuşkusuz.”⁴²¹

D. “KOÇETOVKA İSTASYONUNDA BİR OLAY” adlı öykünün incelenmesi

“Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” adlı eser, 1962’de yazılır ve *Noviy Mir* edebiyat dergisinde, “Matryona’nın Avlusu” adlı eserle aynı zamanda, 1963’te yayınlanır.

Bu öyküde, II. Dünya Savaşı sırasında görev yapan, vicdanlı ve iyi niyetli bir kişi olan Teğmen Zotov’un yaşadığı bir olay kaleme alınır. Öykünün sonunda, Teğmen Zotov’un, içtenlikle bağlı olduğu Marksist-Leninist öğretisi konusunda nasıl kuşkuya düştüğü anlatılır.

Eserin ana kahramanı, yazarın arkadaşı L. Vlasov’dur ve öyküde anlatılan olay, 1941’de, gerçekten yaşanmıştır. Ancak Zotov’un kişilik özellikleri, arkadaşına değil genç yazara aittir. Teğmen Zotov’un savaşa giderken, yanına yalnızca “Kapital”in mavi birinci cildini” alması, Soljenitsin’in savaşa giderken yanına bir tek Engels’in “Almanya’da Devrim ve Karşı Devrim” kitabını alması ile paralellik çizer; Teğmen Zotov, Soljenitsin’in gençliğinde sahip olduğu görüşleri yansıtır. Teğmen

⁴²¹ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.82

Zotov'un, kendisinin de savaştayken inandığı devrimci görüşlere bağlı olduğunu Soljenitsin şöyle anlatır: “Onun küçük yaşamı, ancak Devrim için yararlı olabilme olasılığı açısından önem taşımaktaydı. Sağ kalmak, eşi ve çocuğu için yaşamak onun için önem taşımıyordu.”

Lenin'in işi düşerse bugünlerde

Neyin uğuruna yaşayayım ki?⁴²²

Teğmen Zotov için, “Savaş, geri döndürülemeyen tekerleğinin duygusuzca bir hareketi değildi”, dolayısıyla Sovyet ideolojisine sadık olduğu için kendisini güçlü hisseden Zotov, 1941sonbaharında, savaşın çok kötü gitmesi nedeniyle, “eziklik ve yüksek sesle uluma isteği” duymaktadır.

Abluka altında kalan Tveritinov'un Teğmen Zotov'a gelmesi, Zotov'u “Lenin'in Davasına”na olan sadakatiyle ve iyi niyetli davranmak arasında kararsız bırakır. Tveritinov'un belirgin kültür düzeyi, önceleri Zotov'un ona karşı iyi niyet beslemesini sağlar: “Ender rastlanan konuşma tarzı, Zotov'un kulağına hoş geliyordu; muhatabının itiraz ederken duraklaması; el hareketleri yerine parmaklarını hafifçe kıpırdatarak konuşmasını açıklaması.”⁴²³

Ancak, Tveritinov'un yalnızca Tsaritsin (*Царицын*) kentinin, yani Stalingrad (*Сталинград*) adını hatırlamaması, ideolojik talimatların, Zotov'un tüm iyi niyetinin ve insani duygularının önüne geçmesine neden olur ve öyküde bu durum şöyle

⁴²² Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.166

⁴²³ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.198

anlatılır: “Talimat, ablukada kalanlara, özellikle de yalnız olanlara karşı büyük dikkat gösterilmesi gerektiğini emrediyordu.”⁴²⁴

Tveritinov’un trajedisinin suçlusu, Zotov değil, Sovyet ideolojisinin talimatlarının arkasındaki mantıksızlık ve acımasızlıktır. Zotov, 1937’de Stalin’in yaptığı katliamdan ve S.S.C.B.’de kampların varlığından haberdar değildir.

Yazar, aynı döneme ait 1969’da yazdığı “Nefesin ve Bilincin Dönüşünde” (*“На возврате дыхания и сознания”*) başlıklı sosyo-politik yazısında, bu tür talimatlar ve propaganda konusunda şunları yazar: “Radyolardan bağıra bağıra her gün işlenen, binlerce gazete aracılığıyla çoğaltılan, politik eğitim kurslarında her gün özetlenen, zorlayıcı, düşünce olarak dikkate bile değmeyecek, dikte edilmiş mantık kalıpları, hasar görmemiş beyin bırakmıyordu. Şimdi de, güçlü ve cesur beyinler bile, baş kaldırarak pislik yığınının çıkmaya çalıştıklarında, üzerlerinde bu zihniyetin ve sokuldukları bozuk kalıpların kötü izlerin varlığını hissetmektedirler.”⁴²⁵

Leninist-Zotov’a göre, bir Sovyet vatandaşı, Tsaritsino kentinin, artık “Büyük Önder”in adını taşıdığını öğrenmemiş olamazdı ve Tveritinov, Sovyet vatandaşı olmadığı gibi, kesinlikle bir düşman casusuydu. Zotov’un, Sovyet ideolojisi tarafından zedelenmiş mantığı, yüksek kültür düzeyine sahip Tveritinov’u, sabotaj amaçlı gelen kılık değiştirmiş bir mülteci yapar: “Mümkün mü? Sovyet insanı, ama Stalingrad’ın adını bilmiyor? Bu asla mümkün olamaz! Olamaz! Olamaz!

⁴²⁴ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009, s.200

⁴²⁵ Soljenitsin, A., **Na Vozvrate Dıhaniya i Soznaniya** (*На Возврате дыхания и сознания*), 1973

Gönderilmiş! Casus! Çarlık ordusunun yurt dışına iltica edenlerden birisi olsa gerek, bu yüzden de davranış biçimi böyle.”⁴²⁶

Teğmen Zotov, “Yol” adlı eserin kahramanı Subay Nerjin kadar manevi sarsıntı yaşamaz, ancak, ikisi de bilinçlenmiş ve vicdani değerleri hatırlamıştır. Bu durum, ideolojinin, insan ruhunu ve iradesini yok ettiğini gösterir. Her iki öyküde de, vicdan, mantığa bağlı olmadan hareket eder ve görüşleri etkiler. Bunun kanıtı, Zotov’un, Tveritinov’u alçakça bir biçimde kandırarak gizli servisin eline teslim etmesi sırasında, yüzünün devamlı kızarması ve duyduğu kuşkunun, yaşamı boyunca, onu rahat bırakmamasıdır: “... Hiçbir zaman, ömrünün sonuna kadar Zotov bu adamı unutmadı.”⁴²⁷

Benzer bir biçimde, Subay Nerjin, Alman kadına yaptıklarından sonra: “ ‘Bu nasıl bir alçaklık!’ dediğimde artık çok geçti” dizesiyle kendisini suçlamaktadır.⁴²⁸

Bu öykülerdeki örnekler, bize, F. Dostoyevski’nin Raskolnikov’unun insani duygularının, kendisini köle haline getiren ‘üst insan’ felsefesinin önüne geçtiğini hatırlatır. Soljenitsin de F. Dostoyevski gibi her insanın içinde doğru manevi değerleri kavrama yetisinin olduğuna ve Rus insanının, zorla kabul ettirilen düşüncelerin ve ideolojilerin altından kalkma gücüne sahip olduğuna inanır.

⁴²⁶ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.209

⁴²⁷ Soljenitsin, A., **Rasskazı** (Рассказы), AST, Moskva, 2009, s.216

⁴²⁸ Soljenitsin, A., **Dorojenka** (Дороженька), IX. Bölüm, “Prusya Geceleri”(Прусские ночи).

Eser yayınlandığında S.S.C.B. basınında şu yorumlar yer almıştı:

“ İvan Denisoviç adlı kahraman gibi olumlu, iyi niyetli ve temiz olan Zotov aracılığıyla, Soljenitsin, Stalin kültürünün anti-halkçı özünü ortaya koyar ve manevi açıdan insanları yozlaştığının altını çizer.”⁴²⁹ “*Podyom*” gazetesi, V. Buşin, 1963.

“Öyküde yansıtılan trajedi, dürüst ve Devrim’e sadık bir kişi olan Zotov’u yıkmaz, yalnızca, yalnızca yaşamında tatsız bir olay olarak kalır.”⁴³⁰ “*Voprosı Literatırı*” edebiyat dergisi, V. Pertsovskiy, 1963.

“Bu öykü, yanlış ideolojiye saplanmış dürüst bir insanının bile kendisini suçlu hissetmeden cinayet işleyebileceğini gösterir.<...> Eserin konusu, ideolojiye körü körüne bağlılığın insanda manevi değerleri yok etmesidir.”⁴³¹ “*Voprosı Literatırı*” edebiyat dergisi, B. Sarnov, 1964.

Son yıllarda da inceleme konusu olan bu eser üzerine şu yorumlar yapılmıştır:

“Zotov’un Devrim’e karşı temiz ve saf duygularını Soljenitsin ayrıntılı bir biçimde, hatta sevgiyle yansıtır. Bununla birlikte, yazar, birçok insanın bu dürüst

⁴²⁹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.130

⁴³⁰ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.133

⁴³¹ **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (Слово Пробивает Себе Дорогу), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998, s.137

yaklaşımında bulunmadığının altını çizer. Bu bağlamda, Zotov’un eserdeki miyopluğu sembolik bir özelliktir. Aynı biçimde, Zotov’un gözlüğünü çıkarınca dış görünüşünün çocuksu olması, Devrim’in özünü fazlasıyla saf bir biçimde algıladığı anlama gelir.”⁴³² “Soljenitsin’in Eserlerinde Manevi Uyanış Konusu” (*Тема нравственного пробуждения у Солженицына*) adlı makale, A. Klimov.

“Bu eserde, talimatlara sorgusuz bir biçimde uyma söz konusudur. Bu durum, Sovyet iktidarının insanlara, sorgulamaksızın, kayıtsız şartsız itaat etme duygusunu aşılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Yazara göre, Zotov gibi, belirli bir güce sahip insanlar bile manevi açıdan güçsüzdür, zira sahip oldukları güç kendilerine değil, ideolojiye aittir ve bu konuda her hangi bir itirazda bulunmaları söz konusu değildir. S.S.C.B.’deki bir istasyonda meydana gelen bu olay, iktidarın totaliter yapısını vurgular.”⁴³³ “Sovyet İktidarı Gerçeklerinin Kullanılan Dil Aracılığıyla Ortaya Çıkması” (*Демифологизация советской власти через деконструкцию её языка*) adlı makale, G. Altınbayeva.

“ Bu eserde anlatılan olay, yaşamımızdaki beklenmedik ve engellenemeyen değişimlerin varlığını vurgular. Tveritinov’un: ‘Bu düzeltilmez’ sözleri bunu kanıtlamaktadır. <...> Olayın özü, gerçekçi bir biçimde, ‘ Bir birini hiç tanımayan ve aralarında iletişim olmayan iki karşıt dünyanın çarpışması’ olarak nitelendirilebilir.<...> görüşlerinin tutsağı olan Zotov, sosyolojik ve ideolojik

⁴³² **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.317

⁴³³ **Soljenitsin i Russkaya Kultura** (*Солженицын и Русская Культура*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: L. Gerasimova, Nauka, Saratov, 2009, s. 113

anlamda bir mürit olarak değerlendirilebilir. <...> “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” adlı eser, Soljenitsin’in Sovyet ideolojisine vurduğu en ağır sosyolojik darbelerden biridir. Eser, temiz ve iyi niyetli bir kişinin ideolojik tutku sonucu yalancı ve acımasız bir alçağa dönüşmesini kısa, ancak özlü bir biçimde anlatır ve bunun kaçınılmaz olduğunun altını çizer.”⁴³⁴ “ ‘Koçetovka İstasyonunda Bir Olay’ Adlı Küçük Şaheser” (*Маленький шедевр: «Случай на станции Кочетовка»*)adlı makale, O. Sedakova.

⁴³⁴ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.325

SONUÇ

“A. İ. Soljenitsin’in Sanatı ve Görüşleri” adlı çalışmamızda, yazarın siyasi görüşleri ve bunların sanatına nasıl yansıdığı ortaya konmuş; Rusya’da ve dünyada nasıl yorumlandığı araştırmıştır.

Aleksandr Soljenitsin, ülkesinde meydana gelen siyasi ve kültürel gelişmeleri değerlendiren bir yazardır. Ekim Devrimi’nden bir yıl sonra doğan Soljenitsin’in, sonradan karşı çıktığı sistemin kuruluşuna ve yıkımına tanık olması, yaşamını ve siyasi görüşlerini etkilemiştir. Çocukluğunda ve üniversitede, diğer çocuklarla aynı kitapları okur ve Komsomol üyesi olur. O da ‘iyimser şarkılar’ (“*неомраченные песни*”)⁴³⁵ söyler, “çiçekli ve bayraklı genç kabile” (“*молодое племя со знаменами и цветами*”) üyesi olur.

Hapishane koğuşunda ve çalışma kampı barakasında, farklı insanların dünyasıyla ve düşünceleriyle tanıştıktan sonra, Soljenitsin, dünya edebiyatına ve tarihine yalnızca bir yazar olarak değil, Sovyet karşıtı görüşlere sahip sıra dışı bir toplumsal eylemci olarak adını yazdırır. Yazarın Sovyet karşıtı görüşlerinin oluşumunda, siyasi etkenlerin yanı sıra, dine dayalı dünya görüşü de etkili olur. Siyasi görüşlerinin oluştuğu bu dönemde yazarın kanser hastalığından mucizevi bir biçimde 3 kez kurtulması, çocukluğundan beri hatırlamadığı Tanrı öğretisine yakınlaşmasını sağlamıştır. Ayrıca, Soljenitsin’e göre, Tanrı inancı, yüzyıllar boyunca Rus toplumunda vicdani değerleri korumuş, Sovyet iktidarı ise, dini inkar ederek insanları vicdan duygusundan yoksun bırakarak halkı yozlaştırmıştır.

⁴³⁵Soljenitsin, A., **Arhipelag GULAG, I.Tom** (*Архипелаг ГУЛАГ, I. Том*), U-Faktoriya, Yekaterinburg, 2006, s.19

Bu görüşler, yaşamının birinci döneminde oluşur ve yaşamın sonuna kadar değişmez. 2007 yılında “Der Spiegel” adlı gazeteye yaptığı konuşmada, Soljenitsin bu konuya ilişkin şunları söyler: “Daima güç aldığım görüşler olmuştur. Bu görüşlerim, yıllar boyunca gelişerek pekişti. Her zaman doğru yaptığımdan emindim, zira asla vicdana aykırı bir şey yapmadım.”⁴³⁶ Bu bağlamda, yazarın yaşamı; siyasi görüşlerinin oluşum süreci ve bunların S.S.C.B. ve Türkiye basınına çelişkili biçimde yansımaları tezimiz açısından incelenmeye değer görülmüştür.

Rus halkına ve Rusya’ya zarar veren Sovyet iktidarına karşı çetin bir mücadele veren Soljenitsin, yaşamının ikinci bölümünü (20 yıl) yurt dışında geçirmek zorunda kalır. Ancak bu durum, görüşlerini değiştirmedigi gibi, sesini tüm dünyaya duyurarak, Sovyet iktidarına karşı sürdürdüğü mücadelenin çapını genişletir. 1978’de, “Harvard Konuşması”nda yazar, siyasi görüşlerine dayanarak hepimizin aynı dünyada yaşadığının altını çizer; dünyanın bir ucundaki insanın trajedisine (Komünizm’e) duyarsız kalmamızın sonuçlarına hepimizin katlanacağını belirtir ve S.S.C.B. halkının yaşadığı insanlık dışı koşullara sessiz kalan Batı’yı ilgisizlikle suçlar. 1983’te yaptığı, “Templeton Konuşması” da ise, “Harvard Konuşması”nda olduğu gibi, Batı dünyasını, yine ilgisizlikle, ancak bu kez dine dayalı dünya görüşünü de ortaya koyarak suçlar: “Sahip olduğumuz Tanrı bilincini kaybetmesi sonucu, Batı, I. Dünya Savaşı’ndan sonra, insanlık dışı bir çetenin parçaladığı Rusya’nın yıllar boyu süren can çekişmesine duyarsız; II. Dünya Savaşı’ndan sonra Doğu Avrupa’nın çektiği acılara suskun kalabildi.”⁴³⁷

⁴³⁶ Soljenitsin, A., **Der Spieel** gazetesine yaptığı konuşma, 2007

⁴³⁷ Soljenitsin, A., **Templtonovskaya Lektsiya** (Темплтоновская Лекция), 1983

Soljenitsin'in, yaşadığı ortamda asimile olmadan, ülkesi ile ilgilenmesi ve sosyo-politik eserler yazması da, ilkeli ve inandığı düşüncelerden kuşku duymayan bir aydın olduğunu bir göstergesidir. Yazarın dine dayalı dünya görüşü ve siyasi görüşleri konusunda, yaşamı boyunca sergilediği tutarlılık dikkat çekici olmakla birlikte, edebi kahramanları aracılığıyla eserlerinde farklı yönlerden yansıtılmıştır. Bu bağlamda, tezimizde, “İlk Çember” adlı roman; “İvan Denisoviç’in Bir Günü”, “Matryona’nın Avlusu” ve “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” adlı uzun öykülerdir incelenmiştir. Bu eserlerde, Sovyet ideolojisinin ve sürdürülen politikanın farklı ortamlarda ve farklı kişiler üzerindeki olumsuz etkileri yansıtılır.

“İlk Çember” adlı romanda, Soljenitsin, Sovyet iktidarının acımasızlığını ve ikiyüzlülüğünü ortaya koyar ve bunu hapishaneye düşen ülkesinin aydın kesimini temsil eden kahramanlar aracılığıyla dile getirir. Bu bağlamda, yazarın eski siyasi görüşlerini sergileyen Rubin ve yazarın yeni siyasi görüşlerini yansıtan Sologdin adlı karakterler arasında geçen ideolojik tartışmalar önemlidir. Eserin sonunda da Rubin’in ideolojik anlamda çıkmaza girmesi, Sovyet ideolojisinin yanlış olduğunun belirgin göstergesidir.

Yazar, Sovyet ideolojisinin doğruluğunu çürütmenin yanı sıra, eserde, Volodin, Gerasimoviç ve Bobinin gibi, ilkeli, vicdanlı, yurtsever ve sorumluluk duygusu taşıyan kahramanlar aracılığıyla, Sovyet toplumunda insanların vicdani duyguların yok edildiğini vurgular. O dönemde eşi Natalya Reşetovskaya (Nadya) ve diğer mahkûm eşleri aracılığıyla kadınların ve sıradan insanların manevi ve fiziksel anlamda çektiği acıları dile getirir. Rus halkına, Alman ordusundan fazla zarar veren İ. Stalin’in psikolojik açıdan hastalıklı bir kişiliğe sahip olduğu ve kurduğu düzenin,

eski düzen gibi, sınıfsal farklılıklara dayandığı vurgulanır. Otobiyografik olan bu eser, yazarın ileride yansıtmayı sürdüreceği tüm siyasi görüşlerini net bir biçimde ortaya koyar. Kanımızca, “İlk Çember” romanı, yazarın tüm sanatının “mikrodünyasıdır”.

“**İvan Denisoviç’in Bir Günü**” adlı eserde, Soljenitsin, Sovyet ideolojisinin yanlıgısı konusundaki tartışmalara yer vermeden, kamp yaşamının insanlık dışı koşullarını ve sıradan insanların çektiği fiziksel ve manevi acıları dile getirir. Bununla birlikte, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı öykünün yazara ün ve Nobel ödülünü kazandırması önemlidir.

Eserde, çalışma kampındaki güç fiziksel koşulların insan psikolojisine olumsuz etkisi dile getirilir; Sovyet iktidarının baskısının, ülkenin farklı kesimlere, etnik kimliğe ve farklı dine ait insanlara uygulandığının altı çizilir; Köylerde uygulanan Kolhoz sistemi sonucu, köylülerin geleneksel değerlerini yitirmesi gösterilir.

“**Matryona’nın Avlusu**”nda, iktidarın kullanıp bir kenara attığı yalnız bir kadının trajedisi kaleme alınarak Sovyet ideolojisine uzak duran ve geleneksel Rus değerlerine sahip insanların ve köylerin acınası kaderi yansıtılır. Bununla birlikte, “Matryona’nın Avlusu” adlı uzun öyküde, maddi değerlerin manevi dünyasını belirlediği Faddey ile maddiyata değer vermediğinden dolayı köy insanları tarafından tuhaf bulunan Matryona iki karşıt görüşü temsil eder. Yazara göre ise, köyün olmazsa olmaz parçası Faddey değil, Matryona’dır ve eserin sonunda Matryona’nın ölmesi, Rus köyünün ölmesini simgeler. Bu düşüncüyü pekiştiren de, eserin ilk adı olan, “Köy Dini Önder Olmadan Ayakta Duramaz” (*He стоим село без*

праведника) sözüdür. Kanımızca, yazarın bu düşüncesi günümüz koşullarında tartışmaya açıktır.

Eserde, Sovyet iktidarının uyguladığı politika sonucunda, köy insanının çektiği güçlükler; eski yaşam düzeni yıkılan köylülerin manevi değerlerinin değişimi, bencillik ve çıkarıcılık gibi niteliklerin ortaya çıkışı; Rus halkının dayandığı ve yazarın da değer verdiği eski manevi temellerin yok oluşu aktarılmıştır.

“**Koçetovka İstasyonunda Bir Olay**” adı eserde ise, Sovyet ideolojisi ve insan vicdanı arasındaki çatışma söz konusudur.

Eserde, Sovyet iktidarının uygulattığı talimatların ne denli yanlış olduğu, buna karşın tartışmasız uygulandığı; bunları uygulayan dürüst insanların bile bir alçağa dönüşebilecekleri ortaya konmuştur.

Yazar, bir sanatçı sorumluluğuna dayanarak, “konuşamayanların yerine konuşmak”, “halkın hafızasını korumak” ve “tarihsel gerçeği ortaya çıkarmak” amacıyla, özgürlük ve doğrular uğruna savaşıyor ve edebiyatı bir araç olarak kullanır. Bu saptamamız, “Meşe ve Dana” adlı anı yazısında yer alan şu satırlarla da desteklenir: “Ben yalnızca, şeytani güce karşı iyice bilenmiş ve, onu yok etmek üzere kutsanmış bir kılıcımdır. Tanrım, ikiye bölünmemem ve elinden düşmemem için bana güç ver!”⁴³⁸

Bununla birlikte, Soljenitsin, L. Tolstoy, F. Dostoyevskiy ve A. Puşkin gibi yazarlar sayesinde Rus edebiyatının ulaştığı yüksek düzeyi koruyarak yeni yazınsal

⁴³⁸ Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (Бодался Телёнок с Дубом), s.184

yöntemlerle zenginleştirir. Bunun nedeni, Rusya'ya duyduğu sevginin bir sonucu olarak, sanatçı sorumluluğuyla yazdığı eserlerle, bu büyük yazarlar gibi, Rus halkına manevi anlamda destek olmasıdır. Yazara göre, bu özellikler, Rus edebiyatında yüzyıllar boyunca yaşamış ve bu sayede dünyanın saygısını kazandırmıştır. Sonuç olarak, yazarın sanata yaklaşımı ve sanatçının taşıması gereken sorumluluk tezimizde araştırılmıştır.

Soljenitsin, 1962'den('İvan Denisoviç'in Bir Günü' yayınlandığı yıl) beri, hala üzerinde çok konuşulan yoruma açık bir sanatçıdır. Bu tartışmalar, ancak S.S.C.B.'nin yıkılmasıyla azalır, yazarın ülkesine dönmesiyle de (1994) tekrar alevlenir. Çağdaş edebi eleştirmenler, Soljenitsin'in eşsiz sanatı ve edebiyattaki yeri konusunda farklı düşüncelere sahiptir. Yazarın sanatını, İ. Vinogradov (*И. Виноградов*) 'sosyal gerçekçilik akımının diğer yüzü' ("*соцреализм наоборот, с обратным знаком*")⁴³⁹; B. Sarnov (*Б. Сарнов*) ise "Sovyet yazarlar arasında en Sovyet yazar" ("*Самый советский из всех антисоветских писателей*")⁴⁴⁰ olarak değerlendirir. V. Vozdvijenskiy (*В. Воздвиженский*) de, yazarın sanatını "sosyal gerçekçilik" ("*социальный реализм*")⁴⁴¹ olarak görür. Kendisi ise, gerçekçi sanatını ve sanatçı kimliğini şöyle açıklar: "Yazar, doktor gibidir: İş, sağlık dolu şeyler değil,

⁴³⁹ Vinogradov, İ. , **Russkaya Klassika i Oktyabrskaya Revolyutsiya** (*Русская классика и октябрьская революция*), Znamya, N1, 1992

⁴⁴⁰ Sarnov, B., **Yest Li Buduşee u Russkoy Literaturı** (*Есть ли будущее у русской литературы*), Voprosı Literaturı, N3, 1995

⁴⁴¹ Vozdvijenskiy, V., **Soljenitsin? Kotorıy?** (*Солженицын? Который?*), Ogonyok, N47, 1991

hastalıktır. Dünyada, son hastalık yok olduğunda (eğer ki! Ancak, hiçbir zaman...), yazarlara da gerek kalmaz, zira onlar estetisyen değildir.”⁴⁴²

Bize göre de, “İlk Çember” romanında Abakumov’un odasındaki İ. Stalin resminden, Matryona’nın kedisine ve kısa öyküde anlatılan ıhlamur ağacına kadar, eserlerinde tasvire büyük önem veren Soljenitsin, tutkulu bir gerçekçidir. Bu edebi akıma dâhil olmakla birlikte, eserlerinde, matematiksel mantığını, tarihi belgeselciliğini, dine dayalı dünya görüşünü, yurtsever duygularını ve edebi yeteneğini mükemmel bir biçimde birleştirir. Ayrıca, yazarın edebi eserlerinde kendisinin, ailesinin, arkadaşlarının, kampta ve savaşta tanıştığı insanların imgelerinin yer alması, sanatının gerçekçi olmasının yanı sıra otobiyografik nitelikte olduğunu da gösterir. Toyofusa Kinoshita (Japonya), “A.İ.Soljenitsin’in ve Dostoyevskiy’in Anlatım Biçimleri” adlı makalesinde bu konuda: “Biçim olarak “İvan Denisoviç’in Bir Günü”, “Matryona’nın Avlusu” ve “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” adlı öykülerin hepsinin aynı anı türüne ve yapıya sahip olduğu ve yazarın görüşlerini aktardığı söylenebilir”⁴⁴³ demektedir.

P. Lavryonov, “Ağızdan Ağıza” (*Из уст в уста*) adlı makalesinde, Soljenitsin’in edebi mirasını şu şekilde değerlendirir: “Zaman içerisinde, eserin tek bir satırı veya kelimesi önemini yitirmemiştir. Dahası! Yıllar geçtikçe, bazı kitaplar mucizevî bir biçimde daha da değer kazanıyor. Bu durumu ‘kendiliğinden büyüme’

⁴⁴² Soljenitsin, A., **Zametki Mejdu Delom** (*Заметки между делом*), 1963-1966

⁴⁴³ **Put Soljenitsina v Kontekste Bolşogo Vremeni** (*Путь Солженицына в контексте большого времени*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktor: L. Saraskina, Russkiy Put, Moskva, 2009, s.123

(*саморосм*) olarak nitelendirebilirim. Sovyet sistemi yıkıldı, “GULAG Takımadaları” ise sert eleştirisini yitirmiyor ve o eserde anlatılan kurbanların elleri daima bize uzanıyor gibi; çektikleri çilelerin ruhlarında bıraktığı izler, eserin sayfalarına ebedi bir biçimde yansımıştır. Matryona çoktan ölmüş, ancak onu hala yaşatan eser olmasaydı, 1950–1960 yıllarında Sovyet sisteminde varlığını sürdüren ‘İç Rusya’yi⁴⁴⁴ asla anlayamazdık. Peki, İvan Denisoviç hala yaşıyor mu, yaşamış mı hiç? O da bize oksijen kadar gerekli. El emeği sayesinde yaşamı sürdürme felsefesi, bizim için güncel değil mi? Masum Tveritinov için vicdanımız sızlamıyor mu?”⁴⁴⁵

Soljenitsin, siyasal eylemci ve devrimci bir yazardır. Bu özelliklere sahip olması, onu tarih konusunu işlemek ve tarih boyunca ulusunun uğradığı değişimlerle ilgili değerlendirme yapmak zorunda bırakmıştır. Herhangi bir değerlendirme, insanın görüş açısına bağlı olarak yapılır. Herhangi bir görüş ise, kişide onu ifade etme duygusu uyandırır, özellikle de söz konusu, yüzyıllar boyunca ülkenin manevi yaşantısında büyük rol oynayan bir Rus yazarı ise. Bir yazarın siyasi görüşleri, yaşamı boyunca kabul ettiği veya karşı çıktığı olaylar neticesinde oluşur; siyasal ve kültürel anlamda toplumu etkilemeyi hedefler ve bize, ancak eserleri sayesinde ulaşır. Araştırmamız kapsamında incelediğimiz eserlerin neticesinde şu sonuçlara varılmıştır:

⁴⁴⁴ İç Rusya- “Matryona’nın Avlusu” adlı eserde yazarın gelenekleri koruyan, Rusya’nın iç kısımları için yaptığı tanımlama.

⁴⁴⁵ **Mejdu Dvumya Yubileyami** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktör: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005, s.149

Sovyet iktidarının sürdürdüğü politika acımasızdı ve yalan üzerine kurulmuştu. Bu politika neticesinde Rus geleneksel değerler yok edilmiş; desteklemeyen insanlar ideolojik ve fiziksel baskı altında kalmış, destekleyenler ise manevi anlamda yozlaşmıştır. Soljenitsin, Sovyet ideolojisini sarsmış ve bunu büyük edebi yeteneği sayesinde gerçekleştirmiştir.

Soljenitsin gibi dünyada ses getirmiş bir kişi konusunda, doğal olarak farklı yorumlar yapılmış ve tezimizde incelenmiştir. Örneğin, yazar V. Voynoviç ve Soljenitsin'in arkadaşı L. Kopelev, Soljenitsin'e karşı, yaşamlarının farklı dönemlerinde farklı görüşler sergilemişlerdir. Ancak, bize göre, Soljenitsin'e yönelik eleştiriler, sanatının var oluşunun nedenini ve ulaşmak istediği hedefin soyluluğuna, yani "Geleneksel ve Dürüst Rusya" kavramını etkilememektedir. İyi niyetle yapılan her eleştiri dikkate değer, kuşkusuz, ancak A. Puşkin, F. Dostoyevskiy, L. Tolstoy gibi, birçok büyük Rus yazarının kişisel kusurları vardı. Örneğin, A. Puşkin, özel yaşamında, Onegin'den; F. Dostoyevskiy ve L. Tolstoy, yaşamlarının belli dönemlerinde Aleksey İvanoviç'ten ('Kumarbaz') ve Vronskiy'den ('Anna Karenina') çok farklı değildi. Ancak bu durum, edebi ustalıklarını veya düşüncelerinin soyluluğunu gölgelemediği gibi, eserlerinin, birçok halk ve kuşak için manevi değer oluşturmalarını engellememiştir.

Doğduğu Kislovodsk kentinden Moskova'ya ve New York'a kadar giden, Ekibastuz çalışma kampından geçerek Rusya'nın en önemli kanalı *ORT'de* konuşmalar yapan, S.S.C.B.'de dışlandıktan sonra Rusya'nın kâhini unvanını kazanan yazarın, sosyo-politik gelişimini izledikten sonra, yurdunu ve halkını özveriyle sevdiğini belirtmemek olanaksızdır. Kanımızca, Tanrı vergisi edebi

yeteneğini, halk sevgisini ve matematikçi kimliğini birleştiren, Soljenitsin'in Rus edebiyatının en iyi yazarlarından biri olduğunu söylemek, hiç de abartılı olmaz.

ÖZET

“A. İ. Soljenitsin’in Sanatı ve Görüşleri” adlı çalışmamızın amacı, XX. yüzyıl Rusya’sında yaşayan halkın tarih kitaplarında söz edilmeyen acılarını belgeleyen ve sıkı sansürlü XX. yüzyıl Rus edebiyatında yeterince yansıtılmayan tarihî olayları gerçekçi bir biçimde aktaran Aleksandr İsayeviç Soljenitsin’in siyasi görüşlerini, oluşum süreciyle bir arada ortaya koymaktır.

Yazarın özel ve sanat yaşamı, XX. yüzyıl Rusya tarihiyle bir bütün olarak aktarılmış, sanat anlayışının F. Dostoyevskiy, L. Tolstoy, A. Puşkin gibi klasik Rus yazarlarla aynı kategoride yer aldığına dair düşüncelerin haklılığı öne sürülmüştür.

Sanatının S.S.C.B.’nin siyasetini etkilemesi ve yazara Nobel Ödülü kazandırmış olması, Soljenitsin’i dünyaca ünlü yazarlardan biri yapmış, çeşitli yorumlara yol açmıştır. Bu nedenle, tezimizde, yazara ve sanatına yönelik S.S.C.B., Rusya ve Türk medyasında yer alan karşıt görüşler aktarılmıştır.

Yazarın ‘Sovyet karşıtı’ olarak nitelendirdiğimiz siyasi görüşlerinin sanatına yansıma biçimi, “İlk Çember”, “İvan Denisoviç’in Bir Günü”, “Matryona’nın Avlusu” ve “Koçetovka İstasyonunda Bir Olay” adlı eserlerinin incelenmesi sonucunda ortaya konulmuştur.

Sonuç kısmında, tezde yapılan inceleme neticesinde Soljenitsin’in, sanatı ve görüşleri ile ilgili varılan sonuçlar yer almıştır.

ABSTRACT

The purpose of our thesis; “Aleksandr Isayevich Solzhenitsyn’s Arts and Views” is to represent the political views of Aleksandr Isayevich Soljenitsin’s in which the pain of people living in 20th century Russia which are not mentioned in history books and not reflected enough in the tight censored 20th century Russian Literature reveals the formation process with a realistic manner.

Private and artistic life of the author has been transferred with the whole 20th century history of Russia and it has been put forward as justification that the understanding of art takes place in the same category with classic Russian writers such as F. Dostoyevskiy, L. Tolstoy, A. Pushkin.

Influencing the politics of USSR by his arts brought the Nobel Prize to Solzhenitsyn that becoming one of the world-renowned author has led to various interpretations. Therefore, in our thesis, opposing views of the Soviet Union, Russian and Turkish media about the author and his art has been transposed.

The reflection of the author’s political views to his art is examined in “The First Circle”, “One Day in the Life of Ivan Denisovich”, “Matryona’s Place” and “An Incident at Krechetovka Station” so that they are described as ‘Anti- Soviet’ productions.

In the conclusion part, as a result of the studies, outcomes about Soljenitsin’s views and art are represented.

РЕЗЮМЕ

Цель диссертации «Творчество и взгляды А.И.Солженицына» заключается в выявлении политических взглядов писателя и их предпосылок путём исследования его творчества, которое реалистично отражает боль народа, не освещённую в книгах по истории России и исторические события которые недостаточно отражены в строго цензированной русской литературе XX. века.

Творческая и личная жизнь автора, изложена в контексте исторических событий России XX. века, составляя целостную картину. Вместе с этим, в рамках творческого подхода автора, выдвинуто мнение о его преемственности с такими класиками русской литературы как Ф. Достоевский, Л. Толстой и А. Пушкин.

Тот факт, что творчество автора потрясло политическую систему Советского Союза и принесло ему Нобелевскую Премию, закономерно породил массу отличных между собой мнений по этому поводу. Ввиду изложенного, в работе отражено противоречивое отношение к автору и его творчеству в прессе Советского Союза, России и Турции.

Политические взгляды автора, обозначенные нами как «антисоветские», отражены в процессе исследования таких его произведений, как «В круге первом», «Один день Ивана Денисовича», «Матрёнин двор» и «Случай на станции Кочетовка».

В заключительной части работы подведены итоги, выявленные в процессе исследования творчества и взглядов А.И.Солженицына.

KAYNAKÇA

1. Adnan Şenel, **Ülkücü Yazarlar Derneğine Yazılan Yazı**,
<http://ulkucuyazarlartirligi.org/?p=283>
2. Akkan Suver, **Soljenitsin**, Eş Yayınları, 1974
3. Aleskerov A., **Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişmeleri**, T.C.
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı,
Doktora Tezi, Ankara, 2007.
4. Alev Alatl, **Gelenegin Ölümü**,
http://www.radikal.com.tr/kitap/gelenegin_olumu-892744
5. Alev Alatl, **Ülkücü Dünya Görüşü Dergisine Yaptığı Konuşma**,
<http://www.ulkucudunya.com/index.php?page=haber-detay&kod=2701>
6. Belopolskaya, Ye., **A.i. Soljenitsin v Otsenke Kritiki Poslednih Let**
(*Солженицын в Оценке Критики Последних Лет*), İzvestiya Yujnogo
Federalnogo Universiteta, N 4, 2008
7. Bondarenko, V., **Soljenitsin Kak Russkoe Yavleniye** (*Солженицын Как
Русское Явление*), Den Literatırı, N.11, 2003,
<http://www.russdom.ru/oldsayte/2003/200312i/20031215.html>
8. **Budaragin, M., Aleksandr Soljenitsin. Bespeçny Russkiy Brodyaga**
(*Александр Солженицын. Беспечный Русский Бродяга*), Novıy Mir, N 11,
2008
9. Davıdov, O., **Demon Soljenitsina** (*Демон Солженицына*),
<http://www.peremeny.ru/column/view/734>

10. Dostoyevskiy, F., **Karamazov Kardeşler** (*Братья Карамазовы*), Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1985
11. Dostoyevskiy, F., **Karamazov Kardeşler**, Ezgi Matbaacılık, İstanbul, 2012
12. Erhan Etiker, **Soljenitsin Dosyası**, Özgür Yayınları, İstanbul, (yayınlanma tarihi belirtilmemiştir)
13. Erhan Etiker, **Soljenitsin Dosyası**, Özgür Yayınları, İstanbul, (yayınlanma tarihi belirtilmemiştir)
14. İlhan Livaoğlu, **Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu?**, Sabah Gazetesi, Kültür Yayınları, İstanbul, 1977
15. **İnternet Travlya Soljenitsina, çast 4** (*Интернет травля А.И Солженицына, часть 4*), <http://corporatellie.livejournal.com/1453.html>
16. Kıvılcım Çağla, **GULAG Efsanesi ve Gerçekler**, 2008, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/kivilcim-cagla/gulag-efsanesi-ve-gercekler-kivilcim-cagla-rusya-2178>
17. Kıvılcım Çağla, **Soljenitsin Adlı Bir Hain**, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/kivilcim-cagla/soljenitsin-diye-bir-hain-kivilcim-cagla-rusya-2167>
18. Kondraşov. A., **Soljenitsina Opyat Travyat** (*Солженицына опять травят*), <http://www.vesti7.ru/news?id=3243>
19. Kopelev, L., **Pismo Soljenitsinu** (*Письмо Солженицыну*), ImWerdenVerlag, München, 2005, http://imwerden.de/pdf/syntaxis_37_pismo_kopeleva_solzhenicynu.pdf

20. Lemiş, A., **Starıy Lev i Staya Şakalov. Pamyati Soljenitsina** (*Старый лев и стая шакалов. Памяти Солженицына*), <http://www.stihi.ru/2008/08/04/3249>
21. Losev, L., **Poeziya i Pravda u Soljenitsina** (*Поэзия и правда у Солженицына*), http://www.solzhenitsyn.ru/o_tvorchestve/articles/works/index.php?ELEMENT_ID=1158
22. Losev, L., **Soljenitsin i Brodskiy Kak Sosedı** (*Солженицын и Бродский Как Соседи*), *Zvezda*, № 5, 2000
23. **Mejdu dvumya Yubileymi** (*Между Двумя Юбилеями*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktorı: Struve, N., Moskvın, V., Russkiy Put, Moskva, 2005
24. Nehama, Ş., **Stoit Li Yevreyam Plakat Po Soljenitsinu** (*Стоит ли евреям плакать по Солженицыну*), http://world.lib.ru/s/shwarc_n/solgenizin.shtml
25. Nehamkin, S. **Kak Soljenitsin Samoutverjdsya na Fronte** (*Как Солженицын самоутверждался на фронте*), 2003, <http://hronograf.narod.ru/08/solgen.htm>
26. Nivat, G., **Poetika Soljenitsina Mejdu "Bolşimi" i "Malımi" Formami** (*Поэтика Солженицына Между "Большими" и "Малыми" Формами*), *Zvezda*, N 12, 2003
27. Nivat, G., **Soljenitsin** (*Солженицын*), Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1992
28. Osman Nebioğlu, **Soljenitsin'in Hayatı**, Nebioğlu Yayınevi (yayınlanma yılı ve kenti belirtilmemiştir)

29. **Osnovi Marksizma-Leninizma** (*Основы Марксизма-Ленинизма*), Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoj Literaturı, uebnoe posobie, Moskva, 1960, <http://dparchives.narod.ru/marxlenin/oml.html#641>
30. Puşkin A. **Pismo k aadayevu** (*Письмо к Чаадаеву*), 1836, http://jar.narod.ru/pismo_asp_2.html
31. **Put Soljenitsina v Kontekste Bolşogo Vremeni** (*Путь Солженицына в контексте большого времени*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktor: L. Saraskina, Russkiy Put, Moskva, 2009
32. Reşetovskaya, N., **V Spore So Vremenem** (*В споре со временем*), http://www.modernlib.ru/books/reshetovskaya_natalya/v_spore_so_vremene_m/read
33. Rjezaç, T., **Spiral İzmeni Soljenitsina**, (*Спираль измены Солженицына*), Progress, Moskva, 1978, <http://lib.rus.ec/b/385715/read>
34. Sabri Gürses, **Türkiye’de Soljenitsin 1965-1992**, <http://www.herkulmillas.com/pdf/2008.9.6-Eylul-Toplumsal-Tarih.pdf>
35. Sadçenko, V., **O Matematinosti Stilya A.i. Soljenitsina** (*О “Математичности” Стиля А.И.Солженицына*), Russkaya Re, №5, 2007
36. Saharov A., **İstoriya Rossii s Naçala Veka do Naçalala Veka** (*История России с начала XIX века до начала XXI века*), Moskva, AST ASTREL, 2006
37. Sami Ateş, **Terörden-Hüriyete Soljenitsin**, Yayın Evi belirtilmemiştir, Ankara, 1974

38. Saraskina, L., **Aleksandr Soljenitsin. JZL** (*Александр Солженицын. ЖЗЛ*), Molodaya Gvardiya, Moskva, 2009
39. Sarnov, B., **Yest Li Buduşee u Russkoy Literaturı** (*Есть ли будущее у русской литературы*), Voprosı Literaturı, N3, 1995
40. **Slovo Probivaet Sebe Dorogu** (*Слово Пробивает Себе Дорогу*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktori: Glotser, V, Çukovskaya Ye., Russkiy Put, Moskva, 1998
41. **Soljenitsin** (*Солженицын*) Dokumentalniy film, rejisyor: S. Govoruhin, Vermont, 1992
42. **Soljenitsin i Russkaya Kultura** (*Солженицын и Русская Культура*), Sbornik statey o Soljenitsine, redaktor: L. Gerasimova, Nauka, Saratov, 2009
43. Soljenitsin, A., **Arhipelag GULAG, II.Tom** (*Архипелаг ГУЛАГ, II. Том*), U-Faktoriya, Yekaterinburg, 2006
44. Soljenitsin, A., **Nobelevskaya Lektsiya** (*Нобелевская Лекция*), 1972, PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
45. Soljenitsin, A., **Arhipelag GULAG, I.Tom** (*Архипелаг ГУЛАГ, I. Том*), U-Faktoriya, Yekaterinburg, 2006
46. Soljenitsin, A., **Bodalsya Telenok s Dubom** (*Бодался Телёнок с Дубом*), PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
47. Soljenitsin, A., **Der Spiel**, intervyyu, 2007, http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Napisano_krovyu-intervyyu_zhurnalu_SHpigel-2007_god.html
48. Soljenitsin, A., **Dorojenka** (*Дороженька*), http://solzhenicyn.ru/modules/myarticles/topics_topic_id_123.html

49. Soljenitsin, A., **Garvardskaya Reč** (*Гарвардская Речь*), 1978,
http://solzhenitsyn.ru/modules/pages/RECH_V_GARVARDE.html
50. Soljenitsin, A., **Glavny Urok** (*Главный Урок*), 1982, PDF,
<http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
51. Soljenitsin, A., **Golyy God Borisa Pilnyaka** (*Голый Год Бориса Пильняка*),
<http://solgenizin.viperson.ru/wind.php?ID=534333&soch=1>
52. Soljenitsin, A., **İntervyu D.Aikman'u Dlya Jurnaln "Time", Kavendiş, 1989**, (*Интервью Д.Эйкману Для Журнала «Тайм» Кавендиша, 1989*),
Publitsistika (*Публицистика*), 2.Tom, Yaroslavl, 1997
53. Soljenitsin, A., **İntervyu Jurnaln "Le Puen"** (*Интервью Журналу 'Ле Пуэн'*), 1975, PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
54. Soljenitsin, A., **İosif Brodskiy-İzbranniye Stihi** (*Иосиф Бродский - избранные стихи*),
<http://solgenizin.viperson.ru/wind.php?ID=534333&soch=1>
55. Soljenitsin, A., **Jit Ne Po Lji** (*Жить Не По Лжи*), 1974,
<http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/publizistika/>
56. Soljenitsin, A., **Kak Nam Obustroit Rossiya** (*Как Нам Обустроить Россию*), 1990, PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
57. Soljenitsin, A., **Koleblet Tvoy Trenojnik** (*Колеблет Твой Тренажёр*), 1984, http://solzhenitsyn.ru/modules/myarticles/topics_topic_id_55.html
58. Soljenitsin, A., **Na Vozvrate Dıhaniya i Soznaniya** (*На Возврате дыхания и сознания*), 1973,
http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/publizistika/stati_i_rechi/v_sovets_kom_soyuze/na_vozvrate_dıhaniya_i_soznaniya.pdf

59. Soljenitsin, A., **Naši Plyuralisti** (*Наши плюралисты*), 1982,
<http://www.rodon.org/sai/np.htm>
60. Soljenitsin, A., **Obrazovaňina** (*Образованищина*), 1974, PDF,
<http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
61. Soljenitsin, A., **Pererojdenie Gumanizma** (*Перерождение Гуманизма*),
2000,
http://www.solzhenicyn.ru/modules/pages/Obwestvennaya_zhizn/Vystupleniya/Rech_pri_vruchenii_bolshoj_premii_francuzskoj_akademii_moralnyh_i_politicheskikh_nauk-print.html
62. Soljenitsin, A., **Persidskiy Trük** (*Персидский Трюк*), 1979, PDF,
<http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
63. Soljenitsin, A., **Pismo Vojdyam Sovetskogo Soyuzu** (*Письмо Вождям Советского Союза*), 1973, PDF,
http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/publizistika/stati_i_rechi/v_sovetskom_soyuze/pismo_vojzdyam_sovetskogo_soyuza.pdf
64. Soljenitsin, A., **Potyomşiki Sveta ne İşut** (*Потёмщики света не ищут*),
<http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
65. Soljenitsin, A., **Predosterejenie Zapadu** (*Предостережение Западу*),
1975, <http://www.dm-dobrov.ru/history/warning.html>
66. Soljenitsin, A., **Rasskayaniye i Samoograniçeniye** (*Рассказание и Самоограничение*), 1974,
http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/publizistika/stati_i_rechi/v_sovetskom_soyuze/raskayanie_i_samoogranichenie.pdf

67. Soljenitsin, A., **Rasskazi** (*Рассказы*), AST, Moskva, 2009
68. Soljenitsin, A., **Rossiya v Obvale** (*Россия в обвале*), Russkiy Put, Moskva, 2005
69. Soljenitsin, A., **S Varlamom Şalamovim** (*С Варламом Шаламовым*), Noviy Mir, N4, 1999, <http://solgenizin.viperson.ru/wind.php?ID=534333&soch=1>
70. Soljenitsin, A., **Teleintervyu Kompanii BBC** (*Телеинтервью Компании Би-Би-Си*), 02.1976, PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
71. Soljenitsin, A., **Teleintervyu Na Literaturnie Temi s N.Struve, Parij, 1976** (*Телеинтервью на литературные темы с Н.Струве, 1976*), **Publitsistika** (*Публицистика*), 3. Tom, Yaroslavl, 1996, s. 321-344
72. Soljenitsin, A., **Templtonovskaya Lektsiya** (*Темплтоновская Лекция*), 1983, PDF, http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/publizistika/stati_i_rechi/v_izgnanii/templtonovskaya_lekziya.pdf
73. Soljenitsin, A., **Tyuremnie Lagernie Ssilnie Stihi** (*Тюремные Лагерные Ссылные Стихи*), PDF, http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/rannee/tyuremnie_stihi.pdf
74. Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernişko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Bez Prikrepi** (*Без Прикрепры*) Çast, (1974-1978), PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
75. Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernişko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Russkaya Bol** (*Русская Боль*), Çast,

(1979-1982),

http://solzhenicyn.ru/modules/myarticles/article_storyid_401.html

76. Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernışko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Çerez Neprodyor** (*Через Непрѡдѡр*), Çast, (1987-1994), <http://solgenizin.viperson.ru/prnt.php?prnt=1&ID=534368>
77. Soljenitsin, A., **Ugodilo Zernışko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило Зернышко Промеж Двух Жерновов*), **Hişniki i Lopuhi** (*Хищники и Лопухи*) Çast, (1974-1978), PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
78. Soljenitsin, A., **Ugodilo Zyornışko Promej Dvuh Jernovov** (*Угодило зѣрнышко промеж двух жерновов*), **Skvoz Çad** (*Сквозь Чад*) Çast, http://www.solzhenicyn.ru/modules/myarticles/print_storyid_402.html
79. Soljenitsin, A., **V Kruge Pervom** (*В Круге Первом*), AST, Moskva, 2006, s.17
80. Soljenitsin, A., **V Redaktsiyu Literaturnoy Gazeti** (*В Редакцию Литературной Газеты*), 1968, http://www.velib.com/book.php?avtor=s_600_1&book=10436_1_1
81. Soljenitsin, A., **Vıstupleniye po Frantsuzskomu Televideniyu 9 Marta 1976 Goda** (*Выступление по французскому телевидению 9 марта 1976 года*), 1976, PDF, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
82. Soljenitsin, A., **Vserosiyskaya Memuarnaya Biblioteka, Obraşenie k Rossiyskim Emigrantam** (*Всероссийская Мемуарная Библиотека, Обращение к Рросийским Эмигрантам*), 1977, http://solzhenicyn.ru/modules/myarticles/article_storyid_1066.html

83. Soljenitsin, A., **Zametki Mejdu Delom** (*Заметки Между Делом*), 1963-1966, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3236720>
84. Süer, A., **Yaşamın İçinden Puşkin**, Etkin yayın evi, Ankara, 2011
85. Şabalov, A., **Ljets Soljenitsin** (*Лжец СоЛЖЕницин*), http://www.great-country.ru/rubrika_articles/antisovetizm/00010.html
86. Şturman, D., **Gorodu i Miru. O Publitsistike A.i. Soljenitsina** (*Городу и Мир. О Публицистике А.И.Солженицына*), Paris-New-York, 1988
87. **The New Review**, Edebiyat dergisi, 1975
88. Vasyutoçkin, G., **Dorojenka Aleksandra Soljenitsina** (*‘Дороженька’ Александра Солженицына*), http://solzhenitsyn.ru/upload/text/4_Vasyutochkin_G.S._Dorozhenka_Aleksandra_Solzhenitsyna.pdf
89. Vinogradov, İ. , **Russkaya Klassika i Oktyabrskaya Revolyutsiya** (*Русская классика и октябрьская революция*), Znamya, N1, 1992
90. Vozdvijenskiy, V., **Soljenitsin? Kotorıy?** (*Солженицын? Который?*), Ogonyok, N47, 1991
91. **Yaziki Nauki-Yaziki İskusstva** (*Языки Науки- Языки Искусства*), Sbornik Statey, redaktor: Z.Juravlyova, Suzdal, 2002, <http://www.nonlin.awse.ru/2002/>
92. Zolotusskiy, İ., **“Portret Maksimalista”** (*Портрет Максималиста*), Algoritm, Moskva, 2008, http://www.a4format.ru/pdf_files_bio/48fed909.pdf
93. http://www.rg.ru/oficial/from_min/mid_99/629.htm
94. <http://www.vremya.ru/2009/89/10/229811.html>